64- KITABU'L-MAGAZI
1- Useyre Yâhud Useyre Gazvesi Babi
2- Peygamber{S)'In (Bedir Harbinden Önce) Bedir'de Öldürülecek Olan Kimseleri Zikredip Söylemesi Babi
3- Bedir Gazvesi Kissasi Babi
4- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
5- Bâb
6- Bedir Harbi'ne Katilan Sahâbîlerin Sayisi Babi
7- Peygamber(S)'In Kureys Kâfirlerinden Seybe Ibn Rabîa, Utbe Ve Ebû Cehl Ibn Hisâm Aleyhine Beddua Etmesi Ve Bunlarin Helak Olmalari Babi
8- Ebû Cehlin Öldürülmesi Babi
9- Bedir Harbinde Hazir Bulunanlarin Üstünlügü Babi
10- Bâb
11- Meleklerin Bedir'de (Müslümanlarin Beraberinde Onlara Nusrat Ve Müsriklere Karsi Bir Yardim Olmak Üzere) Hazir Bulunmalari Babi
12- Bab
13- Imâm Ebû Abdillah El-Buhârî'nin Ortaya Koydugu Bu El-Câmi'u's-Sahîh... Kitabinda Bedir Ehlinden Olduklari Zikredilen Kimselerin Harf Sirasina Göre Isimlerinin Verilmesi Babi
14- Nadîr Ogullari Hadîsi Ve Rasûlullah'in (Âmir Ogullari'ndan Yanlislikla Öldürülen) Iki Kisinin Diyetini Vermek Için Nadîr Ogullari'ndan Yardim Istemek Üzere Onlarin Yanina Çikisi. Onlarin Da Rasûlullah'a Sûikasd Yapmak Istemeleri Babi
15- (Yahûdî Sâiri) Ka'b Ibnu'l-Esrefin Öldürülmesi Babi
16- Ebû Râfi' Abdullah Ibnu Ebi'l-Hukayk'in Öldürülmesi Babi
17- Uhud Gazvesi Babi
18- Bâb:
19- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
20- Bâb:
21- Bâb:
22- Bâb:
24- Hamza Ibn Abdilmuttalib(R)'In Öldürülmesi Babi
25- Uhud Günü Peygamber(S)'E Isabet Eden Yaralar Babi
26-Bâb
28- Uhud Günü Müslümanlardan Öldürülen Kimseler Babi:
29- Bâb:
30- Racî' Gazvesi, Rtl Ve Zekvân Kabileleri Gazvesi, Maûne Kuyusu Gazvesi Ile Adal Ve El-Kaare Kabileleri Hadîsi, Âsim Ibn Sabit Hadîsi, Hubeyb Ve Arkadaslari Hadîsi Babi
31 - El-Hendek Gazvesi -Ki Bu El-Ahzâb Harbidir- Babi
32- Peygamberdin Ahzâb Harbindeki Ordugâhindan (Medine'deki Evine) Dönmesi, Oradan Da Kurayza Ogullari Yurduna Gidip Onlari Muhasara Etmesi Babi
33- Zâtu'r-Rika Gazvesi Babi
34- Huzâa Kabilesinden Bir Soy Olan Musta'lik Ogullari Gazvesi Babi
35- Enmâr Gazvesi Babi

36- Ifk Hadîsi Babi
37- Hudeybiye Gazvesi Babi
38- Ukl Ve Ureyne (Kabileleri) Kissasi Babi
39- Zâtul-Kared Gazvesi Babi
40- Hayber Gazvesi Babi
41- Peygamberdin (Fetihten Sonra Meyveleri Gelistirip Taksimi Için) Hayber Ahâlîsi Üzerine Bir Kisi ' Ta'yîn Etmesi Babi
42- Peygamber(S)'In Hayber Ahâlîsiyle Arazîde Çalismalari Anlasmasi Yapmasi Babi
43- Hayber'de Bulundugu Sirada Peygamber Için Içine Zehir Katilmis Olan Koyun(Un Hâli) Babi
44- Zeyd Ibn Harise Gazvesi Babi
45- Hudeybiye Andlasmasi Hükmü Ile Yapilan Umre Babi
46- Sâm Topragindan Olan Mûte Gazvesi Babi
47- Peygamberdin Zeyd'in Oglu Usâme'yi Çuheyne Kabilesinden Hurakalar'a Göndermesi Babi
48- Mekke'nin Fethi Ve Hâtib Ibn Ebî Beltaa'nin Peygamber'in Bu Gazvesini Mekkeliler'e Haber Vermek Için Gönderdigi Mektûb Gazvesi
49- Mekke Fethi Gazvesi Ramazânda Oldu Babi
50-Bâb: Peygamber (S) Fetih Günü Bayragi Nereye Dikti?
51- Peygamber(S)'In -Fetih Günü- Mekke'ye En Yüksek Tarafindan Girmesi Babi
52- Mekke Fethi Günü Peygamber(S)'In Konakladigi Yerin Beyâni Babi
53- Bâb
54- Peygamber{S)'In Fetih Zamani Mekke'de Ikaameti Babi
55- Bab
56- Yüce Allah'in Su Kavli Babi :
57- Evtâs Gazvesi Babi
58- Tâif Gazvesi Babi
59- Necd Yönüne Gönderilen Seriyye Babi
60- Peygamber(S)'In Hâlid Ibnu'l-Velîdi Cezîme Ogullari'na Göndermesi Babi
61- Ensâr Seriyyesi De Denilen Abdullah Ibnu Huzâfe Es-Sehmî Ve Alkame Ibnu Mucezziz El-Mudlicî Seriyyesi Babi
62- Ebû Mûsâ El-Es'arî Ile Muâz Ibn Cebelin Veda Hacci'ndan Önce Yemen'e Gönderilmeleri (Babi)
63- Alî Ibn Ebî Tâlib Aleyhi's-Selâm'in Ve Hâlid Ibnu'l-Velîd{R)'In Veda Haccrndan Önce Yemen'e Gönderilmeleri Babi
64- Zu'l-Halasa Gazvesi
65- Zâtu's-Selâsil Gazvesi (Babi)
66- Cerîr Ibn Abdillah El-Becelî'nîn Yemen'e Gitmesi Babi
67- Sîfu'l-Bahr (Yânî Deniz Sahili) Gazvesi Babi
68- Hicretin Dokuzuncu Yilinda Ebû Bekrin Insanlara Hacc Ettirmesi Babi
69- Temîm Ogullari Hey'eti
70- Bab
71- Abdu'l-Kays Hey'eti Babi

72- Benû Hanîfe Hey'eti(Nin Medine'ye Gelmesi) Ve Sumâme Ibn Usâl/In Hadîsi Babi
73- El-Esvedu'l-Ansî Kissasi
74- Necrân Ehlinin Kissasi Babi
75- Umman Ve El-Bahreyn Kissasi
76- Esprilerin Ve Yemen Ahalisi Hey'etinin Gelisleri Babi
77- Devs Ve Et-Tufeyl Ibn Amr Ed-Devsî Kissalari
78- Tayy Kabilesi Hey'eti Kissasi Ve Adiyy Ibn Hatim Hadîsi Babi
79- Vedâ Hacci Babi
80- Gazvetu'l-Usre(= Zorluk Gazvesi) Olan Tebûk Gazvesi Babi
81- Ka'b Ibn Mâlik Hadîsi Ile Azîz Ve Celîl Olan Allah'in: '(Savastan) geri birakilan üç kisinin tevbelerini de kabul etti" (et-Tevbe: 118) Kavli Hakkinda (Bâb)
82- Peygamber(S)'In Semûd Kavminin Yurdu Olan El-Hicr Vadisine Inmesi Babi
83-Bâb
84- Peygamber(S)'In Kisrâ Ile Kayser'e Gönderdigi Mektûb Babi
85- Peygamber(S)'In Hastaligi Ve Ölümü Ile Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
86- Peygamber(S)'In Söyledigi Son Sözü Babi
87- Peygamber(S)'In Vefati Babi
88- Bâb
89- Peygamber(S)'In Vefat Ettigi Hastaligi Içinde Usâme Ibn Zeyd(R)'I Bir Ordunun Basinda Göndermesi Babi
90- Bâb
91- Bâb: Peygamber (S) Kaç Gazveye Gitti?

Rahman ve Rahîm olan Allah 'm ismiyle

64- KITABU'L-MAGAZI

(Peygamber'in Gazveleri Kitabi) [1]

1- Useyre Yâhud Useyre Gazvesi Babi [2]

Muhammed ibn Ishâk: Peygamber(S)'in ilk gazasi Ebvâ, sonra Buvât, sonra Useyre'dir, demistir [3]
.

1-.....Ebû Ishâk Amr ibn. Abdillah es-Subey'î söyle demistir:
Ben Zeyd ibn Erkam'm yaninda idim. Kendisine:
— Peygamber (S) gazalardan kaçinda bizzat bulunup harbetti? diye soruldu.
Zeyd ibn Erkani:
— Ondukuz gazada, diye cevâb verdi. Sonra Zeyd'e:
— Sen kaç gazada Peygamber'in beraberinde gaza ettin? denildi.
O da:
— Onyedi, dedi. Ben:

— Bunlarin hangisi ilk gaza idi? dedim. Zeyd ibn Erkam:
— Useyre yâhud Useyre gazasi, dedi.

Râvî Su'be: Ben Katâde'ye bu ismi zikrettim de, o "Useyr" seklinde söyledi, demistir [4].

2- Peygamber{S)'In (Bedir Harbinden Önce) Bedir'de Öldürülecek Olan Kimseleri Zikredip Söylemesi Babi [5]

2-.....Ebû Ishâk söyle demistir: Bana Amr ibn Meymûn tahdîs etti ki, kendisi Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan isitmistir. O da Sa'd ibn Muâz el-Ensârî'den söyle tahdîs etmistir: Sa'd ibn Muâz, Mekkeli Umeyye ibn Halefin samîmî dostu idi. Umeyye ticâret için Sam'a giderken Medine'ye ugradiginda, Sa'd ibn Muâz'a misafir olur, Sa'd da Mekke'ye ugradiginda Umeyye ibn Halefin konagina iner, ona misafir olurdu. Rasûlullah Medine'ye hicret edip gelince Sa'd ibn Muâz, umre yapmak için Mekke'ye gitti ve Mekke'de Umeyye'ye inip ona misafir oldu da, ona hitaben:
— Benim için Harem'in tenhâ bir saatini gözetle de ben Ka'be'-yi rahatça tavaf edeyim, dedi.
Bu istek üzerine Umeyye, Sa'd'i, gündüzün yansina yakin olan kusluk vaktinde Ka'be'ye çikardi. Umeyye, Sa'd'la beraber bulundugu bu sirada onlara Ebû Cehl kavustu ve:
— Yâ Ebâ Safvân! Beraberinde bulunan bu adam kimdir? diye sordu.
Oda:
— Bu Sa'd ibn Muâz'dir, dedi.
Bunun üzerine Ebû Cehl, Sa'd'a hitaben:
— Dikkat et, ben seni görüyorum kî, sen Mekke'de emniyet içinde Ka'be'yi tavaf ediyorsun. Hâlbuki siz (Medîneliler), o dînlerini degistirenleri (yânî Muhammed ile sahâbîlerini) sigindirdiniz ve onlara nusrat ve yardim etmekte oldugunuzu söylüyorsunuz. Sunu iyi bil ki vallahi sen eger Ebû Safvân Umeyye ibn Halefin beraberinde bu-lunmayaydin salimen ailene dönemezdin, dedi.
Sa'd ibn Muâz da Ebû CehI'e karsi sesini yükselterek: —* Dikkat et, vallahi eger sen beni bu tavaftan men' edersen, ben de sana. karsi bundan daha siddetlisini yapar, senin Medîne üzerinden geçen ticâret yolunu keser ve seni ondan elbette men* ederim, dedi.
Bunun üzerine Umeyye, Sa'd'a hitaben:
— Yâ Sa'd! Bu Mekke vâdîsi-ahâlîsinin seyyidi olan Ebu'l-Ha-kem'e (yânî Ebû CehI'e) karsi sesini yükseltme! dedi.
Sa'd bunun üzerine Umeyye'ye:
— Yâ Umeyye! Sen de (Ebû Cehl'i koruyarak) beni tutma, birak. Vallahi ben Rasûlullah'tan isittim ki, kendilerinin seni öldüreceklerini söylüyordu, dedi.
Umeyye:
— Onlar beni Mekke'de mi öldürecekler? dedi. Sa'd:
— Bilmiyorum, dedi.
Umeyye bu sözden dolayi siddetli bir sekilde korktu. Umeyye bu korku ile ailesinin yanma dönünce karisina hitaben:
— Yâ Ümme Safvân! Medîneli dostum Sa'd'in bana ne dedigini bildin mi? dedi.
Karisi:
— O sana ne dedi? diye sordu. Umeyye:

— Sa'd, Muhammed'in sahâbîlerine, kendilerinin beni öldüreceklerini haber verdigini söyledi. Ben de ona: Mekke'de mi öldürecek? dedim. Sa'd: Bunu bilmiyorum dedi.
Ve Umeyye konusmasini söyle sürdürdü:
— Vallahi ben Mekke'den disari çikmam, dedi.
Bir müddet sonra Bedir günü oldugu (yânî olacagi) zaman Ebû Cehl, insanlarin bu sefere çikmalarim istedi ve:
— Muâviye'nin maiyyetinde gelmekte olan kervaniniza yetisin, dedi.
Umeyye, Mekke'den Bedir'e çikmak istemedi. Ebû Cehl, Umeyye'ye geldi de:
— Yâ Ebâ Safvân! Sen Mekke vâdîsi halkinin seyyidi oldugun hâlde insanlar senin harbden geri kaldigini görünce seninle beraber geri kalirlar, dedi ve Ebû Cehl bu sözleri söylemekte devam ve israr etti.
Bunun sonunda Umeyye:
— Sana gelince, sen benim Mekke'den çikmam hususunda israrinla bana galebe ettin. (Bir tehlike hissettigim zaman bin:p kaçmak için) vallahi ben Mekke'nin en hizli kosan devesini bu sefer için muhakkak satin alacagim, dedi.
Sonra Umeyye (deveyi satin almasinin ardindan) karisina:
— Yâ Ümme Safvân, benim sefer hazirligimi yap! dedi. Karisi da ona:
— Yâ Ebâ Safvân! Sen Yesribli kardesin Sa'd'in sana vaktiyle söyledigi sözü unutmus hâldesin dedi.
O:
— Hayir (ben o sözü unutmus degilim, lâkin) ben onlarin beraberinde ancak yakin bir yere kadar yürümek istiyorum, dedi.
Ebû Safvân Umeyye ibn Halef, Bedir'e dogru yola çikinca artik konakladigi herbir konak yerinde muhakkak devesini yaninda bag-
layip hazir bulundurmaya basladi. Ve yolculugunu bu suretle devam ettirdi. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah, onu Bedir'de Öldürdü [6].

3- Bedir Gazvesi Kissasi Babi [7]

Ve Yüce Allah'in su kavli:
"And olsun siz zaîf ve dûn iken, Allah size Bedir'de kat'î bir zafer verdi. Allah'tan sakinin, tâ ki sükretmis olasiniz. O vakit sen mü 'minlere: Indirilen üçbin melekle Rabb Hnizin imdâd etmesi yetismez mi size? diyordun. Evet, siz sabreder, (itaatsizlikten) sakinirsaniz, bunlar (yânî düsmanlar) da ansizin üstünüze gelecek
olurlarsa, Rabb 'iniz size nisanli besbin melekle imdâd edecektir. Allah bu imdadi size, baska degil, sirf (zaferin) bir müjdesi olsun, kalbleriniz onunla yatissin diye yapti.
Yoksa nusrat (ve zafer) ancak yegâne gâlib ve yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan Allah cânibindendir. (Bir de Allah bu imdadi) küfredenlerden ileri gelenleri kessin yâhud onlari tepesi asagi getirsin de (geri kalanlar da) emellerine kavusamayanlar olarak dönüp gitsinler.(diye yapti)'1 (Âlu îmrân: 123-127).
Ve Vahsî ibn Harb el-Habesî: Hamza ibnu Abdilmuîtalib, Bedir gününde Tueyme ibn Adiyy ibni'l-

Hiyâr'i öldürdü, demistir. Ve Yüce Allah'in su kavli:
"Hani Allah size iki taifeden birinin muhakkak siz oldugunuzu va 'dediyordu, siz ise kuvveti ve silâhi bulunmayanin kendinizin olmasini arzu ediyordunuz* Allah da emirleriyle hakki açiga çikarmayi, kâfirleri arkasini kesmeyi irâde buyuruyordu" (ei-Enfâi: 7).
Ebû Abdillah el-Buhârî: "es-Sevke", keskinlik ve silâhtir, demistir [8].

3-.....Abdullah ibn Ka'b söyle demistir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten isittim, söyle diyordu: Ben Tebûk gazasindan baska Ra-sûlullah'in yaptigi gazalardan hiçbirinde Rasûlullah'tan geri kalma^ dim, Su kadar var ki, ben Bedir gazvesinde geri kalip ona katilmadim. Fakat Bedir'den geri kalip ona katilmayanlar itâb edilmedi. Çünkü Rasûlullah bu sefere ancak Kureys kervanini karsilamak istegiyle çikmisti. Nihayet Allah, müslümânlarla onlarin düsmanlarini, ummadiklari bir zamanda harbetmek üzere bir yere getirdi [9].

4- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Hani siz Rabb'inizden imdâd istiyordunuz da O da: Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardinca bin ile imdâd eyleyecegim, diyerek duanizi kabul buyurmustu. Allah bunu ancak bir müjde (olsun), kalbleriniz o sayede oturaklassin diye yapmisti. (Yoksa) Allah'in katindan baskasindan hiçbir yardim yoktur. Sübhesiz ki Allah mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir. O size o vakit kendisinden bir emînlik olmak üzere hafif bir uyku buruyordu. Sizi tertemiz yapmak, sizden seytânin murdarligini gidermek, kaîblerinize rabita vermek, ayaklarinizi pekistirmek için de gökten üstünüze bir su indiriyordu. Hani Rabb Hn meleklere: Sübhesiz ki ben sizinle beraberim. Haydi îmân edenlere sebat ilham edin! diye vahyediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacagim. (Ey mü'minler!) Hemen vurun boyunlarinin üstüne, vurun onlarin herbir parmagina (diyordu). Bunun sebebi sudur: Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlü'ne karsi geldiler. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne karsi gelirse, Allah'in cezasi cidden çetindir" (ei-Enfâi: 9-13) [10].

4-.....Târik ibn Sihâb (el-Becelî el-Ahmesî) söyle demistir: Ben Ibn Mes'ûd(R)'dan isittim, o söyle diyordu: Ben Mikdâd ibnu'l-Esved'in agzindan gayet kesin bir söz söyledigine sâhid oldum ki, o sözün sahibi olmak bana, ona kiyâs olunabilen her kiymetli sözden daha sevimlidir. Mikdâd, müsrikler üzerine hareket etmeye çagiriyor ve Peygamber'in huzuruna gelerek:
— Biz Mûsâ kavminin (Mûsâ Peygamber'e karsi) "Artik sen Rabb 'inle beraber git! Bu suretle ikiniz harb edin! Biz mutlakaa burada oturumlariz" (ei-Mâide:24) dedikleri gibi söylemeyiz. Lâkin biz senin saginda, solunda, önünde, arkanda düsmanla çarpisiriz! dedi.
îbn Mes?ûd (R): Mikdâd'in bu (atesli) sözü üzerine Peygam-ber(S)'in yüzünün parladigini ve Mikdâd'm sözünün O'nu sevindirdigini gördüm, demistir [11].

5-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) Bedir günü:
"Yâ Allah bize olan yardim ahdini ve zafer va'dini (bunlarin gerçeklesmesini) istiyorum. Yâ Allah,

eger (bu Islâm cemiyetinin helâ-kmi) istersen yeryüzünde artik ibâdet edilmeyecek" diye duâ etti.
Ebû Bekr, Peygamber'in elini tuttu da:
— Yâ Rasûlallah, bu duâ sana yeter, dedi. Akabinde Rasûlullah:
— "Yakinda o cemiyet bozulacak, onlar arkalarini dönüp kaçacaklardir" (ei-Kamer: 45) âyetini okuyarak çadirdan disari çikti [12].

5- Bâb
(Bu, geçen bâbdan bir fasil gibidir.)

6..... Ibn Cureyc haber verip söyle demistir: Bana Abdu'lKerîm ibn Mâlik el-Hazrecî haber verdi. O da Abdullah ibni'l-Hâris'in âzâdlisi olan Miksem'den isitmistir. O da Ibn Abbâs'tari tahdîs ediyor, Ibn Abbâs'tan söyle derken isittigini söylüyordu: Mü'minlerden (özürsüz) Bedir harbine çikmayip oturanlarla, Bedir harbine çikanlar müsâvî olmazlar [13].

6- Bedir Harbi'ne Katilan Sahâbîlerin Sayisi Babi

7.....Bize Su'be, Ebû Ishâk'tan tahdîs etti ki, el-Berâibn Âzib (R): (Bedir harbi zamaninda) ben ve Ibn Umer küçük sayildik, demistir.
Ve bana Mahmûd ibn Gaylân tahdîs etti: Bize Vehb ibn Cerîr, Ebû Ishâk'tan tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R): Bedir harbi günü ben küçük sayildim, Ibn Umer de küçük sayildi. Bedir günü Muhacirler altmis küsur kisi, Ensâr da ikiyüzkirk küsur kisi idiler, demistir.

8-.....Ebû Ishâk dedi ki: Ben eI-Berâ(R)'dan isittim, söyle diyordu: Bana Bedir'de hazir bulunanlardan olan Muhammed'in sa-hâbîleri tahdîs ettiler ki, onlar, Tâlût'un Ürdün Nehri'ni kendisiyle beraber geçen sahâbîlerinin sayisi kadar, yânî üçyüzon küsur kisi imisler.
el-Berâ (devamla): Hayir vallahi Tâlût ile beraber nehri yalniz mü'min olan geçti, demistir.

9-.....el-Berâ (R) söyle demistir: Biz Muhammed'in sahâbîleri, Bedir sahâbîlerinin sayisi, Tâlût'Ia beraber Filistin Nehri'ni geçen Tâlût'un sahâbîlerinin sayisi üzeredir. Tâlût'Ia beraber o nehri ancak mü'min olan üçyüzon küsur kisi geçmistir, diye konusur idik.

10-..... el-Berâ (R) söyle demistir: Biz, Bedir sahâbîleri, Tâlût'Ia beraber nehri geçen Tâlût'un sahâbîleri sayisinda olarak üçyüzon küsur kisidir. Tâlût'un beraberinde ancak mü'min olan geçmistir, diye konusur idik [14].

7- Peygamber(S)'In Kureys Kâfirlerinden Seybe Ibn Rabîa, Utbe Ve Ebû Cehl Ibn Hisâm Aleyhine Beddua Etmesi Ve Bunlarin Helak Olmalari Babi

11-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Peygamber (S) Ka'be'ye dogru yöneldi de Kureys'ten su birkaç kisi aleyhine: Seybe ibn Rabîa, Utbe ibn Rabîa, el-Velîd ibn Utbe ve Ebû Cehl

ibn Hisâm aleyhine beddua etti.
Ibn Mes'ûd: Ben Allah'a sehâdet ederim ki, bu kimselerin dördünü de Bedir sahasinda yere serilmis gördüm; o gün havasi sicak bir gün oldugundan, günes onlarin renklerini siyaha degistirmisti, demistir [15].

8- Ebû Cehlin Öldürülmesi Babi [16]

12-.....Kays ibn Ebî Hazim, Abdullah ibn Mes*ûd(R)'dan haber verdi ki, o, Bedir günü kendisinde az bir hayât eseri kalmis hâldeyken Ebû Cehl'in yanina gelmis. (Ebû Cehl'i taniyip: Allah seni zelîl eylesin ey Allah'in düsmani, demis.) Bunun üzerine Ebû Cehl:
— (Beni niye horluyorsun?) Sizin öldürdügünüz kisiden daha sereflisi olur mu? demistir.

13-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S):
— "Ebû Cehl ne yapti (ne oldu)? Kim bakar anlar?" buyurdu, îbn Mes'ûd: (Ben bakar anlarim, diyerek) gitti. Ve Ebû Cehl'i,
Afra kadinin iki oglu (Muâz ve Muavviz) vurmuslar da nihayet onu ölüm hâlinde buldu. Ibn Mes'ûd:
— Â sen misin Ebû Cehl? (Vuruldun mu?) dedi.
Enes dedi ki Sonra Ibn Mes'ûd, Ebû Cehl'in sakalindan yakaladi. Ebû Cehl:
— Sizin öldürdügünüz kisinin fevkinde bir kimse var midir? Yâhud:
— Kendi kavminin öldürdügü kisinin üstünde bir kimse var mi~ ' Râvî Ahmed ibn Yûnus: Sen Ebû Cehl misin? seklinde söylemis-

14.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) Bedir harbi gününde:
— "Ebû Cehl ne yapti?" diye sordu.
Ibn Mes'ûd hemen gitti ve Ebû Cehl'i, Afra kadinin iki oglu vurmus da nihayet onu ölüm hâlinde bulmus, ve sakalindan tutmus da:
— Sen misin yâ Ebâ Cehl? demis. Ebû Cehl de:
— Kendi kavminin öldürdügü kisinin fevkinde bir kimse var midir?
Yâhud da:
— Sizin öldürdügünüz kisinin üstünde bir kimse var midir.' demistir [17].

15- Bana Ibnu'l-Müsennâ tahdîs etti: Bize Muâz ibnu Muâz haber verdi: Bize Süleyman et-Teymî tahdîs etti: Bize Enes ibn Mâlik (R) geçen hadîsin benzerini haber verdi.

16- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs edip söyle dedi: Ben Yûsuf ibnu'l-Mâcisûn'dan yazdim; o da Salih ibn Ibrahim'den; o da babasi Ibrahim'den; o da Salih'in dedesi Abdurrahmân ibn Avf'tan; Bedir kissasi hakkinda, yâni Afra kadinin iki oglu (Muâz ve Muavviz) hadîsini almistir [18].

17-.....Bize Ebû Miclez, Kays ibn Ubâd'dan tahdîs etti ki, Alî ibn Ebî Tâlib:

— Ben kiyamet gününde Rahmân'in huzurunda müsriklerle muhakeme olmak üzere durusmak için ilk diz çöken kimse olacagim, demistir.
Ve bu hadîsin râvîsi Kays ibn Ubâd: "Bu iki (sinif, yâni imân edenlerle etmeyenler) Rabblerihakkinda birbiriyle da'vâlasan hasim iki zümredir..." <ei-Hacc:i9) âyeti, ilk Islâm harbinin su ilk mubârizle-ri hakkinda inmistir, demis ve söyle ilâve etmistir: Onlar Bedir günü iki saff arasinda tek basina kital için ortaya çikan kimselerdir: Ham-za,.A]î, Ubeyde yâhud Ebû Ubeyde ibnu'l-Hâris; (diger tarafta:) Seybe ibn Rabîa, Utbe ibnu Rabîa, el-Velîd ibn Utbe [19].

18-.....Buradaki senedde Ebû Zerr (R): "Bu iki sinif, Rabbleri hakkinda birbirleriyle da'vâlasan hasim iki zümredir..." (ei-Hacc:i9) âyeti, Kureys'ten su alti kisi hakkinda: Alî, Hamza, Ubeyde ibnu'l-Hâris, Seybe ibn Rabîa, Utbe ibn Rabîa ve el-Velîd ibn Utbe hakkinda indi, demistir.

19-.....Bize Süleyman et-Teymî, Ebû Miclez'den tahdîs etti ki, Kays ibn Ubâd söyle demistir: Alî (R):
— Su "Iki sinif, Rabbleri(nin dîni) hakkinda birbirleriyle da'vâlasan hasim iki zümredir..." <d-Hacc:i9) âyeti bizim hakkimizda in; di, demistir.

20-.....Kays ibn Ubâd söyle demistir: Ben Ebû Zerr el-Gifârî(R)'den isittim; o yemîn ederek: Su âyetler (yânî ei-Hacc: 19-22) elbette Bedir günü birbirleriyle cenklesen bu alti kisi hakkinda indi, demis ve yukarida geçen hadîsteki gibi o alti ismi saymistir [20].

21-.....Kays (ibn Ubâd) söyle demistir: Ben Ebû Zerr(R)'den isittim, o kuvvetli bir yemîn ederek: Sübhesiz "Bu iki sinif, Rabbleri hakkinda birbirleriyle da'vâlasan hasim iki zümredir..." (ei-Hacc:i9) âyeti, Bedir harbi günü birbirleriyle cenk etmek için ortaya çikan kirriseler hakkinda inmistir. Bunlar: Hamza, Alî, Ubeyde ibnu'I-Hâris, Rabîa'nin iki oglu Utbe ve Seybe, el-Velîd ibn Utbe'dir.

22-.....Ebû Ishâk söyle demistir: Bir adam el-Berâ ibn Âzib'e:
— Alî Bedir'de hazir bulundu mu? diye sordu; ben de isitiyordum.
el-Berâ (R):
— Evet Alî Bedir'de üstüste iki zirh giyerek düsman ile cenklesmek için ortaya çikti (ve düsmanini yendi), dedi.

23-.....Abdurrahmân ibn Avf (R) söyle demistir: (Mekke'deki malimi ve ailemi muhafaza etmesi için) ben Umeyye ibn Halefe bir mektûb yazip (onunla karsilikli) ahidlestim. Nihayet Bedir günü olunca...
Râvî Abdurrahmân ibn Avf, hadîsin burasina ulasinca Umey-ye'nin ve oglunun oradaki öldürülüsünü zikretmistir. Bu öldürme öncesinde Bilâl (Umeyye'yi kaçiyor görünce: Bu Umeyye ibn Haleftir, yakalayiniz!) eger Umeyye bu defa kurtulursa, ben kurtulmam, demistir [21].

24-.....Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan (o söyle demistir): Peygamber (S) -Mekke'de iken- Ve'n-

Necmi Sûresi'ni okudu da, bu sûrenin sonunda secdeye vardi. Beraberinde bulunanlar da (mü'min müsrik) hep secdeye vardilar, yalniz bir ihtiyar vardi ki, o bir avuç toprak alip onu alnina yükseltti ve:
— Bu kadari bana yeter, dedi.
Abdullah: Yemîn olsun o kimseyi ben, sonra Bedir'de kâfir olarak öldürülmüs gördüm, demistir.
Bana Ibrâhîm ibn Mûsâ haber verdi. Bize Hisâm ibnu Yûsuf, Ma'mer ibn Râsid'den; o da Hisâm'dan tahdîs etti ki, babasi Urve ibnu'z-Zubeyr söyle demistir: Zubeyr'de üç kiliç darbesi vardi. Bunlardan biri omuz kökünde idi.
Urve dedi ki: Ben -çocuk iken- bu kiliç darbelerinin çukurlugu içine parmaklarimi sokar, oynardim.
Urve dedi ki: Bu yaralarin ikisi Bedir gününde vurulmus, birisi de Yermûk günü vurulmustu.
Urve dedi ki: Kardesim Abdullah ibnu'z-Zubeyr sehîd edildigi zaman Abdulmelik ibn Mervân bana:
— Yâ Urve! Zubeyr'in kilicini taniyor musun? dedi. Ben:
— Evet taniyorum, dedim. Abdulmelik:
— O kiliçta ne vardi? dedi. Ben:
— O kilicin agzinda bir kirik vardi ki, bu, Bedir günü kirilmisti, dedim.
Abdulmelik;
— Sen dogru söyledin, dedi de Nâbigâ'mn su beytim okudu:
(Lâ aybe fîhim gayre enne suyûfehum) Bihinne fulûlun min kirâ'i'î-ketâibi
Sonra Abdulmelik o kilici Urve'ye geri verdi.
Hisâm: Biz o kilica aramizda üçbin (dirhem) kiymet takdir ettik. Onu vârislerimizden biri aldi. Ben onu kendim almis olmami çok arzu ederdim, demistir [22].

25- Bize Ferve, Alî ibn Mushir'den; o da Hisâm'dan tahdîs etti ki, babasi Urve: Zubeyr'in kilici gümüsle süslenmis idi, demistir. Hisâm da: Babam Urve'nin kilici gümüsle süslenmis idi, demistir.

26-.....Hisâm ibn Urve, babasi Urve'den söyle haber vermistir: Yermûk harbinde Rasûlullah'in sahâbîleri Zubeyr'e;
— Haydi, Rûmlar'a siddetli bir saldirisla saldir da, biz de seninle beraber siddetle saldiralim, dediler.
Zubeyr:
— Eger ben saldirirsam, sizler yalan çikar, arkaya dönersiniz, dedi.
Bunun üzerine mücâhid sahâbîler:
— Hayir yalan çikmaz, geriye dönmeyiz, dediler.
Bu söz akabinde Zubeyr, Rumlar üzerine bir hücum yapti. Nihayet onlarin harb saftlarini yarip onlardan öteye geçti. Zubeyr bu yarmayi, yaninda hiçbir kimse bulunmadigi hâlde yapmisti. Sonra Zubeyr arkadaslarina dogru yönelerek dönüp geldi. Rumlar onun atinin dizginini yakalamislar da ona, boynu ile kürek kemigi arasindan iki darbe vurmuslar. Bu iki darbenin arasinda Bedir gününde vurulan üçüncü darbe izi vardi.
Urve: Ben çocuk iken bu darbelerin çukurluklari içine parmaklarimi sokar, oynardim,'demistir.
Yine Urve: Zubeyr'in beraberinde o gün (yâni Yermûk vak'asi günü) Abdullah ibnu'z-Zubeyr de vardi. Abdullah ibnu'z-Zubeyr on yasinda idi. (Ibn Hacer: Küsuru söylemedi, oniki yasinda idi,

demistir.) Babasi onu bir ata bindirdi de, gözetip korumasi için ona bir adami vekîl ta'yîn etti [23].

27-.....Katâde söyle demistir: Bize Enes ibn Mâlik (R), Ebû Talha'dan söyle zikretti: Peygamber (S) Bedir günü harb sonunda Ku-reys seriflerinden yirmidört kisinin cesedlerinin bir araya toplanmasini emretti de, bunlar Bedir kuyularindan pis ve pis seyleri içine alan bir kuyuya atildilar. Peygamber düsman bir kavme gâlib olunca, onun açik bir sahasinda üç gece kalmak âdetinde idi. Bedir harbinin üçüncü günü olunca da Peygamber, devesinin getirilmesini emretti. Yol agirligi deveye yüklenip baglandi. Sonra Peygamber yürüdü, sahâbîleri de kendisinin ardi sira yürüdüler. Sahâbîler birbirlerine:
— Herhalde Peygamber bâzi ihtiyâci için gitmektedir saniyoruz, dediler.
Nihayet Peygamber, öldürülen Kureys ileri gelenlerinin atildiklari kuyunun bir tarafinda durdu da onlari kendi adlanyle ve babalarinin adlariyla söyle çagirmaya basladi:
— "Yâ Fulân oglu Fulân, yâ Fulân oglu Fulânt Siz Allah'a ve Rasûlü 'ne itaat etmis olsaydiniz, itaatiniz sizleri sevindirir miydi? (Ey öldürülenler!) Biz, Rabb'imizin bize va'dettigi nusrat ve zaferi muhakkak surette gerçek bulduk. Siz de (bâtil) rabbinizin va'dettigi nusrat ve zaferi gerçek buldunuz mu?" buyurdu.
Râvî Ebû Talha dedi ki: Umer:
— Yâ Rasûlallah! Kendilerinde ruhlari bulunmayan su cesedle-re ne söylüyorsun? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, benim söylemekte oldugum sözleri sizler onlardan daha iyi isitir degilsiniz" buyurdu.
Katâde: Allah onlari ayiplamak, küçültmek, azâb etmek ve kaçirdiklari firsatlara yanmalari, yaptiklari zulümlere pismanlik duymalari için, Bedir kuyusundaki cesedlere Peygamber'in hitabesini isittirecek derecede hayât vermistir, demistir [24].

28-.....Bize Amr ibn Dînâr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R) "Allahhn nVmetine bedel küfrü (ve nankörlügü) seçenleri, (bununla beraber) kavimlerim de helak yurduna, cehenneme sokanlari görmedin mi? Onlar oraya girecekler. O, ne kötü bir karargâhtir!" (îbrâhîm: 28-29) kavlinin tefsiri hakkinda:
— O ni'meti küfre degistirenler vallâhî Kureys kâfirleridirler, demistir.
Amr ibn Dînâr da:
— Onlar Kureys'tir, Muhammed (S) ise Allah'in ni'metidir. Kureys kendilerine tâbi' olan kavimlerini Bedir günü helak yurduna, yânî cehenneme sokmuslardir, demistir [25].

29-.....Urve söyle demistir: Âise(R)'nin yaninda, Ibn Umer'in "Sübhesiz ölü, kabrinde kendi ailesinin ona aglamasindan dolayi azâb edilir" sözünü Peygamber'e yükselttigi zikrolundu. Bunun üzerine Âise:
— Ibn Umer yanilmistir; Allah ona rahmet etsin. Rasûlullah ancak: "Su muhakkak ki, ölü kendi hatîesi ve günâhi sebebiyle azâb olunmaktadir; hâlbuki simdi ehli onun üzerine aglamaktadir" buyurmustur, dedi.

Âise devamla dedi ki:
— Bu Ibn Umer'in naklettigi "Rasûlullah, içinde müsriklerden Bedir'de öldürülenler bulunan kuyunun üzerinde dikeldi de o cesedlere hitaben söyledigini söyledi. O cesedler benim söylemekte oldugum sözleri muhakkak isitmektedirler" sözlerinin benzeridir. Rasûlullah ancak: "Onlar simdi benim kendilerine söylemekte oldugum sözlerin hakk oldugunu bilmektedirler" buyurmustur, dedi.
Sonra Âise (kendi te'vîlinin dogruluguna delîl getirerek): "Süb-hesiz ki sen ölülere duyuramazsin " (en Nemi: 80); "Sen kabirlerde olanlara da isittirecek degilsin" (Fânr: 22) âyetlerini okudu.
Âise:
— Onlar cehennemden oturacaklari yerlerini aldiklari zaman... diyordu [26].

30-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S), Bedir kuyusu üzerinde durdu da, içindeki ölülere hitaben:
— "Siz, Rabb'inizin va'dettigi ikaabi hakk buldunuz mu?" buyurdu.
Sonra da:
— "Sübhesiz simdi onlar benim kendilerine söylemekte oldugum seyi isitmektedirler" diye ekledi.
îbn Umer'in bu hadîsi Âise'ye zikrolununca, Âise:
— Peygamber (S) ancak "Onlar simdi benim kendilerine öteden-beri söylemekte oldugum (tevhîd, îmân ve bunlarin gayri) seylerin hakk oldugunu bilmektedirler" buyurmustur, dedi.
Sonra: "Sübhesiz ki sen ölülere isittiremezsin. Arkalarina dönmüs kaçarlarken sagirlara da da 'yetini isittiremezsin " («i-Nemi: 80) âyetini ve: "Sen kabirlerde olanlara da isittirecek degilsin'* (Fâtir: 22) âyetini okudu [27].

9- Bedir Harbinde Hazir Bulunanlarin Üstünlügü Babi

31-.....Humeyd et-Tavîl söyle demistir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten isittim, söyle diyordu: Harise ibn Surâka el-Ensârî, Bedir günü çocuk oldugu hâlde (havuzdan su içerken Ibnu'I-Araka tarafindan bir ok atilarak) vuruldu. Akabinde annesi (ki, Enes'in halasidir) onu Peygamber'e getirdi de:
— Yâ Rasûlallah! Hârise'nin benim yanimdaki derecesini bilmektesin. Eger oglum Harise cennette ise ölümüne sabreder ve sevabimi Allah'tan beklerim. Sayet onun menzili digerinde (yâni cehennemde) olursa, yapacagim isi görürsün, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yazik sana, sen aklim mi kaçirdin? Bîr tek cennet mi var? Sübhesiz birçok cennetler vardir. Ve sübhesiz senin oglun Harise, Fir-devs cennetindedir" buyurdu [28].

32-.....Alî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) beni, Ebû Mirsed'i ve ez-Zubeyr'i gönderdi. Hepimiz süvârî idik. Rasûlullah:
— "Gidiniz, tâ Hâh bustântna kadar ilerleyiniz. Orada müsriklerden bir kadin vardir. Kadinin yaninda Hâîib ibn Ebî Beltea'dan Mekke müsriklerine yazilmis bir mektûb vardir. (Onu bana getiriniz)" buyurdu.
Nihayet biz o kadina Rasûlullah'in dedigi yerde, kendisine âid bir deve üzerinde giderken yetistik.

Kadina:
— Mektubu çikar, dedik. Kadin:
— Bizim yanimizda hiçbir mektûb yoktur, diye inkâr etti. Biz; o bindigi deveyi çöktürdük ve mektubu aradik. Fakat hiçbir mektûb. göremedik. Biz kadina:
— Rasûlullah yalan söylememistir. Çaresiz sen ya mektubu çikaracaksin, yâhud da biz senin elbiselerini soyup bulacagiz, dedik.
Kadin bizdeki ciddîligi görünce, elini izârinin bagina uzatti, mektûb kadmin beli üzerindeki bir beze baglanmis hâldeydi. Kadin onu çikardi. Akabinde biz o yazili sahîfeyi Rasûlullah'a getirdik...
Umer:
— Yâ Rasûlallah! Bu zât Allah'a, RasûhVne ve mü'minlere hainlik yapmistir; onun için beni birak da boynunu vurayim, dedi.
Peygamber (S), Hâtib'a hitaben:
— "Seni yaptigin bu ise sevkeden nedir?" buyurdu. Hâtib:
— Vallahi bende Allah'a ve Rasûlü'ne mü'min olmamak yoktur. Ben sâdece Mekkeliler yaninda Allah'in bununla ailemi ve malimi himaye edecegi bir el (bir minnetdârlik) olmasini istedim. Senin yanindaki Muhacir sahâbîlerden herbirinin Mekke'de ailesini ve malini koruyacak hisimlari vardir; (benim ise kimsem yoktur, ben onlarla sâdece anlasmali bir kimseyim; Kureys'ten degilim), dedi.
Hâtib'in bu savunmasi üzerine Peygamber:
— "Hâtib dogru savunma yapti, ona hayirdan baska birsey söylemeyin!" buyurdu.
Fakat (bir türlü öfkesi geçmeyen) Umer:
— Muhakkak o Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hainlik yapmistir. Beni serbest birak da onun boynunu vurayim, dedi.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Hâtib Bedir ehlinden degil mi?" buyurdu da söyle devam etti: "Belki Allah, Bedir ehline (yânî onlarin o günkü yüksek cihâd-larina) muttali' olmustur da: Istediginizi yapin, cennet sizlere vâcib olmustur: yâhud da: Ben sizlere magfiret etmisimdir, buyurmustur"
dedi.
Bunun üzerine Umer'in iki gözü yas akitti da:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi [29].

10- Bâb
(Bu, geçen bâbdan bir fasil gibidir.)

33-.....Bize Abdurrahmân ibnu'l-Gasîl, Hamza ibnu Ebî Useyd ile ez-Zubeyr ibnu'l-Munzir ibn Ebî Useyd'den tahdîs etti ki, Ebû Useyd Mâlik ibnu'r-Rabîa söyle demistir: Rasûlullah (S) Bedir günü

34-.....Ebû Useyd (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Bedir günü bize: "Düsmanlar size yaklastiklari, yâni size kalabalik geldikleri zaman onlara ok atiniz da (uzaktalarken atmayip) oklarinizi kendi yanlarinizda alikoyunuz'1 buyurdu [30].

35-.....Ebû Ishâk söyle demistir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den isittim, söyle dedi: Peygamber (S)

UhuÜ günü okçularin basina Abdullah ibn Cubeyr'i kumandan yapti. Müsrikler bizden yetmis kisiye isabet kaydettiler. Peygamber ve sahâbîleri ise Bedir günü müsriklerden yüzkirk kisiye musîbet getirdiler ki, onlardan yetmis kisiyi esîr aldilar, yetmis kisiyi de öldürdüler.
Ebû Sufyân Sahr ibn Harb:
— Bu, Bedir gününe karsilik olan bir gündür, harb nevbet iledir (yânî kâh onlar bize, kâh biz onlara galebe ederiz), demistir [31].

36-.....Ebû Mûsâ(R)'dan (o söyle demistir): Zannediyorum ki Peygamber (S): "O takdirde hayir, Uhud gününden sonra Allah'in getirdigi hayirdan ve keza Bedir gününden sonra Allah 'in bize verdigi dogrulugun sevabidir" buyurdu [32].

37-.....Abdurrahmân ibn Avf (R) söyle demistir: Ben Bedir (harbi) günü harb saffinda idim. Dönüp baktim ki, sagimda ve solumda yaslari küçük iki genç duruyor. Ben onlarin durumlarindan emîn olmamis gibiydim. Derken onlardan biri kendi arkadasinin haberi olmadan bana gizlice:
— Ey amca! Bana Ebû Cehl'i göster, dedi.
Ben de ona:
— Ey kardesim oglu, sen Ebû Cehl'i ne yapacaksin? dedim.
Oda:
— Ben Allah'a ahd verdim: Eger onu görürsem öldürecegim yâ-
hud da onun önünde ölecegim, dedi.
Diger genç de, yine arkadasindan gizli olarak, bana birincisinin
söyledigi gibi söyledi.
Abdurrahmân dedi ki: Böyle (tecrübesiz) iki genç kisi arasinda bulunmam, yânî onlarin durumlari beni sevindirmedi. Ben o iki gence Ebû Cehl'i isaret edip gösterdim. Onlar derhâl iki dogan kusu gibi Ebû Cehl'in üzerine hücum ettiler, nihayet onu kiliçlariyle vurup öldürdüler. Bu iki genç, Afra kadinin oguîlan Muâz ve Muavviz idiler [33].

38-.....Bize Ibn Sihâb haber verip söyle dedi: Bana Zuhre ogullari'ninyemînli dostu olan Umer ibnu Useyd ibn Câriye es-Sakafî haber verdi. Bu zât ayni zamanda Ebû Hureyre'nin arkadaslarindan idi. Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) on kisilik bir kesif birligi hazirladi da bunlarin basina Umer ibnu'l-Hattâb'in oglu Âsim'in (ana tarafindan) dedesi olan Âsim ibn Sabit el-Ensârî'yi kumandan yaparak gönderdi [34]. Bu birlik, Mekke ile Usfân arasinda Hedee mevkiine vardiklari zaman bunlar, Huzeyl kabilesinden Lihyân ogullan denilen bir obaya zikrolunup haber verildiler. O kabile halki yüze yakin atici kisi ile bunlari yakalamak için yürüdüler. Onlarin ayak izleri ardina düstüler. Nihayet kesif birliginin konaklayip da hurma yemis olduklari yerIerini buldular. Ve:
— Iste bu Yesrib hurmasidir, dediler.
Yine kesif birliginin izleri ardindan gittiler. Kesif kumandani Âsim ve arkadaslari onlarin geldigini hissedince bir yere girip sigindilar. Ta'-kîbçi Lihyân ogullari onlari çepçevre kusattilar da onlara:
— Asagiya inin, ellerinizi bize verin (yâni bize boyun egin); sizden hiçbir kimseyi

öldürmeyecegimize dâir size ahd ve mîsâk veriyoruz! dediler. .
Âsim kendi arkadaslarina hitaben:
— Ey arkadaslar! Bana gelince ben kâfirin zimmetine (yânî ahdine) inmem! dedikten sonra:
— Yâ Allah! Peygamberine bizden haber ver! dedi.
Bu esnada kâfirler müslümânlara ok attilar ve Âsim'i sehîd ettiler. Arkadaslarimdan üç kisi: Hubeyb ibn Adiyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve baska bir adam, onlarin, verdigi ahd ve mîsâk üzerine inip teslîm oldular. Düsmanlar onlari yakalayinca yaylarinin kirislerini çözdüler de bunlarla onlari bagladilar.
Kesif birliginden olan üçüncü adam:
— Bu ilk zulümdür. Vallahi ben sizlerle yolculuk etmem. Benim için su öldürülen sehîdlere uymak vardir! deyip gitmemekte diretti.
Onlar onu sürüklediler ve Mekke'ye götürmek için çabalayip dürtüstüler. O da onlarla beraber olmamakta diretti (onu da öldürdüler).
Hubeyb ile Zeyd ibnu'd-Desine Mekke'ye götürüldüler ve nihayet Bedir vak'asindan sonra onlan sattilar. Hubeyb'i el-Hâris ibn Âmir ibn Nevfel ogullari satin aldi. Hubeyb Bedir günü el-Hâris ibn Âmir'i öldürmüs idi. Hubeyb onlarin yaninda esîr olarak (haram aylari geçinceye kadar) bir süre kaldi. Nihayet onu öldürmeye karar verip birlestiklerinde Hubeyb, etek ve koltuk alti killarini gidermek için el-Hâris'in kizlarinin birinden bir ustura ariyet istedi. Kadin ona usturayi ariyet verdi. Bu arada kadin farkinda degilken, onun bir oglu Hubeyb'in yanina gitti. Kadin oglunu, Hubeyb'in elinde ustura oldugu hâlde, Hubeyb'in kucaginda oturmus vaziyette buldu. Kadin:
— Hubeyb onu ustura ile öldürecek diye çok korktum, demistir.
Hubeyb kadinin bu hâlini anladi da:
— Çocugu öldürecegimden mi korkuyorsun? Ben bunu yapacak degilim, dedi.
Kadin:
— Vallahi ben asla Hubeyb'den daha hayirli bir esîr görmedim. Vallahi bir gün ben onu, kendisi demirle bagli oldugu hâlde elinde bir üzüm salkimi tutarak yerken görmüsümdür. O zaman Mekke'de bu meyveden hiç yoktu, demistir.
Kadin:
— Bu muhakkak Allah'in Hubeyb'e ihsan ettigi bir nziktir, der
idi.
Nihayet Hubeyb'i HilPde öldürmek için Harem'den çikardiklarinda, Hubeyb onlara:
— Beni birakin da iki rek'at namaz kilayim, dedi.
Onlar kendisini serbest biraktilar. O da (Ten'îm mescidinin yerinde) iki rek'at namaz kildi. Akabinde:
— Vallahi eger bende ölümden bir korku oldugunu sanmasay-diniz, elbette daha uzun namaz kilardim, demistir.
Bundan sonra Hubeyb:
Allâhumme ahsihim adeden
Vaktu'I-hum bededen
Ve lâ tubki minhum ahaden
(= Yâ Allah, onlarin hepsini say, Onlari daginik daginik öldür, Onlardan hiçbirini diri birakma) diye dua etti. Bundan sonra da su beyitleri söyleyerek insâd etti:
Fe îesîu ubâlî hîne uktelu müsîimen Ala eyyi cenbin kâne Hllâhi masra'î Ve zâlike fî Zâti'l-Ilâhi ve

in yese' Yubârik ala evsâîi siîvm mumezzai
(= Ben müslümân olarak öldürülürken buna aldirmam. Çünkü ölümüm hangi yerde olsa Allah içindir. Bu ölüm Allah'in Zâti (O'nun rizâsini arama) yolundadir. Eger o isterse parça parça edilmis cesedin eklemleri üzerine bereketler ihsan eder!) [35].

Bundan sonra Ebû Sirvaa Ukbe ibnu'I-Hâris, Hubeyb'e dogru kalkti ve onu öldürdü. Iste böylece Hubeyb, habsedilerek öldürülecek her müslümân için iki rek'at namaz kilma sünnetini ilk koyan kimse oldu [36].
Bu on kisilik kesif birligi bu musîbete ugradiklari gün onlarin haberini Peygamber (S) kendi sahâbîlerine haber vermistir.
Kureys'ten birtakim insanlar, birlik kumandani Âsim'm öldürüldügü konusuldugu zaman, ondan tanimaya yarayacak birsey getirmeleri için Âsim'm cesedinin yanma insan gönderdiler. Âsim, Bedir günü onlarin büyüklerinden birini (Ukbe ibn Ebî Muayt'i) öldürmüstü. Allah Âsim'i korumak için bal ansi veya esek arisindan gölgeleyici bulut gibi bir sürü gönderdi de, Kureys'in elçilerinden onu korudu ve onlar Âsim'dan birsey kesip almaya muktedir olamadilar.
Ve Ka'b ibn Mâlik (yakinda Tebûk gazvesi hakkinda gelecek olan uzun hadîsinde) bana Murâre ibnu'r-Rabî' el-Umerî ile Hilâl ibn Umeyye el-Vâkifî'nin Bedir harbinde hazir bulunmus iki iyi adam olduklarini söylediler, demistir [37].

39-.....Bize Leys, Yahya ibn Saîd'den; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, îbn Umer(R)'e (cennetle müjdeli on kisiden biri olan) Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl(in bir cumua günü hasta oldugu) zikredildi. Bu Saîd (baska bir vazifede oldugu için Bedir'de hazir bulunamamis, fakat Bedir'de bulunanlarla beraber pay alip) Bedri olmus idi. Saîd, bir cumua günü hastalandi, ibn Umer, gündüz yükselip cu-mua saati yaklastiktan sonra hemen binegine binip Saîd'in yanma hasta ziyaretine gitmis ve cumuayi terketmistir [38].
Ve Imâm el-Leys ibn Sa'd söyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd tah-dîs etti ki, îbn Sihâb söyle demistir: Bana Ubeydullah ibn Abdülah ibn Mes'ûd tahdîs etti ki, Ubeydullah'in babasi Abdullah ibn Utbe, Umer ibn Abdillah ibn Erkam ez-Zuhrî'ye söyle bir mektûb yazip, ona Subey'a bintu'l-Hâris el-Eslemiyye'nin yanina gitmesini, kendisinden hadîsini ve gebeligi hakkinda fetva istedigi vakit Rasûlullah'-in ona söylemis oldugu sözü sormasini emretti. Bunun üzerine Umer ibn Abdillah, Subey'a'nin yanma varip sorduktan sonra, Abdullah ibn Utbe'ye cevâb haberi olarak söyle yazdi:
"Subey'a ona Rasûlullah'm Bedir'de hazir bulunmus sahâbîle-rinden Sa'd ibn Havle'nin nikâhi altinda bulundugunu, bu zâtin Âmir ibn Lueyy ogullari soyundan oldugunu, kendisi gebe iken kocasinin Veda Hacci'nda vefat ettigini, kocasinin vefatindan dört ay geçmeden evvel dogurdugunu ve nifâsindan kalktiginda isteyenleri için (isteyenlerine görünmek için) süslendigini, bu sirada Abdu'd-Dâr ogul-lari'ndan bir zât olan Ebu's-Senâbil ibnu Ba'kek'in, Subey'a'nin yanma gelip kendisini süslenmis görerek: Ne o? Seni isteyenler için süslenmis görüyorum. Zannederim ki nikâh arzu ediyorsun. Hiç sübhesiz sen vallahi üzerinden dört ay on gün geçmedikçe evlenemezsin! dedigini" haber verdikten sonra, dedi ki:

— "Ebu's-Senâbil bunlari bana söyleyince, o aksam elbisemi giyinip Rasûlullah'a gittim ve durumumu kendisinden sordum. Rasûl-lah (S) çocugumu dogurdugum zaman evlenmeye halâl olduguma bana fetva verdi ve bana istersem evlenebilecegimi emretti" [39].
(el-Buhârî'nin seyhi) Esbag ibnu'I-Ferec el-Misrî, Abdullah ibn Vehb'den; o da Yûnus ibn Yezîd'den senediyle bu hadîsi rivayet etmekte el-Leys'e mutâbaat etmistir.
Ve el-Leys söyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, Ibn Sihâb'dan tahdîs etti. Ibn Sihâb: Biz ona sorduk, dedikten sonra söyle söylemistir: Bana Âmir ibn Lueyy ogullari'mn âzâdlisi olan Muhammed ibn Ab-dirrahmân ibn Sevbân haber verdi ki, Muhammed ibn Iyâs ibni'l-Bukeyr, babasi Iyâs'in Bedir'de hazir bulundugunu ona haber vermistir [40].

11- Meleklerin Bedir'de (Müslümanlarin Beraberinde Onlara Nusrat Ve Müsriklere Karsi Bir Yardim Olmak Üzere) Hazir Bulunmalari Babi

40-.....Bize Cerîr ibnu Abdilhamîd, Yahya ibn Saîd'den; o da Muâz ibn Rifâa'dan; o da Bedir ehlinden olan babasi Rifâa ibn Râfi' ez-Zurakî(R)'den haber yerdi ki, o söyle demistir: Bedir harbi sirasinda bir ara Cibrîl aleyhi^-selam, Peygamber(S)'e geldi de:
— "Içinizdeki Bedir mücâhidlerini ne mertebe sayarsiniz?" diye sordu.
Peygamber:
— "Biz onlari müslümâniarin en faziletli olanlarindan sayariz!" dedi, yâhud buna benzer bir söz söyledi.
Cibrîl:
— "Biz de meleklerden Bedir'de hazir bulunanlari böylece meleklerin hayirlisi sayariz" dedi.

41-.....Bize Hammâd, Yahya'dan; o da Muâz ibn Rifâa ibn Râfi'den tahdîs etti. Rifâa, Bedir'de hazir bulunanlardan idi. Onun babasi Râfi' ise Akabe bey'atlannda hazir bulunanlardan idi. Oglu Rifâa'ya:
— Benim Akabe bey'atlarinda hazir bulunmam yerine Bedir'de hazir bulunmus olmakligim beni sevindirmez, der idi.
Rafi': Cibril, Peygamberce bunu (yâni yukaridaki Cerîr hadîsinde geçen suâli) sordu, demistir [41].

42-.....Yahya ibn Saîd el-Ensârî, Muâz ibn Rifâa'dan: Bir melek, Peygamber(S)'e sordu., deyip yukarida geçen hadîsin benzerini söyledigini isitmistir.
Ve yine Yahya, kendisine Yezîd ibnu'l-Hâd'm haber verdigini, bu hadîsi Muâz'in ona tahdîs ettigi gün onun beraberinde bulundugunu söylemistir. Yezîd ibnu'1-Hâd söyle dedi: Muâz:
— Geçen hadîste mübhem olan sorucu melek Cibril aleyhi's-selâmdir, demistir [42].

43-.....Hâlid el-Hazzâ', îkrime'den; o da îbn Abbâs(R)'tan, Peygamber(S)'in Bedir günü: "Iste su Cibril'dir. Atinin basim tutmus, harb silâhi üzerindedir" buyurdugunu tahdîs etmistir [43].

12- Bab [44]

44-.....Enes ibn Mâlik (R): Ebû Zeyd (Kays ib*n Seken) hiçbir çocuk ve torun birakmadan öldü; o, Bedri idi, demistir.

45-.....Yahya ibn Saîd, Âsim ibn Muhammed'den; o da Abdullah ibn Habbâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Saîd ibn Mâlik el-Hudrî (R) bir seferden geldi. Ailesi kendisine kurbânlarin etlerinden et tak-dîm ettiler. Bunun üzerine Saîd ibn Mâlik:
— Ben bunun hükmünü sormadikça bundan yemeyecegim, dedi.
Akabinde Bedir'de hazir bulunmus olan ana-bir kardesine, yâni Katâde ibnu'n-Nu'mân'a gitti ve ona bu mes'eleyi (yânî kurbân etlerinin üç günden sonra yenilip yenilmeyecegini) sordu. O da:
— Senin gidisin ardindan sahâbîlerin üç günden sonra kurbâr etlerinden nehyolunageldikleri hükmünü bozucu bir emir meydans geldi, demistir [45].

46-.....Urve söyle demistir: ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) söyle dedi: Bedir günü ben, Ubeyde ibn Saîd ibn Âs'a kavustum. O bastan ayaga kadar zirhlanmis ve silâhlanmisti. Onun yalniz iki gözü görünüyordu.,Ona Ebû Zâti'l-Keris künyesi verilirdi. O bana:
— Ben Ebû Zâti'l-Keris'im! diye meydan okudu.
Ben de nemen harbemle ona saldirdim ve harbemi onun gözünün içine soktum, Ubeyde hemen öldü.
Hisâm ibn Urve dedi ki: Bana ez-Zubeyr'in söyle dedigi haber verildi: Yemîn olsun ben ayagimi onun -üstüne koydum. Sonra harbemi olanca kuvvetimle çekip çikardim. Fakat harbemin iki tarafi eg-rilmisti.
Urve ibnu'z-Zubeyr dedi ki: (Bu harbe kiymetli bir harb hâtirasi oldugu için) sonra onu Rasûlullah (S) ez-Zubeyr'den ariyet olarak istedi; Zubeyr de O'na verdi. Rasûlullah vefat ettiginde, Zubeyr onu geri aldi. Sonra o harbeyi Ebû Bekr istedi, Zubeyr ona da verdi. Ebû Bekr vefat edince Zubeyr onu tekrar geri aldi. Bu defa o harbeyi Umer istedi, Zubeyr ona da verdi. Umer vefat edince, onu yine kendisi aldi. Sonra o harbeyi Usmân istedi; Zubeyr ona da verdi. Usmân sehîd edilence harbe, Alî'ye ve sonra ogullarina geçti. Abdullah ibnu'z-Zubeyr onu Alî'nin çocuklarindan isteyip aldi ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr öldürülünceye kadar onun yaninda bulunmustur [46].

47-.....ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Ebû Idrîs Âizu'llah ibnu Abdillah söyle haber verdi: Bedir'de hazir bulunmus olan Ubâdetu'bnu's-Sâmit: Rasûlullah (S) Akabe'de bize: "(...sartlari üzerine) bana bey'at ediniz" buyurdu, demistir [47].

48-.....Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Peygamber'in zeycesi ÂIse(R)'den haber verdi ki (o söyle demistir): Ebû Huzeyfe -ki bu hbu Huzeyfe Rasûlullah ile beraber Bedir gazvesinde hazir bulunan Kimselerden idi- Salim ibn Ma'kil'i ogul edinmis ve ayni zamanda ba-lim'e, kardesi Velîd ibn Utbe ibn Rabîa'mn kizi Hind'i nikah etmisti. Hâlbuki Salim, Ensâr'dan Subeyte kadinin kölesi idi. Nitekim Rasulullah da Zeyd ibn Hârise'yi ogul edinmisti. Câhiliyet zamaninda bir kimse birisini

evlâd edinirse, insanlar o evlâdlik edinilen kimseyi, ev-lâdlik alanin adiyle çagirir ve o evlâdlik, o kimsenin mirasina da vâris olurdu. Bu töre Yüce Allah: "... Evlâdliklarinizi da öz ogullariniz gibi tanimadi. Bu sizin agizlarinizdaki lâfinizdir. Allah hakki söyler ve O dogru yolu gösterir. Onlari babalarina nisbetle çagirin. Bu, Allah indinde daha dogrudur. Eger babalarini bilmiyorsaniz, o hâlde dînde kardesleriniz olmakla beraber dostlarinizdirlar. Hatâ ettiklerinizde ise üstünüze vebal yoktur. Fakat kalblerinizin kasdettiginde vebal vardir. Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (ei-Ahzâb: 4-5) âyetlerini indirinceye kadar devam etti.-
Bunun üzerine Kureysli, sonra Âmirî olan Süheyl ibn Amr'in kizi Sehle (ki Ebû Huzeyfe'nin öbür karisi ve Subeyte'nin de ortagidir) Peygamber'e geldi... Ve hadîsi bu suretle zikretti [48].

49-.....Muavviz kizi Rubeyyi' (R) söyle demistir: Ben gelin oldugum günün kusluk vaktinde Peygamber (S) benim evlenme törenime geldi de, senin benim yanima oturusun gibi benim dösegimin üzerine oturdu. O sirada birtakim kizcagizlar deff çaliyorlar ve babalarimizdan Bedir gazasinda sehîd olanlarin güzel vasiflarim zikrediyorlardi. Nihayet bu kizlardan birisi:
— Içimizde bir Peygamber vardir ki, O, yarin ne olacagini bilir! dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Kizim böyle söyleme; evvelce söylemekte oldugun sözleri söyle!" buyurdu [49].

50-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Bana Rasülullah'in sahibi olan Ebû Talha (R) haber verdi -ki, bu Ebû Talha, Rasülullah'in beraberinde Bedir'de hazir bulunmustur- Rasûlullah (S): "Içinde köpek ve suret bulunan hiçbir eve melekler girmez" buyurmustur.
Ibn Abbâs: Rasûlullah, içlerinde ruhlar bulunan canli timsâllerini, heykellerini kasdediyor, demistir [50].

51- Bize Abdan tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi: Bize Yûnus ibn Yezîd haber verdi [51].
H ve yine bize Ahmed ibn Salih tahdîs etti: Bize Anbese ibn Hâlid tahdîs etti: Bize amcam Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den tahdîs etti ki, ez-Zuhrî söyle demistir: Bize Alî ibnu'l-Hüseyin haber verdi; ona da babasi Hüseyin ibn Alî aleyhimu's-selâm söyle haber vermistir: Babasi Alî ibn Ebî Tâlib söyle demistir: Bedir günündeki ganîmetten
benim nasîbim olarak yasi kemâle ermis bir devem vardi. Peygamber (S) de o gün Allah'in kendisine fey' olarak verdigi ganimetlerden olan "Beste bir"den, bana baska bir deve daha vermisti. Ben Pey-gamber'in kizi Fâtima aleyha's-selâm ile evlenmek istedigim zaman Kaynukaa ogullari'ndan kuyumcu bir adamla, benimle beraber gelmesi ve izhir otu getirmemiz üzerine va'dlestim. Ben o izhir otunu kuyumculara satmak ve bedeli ile dügün asi hususunda yardim sag-lamamizi istedim. Ben yaslari kemâle ermis iki devem için deve semerleri, büyük çuvallar ve ipler topladigim sirada, bu iki devem de Ensâr'dan bir adamin odasi yaninda ihtirilmislar/di. Nihayet ben topladigim seyleri topladim. Tam bu sirada develerimle karsilastim ki, hörgüçleri kesilmis, bögürleri yarilip cigerlerinden alinmis! Bu manzarayi gördügüm zaman gözlerime mâlik olamadim

(agladim).
— Bu isi kim yapti? dedim. Oradakiler söyle dediler:
— Bu isi Hamza ibnu Abdilmuttalib yapti, kendisi su evin içinde, Ensâr'dan içki içmekte olan bir topluluktadir, yaninda sarkici bir kadin ve arkadaslari vardir. O sarkici kadm, sarkisinda "Elâ yâ Uamzu li's-surufi'n-nivâi [52] (= Ey Hamza, semiz develere bak!)" deyince Hamza hemen kilica siçradi, iki devenin hörgüçlerini kesti, bögürlerini yarip cigerlerinden birer parça aldi (gitti).
Alî devamla dedi ki: Bunun üzerine ben gittim, nihayet Peygam-ber'in huzuruna girdim. Yaninda Zeyd ibn Harise vardi. Peygamber benim karsilastigim seyi bildi de:
—"Neyin var?" diye sordu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah, bu gün gibi (çirkin ve kötü gün) görmedim: Hamza benim iki disi deveme düsmanlik (yânî zulm) etti: Ikisinin de hörgüçlerini kesti, bögürlerini yardi. Iste o simdi su evin içindedir, beraberinde sarâb içmekte olan bir topluluk vardir, dedim.
Peygamber hemen ridâsini (üst elbisesini) isteyip giyindi. Sonra yürüyüp gitti. Ben, Zeyd ibn Harise ile beraber kendisinin ardindan gittim. Nihayet Hamza'nin içinde bulundugu eve geldi. Yanina gir-meye izin istedi, kendisine izin verildi. Yanina girince Peygamber, yaptigi is hakkinda Hamza'yi kinamaya basladi. Bir gördü ki, Hamza iki yüzü kipkirmizi bir sarhos! Hamza, Peygamber'e bakti. Sonra bakisim yükseltti. Akabinde dizleririe bakti. Sonra bakisini yükseltti ve yüzüne bakti. Sonra Hamza:
— Siz babam(Abdulmuttalib)in köleleri degil misiniz? dedi.
Peygamber onun sarhos oldugunu bildi. Rasûhillah (onun suursuzlugundan sakinarak) iki topugu üzerinde arka arkaya çekildi, odadan disari çikti, bk de O'nunla beraber disari çiktik [53].

52-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne haber verip söyle dedi: Bu hadîsi Abdurrahmân ibnu'I-Isbahânî bizim için rivayetinin sonuna ulastirdi -yâhud ma'nâ söyledir: Bu hadîsi bize Abdurrahmân ibnu'1-Isba-hânî yazili olarak gönderdi-. Kendisi bunu Abdullah ibnu Ma'kil el-Muzenî'den isitmistir: Alî ibn Ebî Tâlib (R), Sehl ibn Huneyf in cenaze namazini (bes tekbîrle) kildirdi da:
— Çünkü bu zât Bedir'de hazir bulundu, dedi [54].

53-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Abdullah'in oglu Salim haber verdi ki, kendisi, babasi Abdullah ibn Umer(R)'den söyle tah-dîs ederken isitmistir: Umer ibnu'l-Hattâb, kizi Hafsa, Huneys ibn Huzâfe es-Sehmî'den dul kaldigi zaman -ki bu Huneys, Rasûlullah'-in sahâbîlerinden idi; Bedir'de hazir bulunmus ve (yaralanip) Medî-ne'de vefat etmis idi- söyle dedi: Ben Usmân ibn Affân'a kavustum da ona Hafsa'yi (almasini) teklîf ettim ve:
— Ey Usmân! Istersen Umer'in kizi Hafsa'yi sana nikâh edeyim, dedim.
Oda:
— Bu isimi bir düsüneyim, dedi.
Birkaç geceler bekledim. Sonra kavustugumda Usmân bana:
— Bana su günümde evlenmemek fikri belirdi, dedi. Umer dedi ki: Sonra Ebû Bekr'e kavustum. Ona da:

— Istersen Umer'in kizi Hafsa'yi sana nikâh edeyim, dedim. Ebû Bekr sustu ve bana hiçbir cevâb vermedi. Ben de ona, Usmân'a
öfkelendigimden daha siddetli bir öfkeyle öfkelendim. (Usmân bir cevâb vermis ve özür beyân etmisti.) Birkaç geceler bekledim. Sonra Hafsa'yi Rasûlullah (S) istedi. Ben de Hafsa'yi Rasûhillah'a nikâh ettim. Bu arada Ebû Bekr bana kavustu da söyle deyip Özür beyân etti:
— (Ey Umer!) Sen Hafsa'yi bana teklîf edip de sana bir cevâb vermedigim zaman belki sen bana darilmissindir?
Ben de:
— Evet, sana öfkelendim, dedim.
Bunun üzerine Ebû Bekr söyle dedi:
'— Su muhakkak ki, senin teklîfine cevâb vermekten beni birsey men' etmedi. Ancak su var ki, ben Rasûlullah'in Hafsa'yi almak Istedigini bana söyledigini iyi biliyordum da Rasûlullah'in sirrim açik-layip duyurmak istemiyordum. Sayet Rasûlullah, Hafsa hakkindaki düsüncesini biraksaydi, onu muhakkak ben kabul ederdim [55].

54-.....Bize Su'be ibnu'l-Haccâc, Adiyy ibn Ebân'dan; o da Abdullah ibn Yezîd'den tahdîs etti. O da Ebû Mes'ûd el-Bedrî'den isitti ki, Peygamber (S): "Kisinin kendi ailesi ferdieri üzerine yaptigi harcamasi (kendisi lehine) bir sadakadir" buyurmustur [56].

55-.....(Zuhrî söyle demistir:) Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den isittim; o, Umer ibn Abdilazîz'e emirligi zamaninda söyle tahdîs ediyordu: el-Mugîre ibn Su'be, Muâviye tarafindan Küfe emîri iken ikindi namazini geri birakmis, yanina Bedir'de hazir bulunmus olup Zeyd ibn Hasen(ibn Alî ibn Ebî Tâlib)'in dedesi olan Ebû Mes'ûd Ukbe-tu'bnu Amr el-Ensârî girmis ve ona hitaben sunlari söylemistir [57]:
— (Yâ Mugîre!) Kesin olarak bilmissindir ki, Cibril inip namazi kildi, Rasûlullah (S) da (ardinda sirayla) bes vakit namazi kildi. Sonra Cibril: "Iste bunlarla emrolundun" dedi.
Urve dedi ki: Besîr ibnu Ebî Mes'ûd, babasi Ebû Mes'ûd Uk-be'den iste böyle tahdîs ederdi [58].

56-.....Ebû Mes'ûd el-Bedrî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "el-Bakara Sûresi'nin sonundan iki âyet vardir kis onlari her kim bir gecede okursa, bu iki âyet ona yetisir" buyurdu.
Râvîlerden Abdurrahmân söyle demistir: Ben Ebû Mes'ûd'a, kendisi Beyt'i tavaf ederken kavustum da bu hadîsi ona sordum. Kendisi bana bu hadîsi (Alkame'nin bana tahdîs ettigi gibi) tahdîs etti [59].

57-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verdi ki, Peygamber'in sahâbîlerinden ve Ensâr'in Bedir'de hazir bulunanlarindan olan Itbân ibn Mâlik, RasûIullah(S)'a geldi [60].

58-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Sonra ben Husayn ibnu Muhammed'e -ki bu zât Salim ogullari'ndan biri ve onlarin hayirlilarin-dandir- Mahmûd ibnu'r-Rabî'in Itbân ibn Mâlik'ten rivayet ettigi hadîsi sordum da, o hadîsi böylece dogruladi [61].

59-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Abdullah ibnu Âmir ibn Rabîa -ki bu zât Adiyy ogullari'nin en büyügü idi ve babasi Âmir, Bedir'de Peygamber'in beraberinde hazir bulunmustu- söyle haber verdi: Umer ibnu'l-Hattâb (Usmân ibn Maz'ûn'un kardesi olan) Kudâ-me ibn Maz'ûn'u Bahreyn üzerine vâlî olarak ta'yîn etmistir. Bu Kudâme de Bedir'de hazir bulunmustu. Kudâme, Abdullah ibn Umer ile kizkardesi Hafsa'nin -Allah onlardan razi olsun- dayilaridir [62].

60-.....Zuhrî'ye de Salim ibn Abdillah haber verip söyle demistir: Râfi' ibnu Hadîc, Abdullah ibn Umer'e, iki amcasinin (Zu-heyr ile Muzahhir'in) Bedir'de hazir bulunduklarini haber vermistir. Bu ikisi (yânî Zuheyr ile Muzahhir), Râfi' ibn Hadîc'e: Rasûlullah (S) tarlalari kiraya vermekten nehyetti, diye haber vermislerdir.
ez-Zuhrî söyle dedi: Ben Sâlim'e:
— Sen tarlalari kiraya veriyor musun? diye sordum. O da:
— Evet veriyorum. Sübhesiz Râfi' kendi aleyhine sözü çogaltmistir, dedi [63].

61-.....Husayn ibn Abdirrahmân söyle demistir: Ben Abdullah ibn Seddâd ibni'1-Hâdi el-Leysî'den isittim. O söyle dedi: Ben Ri-fâatu'bnu Râfi' el-Ensârî'yi gördüm, o Bedir'de hazir bulunmustur [64].

62-.....el-Misver ibnu Mahrame söyle haber vermistir: Ensâr'dan Amr ibnu Avf -ki bu zât Âmir ibn Lueyy ogullarinin yemînli dostu idi ve Bedir'de hazir bulunmustu- söyle demistir: Rasûlullah (S) harb etmeksizin Bahreyn ahâlîsiyle bir baris anlasmasi yapmis ve Bahreynliler üzerine el-Alâ ibnu'l-Hadramî'yi emîr ta'yîn eylemisti. Tahsil olunan cizye mallarim getirmek üzere de bilâhare Rasûlullah, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'i Bahreyn'e gönderdi. Ebû Ubeyde, cizye mallarim alarak Bahreyn'den Medine'ye geldiginde Ensâr, Ebû Ubey-de'nin gelisini isittiler. Sahâbîler bu sirada Peygamber'in beraberinde sabah namazi kiliyorlardi. Peygamber namazi bitirince sahâbîler hemen Ebû Ubeyde'ye karsi çiktilar. Rasûlullah, sahâbîleri bu hâlde görünce gülümsedi de, sonra onlara:
— "Öyle saniyorum ki, siz, Ebû Ubeyde'nin bir haylîseyler getirdigini duydunuz?" buyurdu.
Onlar da:
— Evet yâ Rasûlallah! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Sevininiz ve sizi sevindirecek ni'tnetleri (bundan böyle her zaman) umunuz! Vallahi (bundan sonra) sizin üzerinize fakirlik ve ihtiyâçtan korkmam. Fakat ben sizin üzerinize, sizden önceki ümmetlerin önüne dünyâ ni'metlerinin yayildigi gibi, sizin önünüze de yayilmasi, onlarin o ni'metlerde birbirlerine hasedlesipnefsâniy et yarisina giristikleri gibi sizin de birbirinizle nefsâniyeî yarisina düsmeniz ve bu nefsâniyet yarisinin da onlari helak ettigi gibi sizleri de helak etmesinden korkarim" buyurdu [65].

63-.....Nâfi'den (o, söyle demistir): Abdullah ibnu Umer (R) bütün yilanlari öldürür idi. Nihayet Ebû Lubâbe el-Bedrî, kendisine: Peygamber (S) evlerdeki (beyaz yâhud ince yâhud küçük ve zehirsiz) yilanlari öldürmekten nehyetti hadîsini söyleyince, onlari öldürmekten kendini tuttu [66].

64-.....Ibnu Sihâb söyle demistir: Bize Enes ibn Mâlik söyle tahdîs etti: Ensâr'dan birtakim adamlar Rasûlullah'tan izin istediler de:
— Bize izin ver de kizkardesimizin oglu Abbâs için, onun fidyesini terkedelim, dediler.
Rasûlullah (S):
— "Onun fidyesinden bir dirhemi dahî terketmeyiniz" buyurdu [67].

65-.....Kindeli Mikdâd ibn Amr, Zuhre ogullari'nin andlasmis dostu ve Bedir'de Rasülullah'in beraberinde hazir bulunmus bir zâttir. Iste bu Mikdâd, Rasûlullah'a hitaben:
— Söyle bir mes'ele hakkinda ne dersin: Ben kâfirlerden bir kisi ile karsilasip vurussam da o benim iki elimden birisini kiliciyla vurup koparsa, sonra benden kaçip bir agaca sigmsa da: Ben Allah için müs-lümân oldum (La ilahe illellâh) dese, ben onu tevhîd kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim yâ Rasûlallah? dedi.
Rasûlullah da:
— "Hayir onu öldürme" buyurdu. Bunun üzerine Mikdâd:
— Yâ Rasûlallah! O benim iki elimden birisini kesti, kopardi da, tevhîd kelimesini elimi kopardiktan sonra söyledi, dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Sakin onu öldürme! Eger öldürürsen, o senin onu öldürmezden evvelki vaziyelindedir. Sen de onun söyledigi tevhîd kelimesini söylemesinden evvelki vaziyetindesin (çünkü kanin kisas ile mübâh olmustur)" buyurdu [68].

66-.....Bize Enes (R) tahdîs edip söyle dedi: Rasûlullah (S) Bedir günü:
— "Ebû Cehl ne yapti? Kim bakip anlar?" buyurdu. Bunun üzerine Ibnu Mes'ûd gitti ve Ebû Cehl'i, Afra kadinin
iki oglu (Muâz ve Muavviz) onu vurmuslar da nihayet sogumus (yâ-nî ölmek üzere iken) buldu. Ibn Mes'ûd:
— Sen misin yâ Ebâ Cehl! dedi.
Râvî Ibnu Uleyye dedi ki: Süleyman ibn Tarhân: Enes o sözü iste böyle söyledi, dedi Ibn Mes'ûd:
— Sen misin yâ Ebâ Cehl (vuruldun mu)? dedi. Ebû Cehl, Ibn Mes'ûd'a:
— Sizin öldürdügünüz kisinin fevkinde bir kimse var midir? dedi. Râvî Süleyman ibn Tarhân geçen senedle: Yâhud Ebû Cehl:
— Kendi kavminin öldürdügü kisinin fevkinde bir kimse var midir? dedi.
Râvî dedi ki: Ebû Miclez de söyle dedi: Ebû Cehl, Ibn Mes'ûd'a
hitaben:
- Keske beni zirâatçilerden baskasi öldürseydi, dedi [69].

67-.....Ubeydullah ibn Abdillah'tan (o, söyle demistir): Bana Ibnu Abbâs, Umer(R)'den söyle tahdîs etti: Peygamber (S) vefat ettigi zaman ben Ebû Bekr'e (Ebû Ubeyde'yi kasdederek):
— Bizimle Ensâr kardeslerimizin yanina yürü! dedim.
Akabinde Ensâr'dan Bedir'de hazir bulunmus olan iki sâlih kimseye kavustuk. Ben bu kavusmayi Urvetu'bnu'z-Zubeyr'e tahdîs ettim. O:
— Bu iki kisi Uveym ibnu Sâide ile Ma'n ibnu Adiyy'dir, dedi [70].

68- Bize Ishâk ibn Ibrâhîm tahdîs etti. O, Muhammed ibn Fu-dayl'den; o da Ismâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da Kays ibn Ebî Hâzim'-dan (söyle dedigini) isitmistir: "Bedir'de hazir bulunanlarin (her birine verilen) mal atiyyesi (yillik) besbin besbin idi"..
Umer (halifeligi zamaninda):
— Ben Bedir'de hazir bulunanlara elbette onlardan sonra gelenler üzerinde fazla atiyye verecegim, demistir [71].

69-.....Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'im'den haber verdi ki, babasi Mut'im ibn Adiyy:
— Ben bir aksam namazinda Peygamber'in Tûr Sûresi'ni okudugunu isittim. Iste bu, îmânin kalbimde sabit olusunun evvelidir, demistir.
Yine ez-Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den; o da babasi Mut'im'den: Peygamber (S) Bedir esirleri hakkinda:
— "Eger Mut Um ibn Adiyy sag olsaydi, sonra su kokmus cifeler hususunda sefaat edip benimle konussaydi, hiç sübhesiz ben bunlari Mut'im'e (diri diri ve kurtulus fidyesi olmaksizin) bagislardim" buyurmustur [72].
Ve yine el-Leys ibn Sa'd da Yahya ibn Saîd'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den söyledi ki, o (Usmân'm Öldürülmesini kasdederek):
— Birinci fitne vukû'a geldi de Bedir sahâbîlerinden kimseyi birakmadi. Sonra ikinci fitne, yâni Harre vukû'a geldi. Hudeybiye sahâbîlerinden kimseyi birakmadi. Sonra üçüncü fitne vukû'a geldi, o da insanlarda akil ve kuvvet birakmadi, demistir [73].

70-..... Yûnus ibn Yezîd tahdîs edip söyle demistir: Ben ez-Zuhrî'den isittim, söyle dedi: Ben Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den, Alkame ibn Vakkaas'tan, Ubeydullah ibn Abdillah'tan, Peygamber'in zevcesi Âise(R)'ye iftira edilmesi hadîsini isittim. Bunlarin hepsi bana o hadîsten bir parça tahdîs ettiler. Âise Söyle demistir: Ben, Ebû Ruhm'un kizi ve Mistah'm anasi (Selmâ) ile haceti yerine getirme mahalline yönelip giderken, onun ayagi çarsafina takilip düstü. Bunun üzerine Selmâ kadin:
— Mistah helak olsun! diye ogluna beddua etti.
Ben:
— Ne fena söyledin, Bedir'de hazir bulunan bir kisiye sövüyor

musun? dedim...

Âise iftira hadîsinin tamâmini zikretti [74].

71-.....Bize Muhammed ibnu Fulayh ibn Süleyman, Mûsâ ibn Ukbe'den tahdîs etti ki, Ibn Sihâb (Rasûlullah'in gazvelerim zikrettikten sonra): Iste bunlar Rasûlullah'in gazveleridir, demis, akabinde Bedir'de öldürülenler hakkinda Rasûlullah'in söyledigi sözü söyle zikretmistir: Rasûlullah (S) onlarin cesedlerini kuyuya atarken, onlara hitaben:

— "Sizler Rabbinizin va'detiigi seyi gerçek buldunuz mu?" buyurdu.

Mûsâ ibn Ukbe (geçen senedle) söyle dedi: Ibn Umer'in mevlâsi Nâfi' söyle dedi: Abdullah ibn Umer söyle dedi: Rasûlullah'in sahâ-bîlerinden bâzi insanlar:

— Yâ Rasûlallah! Ölmüs olan insanlara mi nida ediyorsun? dediler.

Rasûlullah da:

— "Sizler benim söyledigim sözleri onlardan daha iyi isitir degilsiniz" buyurdu [75].

Ebû Abdillah el-Buhârî söyle dedi: Kendisi için pay ayrilan Ku-reysliler'den Bedir'de hazir bulunan kimselerin toplami seksenbir kisidir. Urvetu'bnu'z-Zubeyr söyle der idi: ez-Zubeyr: (Bedir'de hissen ve hükmen hazir bulunanlarin) paylari taksim edilip ayrildi. Bunlar Kureys'ten yüz kisi idiler, dedi ve Allah en bilendir [76].

72-.....Buradaki senedle ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R): Bedir günü Muhacirler için yüz pay ayrildi, demistir [77].

13- Imâm Ebû Abdillah El-Buhârî'nin Ortaya Koydugu Bu El-Câmi'u's-Sahîh... Kitabinda Bedir Ehlinden Olduklari Zikredilen Kimselerin Harf Sirasina Göre Isimlerinin Verilmesi Babi [78]

1. Peygamber (S) Muhammed ibn Abdillah el-Hâsimî.
2. Ebû Bekr es-Siddîk Abdullah ibn Usmân el-Kurasî. Sonra:
3. Umer ibnu'l-Hattâb el-Adevî. Sonra:
4. Usmân ibn Affân. Peygamber onu hasta bulunan kizi Ru-kayye'nin basinda geri birakti, fakat onun için Bedir ganimetinden payini ayirdi. Sonra:
5. Alî ibmi Ebî Tâlib el-Hâsimî -Allah onlardan razi olsun- [79]. Bundan sonrakiler harf sirasiyla sunlardir [80]:
6. Iyâs ibnu Bukeyr.
7. Ebû Bekr'in himayesinde bulunan Bilâl ibnu Rabâh el-Kurasî.
8. Hamza ibnu Abdilmuttalib el-Hâsimî.
9. Kureys'in yeminli dostu Hâtib ibnu Ebî Beltea.
10. Ebû Huzeyfe ibnu Utbe ibn Rabîa el-Kurasî.
11. Harise ibnu'r-Rabf el-Ensârî. Bedir günü öldürüldü. Bunun adi Harise ibnu Surâka'dir. Bu harb

için çikanlardan degildi, küçük oldugu için gözcülerden idi.
12. Hubeyb ibnu Adiyy el-Ensârî.
13. Huneys ibnu Huzâfe es-Sehmî.
14. Rifâa ibnu Râfî* el-Ensârî.
15. Rifâa ibnu Abdilmunzir.
16. Ebû Lubâbe el-Ensârî.
17. ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm el-Kurasî.
18. Zeyd ibnu Sehl.
19. Ebû Talha el-Ensârî.
20. Ebû Zeydin el-Ensârî.
21. Sa'd ibnu Mâlikin ez-Zuhrî.
22. Sa'd ibnu Havle el-Kurasî
23. Saîd ibnu Zeyd ibn Amr ibn Nufeylin el-Kurasî
24. Sehl ibnu Huneyfin el-Ensârî.
25. Zuheyr ibnu Râfi'in el-Ensârî, ve kardesi:
26. Muzahhir ibnu RâfiMn el-Ensârî.
(-) Abdullah ibnu Usmân ibni Ebî Kuhâfe el-Kurasî [81].
27. Abdullah ibnu Mes'ûd el-Huzelî.
28. Utbe ibnu Mes'ûd el-Huzelî.
29. Abdurrahmân ibn Avfin ez-Zuhrî.
30. Ubeyde ibnu'l-Hâris el-Kurasî
31. Ubâdet ibnu's-Sâmit el-Ensârî.
(-) Umer ibnu'l-Hattâb el-Adevî.
(-) Usmân ibnu Affân el-Kurasî. Peygamber (S) onu, hasta bulunan kizinin yaninda geri birakti, fakat onun için Bedir ganimetinden payim ayirdi.
(-) Alî ibnu Ebû Talibin el-Hâsimî.
32. Amr ibnu Avfin; Âmir ibn Lueyyin oguÜan'nin yeminli dostu
33. Ukbe ibnu Amr el-Ensârî.
34. Âmir ibnu Rabîa el-Anezî.
35. Âsim ibnu Sabitin el-Ensârî.
36. Uveym ibnu Sâide el-Ensârî.
37. Itbân ibnu Mâlikin el-Ensârî.
38. Kudâme ibnu. Maz'ûn.
39. Katâde ibnu'n-Nu'mân el-Ensârî.
40. Muâz ibnu Amr ibni'l-Cemûh.
41. Muavviz ibnu Afra, ve kardesi:
42. Muâz ibnu Afra.
43. Mâlik ibnu Rabîa Ebû Useydin el-Ensârî.
44. Murâre ibnu'r-Rabî' el-Ensârî.
45. Ma'n ibnu Adiyy el-Ensârî.
46. Mistah ibnu Usâse ibn Abbâd ibni'l-Muttalib ibni Abdi Menâfin.

47. Mikdâd ibnu Amr el-Kindî, Zuhre ogullari'mn yeminli dostu.

48. Hilâl ibnu Umeyye el-Ensârî -Allah onlardan razi olsun [82].

14- Nadîr Ogullari Hadîsi Ve Rasûlullah'in (Âmir Ogullari'ndan Yanlislikla Öldürülen) Iki Kisinin Diyetini Vermek Için Nadîr Ogullari'ndan Yardim Istemek Üzere Onlarin Yanina Çikisi. Onlarin Da Rasûlullah'a Sûikasd Yapmak Istemeleri Babi [83]

ez-Zuhrî, Urve ibnu'z-Zubeyr'den olmak üzere:
Nadîr ogullari gazvesi, Bedir vak'asindan sonra, altinci ayin basinda ve Uhud harbinden önce oldu, demistir.
Ve Yüce Allah'in su kavli: "O, ehli kitâbdan küfredenleri ilk sürgünde yurdlanndan çikarandir. Siz çikacaklarim
sanmamistiniz. Onlar da kalelerinin (Allah'in azabina) hakîkaten mâni* olacagim zannetmislerdi. Iste onlara
hesaba katmadiklari cihetten Allahftn azabi) geliverdi.
O, bunlarin yüreklerine korku düsürdü. Öyle ki, evlerini hem kendi elleriyle, hem mü yminlerin elleriyle harâb ediyorlardi. Iste ey akil ve basiret sahihleri, siz (bundan) Ibret alin" (el-kasr: 2).
Ve Ibnu Ishâk, bu Nadîr ogullari isini Maûne Kuyusu vak'asiyle Uhud harbinden sonraya koymustur.

73-.....Bize Ibn Cureyc, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Nâfi'den haber verdi ki, Ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah'a karsi (önce) Nadîr ogullari, (sonra) Kurayza ogullari harb açtilar. Bunun üzerine Rasûlullah Nadîr ogullan'ni yerlerinden sürüp çikardi. Kurayza ogullan'ni ise yerlerinde birakti. Ve onlara (birsey almamak suretiyle) lütfetti. Nihayet Kurayza da (ahdini bozarak) harb etti. Rasûlul-. lah da onlarin erkeklerini öldürdü; kadinlarim, çocuklarini, mallarini da müslümânlar arasinda bölüstürdü. Ancak onlardan bâzilari Pey-gamber'e katildilar, Peygamber de bu katilanlara emân verdi. Onlar da müslümân oldular. Bu suretle Rasûlullah, Medîne Yahûdîleri'nin hepsini -ki bunlar Abdullah ibn Selâm'in kabilesi olan Kaynukaa ogullarindir- ve Benû Harise Yahûdîleri'ni; (hulâsa) Medîne Yahûdî-leri'nin hepsini Medine'den sürgün etti [84].

74-.....Bize Ebû Avâne, Ebû Bisr'den haber verdi ki, Saîd ibn Cubeyr söyle demistir: Ben îbn Abbâs'a Sûretu'1-Hasr diye söyledim, o: Sûretu'n-Nadîr de! dedi.
Bu hadîsi Ebû Bisr'den rivayet etmekte Ebû Avâne'ye Huseym ibn Besîr el-Vâsitî mutabakaat etmistir [85].

75-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Ensâr'dan olan kimse kendi hurmaligindan bâzi hurma agaçlarini Peygamber'e hediye olarak ayirir, verirdi. Bu Peygamber'e hurma agaci ayirma isi, Kuray-za'yi ve Nadîr'i fethetmesine kadar sürdü. Bunlarin fethinden sonra Peygamber, Ensâr'm hurma agaçlarini kendilerine geriye verir oldu [86].

76-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) –muhasara sirasinda- Nadîr ogullari'nin hurma agaçlarini (harb geregi olarak) yaktirdi ve kestirdi. Bu harb mintakasi, Nadîr ogullari'nin hurmaligi olan Buveyre mevkiidir. Bunun üzerine su âyet indi: "Herhangibir hurma agacini kestiniz yâhud kökleri üstünde dikili biraktinizsa hep Allah'in izniyledir. (Bu izin de) j'âsiklari rüsvây edecegi içindir" (el-Hasr: 5) [87]

77-..... Bize Cuveyriye ibn Esma, Nâfi'den; o da îbn Umer(R)'den; Peygamber'in Nadîr ogullan hurmaligini yaktirdigini haber verdi,
Ibn Umer dedi ki: Bu hurmalik hakkinda Hassan ibn Sabit sunlari söylüyordu:
Ve hâne alâ serâii Benî Lueyyin Harikun bi'î-Buveyreti mustetîru
(= Buveyre hurmaliginda yayilan yangin Lueyy ogullari'nin efendileri aleyhine kolay oldu.)
Yine Ibn Umer dedi ki: Peygamber'in amcasinin oglu Ebû Suf-yân ibnu'l-Hâris, Hassân'a söyle cevâb verdi:
Edâme'llâhu zelike min senîin Ve harraka fînevâhîha's-sa'iyru
Se-îa'lemu eyyunâ minhâ bi-nüzhin Ve ta'îemu eyye ardayna tediyru
(= Allah bu yakmayi bir yapicidan devam ettirsin, Ve Medîne etrafini da alevli bir ates yaksin. Yakinda bileceksin ki Buveyre'ye hangimiz uzakta olacak! Ve yine bileceksin ki Mekke ve Medîne arazîlerimizden hangisi bununla zarar görecek!) [88].

78-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Mâlik ibn Evs ibn el-Hadesân en-Nasrî haber verdi ki, kendisini Umer ibnu'l-Hattâb çagirmis. Umer'in yaninda otururken, Umer'in kapicisi Yerfâ geldi ve Umer'e:
— Usmân ibn Affân, Abdurrahmân ibn Avf, ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'm senin yanina girmelerine ragbet ve iznin var mi? Bunlar geldiler, senin yanina girmeye izin isterler, dedi.
Bunun üzerine Umer:
— Evet, onlari içeriye girdir, dedi.
Biraz eylendi. -Humus'da su ziyâde var: Akabinde içeri girdiler, selâm verip oturdular. Sonra Yerfâ biraz oturdu.- Sonra Yerfâ yine geldi ve:
— Abbâs ve Alî'nin içeriye girmesi hususunda iznin var mi? Bunlar da senin yanina girmege izin isterler, dedi.
Umer:
— Evet izin vardir, dedi.
Onlar içeri girip selâm verince, Abbâs söyle hitâb etti:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Benimle (Alî'yi isaret ederek) sunun arasinda hükmet, dedi.
Abbâs ile Alî, Allah'in fey' [89] olarak Rasûlü'ne tahsîs buyurdugu Nadîr ogullari hurmaligindan dolayi çekisiyorlardi. Alî ile Abbâs birbirlerine dil uzatmislardi. O mecliste bulunanlar (Usmân ve arkadaslari):
— Ey Mü'minlerin Emîri, bunlarin arasinda hükmet de bunlarin birini digerinden huzur ve rahata

kavustur, dediler.
Bunun üzerine Umer:
— Yavas olunuz, acele etmeyiniz! Gök ve yer, izni ve iradesiyle ayakta duran Allah hakki için size sorarim: Sizler Rasûlullah'm: "Biz peygamberler camiasinin terîkesi vâris olunmaz. Bizim biraktigimiz her mal sadakadir, vakiftir" buyurdugunu ve bu sözü ile kendisini kasdettigini bilir misiniz? dedi.
Topluluk:
— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu, diye tasdik ettiler.
Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a dönüp:
— Allah hakki için size de sorarim: Rasûlullah'm kendisini kas-dederek böyle buyurdugunu sizler de biliyor musunuz? dedi.
Alî ile Abbâs:
— Evet, diye tasdîk ettiler. Bunun üzerine Umer:
— Simdi ben size bu malin hukukî vaziyetim anlatayim, diye söyle îzâh etti:
— Münezzeh olan Allah bu fey'de tasarrufu Rasûlü'ne tahsîs etti,
O'ndan baska kimseye bu hakki vermedi. Zikri yüce Allah Kur'ân'-da: "Allah'in onlardan Peygamberine verdigi fey'e gelince, siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip kosmadiniz. Fakat Allah peygamberlerini dileyecegi kimselere musallat eder. Allah herseye hak-kiyle kaadirdir" (ei-Hasn 6) buyurmustur. Binâenaleyh bu malda tasarruf, yalniz Rasûlullah'm hakki idi. Sonra vallahi bu mala sizden baska kimse istirak etmedi. Ve sizin zarariniza kimse tasarruf da iddia eylemedi. Bu fey1 malinin nemasini size verdi ve aranizda taksim etti. Nihayet fey'den o malin asli mahfuz kaldi. Rasûlullah bu maldan ailesinin bir senelik nafakasini ayirir, onlari infâk ederdi. Sonra bundan artakalani alirdi. Onu Allah'in mali yerine (vakif) kilardi. -Cihâd ve hayir yollarina harcardi.- Bu mali Rasûlullah sagliginda böyle kullandi. Sonra Peygamber vefat edince Ebû Bekr:
— Ben Rasûlullah'm velîsiyim! diye-el koydu ve Rasûlullah'm kullandigi gibi kullandi.
Sonra Ümer, Alî ile Abbâs'a dönerek:
— Ebû Bekr'in bu suretle muamele ettigini sizler de hatirlarsiniz! Nitekim söylüyorsunuz, dedi (ve devam edip): Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hareketinde dogru idi; lûtufkârdi, akil ve zekâ sahibi idi, hakka uymustu. Sonra Allah Ebû Bekr'in vefatini diledi. Ben de: Rasûlullah'm ve Ebû Bekr'in velîsiyim! dedim. Ve emîrligimin ilk iki yilinda bu mala el koydum. Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr'in kullandigi gibi idare ettim. Allah bilir ki, ben bu hareketimde dogruyum, lütufkâ-rim; akil ve suurumla hareket ettim, hakka uydum. Sonra her ikiniz müstereken bana geldiniz. Ikinizin sözü bir ve isiniz cem'iyyetli idi. Ey Abbâs! Sen bana geldin (Humus'ta su ziyâde vardir: Benden kardesinin oglundan isabet eden hisseni istiyordun. -Alî'yi kasdederek:-Bu da esinin babasindan nasibine düsen hissesini istiyordu.) Bunun üzerine ben sizlere Rasûlullah'm: "Biz peygamberler vâris olunmayiz, bizim biraktigimiz mal sadakadir" buyurdugu cevâbini verdim.
Müteakiben bu mali size vermeyi ve sizin elinizle idare etmeyi hatirladim. Ve:
— Isterseniz bu hurmaliklari size vereyim. Allah'in ahdi ve andi boynunuzda olmak üzere siz bu mali Rasûlullah'm, Ebû Bekr'in ve
velî kilindigim zamanimda benim idare ettigimiz gibi idare ediniz; sayet kabul etmezseniz artik bana birsey söylemeyiniz, dedim. Bu teklifim üzerine siz de:
— Bu sartla bize ver! dediniz.

Ben de ikinize teslim ettim. (Aranizda çikan ihtilâf üzerine) simdi benden bunun hâricinde bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve yer izniyle ve iradesiyle ayakta duran Allah'a yemîn ederim ki, ben kiyamet kopuncaya kadar bunun disinda bir hükümle hükmetmem. Eger siz onun idaresinden âciz olduysaniz, onu bana geriye verin. Ben onu sizin hesabiniza kifayetle idare ederim, dedi.
ez-Zuhrî dedi ki: Ben Mâlik ibn Evs'in rivayet ettigi bu uzun Umer hadîsini, Urve'ye tahdîs ettim. Urve; Mâlik ibn Evs dogru söylemistir, diye tasdîk etti. Sonra söyle dedi: Ben Peygamber'in zevcesi Âi-se'den isittim, o söyle diyordu: Peygamber'in kadinlari Usmân'i Ebû Bekr'e gönderip, Allah'in kendi Rasûlü'ne tahsîs ettigi hurmaliklardan sümün(= sekizde bir) hisselerini istiyorlardi. Ben de onlari karsilayarak kendilerine:
— Allah'tan sakinmaz misiniz? Peygamber (S): "Biz vâris olunmayiz- Bizim biraktigimiz her mal sadakadir (mülkiyeti Beytu'1-mâle âid vakiftir)" derdi. Bu sözle Rasûlullah kendisini kasdederek: "Ancak Muhammed'in ailesi bu mal{m gt\\x'm)dan istifâde edebilir" buyurdu, dedim. Ve Peygamber'in kadinlarinin müracaati, benim kendilerine vâki' olan bu haber vermem üzerine sona erdi.
Urve dedi ki: Bu sadaka olan hurmalik Alî'nin eline geçti. Ab-bâs'i müdâhaleden men' edip ona galebe etti. Sonra sirasiyle Hasen ibn Alî, sonra Hüseyin ibn Alî, sonra Alî ibn Hüseyin ve Hasen ibn Hasen'in ellerine geçti. Alî ibn Hasen ile Hasen ibn Hasen ona nev-betle tasarruf ediyorlardi. Sonra Zeyd ibn Hasen'in eline, yâni idaresine geçti. Hakîkaten bu mal Rasûlullah'in sadakasi olarak idare olundu [90].

79-.....Âise(R)'den (o, söyle demistir): Fâtima aleyhi's-selâm ile Abbâs, Ebû Bekr'e gelip Fedek arazîsinden miraslarini ve Hay-ber'den payini istiyorlardi. Ebû Bekr söyle dedi:
— Ben Peygamber'den isittim: "Bizler mîrâs olunmayiz. Bizim biraktigimiz hersey sadakadir. Ancak bu maldan Muhammed'in ailesi yerler" buyuruyordu. Allah'a yemîn ederim ki, elbette Rasûlullah'in hisimlari bana kendi hisimlarimla ilgilenmekten daha sevimlidir [91].

15- (Yahûdî Sâiri) Ka'b Ibnu'l-Esrefin Öldürülmesi Babi [92]

80- Ben Câbir ibn Abdillah(R)'-tan isittim, söyle diyordu: Rasûlullah (S) sahâbîlerine:
— "Ka'b ibnu'l-Esref(i öldürmek) için kim hazirdir? Çünkü o, Allah'a ve Rasûlü'ne ezâ etmistir" buyurdu.
Muhammed ibn Mesleme ayaga kalkti ve:
— Yâ Rasûlallah, onu benim öldürmemi ister misin? dedi. Rasûlullah:
— "Evet (bunu isterim)" buyurdu. Muhammed ibn Mesleme:
— Öyle ise Ka'b'i sevindirecek birsey söylememe izin ver! dedi. Rasûlullah:
— "Ne istersen söyle!" buyurdu [93].
Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme, Ka'b'a vardi da:
— Su kisi (yâni Rasûlullah) bizden sadaka istedi. Ve bize güç vergi teklif edip, bizi yordu. Ben de ödünç birsey almak için sana geldim, dedi.
Ka'b da Ibn Mesleme'nin dedigi gibi söylendi de:

— Muhakkak o, sizin usancinizi daha artiracaktir, sözünü de ekledi.
Muhammed ibn Mesieme:
— Bizler bir kerre O'na uymus bulunduk. O'nü hemen terket-mek istemiyoruz. Onun isi nereye varacak bakacagiz; isi sona erinceye kadar bekleyecegiz. Biz simdi senden bize bir deve yükü yâhud iki deve yükü ödünç vermeni istemekteyiz, dedi.
Ve bize Amr ibnu Dînâr bu hadîsi birkaç kerreler tahdîs etti. Fakat "Veskan ev veskayn" sözlerini zikretmedi. Ben kendisine bu hadîste 'Veskan ev veskayn" sözlerini söyledim. Bunun üzerine Amr: Zannederim ki bu hadîste "Veskan ev veskayn" sözleri vardir, dedi [94].
Muhammed ibn Mesleme'nin sözü üzerine Ka'b:
— Evet siz bana rehin verin, dedi. Muhammed ibn Mesleme ve arkadaslari:
— Neyi rehin istersin? diye sordular.
Ka'b:
— Kadinlarinizi bana rehin veriniz, dedi. Onlar:
— Sen Arab'in en güzeli iken biz kadinlarimizi sana nasil rehin edebiliriz? dediler.
Ka'b:
— Öyle ise ogullarinizi bana rehin verin, dedi. Onlar:
— Ogullarimizi sana nasil rehnederiz? Sonra bunlarin biri hakkinda "Bir yâhud iki deve yükü hurmaya rehin olundu" diye sövülür. Bu da bize ebedî bir ardir. Lâkin biz sana silâhlarimizi rehin birakalim, dediler.
Sufyân: "Le'me" sözü ile silâhi kasdediyor, dedi.
Ka'b bunu kabul ederek kendisine gelmesi için Muhammed ibn Mesleme'ye zaman ta'yîn etti. Muhammed ibn Mesleme bir gece Ka'-b'a geldi (Kale disindan seslendi). Yaninda Ka'b'in süt kardesi Ebû Naile vardi. Ka'b bunlari kale içine da'vet etti ve misafirleri karsilamak için onlarin yanina indi. Ka'b'm karisi, kocasina:
— Bu saatte nereye çikiyorsun? diye i'tirâz etti. Fakat Ka'b:
— Bu seslenen Muhammed ibn Mesleme ile kardesim Ebû Naile'dir, diye karsiladi.
Sufyân söyle dedi: Amr'dan baska râvîler söyle dedi: Kadin:
— Ben bir ses isitiyorum ki, sanki ondan kan damliyor (serr seziliyor)! dedi.
Ka'b:
— O benim kardesim Muhammed ibn Mesleme ile süt kardesim Ebû Nâile'dir. Hem sübhesiz kerîm olan insan geceleyin kiliç darbesine çagirilsa bile o çagriya muhakkak icabet eder, dedi.
Râvî: Muhammed ibn Mesleme beraberinde içeriye iki kisi daha soktu, dedi. Sufyân'a: Amr ibn Dînâr onlarin isimlerini söyledi mi? diye soruldu. Bâzisinin ismini söyledi, dedi. Amr: Beraberinde iki kisi getirdi, dedi. Amr'dan baska râvîler ise: Ebû Abs ibn Cebr, el-Hâris ibnu Evs, Abbâd ibnu Bisr, diye isimledi. Amr dedi ki: Ibn Mesleme beraberinde iki kisi getirdi de, onlara:
— Ka'b gelince, ben onun saçini tutup koklarim. Siz benim Ka'b'in basini sikica yakaladigimi gördügünüz zaman hemen kiliçlarinizi çekip Ka'b'i vurunuz! diye söyledi
Hadîsin râvîsi Amr ibn Dînâr bir kerre de Ibn Mesleme'nin arkadaslarina:
— Ka'b'm basini size de koklatirim, dedigini rivayet etmistir.
Simdi Ka'b ibnu'I-Esref güzei giyimli ve silâhlarini kusanmis oldugu hâlde etrafina hos koku saçarak misafirlerin yanina indi. Bunun üzerine îbnu Mesleme:

— Ben (ömrümde) bu günkü gibi güzel koku duymadim, diye yaklasti.
Ka'b:
— Arab'in en güzel kokulu ve en asîl kadinlari benim yanimda yasiyor, dedi.
Amr dedi ki: Muhammed ibn Mesleme:
— Basini saçini koklamama izin verir misin? dedi. Ka'b:
— Evet (izin veririm), dedi.
Ibnu Mesleme kendisi kokladi, sonra arkadaslarina da koklatti. Sonra:
— Bana bir daha koklamaya izin verir misin? dedi. Ka'b:
— Evet, dedi.
Bu defa Ibnu Mesleme, Ka'b ibnu'l-Esref'in basini simsiki yakaladi ve arkadaslarina:
— Haydi kiliç darbesine tutup onu vurunuz! dedi.
Bu suretle Îbnu'l-Esref'i öldürdüler. Sonra Peygamber'e gelip haber verdiler [95].

16- Ebû Râfi' Abdullah Ibnu Ebi'l-Hukayk'in Öldürülmesi Babi

Ona Sellâm ibnu Ebi'l-Hukayk da denilir. Yahûdî olan Ebû Râfi\ Hayber'de ikaamet ederdi. Onun Hicaz arazîsinde (yânî Hayber'de) kendisine âid kuvvetli bir kale içinde oturdugu söylenir. ez-Zuhrî: Ebû Râfi'in öldürülmesi, Ka'b ibnu'l-Esrefin öldürülmesinden sonra oldu, demistir.

81-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) küçük bir toplulugu Ebû Râfi'e gönderdi. Abdullah ibnu Atik, geceleyin Ebû Râfi' uyumakta iken onun evine girip yanina sokuldu ve onu öldürdü.

82-.....el-Berâ ibnu Âzib (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Ensâr'dan birtakim kimseleri Yahûdî Ebû Râfi'e (onu öldürmeleri için) gönderdi. Bunlar üzerine Abdullah ibnu Atîk'i bey yapti [96]. Ebû Râfi', Rasûlullah'a ezâ eder ve O'nun aleyhinde(ki hareketlere malca) yardim ederdi [97]. Bu (zengin Yahûdî) Hicaz topraginda kendisine âid (kuvvetlendirilmis) bir kalede otururdu. Abdullah ibnu Atîk ile-ar-kadaslari kaleye yaklastiklarinda günes batmisti. Oranin insanlari (deve, sigir, koyun gibi) yaylim hayyanlanyle mer'adan dönmüslerdi. Bu durum üzerine Abdullah ibnu Atîk arkadaslarina:
— Siz yerinizde oturunuz da ben (Ebû Râfi'in kalesine) gideyim. Ve kale kapicilarina nezaketli bulunayim. Bu suretle kaleye girebilecegimi sanirim, dedi.
Kale kapisina dogru yürüdü. Nihayet kapiya yaklasti. Sonra (kendisini saklamak üzere) maslahina büründü. Sanki bir ihtiyâcim gide-riyordu. Artik insanlar tamâmiyle kaleye girmisti. Bu sirada kale kapicisi:
— Ey Allah'in kulu, kaleye girmek istersen hemen gir! Zîrâ ben kapiyi kapamak istiyorum, dedi.
Ben de hemen girdim. Ve (merkeb ahirina) gizlendim. Insanlarin kaleye girmesi üzerine kapici kapiyi kilitledi ve anahtarlari bir direge asti.
Ibnu Atîk dedi ki: Ben hemen anahtarlara dogru kalktim, onlari alip kapiyi açtim. Ebû Râfi'in yaninda aksamdan sonra gece sohbeti yapilirdi ve bu sohbet kalenin üst katlarinda yapilirdi. Bu

gece sohbeti sona erip, dostlari Ebû Râfi'in yanindan dagilinca, ben hemen yanina çiktim. Ve her kapiyi açtikça iç tarafindan sürmeliyor-dum. Düsündüm ki, eger Ebû Râfi'in adamlari beni anlarlarsa onu öldürünceye kadar bu iyi firsati bana birakmazlar. Bu suretle Ebû Râfi'in yattigi odaya kadar vardim. O, karanlik bir oda içinde, ailesinin arasinda (yatmis) idi. Odanin neresinde oldugunu kestiremedim. Anlamak için:

— Yâ Ebâ Râfi'! diye seslendim.

— Kim o? diye cevâb verdi.

Ben hemen sesin tarafina yaklastim ve kilicimla ilk darbeyi vurdum. Fakat dehset içinde idim, bir is göremedim. Ebû Râfi' haykirdi. Ben hemen odadan disari çiktim ve kisa bir zaman eglenip sonra odaya (tekrar) daldim da (sesimi degistirerek) [98]:

— Bu feryâd nedir yâ Ebâ Râfi'? dedim.

— Anan cehenneme! Sen seslenmeden önce birisi beni oda içinde kiliçla vurdu, dedi.

Abdullah ibnu Atîk dedi ki: Ben ona bir darbe daha vurdum, iyice yaraladim. Fakat yine öldüremedim. Sonra kilicin keskin ucunu onun karnina bastim. Nihayet Ebû Râfi' arkasina devrildi. Bu defa onu öldürdügümü anladim ve hemen kapilari birer birer açmaga basladim. (Bu suretle savusup) kale merdiveninin tâ son basamagina varmistim. Burada yere ulastigimi sanarak ayagimi yere attim. (Meger daha sona gelmemis oldugumdan) mehtâbli bir gecede merdivenden asagiya düstüm. Baldirim kirildi. Hemen bir sargi ile bu kirigi sardim, sonra kapinin önüne oturdum. Ve kendi kendime:

— Onu öldürüp öldürmedigimi iyice ögreninceye kadar bu gece kaleden çikmam, dedim.

Horoz Ötmeye baslayinca ölü i'lâncisi kale sûrunun üstünde dikeldi ve:

— Hicaz ahâlîsinin taciri Ebû Râfi'nin Ölümünü bildiririm! diye i'lân etti.

Bunun üzerine ben artik arkadaslarimin yanma gittim. Onlara:

— Artik kurtulus, Allah Ebü Râfi'i öldürdü, dedim. Nihayet Peygamber'in huzuruna vardim, isi O'na anlattim. (Ayagimin kirildigini duyunca) bana:

— "Ayagini uzat" buyurdu.

Ben de ayagimi uzattim. Rasûlullah ayagimi eliyle sivazladi. Sanki ayagimdan hiç agri duymamisa döndüm.

83-.....Ebû Ishâk söyle demistir: Ben el-Berâ ibnu Azib(R) den isittim, o söyle dedi: Rasûlullah (S), Abdullah ibnu Atîk'i ve Abdullah ibnu Utbe'yi, beraberindeki birtakim insanlar içinde Yahûdî Ebû Râfi'e (yânî onu öldürmeye) gönderdi. Bu topluluk gittiler, nihayet kaleye yaklastiklarinda, baskanlari Abdullah ibnu Atîk, arkadaslarina:

— Sizler yerinizde durunuz da ben kaleye gidip duruma bakayim, dedi.

Abdullah ibn Atîk söyle dedi: Ben gittim ve kaleye girmek için nâzik hareket ettim. Kale halki kendilerine âid bir esek kaybetmisler.

Abdullah ibn Atîk dedi ki: Kaledekiler alaca karanlikta disari çiktilar da o esegi ariyorlardi.

Abdullah dedi ki: Ben taninmaktan endîse ettim.

Yine Abdullah dedi ki: Ben (kendimi saklamak üzere) maslahimla basimi ve ayaklarimi örttüm. Sanki ben bir hacetimi yerine getiriyor-dum. Sonra kapinin sahibi:

— Ben kapiyi kapamadan Önce içeri girmek isteyen girsin! diye nida etti.

Ben de hemen içeriye girdim ve kale kapisinin yanindaki esek ahirinin içinde saklandim. Adamlari Ebû Râfi'in yaninda aksam yemegi yediler ve yaninda oturup konustular. Nihayet geceden bir müddet geçti. Sonra adamlari kale içindeki kendi evlerine döndüler. Sesler kesilip de hiçbir hareket isitmez olunca, ben (gizlendigim yerden) disari çiktim.
Abdullah dedi ki: Ben kapinin sahibinin kalenin anahtarini bir oyuk içine koydugu yeri görmüstüm. Anahtari oradan aldim ve kalenin kapisini açtim.
Abdullah dedi ki: Kendi kendime; Kale halki beni bilirlerse, diye düsündüm de yavasça yürüdüm. Sonra kale içindeki evlerinin kapilarina varip onlari, içlerindekilerin üzerlerine distan kilitledim. Sonra bir merdiven içinde üst kata, Ebû Râfi'in yanma çiktim. Bir de gördüm ki, ev karanliktir, evin kandili sönmüstür. Adamin nerede oldugunu bilemedim. Bu durumda;
Yâ Ebâ-RâfH dedim.
— Kimdir o? dedi.
Abdullah dedi ki: Ben hemen ses tarafina gittim ve ona vuruyordum. O bagirdi. Fakat vurmam bir is görmedi.
Abdullah dedi ki: Sonra sanki ona yardim ediyorum gibi geldim de sesimi degistirerek:
— Neyin var .yâ Ebâ Râfi'? dedim. Ebû Râfi':
— Dikkat et, sana hayret ediyorum, anana veyl olsun! Yanima bir adam girip beni kiliçla vurdu, dedi.
Abdullah dedi ki: Ben yine ona gidip diger bir kerre daha vurdum, fakat vurusum yine bir is görmedi. Ebû Râfi' bagirdi ve ev halki ayaga kalkti.
Abdullah dedi ki: Sonra ben sesimi degistirerek yardim isteyici seklinde geldim. Onu sirti üzerine yatmis gördüm. Hemen kilici karninin içine soktum, sonra üzerinde tersine çevirdim, nihayet kemigin sesini isittim. Sonra dehsetle disari çiktim, nihayet merdivene geldim.
Asagiya inmek istiyordum ki, merdivenden düstüm, ayagim eklem yerinden çikti. Hemen ayagimi bir sargi ile sardim. Sonra ben bir ayak üzerinde sekerek arkadaslarima geldim ve onlara:
— Sizler gidiniz ve Rasûlullah'a sevinçli haberi bildiriniz. Ben (onun ölümünü haber veren) ölüm i'Iâncisini isitinceye kadar buradan ayrilmayacagim, dedim.
Sabahin cihetinde aydinlik olunca ölü i'lâncisi yukariya çikti da:
— Ebû Râfi'in ölümünü bildiririm! diye i'lân etti.
Abdullah ibn Atîk dedi ki: Müteakiben ben, bende ayak cihetinden hiçbir iztirab olmaksizin kalkip yürüdüm. Arkadaslarimin Pey-gamber'e gelmelerinden önce onlara yetistim, ve Peygamber'e o sevinçli haberi (yânî Ebû Râfi'in öldürüldügü haberini) verdim " [99].

17- Uhud Gazvesi Babi [100]

Ve Yüce Allah'in su kavli:
"Hani sen, müzminleri muharebeye elverisli yerlerde ta'biye etmek üzere erkenden ailenden (Medine'den) ayrilmistin, Allah hakkiyle isitendi, kemâliyle bilendi" <Âlu Imrân: 121) [101].
Ve zikri ulu olan Allah'in su kavli: "(Ey mü'minler) gevsemeyin, mahzun olmayin. Siz eger (gerçekten) mü 'min iseniz (düsmanlarinizdan) çok üstünsünüzdür. Eger size (Uhud'da) bir yara

degmis bulunuyorsa (Bedir'de) o kavme de o kadar yara degmistir. O günler (öyle günlerdir ki) biz onlari insanlar arasinda (nevbetlese nevbetlese) döndürür dururuz. (Bu da) Allah'in (ezeldeki) ilmini imân edenlere açiklamasi, içinizden sehîdler edinmesi, mü 'minleri tertemiz yapip kâfirleri helak etmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez. Yoksa siz, Allah içinizden savasanlari belli etmeden, sebat edenleri belli etmeden cennete girivereceginizi mi sandiniz? And olsun ki, siz ölümle karsilasmadan önce onu arzûlamistiniz. Iste onu gerçekten gördünüz de. Simdi siz ona bakip duruyorsunuz" (Âlu Imrân: 139-143) [102].

Ve Allah'in su kavli:

"Andolsun ki, Allah'in size olan va'di -O'nun izni ile onlari öldüregeldiginiz, hattâ sevmekte oldugunuz zaferi de size gösterdigi zamana kadar- yerine gelmisti. (Sonra) siz yilginlik gösterdiniz, isyan ettiniz, verilen emir hakkinda çekistiniz. Içinizden kimi dünyâyi istiyor, yine içinizden kimi âhir eti diliyordu. Sonra Allah size ibtilâ vermek için sizi onlardan geri çevirdi. (Bununla beraber) sizi muhakkak bagisladi da. Zâten Allah müzminlere bol lütuf ve inayet Sahibidir'^ (Âlu Imrân: 152).

Ve Yüce Allah'in su kavli:

"Allah yolunda öldürülenleri sakin ölüler sanma. BiVakis onlar Rabbleri katinda diridirler. (Allah'in) lûtfu inayetinden, kendilerine verdigi (sehîdlik mertebesi) ile hepsi de sâd olarak (cennet ni'metleriyle) riziklanirlar.

Arkalarindan henüz onlara katilamayanlar hakkinda da: Onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olacak degillerdir diye müjde vermek isterler" (Âlu Imrân: 169-170) [103].

84-.....Abdullah ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) Uhud gününde: "Iste su atinin basini tutmus (harekete hazir) bulunan Cibril'dir, üstünde de harb cihazi vardir" buyurdu [104].

85-.....Ukbetu'bnu Âmir (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Uhud sehîdleri üzerine sekiz yil sonra cenaze namazi kildi. (Rasûlullah ölümünden biraz önce) dirilere ve ölülere veda edici gibiydi. Sonra (Medine'ye gelip) minbere çikti da söyle buyurdu:

— "Ben sizin kevser havuzuna ilk eriseniniz olacagim. Ben sizin Hakk yolundaki hizmetlerinize sehâdet edecegim. Kiyamet gününde bulusma yeriniz havuzdur. Sübhesiz ben simdi su makaamimda havuza bakmaktayim. Emin olunuz ben, sizin müsrik olacaginizdan korkar degilim. Lâkin ben sizin üzerinize dünyâya ragbet etmenizden, dünyâ hakkinda nefsâniyet yarisina girisip birbirinizle didismenizden endîse ederim".

Ukbe ibn Âmir: Iste Rasûlullah'i bu görüsüm, minber üzerinde O'nu son görüsüm oldu, demistir [105].

86-..... el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Biz o gün, yânî Uhud günü müsriklerle karsilastik. Peygamber (S) okçulardan ibaret olan bir askerî birligi yerlerine oturttu, baslarina da Abdullah ibnu Cubeyr'i kumandan ta'yni etti ve onlara:

— "Bizim düsmanlara gâlib geldigimizi görseniz de yerlerinizden ayrilmayin, düsmanlarin bize

gâlib geldiklerini görseniz de yine yerlerinizden ayrilmayin, bize yardim da etmeyin (yânî hiçbir surette mevziini terketmeyin)*1 emrini verdi.
Biz düsmanlarla karsilasip harbe girisince, müsrikler bozularak kaçtilar, hattâ ben kadinlari bacaklarindan örtülerini kaldirmislar ve ayaklarindaki halkalari meydana çikmis olarak dagda sür'atle yürüyüp kaçarlarken gördüm. Bu sirada müslümânlar:
— Ganîmet alin! Ganimet alin! demeye basladilar. Bu durumda Abdullah ibnu Cubeyr:
— Peygamber (S) benden yerlerinizden ayrilmama ahdi aldi, dedi.
Maiyyetindeki okçular dayatinca yüzleri döndürüldü (yânî sasirip nereye gideceklerini bilemediler). Akabinde müslümânlardan yetmis kisi sehîd edildi. Ebû Sufyân Sahr ibnu Harb yüksege çikti da:
— Topluluk içinde Muhammed var mi? diye seslendi. Peygamber (S):
— "Ebû Sufyân'a cevâb vermeyiniz" buyurdu. Ebû Sufyân bu sefer:
— Topluluk içinde Ebû Kuhâfe'nin oglu (Ebû Bekr) var midir? dedi.
Peygamber yine:
— "Ebû Sufyân'a cevâb vermeyin" buyurdu. Ebû Sufyân tekrar:
— Topluluk içinde Hattâb oglu var midir? diye sordu.
Bu sorularina cevâb alamayinca Ebû Sufyân, arkadaslarina döndü de:
— Sübhesiz bunlar öldürülmüslerdir, sayet diri olsalardi cevâb verirlerdi, dedi.
Bu sirada Umer nefsine mâlik olamadi da:
— Yalan söyledin ey Allah'in düsmani! Allah seni üzecek -yâhud horlayacak- seyleri, senin aleyhine bakî kilmistir, dedi.
Ebû Sufyân:
— Yâ Hubel! Yüksel, isin yükselsin! dedi. Peygamber (S):
— "Ebû Sufyân'a cevâb verin" buyurdu.
— Ne söyleyelim? dediler. Peygamber:
— "Allah en yüksek ve en uludur deyin" buyurdu. Ebû Sufyân:
— Bizim için el-Uzzâ var, sizin Uzzâ'mz yoktur, dedi. Peygamber:
— "Ona cevâb veriniz" buyurdu. Sahâbîler:
— Ona ne söyleyelim? dediler. Peygamber:
— "Allah bizim Mevlâ'mizdir, sizin mevlâmzyoktur deyin" buyurdu.
Ebû Sufyân:
— Bu, Bedir gününe mukaabil bir gündür. Harb nevbet nevbet-tir (yânî bir nevbet sizin lehinize, bir nevbet bizim lehimizedir). Sizden öldürülenlerde kulak ve burun kesilmesi bulacaksiniz; bunu ben emretmedim. Bunu emretmemis olsam da bu müsle isi beni kötülestirmez, dedi [106].
Bana Abdullah ibnu Muhammed haber verdi. Bize Sufyân ibnu Uyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R):
Birtakim insanlar Uhud gününün sabahinda sarâb içtiler, sonra (o sarâb karinlarinda iken) sehîd olarak öldürüldüler, demistir [107].

87-.....Bize Su'be, Sa'd ibnu Ibrahim'den; o da babasi Ibrahim'den haber verdi ki, babasi Abdurrahmân ibn Avf oruçlu bulundugu bir gün, önüne iftar sofrasi getirilmis. Abdurrahmân ibn Avf (bu zengin sofraya bakip) söyle demistir:

— Mus'ab ibnu Umeyr, (Uhud günü) sehîd edildi. Hâlbuki Mus'-ab, benden çok hayirli idi. Bu sehîd, kefen yerine bir kaftana sarilmisti ki, bununla basi örtülse ayaklan açiliyordu; ayaklari örtülse basi açiliyordu.
Râvî îbrâhîm dedi ki: Öyle saniyorum ki, babam Abdurrahmân ibn Avf, sözüne söyle devam etti:
— Yine Uhud'da Hamza da sehîd edildi. O da benden hayirli idi. (O da böyle kefenlendi. Onlar böyle zühdî bir hayât içinde âhire-te gittiler.) Sonra dünyâdan bize serilen ni'metler önümüze serildi -yâhud da babam: Dünyâdan bize verilen ni'metler verildi-. Biz âhi-ret için kazandigimiz hasenelerimizin acele edilip de dünyâda bize verilmis olmasindan endîse etmisizdir, dedi. (O sehîdlerin yüksek derecelerine ulasmanin geciktigine üzüldü.)
Sonra aglamaya basladi, hattâ iftar yemegini terkeyledi [108].

88-.....Câbir ibnu Abdillah (R) söyle demistir: Bir er kisi Uhud günü Peygamber(S)'e:
— Ben öldürülürsem, benim nerede olacagimi bana haber ver! dedi.
Peygamber:
— "Cennette (olursun)" buyurdu.
Bunun üzerine o kisi, elindeki yemekte oldugu hurmalari hemen yere atti ve sonra harbe giristi de sehîd oluncaya kadar vurustu [109].

89-.....Habbâb ibn Erett (R) söyle demistir: Bizler (dünyâyi degil) Allah rizâsini arayarak, Rasûlullah'in beraberinde hicret ettik. Artik ecrimiz (Allah'in va'di geregi) Allah'a vâcib oldu. Bizlerden buradaki ecrinden hiçbirsey yemeden âhirete geçenler, yâhud gidenler vardir. Bunlardan biri Mus'ab ibnu Umeyr'dir. O, Uhud günü sehîd edildi. Geriye bir kaftandan baska birsey birakmadi. Biz onun basini bu kaftâniyle örttügümüzde ayaklari meydana çikiyor, bu kaftanla ayaklarini örttügümüzde basi meydana çikiyordu. Bu yokluk karsisinda Peygamber (S) bize:
— "Bu kaftan ile sehidin basini örtün, ayaklari üzerine de izhir denilen ot koyun "; yâhud: "Ayaklari üzerine izhir atin" buyurdu.
Bizlerden, kendilerine hicret meyvesi ulasan ve bu meyveyi dev-sirenler de vardir [110].
Ve bize Hassan ibnu Hassan haber verdi: Bize Muhammed ibnu Talha tahdîs etti: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten söyle tahdîs etti: Enes ibn Mâlik'in amcasi Enes ibnu'n-Nadr, Bedir harbinde hernasilsa bulunamamisti. Bundan dolayi kendisi:
— Ben, Peygamber'in ilk harbinde bulunamadim. Vallahi eger Allah beni Peygamber'in beraberinde müsriklerle yapilacak harb meydaninda hazir bulundururs a, yapacagim yigitlik çalismalarimi, kah-ramanlik faaliyetlerimi Allah elbette herkese gösterecektir, derdi.
Enes ibnu'n-Nadr Uhud harbine katildi, orada insanlar bozulunca:
— Yâ Allah, sunlarin, yâni müslümânlarin yaptiklari bozgunculuktan Sana karsi özür beyân edip kabulünü isterim. Su müsriklerin yaptiklari cinayetlerden de Sana siginirim, dedi ve kilici ile müsriklere dogru ilerledi.
Bu sirada Sa'd ibn Muâz'a rastgelip, ona:
— Ey Sa'd, nereye çekiliyorsun? Muhakkak ki, ben cennetin kokusunu Uhud Dagi'nin önünde buluyorum, deyip çarpismaya geçti ve harb meydaninda yigitlik hârikalari gösterdi; sonunda sehîd

edildi.
Ibnu'n-Nadr'in cesedi taninmadi. Nihayet onu kizkardesi (er-Rubeyy' bintu'n-Nadr) vücudundaki bir ben'den yâhud parmak uçlarindan taniyabildi. Enes ibnu'n-Nadr'm vücûdunda büyük küçük seksenden fazla mizrak, kiliç ve ok yarasi sayilmisti [111].

90-.....Bize Ibnu Sihâb tahdîs etti. Bana Hârice ibnu Zeyd ibn Sabit haber verdi ki, kendisi babasi Zeyd ibn Sâbit'ten söyle derken isitmistir: Ben Kur'ân'in sahîfelerini Mushaf'a yazdigimiz sira el-Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettim. Ben o âyeti Rasûlullah okurken isitip durdugum hâlde yazili olarak bulamamistim. Biz o âyeti arastirdik ve nihayet onu, -Rasûlullah'in sâhidligini iki sâhid yerine tuttugu- Huzeyme ibn Sabit el-Ensârî'nin yaninda bulduk: "Mü 'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. Iste onlardan kimi adadigini ödedi, kimi de bunu bekliyor. Onlar hiçbir suretle ahidlerini degistirmediler" (ei-Ahzâb: 23).
En sonu biz bu âyeti de (hey'etin karanyle tevatürü sabit oldugu için) Mushaf'taki sûresine koyduk [112].

91-.....Zeyd ibn Sabit (R) söyle demistir: Peygamber (S) Uhud gazvesine çiktigi zaman (Medîne ile Uhud arasindaki Sevt bustânin-da) beraberinde yola çikmis olanlardan birtakim insanlar geri döndüler. Peygamber'in sahâbîleri iki firka oldular. Bir firka: Biz bu geri dönen münafiklarla harb ederiz, diyor; diger firka da: Biz (onlar müs-lümân olduklari için) onlarla harb etmeyiz, diyordu. Bu görüs ayriligi üzerine su âyet indi: "Siz hâlâ niçin münafiklar hakkinda -Allah onlari kazandiklari (bunca günâhlar) yüzünden tepesi asagi getirdigi hâlde- iki zümre oluyorsunuz? Allah 'in saptirdigini siz mi dogru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi saptirirsa, artik onun için hiçbir yol bulamazsin" (en-Nisâ: 88).
Peygamber (S): "Medîne Taybe'dir; ates gümüsün pisliklerini giderdigi gibi Medîne de günâhlari disariya atar" buyurdu [113].

18- Bâb:

"O zaman içinizden iki zümre za'f göster (mek istejmisti. Hâlbuki onlarin yardimcisi Allah 'ft. Müzminler ancak Allah'a güvenip dayanmalidir' (Âlu Imrân: 122).

92-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Su "O zaman içinizden iki zümre za'f göstermisti..." (Âlu Imrân: 122) âyeti, biz En-sâr1 toplulugu hakkinda, yânî Hazrec'den Benû Selime ve Evs'ten Benû Harise topluluklari hakkinda inmistir. Ben, Yüce Allah "Hâlbuki onlarin yardimcisi Allah'ti" buyurup dururken, bu âyetin bu sebeb-le inmemis olmasini arzu etmem [114].

93-.....Câbir (ibn Abdillah-R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bana:
— "Yâ Câbir, nikâh ettin mi (yânî evlendin mi).?>> diye sordu. Ben:
— Evet evlendim, dedim. Rasûlullah:

— "Ne ile evlendin; kizla mi yoksa dul ile mi?" diye sordu. Ben:
— Kiz ile degil, fakat bir dul ile evlendim, dedim Rasûlullah:
— "Seninle oynasacak bakire bir kizla evlenseydin yâ!" buyurdu.
Ben de:
— Yâ Rasûlallah! Babam Uhud'da sehîd edildi. O geriye dokuz kiz çocugu birakti. Onlar benim dokuz tane kizkardesierimdir. Ben onlara kendileri gibi bilgisiz, tecrübesiz bir kiz getirmemi istemedim de onlarin saçlarini tarayacak ve onlarin islerini görecek bir kadinla evlendim, dedim.
Rasûlullah:
— "Böyle bir kadin almakla isabet ettin, dogru yaptin" buyurdu [115].

94-.....es-Sa'bî söyle demistir: Bana Câbir ibnu Abdillah (R) tahdîs etti ki, babasi Abdullah ibn Amr ibn Haram Uhud harbinde sehîd edilmis ve arkasinda büyükçe bir borç ile (evlenmemis) alti tane kiz çocugu birakmis. Nihayet hurma mahsûlünü kesme zamani gelmis.
Câbir dedi ki: Ben Rasûlullah'a geldim de:
— (Yâ Rasûlallah) bilmektesin ki, babam Uhud günü sehîd edilmis ve ardinda çokça bir borç yükü birakmistir. Ben alacakli olan kimselerin Seni görmelerini arzu ediyorum! dedim.
Rasûlullah (S):
— "Sen hurmaligina git ve her çesit hurmayi bir tarafa yig!" buyurdu.
Ben gidip hurmalari buyurdugu gibi ayri ayri yigdim. Sonra kendisini çagirdim. Alacaklilar Peygamber'i görünce istedikleri alacagin bu saatte ödenmesini israr eder gibi davrandilar. Peygamber onlarin yapmakta olduklari israri görünce, en büyük yiginin etrafinda üç defa dolasip yaklasti da sonra onun üzerine oturdu. Sonra:
— "Alacakli arkadaslarini kendine çagir!" buyurdu.
Artik ölçücü kisi alacaklilar için ölçmeye devam etti. Nihayet Allah babam adina, onun emânetini tamamen ödedi. Ben ise kizkar-deslerime bir tek hurma götürmeyerek, sirf babamin emânetim Allah'in ödemesinden razi oluyordum. Allah yiginlarin hepsini selâmete çikardi, hattâ ben Peygamber'in üzerinde durdugu yigma bakiyordum; ondan bir tek hurma eksilmemis gibiydi [116].

95-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) söyle demistir: Ben Uhud günü Rasûlullah'i, yaninda iki kisi oldugu hâlde gördüm. Bu iki kisi Rasûlullah'i savunmak için harb ediyorlardi, üzerlerinde beyaz elbiseler vardi. Bunlar-Âdem ogullarinin en siddetli çarpismasi gibi savasiyorlardi. Ben bu iki kisiyi ne Uhud'dan önce, ne de sonra gördüm [117].

96-.....Bize Hâsim ibnu Hâsim es-Sa'dî tahdîs edip söyle dedi: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den isittim, söyle diyordu: Ben Sa'd ibnu Ebî Vakkaas'tan isittim, söyle diyordu: Peygamber (S) Uhud günü ok kabindaki oklarini çikarip bana verdi de: "At (yâ Sa'd)/ Babam anam sana feda olsun!" dedi [118].

97-.....Yahya ibnu Saîd el-Kattân söyle demistir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den isittim, söyle dedi:

Ben Sa'd ibn Ebî Vakkaas-(R)'tan isittim: Peygamber (S) Uhud günü benim için babasini ve anasini feda etmekte birlestirdi, diyordu.

98-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb söyle demistir: Sa'd ibnu Ebî Vakkaas (R): Yemîn olsun Uhud günü Rasûlullah (S) ana ve babasmi, bunlarin her ikisini de benim için feda etmek üzere bir yere getirdi, dedi. Sa'd ibn Ebî Vakkaas, kendisi harb ederken Rasûlullah'm kendisine hitaben: "Babam ve anam sana feda olsun" dedigini kasdediyor.

99-.....Abdullah ibnu Seddâd söyle demistir: Ben Alî ibn Ebî Tâlib'den isittim, söyle diyordu: Ben Peygamber(S)'in Sa'd'dan baska hiçbir kimseye feda etmek üzere, babasini ve anasini birlestirdigini isitmedim.

100-.....Abdullah ibn Seddâd'dan: Alî ibn Ebî Tâlib (R) söyle demistir: Ben, Peygamber (S)'in, hiçbir kimseye feda etmek üzere babasini ve anasini birlestirdigini isitmedim, yalniz Sa'd ibn Mâlik (yânî Ebû Vakkaas) müstesna. Çünkü ben, muhakkak olarak Pey-gamber'in Uhud günü: "Yâ Sa'd, babam anam sana feda olsun, at!" buyurdugunu isittim.

101-.....Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî: Kendilerinde mu-
kaatele yapilan bu harb günlerinin bâzi saatlerinde Peygamber(S)'in yaninda Talha ile Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan baska kimse kalmamistir, demistir.
Bu bilgi, Talha ile Sa'd'in hadîslerinden alinmistir.

102-.....Muhammed ibnu Yûsuf söyle demistir: Ben es-Sâib ibnu Yezîd'den isittim, söyle dedi: Ben Abdurrahmân ibnu Avf a Tal-ha ibnu Ubeydillah, el-Mikdâd ibnu'l-Esved ve Sa'd ibn Ebî Vak-kaas'la sohbet edip beraber bulundum. Bunlarin hiçbirinin Peygam-ber'den hadîs tahdîs ettigini isitmedim. Yalniz Talha'dan Uhud gününü tahdîs ederken isittim.

103-.....Kays ibn Ebî Hazim: Ben Uhud günü Talha'nin çolak olan elini gördüm. Talha, bu kesik eliyle Uhud günü Peygam-ber'i koruyordu, demistir [119].

104-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Uhud günü olup da insanlar Peygamber'in yanindan dagildiklari zaman Ebû Talha, Peygamber'in önünde kendi kalkanini Peygamber'e siper yaparak, oradan hiç ayrilmadi. Ebû Talha ok yayim çok sert çeken bir atici idi. Uhud günü o, elinde iki yâhud üç yay kirdi. Yanindan ok dolu kubur ile geçen kimse olurdu da Peygamber ona: "Ok kabini Ebû Talha'ya bosalt!" derdi.
Enes dedi ki: Peygamber yükselir, askere bakarsa hemen Ebû Talha:
— Babam anam Sana feda olsun, yükselme! Düsman oklarindan bir okun Sana isabet etmesinden korkarim. Iste gögsüm Senin gögsüne siperdir! derdi.
Yine Enes dedi ki: Yemîn olsun ki, ben o tehlikeli Uhud gününde Ebû Bekr'in kizi Âise'yi ve anam Ümmü Suleym'i gördüm. Bunlarin her ikisi de eteklerini çemreyip sivamislar, ben onlarin bacakla-rindaki halhallan görüyordum. Onlar su kirbalarini tasiyorlar ve onlari yarali askerlerin agizlarina

bosaltiyorlardi. Yemîn olsun o gün Ebû Talha'nin elinden iki yâhud üç defa kilici düsmüstü [120].

105-.....Âise (R) söyle demistir: Uhud günü oldugu zaman müsrikler bozulunca Allah'in la'neti üzerine olasi Iblîs, müslümân-lara:
— Ey Allah'in kullari, arka tarafinizda bulunanlarinizdan sakinin! diye bagirdi.
Bu bagirma üzerine müslümân ordusunun öncüleri, arkalarinda bulunanlari müsriklerden sanarak geriye döndüler. Akabinde öncüler ve arkalarindan gelenler birbirlerini öldürmeye giristiler. Bu sirada Huzeyfe ibnu'l-Yemân bir de bakti ki, babasi Yemân'i müslümanlar müsriklerden sanarak öldürmekteler. Bu anda Huzeyfe:
— Ey Allah'in kullan! Bu babamdir, bu babamdir; onu öldürmeyin! dedi.
Urve dedi ki: Âise söyle dedi: Allah'a yemîn ederim ki, müslü-mânlar ondan ayrilmadilar ve nihayet onu öldürdüler, Huzeyfe, müs-lümânlarin bir yanlislikla babasini öldürmelerine karsi yalniz:
Sizi Allah magfiret etsin. O, aciyanlarin en aciyicisidir" (Yûsuf: 92) demekle yetindi.
Urve dedi ki: Vallahi Huzeyfe Azîz ve Ceiîl olan Allah'a kavusuncaya kadar, babasini öldüren için yaptigi duâ ve istigfardan olan hayrin bakiyyesi, yânî üzüntüsü Huzeyfe'de devam edip durmustur [121].
"Basurtu"; "Basiretten bir is hakkinda bildim"; "Absartu" ise "Gözün görmesinden gördüm" demektir. "Basartu" ve "Absartu" bir ma'nâyadir da denilir [122].

19- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Hakikat iki ordu karsilastigi gün içinizden geri dönenler (yok mu?) Onlari irtikâb ettikleri bâzi seyler yüzünden ancak seytân kaydirmak istedi. Andolsun Allah (yine) onlari affetti. Çünkü Allah, sübhesiz çok magfiret edicidir, çok sefkatlidir" (âiu imrân: 155) [123].
— Bilirsin ki, Usmân, Bedir'den kaybolup, Bedir harbinde hazir bulunmamistir, dedi.
Ibnu Umer:
— Evet bilirim, dedi. Yine o zât:
— Bilirsin ki Usmân, Bey'atu'r-Ridvân'dan da geriye kalmis ve o bey'atte hazir bulunmamisti, dedi.
Ibn Umer:
— Evet bilirim, dedi.
Râvî dedi ki: Bu cevâblar üzerine o zât kendi fikrine uygun ce-vâblar aldigini sanip, bunlari begenerek:
— Allâhu Ekber! diye tekbîr getirdi.
îbn Umer (onun yanlis düsüncelerini degistirmek üzere) söyle demistir:
— Buraya gel de sordugun seylerin hakîkatini sana haber vereyim ve açiklayayim: Usmân'in Uhud günü kaçmasi keyfiyetine gelince; ben sehâdet ederim ki, Allah (bütün müslümânlarla birlikte) ondan bu kusuru affetmistir [124]. Bedir'den kaybolmasina gelince; Ra-sûlullah'in kizi Rukayye, Usmân'in nikâhi altinda idi ve hasta bulunuyordu [125]. Peygamber, Usmân'a hitaben: "Senin için

Bedir'de bulunan bir gâzî sevabi ve bir gâzî ganimet payi vardir " buyurup ona izin vermisti. Ridvan Bey'ati'ndan uzak kalmasi da (Mekke'ye vazîfe ile gönderilmis olmasindandir). Su muhakkak ki eger Mekke vadisinde Usmân ibn Affân'dan daha azîz (yânî serefli ve nüfuz sahibi) bir kimse bulunsaydi, elbette Rasûlullah, Usmân'in yerine onu gönderirdi. Rasûlullah, Usmân'i Mekke'ye gönderdi ve Usmân Mekke'ye gittikten sonra Ridvan Bey'ati yapildi. Usmân'in bu serefli bey'-attan mahrum olmamasi için Peygamber sag elini isaret ederek: "Iste bu, Usmân'in elidir" buyurup, onunla sol eli üzerine vurdu da: "Iste bu, Usmân'in bey'atidir!" buyurdu.
Abdullah ibn Umer o zâta (bu bilgileri verdikten sonra):
— Artik sana verdigim bu cevâblarla beraber simdi gidebilirsin, dedi.

20- Bâb:

"O vakit siz (harb meydanindan) boyuna uzaklasiyor, bir kimseye dönüp bakmiyordunuz* O Rasûl ise arkanizdan sizi çagiriyordu. Bunun üzerine Allah sizi keder üstüne kederle cezalandirdi, (Allah'in sizi affetmesi) ne elinizden gidene, ne de basiniza gelene esef etmemeniz içindir. Allah ne yaparsaniz hakkiyle haberdârdir" (ÂIu Imrân: 153).
Âyetteki "Tus'idune", "Es'ade"den olup "Gidiyordunuz" demektir. Sulâsî olan "Sa'ide" ise "Evin üstüne çikti, yânî yükseldi" demektir.

107-.....Ebû Ishâk dedi ki: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den isittim, söyle dedi: Rasûlullah'in (basliktaki âyette bildirilen) bu çagrisi Uhud günü piyadelerin arka tarafina yerlestirdigi ve Abdullah ibn Cu-beyr'in kumandasina verdigi okçulara âid idi. Onlarin bâzisi bozulmuslar olarak kaçtiklari zaman, Rasûlullah (S), onlarin arkalarindan ("Ey Allah'in kullari, bana geliniz! Ey Allah'in kullari, bana geliniz Her kim dönüp gelirse ona cennet vardir!" diye) onlari çagiriyordu [126].

21- Bâb:

"Sonra o kederin ardindan Allah üzerinize Öyle bir emînlik, öyle bir uyku indirdi ki, o, içinizden bir zümreyi örtüp buruyordu. Bir zümre de canlari sevdasina düsmüstü [127]. Allah'a karsi câhiliyet zanni gibi hakka aykiri bir zann besliyorlar ve: 'Bu isten bize ne?' diyorlardi. 'Bütün is Allah'ndir!'de. Onlar sana açiklayamayacaklarini içlerinde sakliyorlar ve: 'Bize bu isten birsey (bir pay) olsaydi burada Öldürülmezdik' diyorlardi. Onlara söyle de: 'Siz evlerinizde olsaydiniz bile, üzerlerine öldürülmesi yazilmis olanlar yine muhakkak yatacaklari (öldürülecekleri) yerlere çikip gideceklerdi. (Allah bunu) gögüslerinizin içindekini yoklamak, yüreklerinizdekini temizlemek için yapti. Allah, sineler deki özü hakkiyle bilendir" (Âiu îmrân: 154)
Ve bana Halîfe ibnu Hayyât söyledi: Bize Yezîd ibnu Zuray' tah-dîs etti: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes'ten tahdîs etti ki, Ebû Talha (R) söyle demistir: Ben, Uhud günü kendisini uyku bürüyen kimseler içinde idim. Birkaç defa elimden kilicim düsünceye kadar uykuya dalmistim. Kilicim düserdi, ben de onu alirdim, Tekrar düserdi, ben yine alirdim [128].

22- Bâb:

"Isten hiçbir sey sana âid degildir. Allah ya onlarin tevbesini kabul eder, yâhud onlari, kendileri zâlim kimseler olduklari için azâblandirir" (âiu imrân: 128).

Humeyd et-Tavîl ile Sabit el-Bunânî söylediler ki1[129], Enes ibn Mâlik söyle demistir: Uhud günü Peygamber(S)*in basi yarildi da "Peygamberlerini yaralayan bir kavim nasil kurtulur?" dedi. Bunun üzerine "Isten hiçbirsey sana âid degildir... " (âiu î 128) âyeti indi.

108-.....Salim, babasi Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti ki, o, Rasûlullah (S) -yaralanip disi kirilinca- sabah namazinin son rek'-atinde rukû'dan basini kaldirinca "Semiallâhu limen hamidehu. Rabbena leke'l-hamdu (= Allah kendisini öven kisinin övgüsünü isitti. Ey Rabb'imiz, övülme yalniz Senin hakkindir)" dedikten sonra: "Yâ Allah! Futana, Fulâna ve Fulâna la'net eyle" derken isitmistir. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah: 'i'Isten hiçbirsey sana âid degildir. Allah ya onlarin tevbesini kabul eder, yâhud onlari, kendileri zâlim kimseler olduklari için azâblandirir" (Âiu imrân: 128) âyetini indirmis-tir.
Ve Hanzala ibn Ebî Sufyân'dan: O da söyle demistir: Ben Salim ibn Abdillah'tan isittim, söyle diyordu: Rasûlullah (S), Safvân ibn Umeyye, Sehl ibnu Amr, el-Hâris ibn Hisâm aleyhine beddua ederdi . Bu beddua üzerine: "Isten hiçbirsey sana âid degildir... " âyeti sonuna kadar indi[130].

109-.....Ve Sa'lebetu'bnu Ebî Mâlik söyle demistir: Umer ibnu'I-Hattâb (R) bir kerresinde Medîne kadinlarindan birtakim kadinlar arasinda yünden yâhud ipekten yapilmis kadin elbiseleri dagitti da, o elbiselerden iyi bir elbise artakaldi. Yaninda bulunan kimselerin bâzisi Umer'e:
— Ey Mü'minlerin Emîri, sunu da senin yaninda bulunan Ra-sûlullah'in kizma ver, dediler.
Ve onunla, Umer'in zevcesi olan Alî'nin kizi Ümmü Kulsüm'ü kasdediyorlardi. Umer de:
— Bu elbiseye Ümmü Selît daha lâyiktir. Ümmü Selît, Rasûlul-lah'a bey'at eden Ensâr kadinlarindandir, dedi de bu daha lâyik olusun sebebini söyle belirtti:
— Çünkü Ümmü Selît, Uhud günü bizim için su kirbalarim dikerdi (onlari yüklenir tasirdi)[131].

24- Hamza Ibn Abdilmuttalib(R)'In Öldürülmesi Babi

110-..... Amr ibnu Umeyye ed-Damrî'nin oglu Ca'fer söyle demistir: Bir ara ben, Übeydullah ibn Adiyy ibni'l-Hiyâr ile seyahate çiktim. Himis'a vardigimizda Übeydullah bana:
— Vahsî'yi görmek ister misin? Ona Hamza'yi öldürmesini sorariz, dedi.
Ben de:
— Evet, dedim.
O sirada Vahsî Himis'ta oturuyordu. Biz Vahsî'nin nerede bulundugunu sorduk. Bize su köskün gölgesinde oturan Vahsî'dir diye gösterildi. O, büyük bir yag tulumu gibi semiz (kizil gözlü) bir kisi idi. Yanina gittik, biraz irkilip selâm verdik, selâmimizi karsiladi. Übeydullah o sirada sarigini yüzüne, basina dolamisti. Vahsî onun yalniz gözleriyle ayaklarini görüyordu. Ubeydullah ona:
— Ey Vahsî, beni taniyor musun? diye sordu.

Vahsî, Ubeydullah'i söyle gözüyle süzdükten sonra, söyle dedi:
— Hayir vallahi tanimadim. Yalniz bilmekte oldugum bir husus, sudur: Adiyy ibnu'l-Hiyâr (soran Ubeydullah'm babasi), Ebü'l-I'ys kizi Ümmü Kital denilen bir kadinla evlenmisti. Bu kadin Mekke'de Adiyy'e bir oglan dogurmustu. Ben de bir süt ana arayip bulmus ve bu çocugu anasiyle beraber tasiyip süt-anaya götürmüstüm (Deve üstünde o çocugun ayaklarini görmüstüm). Ayaklarin o çocugun ayaklari gibi oldugu için, ayaklarina dikkatle baktim) [132].
Hadîsin birinci râvîsi Ca'fer söyle dedi: Bunun üzerine Ubeydullah, yüzünden sarigi açti. Sonra Vahsî'ye:
— Artik simdi bize Hamza'nin öldürülmesini anlatir misin? dedi.
Vahsî:
— Evet, diyerek söyle anlatti: Hamza, Bedir harbinde Tuayme ibn Adiyy ibni'l-Hiyâr'i öldürmüstü. Efendim olan Cubeyr ibn Mut'im bana: Eger amcam Tuayme'ye karsilik Hamza'yi öldürürsen sen hürr-sün, dedi.
Vahsî dedi ki:
— Ayneyn yili insanlar Medîne'ye sefere çikinca -Ayneyn, Uhud Dagi yaninda bir dagdir; bununla Uhud arasinda bir vâdî vardir- ben de onlarla beraber o harbe çiktim. Insanlar harb nizâminda saff olup siralandiklari zaman (Kureys tarafindan) Sibâ' ortaya çikti ve cenk edecek bir mubâriz istedi.
Vahsî dedi ki:
— Ona karsi Abduhmittalib'in oglu Hamza ortaya çikti da:
— Ey Sibâ'! Ey kadin sünnetçisi olan Ümmü Enmâr'in oglu! Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefet etmek mi istersin? dedi.
Vahsî dedi ki:
— Sonra Sibâ' üzerine yürüdü. Sibâ' giden dünkü gün gibi yok oldu (yânî Hamza onu öldürdü).
Vahsî dedi ki:
— Bu sirada ben Hamza'yi vurmak için bir tas arkasina gizlendim. Hamza bana yaklasinca harbemi (kisa mizragimi) ona attim ve mizragimi Hamza'nin kasigina yerlestirdim. Mizrak Hamza'nin tâ iki uyluk üstünün arkasindan çikmisti. Iste bu mizrak Hamza'yi oldugu yere çökertti (yânî onu öldürdü). Mekkeliler harbden dönerlerken ben de onlarla beraber geri döndüm. Ve Mekke'de Islâm Dîni yayilin-caya kadar orada oturdum. Sonra (Mekke'nin fethi üzerine) Taife kaçip gittim. O sirada Tâifliler (toptan Islâm'a girdiklerini arzetmek üzere) Allah'in Rasûlü'ne elçi gönderdiler. Bana da (korkma git), Rasûlullah hiçbir elçiyi ürkütmez denildi [133]. Ben de elçi hey'etiyle beraber yola çiktim. Tâ Rasülullah'in huzuruna kadar vardim. Rasû-lullah beni görünce:
— "Sen Vahsî misin?" buyurdu. Ben:
— Evet, dedim. Rasûhillah:
— "Hamza'yi sen mi öldürdün?" buyurdu.
— Bu is sana erisen haber seklinde oldu, dedim. Rasûlullah:
— "Yüzünü benden kaybetmeye (yâni saklamaya) gücün yeter mi?" buyurdu.
Vahsî dedi ki:
— Ben de hemen huzurdan çiktim. Rasûlullah vefat edip de (Ebû Bekr zamaninda) Museylimetu'l-Kezzâb çikinca (kendi kendime) tam sirasidir, muhakkak ben Museylime'ye karsi çikarim. Umarim ki ben Museylime'yi öldürürüm de bu hizmetimle Hamza'ya karsi isledigim cinayeti karsilarim,

dedim. Ve Museylime üzerine sevk olunan ordu ile hareket ettim. Bu muharebede gâlib ve maglüb olan oldu. Ben de birden yikik bir duvarin karaltisinda bir kisinin (Museylime'nin) durdugunu gördüm. O sanki esmer bir deve renginde yüzü kül gibiydi, basinin saçi da daginik bir hâlde idi.
Vahsî dedi ki:
— Ben hemen (Hamza'yi vurdugum) harbemi ona attim ve harbemi onun iki memesi arasina yerlestirdim. Nihayet harbem onun iki küregi arasindan çikti.
Vahsî dedi ki:
— Bunun üzerine Ensâr'dan bir kisi ona dogru kostu ve basina kiliçla vurdu [134].
Abdulazîz ibn Abdillah ibn Ebî Seleme geçen senedle dedi ki: Abdullah ibnu'1-Fadl söyle dedi: Bana Süleyman ibnu Yesâr haber verdi ki, kendisi Abdullah ibnu Umer'den söyle derken isitmistir: Museylime'nin öldürülmesi üzerine bir evin arkasindan bir câriye aglayarak:
— Vâh Emîru'l-Mü'minîn'e yazik oldu! Onu siyah bir köle (yâ-nî Vahsî) öldürdü, diye matem etti [135].

25- Uhud Günü Peygamber(S)'E Isabet Eden Yaralar Babi

111-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Uhud günü rabâiye disini isaret ederek: "Peygamberlerine su cinayeti isleyen bir kavim hakkinda Allah 'in intikaami siddetli oldu" buyurdu. Yine Rasûlullah; "Allah Elçisi'nin (kendi eliyle) Allah yolunda öldürecegi kisi hakkinda Allah 'in intikaami siddetli oldu " buyurdu.

112-.....Ibnu Abbâs (R): Peygamber'in (kendi eliyle) Allah yolunda öldürdügü kisi üzerine Allah'in gazabi siddetli oldu. Allah Peygamberi'nin yüzünü yaralayip kan akitan bir kavim üzerine Allah'in öfkesi siddetli oldu, demistir [136].

26-Bâb
(Bu geçen bâbdan bir fasil gibidir.)

113-.....Ebû Hazim, Sehl ibn Sa'd'dan isitmistir. Sehre Rasûlullah'in yarasindan soruldu da söyle dedi:
— Dikkat edin, vallahi ben Rasûlullah'in yarasini yikamakta olani, suyu dökmekte olani ve yaranin ne ile tedâvî edildigini pek iyi biliyorum.
Sehl dedi ki:
— Rasûlullah'in kizi Fâtima aleyhi's-selâm yarayi yikiyordu, Alî de kalkan ile suyu döküyordu. Fâtima suyun kani artirmaktan baska birsey yapmadigim görünce oradaki bir hasir parçasini alip yakti ve o yanigi yaranin üzerine basti da böylece kanin akmasi durdu. O gün Peygamber'inrabâiye disleri kirildi, yüzü yaralandi ve basindaki migferi de kirildi.

114-..... Ibn Abbâs (R): Bir peygamberin öldürdügü kisiye Allah'in öfkesi siddetli oldu. Allah Elçisi'nin yüzünü kanatan kimse üzerine de Allah'in öfkesi siddetli oldu, demistir.

"Allah'in ve Rasûlü'nün da'vetine icabet edenler... " (Âlu Imrân: 172).

115-.....Âise (R) su âyetin inme sebebini bildirmek üzere söyle demistir: "Kendilerine yara isabet ettikten sonra yine Allah 'in ve Rasülü 'nün da 'vetine icabet edenler, içlerinden iyilik yapanlar ve (fenaliktan) sakinanlar için pek büyük mükâfat vardir" (Âiu imrân: i?2).
Âise, Zubeyr'in oglu Urve'ye:
— Ey kizkardesimin oglu! Baban Zubeyr ile Ebû Bekr, bu âyette bildirilen bahtiyar mü'minlerdendir, demis ve söyle devam etmistir:
— Uhud günü Rasûlullah'a isabet eden istenilmedik fenalik eristigi, müsrikler de geri dönüp gittikleri zaman Rasûlullah, onlarin tekrar Medine üzerine dönmelerinden endîse etmisti. Bu sebeble: "Düsmanlarin ardisira kim gidip onlari ta'kîb eder?" buyurdu. Bu da'vet üzerine sahâbîlerden yetmis kisi icabet etti ki, Ebû Bekr ile Zubeyr bunlarin içinde idiler [137].

28- Uhud Günü Müslümanlardan Öldürülen Kimseler Babi:

Hamza ibnu Abdilmuttalib, el-Yemân, Enes ibnu*n-Nadr, Mus'ab ibnu Umeyr onlardandir.

116-.....Katâde ibn Diâme: Ben Arab kabîleleri içinde Ensâr'dan daha çok sehîd vermis ve kiyamet günü onlardan daha azîz olmus hiçbir kabîle bilmiyorum, demistir.
Yine Katâde birinci sözünün sahinligine delîl getirerek söyle demistir: Bize Enes ibn Mâlik tahdîs etti ki, Uhud günü onlardan, yânî Ehsâr'dan yetmis kisi; Maûne Kuyusu günü de yetmis kisi; Yemâme gününde de yetmis kisi öldürülmüstür.
Katâde: Maûne Kuyusu vak'asi Rasûlullah'in zamaninda oldu. Yemâme günü, Ebû Bekr zamaninda Yalanci Peygamber Museylime ile harb yapilan gündür, demistir [138].

117-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle haber vermistir: Rasûlulah (S) Uhud sehîdlerinden ikiser kisiyi bir kabirde yerlestiriyordu [139]. Ve bize:
— "Bunlarin hangisi Kur'ân'i daha çok ögrenmistir?" diye soruyordu.
Bu çift sehîdlerden birisine isaret edilince, onu kabre önce koyuyordu. Ve sonra:
— "Kiyamet gününde ben bu mücâhidlerin hayâtlarim dîn yolunda feda ettiklerinin sahidiyim" buyurdu.
Sonra da bu sehîdlerin yikanmadan ve üzerlerine namaz kilinmadan, kanlan içinde gömülmelerini emretti.
Ebû'l-Velîd de Su'be'den söyledi ki, Ibnu'l-Munkedir söyle demistir: Ben Câbir'den isittim, söyle dedi: Babam Uhud'da sehîd edildigi zaman ben aglamaga ve elbiseyi onun yüzünden açmaya basladim. Peygamberin sahâbîleri de beni aglamaktan men' ediyorlardi. Hâlbuki Peygamber men' etmedi. Peygamber (S):
— "Ona aglama -yâhud: Ona ne agliyorsun-! O sehîd kaldirilincaya kadar melekler kanatlanyle onu gölgelendirmekte devam ettiler" buyurdu [140].

118-.....Ebû Mûsâ(R)'dan: el-Buhârî yâhud seyhi Muhammed ibnu'1-Alâ: Peygamber'den söyledigini, yânî hadîsi Peygamber'e yükselttigini zannediyorum, demistir. Peygamber (S) söyle buyurdu: "Ben ru'yâmda söyle gördüm: Ben bir kiliç salladim, akabinde kilicin gögsü kirildi. Iste bu, Uhud günü musibete ugrayan müminlerdir. Sonra ben o kilici baska bir defa daha salladim. Bu sefer kiliç oldugundan daha güzel bir hâle döndü. Bu da Allah'in feih ve mü'minlerin birlesip toplanmalari nev'înden getirmis oldugu güzel sonuçlardir. Ben yine ru'yâda birtakim sigirlar gördüm. Allah hayirdir (yâni Allah'in yapmasi hayirdir). Gördüm ki o sigirlar, Uhud günü sehîd edilen mü'minlermis" [141].

119-.....Habbâb ibnu'l-Erett (R) söyle demistir: Biz Allah'in rizâsini isteyerek Peygamber ile hicret ettik. Artik ecrimiz (va'di geregi) Allah'a vâcib oldu. Bizlerden kimisi de bu ücretten hiçbirsey yemeden geçti, yâhud âhirete gitti. Mus'ab ibn Umeyr iste bunlardan birisidir. Mus'ab Uhud günü sehîd edildi. O arkasinda bir kaftandan baska birsey birakmadi. Biz o kaftanla Mus'ab'in basini örttügümüzde ayaklari meydana çikiyor, ayaklarini örttügümüzde ise basi meydana çikiyordu. (Bu yokluk karsisinda) Peygamber (S) bize: "Bu kaftanla basim örtün de ayaklan üzerine izhir otu koyun -yâhud: ayaklari üzerine izhir otundan atin-" buyurdu. Bizden kendilerine hicret meyvesi erisenler de vardir ki, onlar da bu meyveyi devsirmektedirler [142].

29- Bâb:

"Uhud bizi sever, biz de onu severiz".

Bu sözü Abbâs ibnu Sehl, Ebû Humeyd'den; o da Peygamberden olmak üzere söylemistir [143].

120-.....Katâde, Enes(R)'ten söyle dedigini isitmistir: Peygamber (S): "Iste su bizleri seven ve bizim de kendisini sevmekte oldugumuz bir dagdir" buyurdu [144].

121-.....Bize Imâm Mâlik, el-Muttalib'in mevlâsi olan Amr ibn Ebî Arnr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten söyle haber vermistir: Rasûlullah (S), kendisine Uhud göründügünde: "Bu, bizleri seven ve bizim de kendisini sevmekte bulundugumuz bir dagdir. Yâ Allah! Süb-hesiz Ibrahim Peygamber Mekke'yi harem kilmistir. Ben de Medine'nin iki kara tasligi arasindaki sahayi harem kildim" sözlerini söyledi.

122-.....Ukbetu'bnu Âmir(R)'den (o söyle demistir): Peygamber (S) -vefatina yakin- bir gün çikip Uhud sehîdlerine ölü üzerine namaz kilar gibi namaz kildi. Sonra (Medine'ye) gelip minbere çikti ve bir hutbe yapti da sunlari söyledi: "Ben sizin Kevser havuzuna ilk eriseniniz olacagim. Sizin hakk yolundaki hizmetlerinize sâhidiik edecegim. Sübhesiz ben su anda (cennetteki) havuzumu görüyorum. Ve yine muhakkak su anda bana arzin hazînelerinin anahtarlari -yâhud arzin anahtarlari- verildi. Vallahi ben vefatimdan sonra sizin müs-riklige gireceginizden endîse etmem,

yalniz sizin dünyâ hirsi ile nef-sâniyet güdüp didismenizden korkarim" [145].

30- Racî' Gazvesi, Rtl Ve Zekvân Kabileleri Gazvesi, Maûne Kuyusu Gazvesi Ile Adal Ve El-Kaare Kabileleri Hadîsi, Âsim Ibn Sabit Hadîsi, Hubeyb Ve Arkadaslari Hadîsi Babi

Magâzî allâmesi Muhammed ibn Ishâk: Bize Asim ibn Umer, Racf gazvesinin Uhud'dan sonra oldugunu tahdîs etti, demistir [146].

123- Bana îbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs etti: Bize Hisâm ibn Yûsuf es-San'ânî, Ma'mer ibn Râsid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Amr ib-nu Ebî Sufyân es-Sakafî'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistin/Peygamber (S) on kisilik bir kesif birligi hazirladi da, bunlarin basina Umer ibnu'l-Hattâb'in oglu Âsim'in (ana tarafindan) dedesi olan Âsim ibn Sabit el-Ensârî'yi kumandan yaparak gönderdi [147]. Bunlar hareket ettiler. Nihayet bu birlik Mekke ile Usfân arasinda olduklari zaman, bunlar, Huzeyl kabilesinden Lihyân ogullari denilen bir obaya zikrolunup haber verildiler. O kabile halki yüze yakin atici kisi ile bunlari yakalamak için arkalarindan gittiler. Onlarin ayak izlerinin ardina düstüler. Nihayet kesif birliginin konaklamis olduk-lan bir menzile geldiler ve orada, kesif birliginin Medine'den azik olarak yanlarina almis olduklari hurma çekirdeklerini buldular. Bunun üzerine; "Iste bunlar Yesrib hurmalaridir" dediler ve tekrar seriyye-nin izleri ardina düstüler. Sonunda seriyyedekilere ulastilar. Âsim ve arkadaslari son noktaya vardiklari zaman yüksek bir tepeye sigindilar. Ta'kîb eden Lihyân ogullari toplulugu gelip onlari çepçevre kusattilar ve:
— Size ahd ve mîsâk vardir, eger bize inerseniz sizden hiçbir kimseyi öldürmeyecegimize söz veriyoruz, dediler.
Bunun üzerine Âsim (kendi arkadaslarina):
— Bana gelince, ben bir kâfirin zimmetine (yânî ahdine) inmem! dedikten sonra: Yâ Allah! Peygamberi'ne bizden haber ver! dedi.
Âsim ve arkadaslari müsriklerle çarpistilar. Nihayet müsrikler yedi nefer mücâhid içinde Âsim'i oklarla öldürdüler ./Geriye Hubeyb, Zeyd ve diger bir kimse kaldi. Müsrikler onlara (öldürmeyeceklerine dâir) ahd ve yemin verdiler. Müsrikler onlara bu ahdi ve yemini verince, bu mücâhidler sigindiklari tepeden müsriklerin yanina indiler. Müsrikler mücâhidleri ele geçirdikleri zaman yaylarinin kirislerini çözüp bunlarla mücâhidleri bagladilar. Bunun üzerine iki mücâhidin beraberinde bulunan o üçüncü kisi -ki o, Abdullah ibn Tarik'tir-:
— Iste bu ilk zulümdür, dedi de onlarla beraber gitmeyi kabul etmeyip diretti.
Müsrikler de onu sürüklediler ve kendileriyle gitmesi üzerine çabalayip dürüstüler. O da gitme isini yapmadi. Bunun üzerine onu da öldürdüler. Hubeyb ile Zeyd'i de götürüp, nihayet onlari Mekke'de sattilar/Hubeyb'i el-Hâris ibn Nevfel ogullari satin aldi. Hubeyb, Bedir günü el-Hâris ibn Âmir'i öldürmüs idi. Hubeyb, el-Hâris ogulla-ri'nin yaninda (haram aylar geçinceye kadar) esîr olarak kaldi. Nihayet onu öldürmeye karâr verip ittifak ettiklerinde, Hubeyb etek ve koltuk alti killarini gidermek için el-Hâris kizlarinin birinden bir ustura ariyet istedi. Kadin ona usturayi ariyet verdi.
Kadin söyle demistir:
— Bu arada ben farkinda degilken benim çocugum, Hubeyb'in yanma yürümüs ve onun yanina

varmis. Hubeyb de (elinde ustura oldugu hâlde) çocugu baldiri üzerine koymus. Ben çocugumu bu vaziyette görünce Hubeyb onu ustura ile kesecek diye çok siddetle korktum. Hubeyb, elinde ustura oldugu hâlde benim bu korkumu anladi
da:
— Çocugu öldürecegimden mi korkuyorsun? însâallah ben o isi
yapacak degilim, dedi.
Zeyneb adindaki o kadin söyle demistir:
— Ben a'slâ Hubeyb'den daha hayirli bir esîr görmedim. Yemîn olsun bir gün ben onu kendisi demirle bagli oldugu hâlde elinde bir üzüm salkimindan yerken görmüsümdür. Hâlbuki o zaman Mekke'de bu meyve hiç yoktu. Bu ancak Allah'in Hubeyb'e ihsan ettigi bir rizktir.
Nihayet Hubeyb'i Hill'de öldürmek için Harem'den çikardiklarinda Hubeyb onlara:
— Beni serbest birakin da iki rek'at namaz kilayim, dedi. Sonra namazdan ayrilip onlarin yanina vardi da:
— Eger bende ölümden bir korku oldugunu düsünmeniz olmasaydi, muhakkak namazi artirirdim, dedi.
Iste böylece Hubeyb, öldürülme sirasinda iki rek'at namaz kilmayi kaanûnlastiran ilk kimse olmustur [148]. Bundan sonra Hubeyb:
— Yâ Allah, onlarin hepsini say, Onlari daginik daginik öldür;
Onlardan hiçbirini diri birakma, diye beddua etti. Bundan sonra da su mealdeki beyitleri söyledi:
— Ben müslümân olarak öldürülürken buna aldirmam, Çünkü ölümüm hangi yerde olsa Allah içindir.
Bu ölüm Allah'in Zâti (O'nun rizâsini arama) yolundadir.
Eger O isterse parça parça edilmis cesedin eklemleri üzerine de bereketler ihsan eder.
Bundan sonra Ebû Sirvaa Ukbe ibnu'I-Hâris, Hubeyb'e dogru J:alkti ve onu öldürdü.
Kureys, birlik kumandani Âsim'in öldürüldügünü kendisiyle taniyacaklari bir seyin; onun cesedinden bir parçanin kendilerine getirilmesi için Âsim'in cesedine elçiler gönderdiler. Âsim, Bedir günü onlarin büyüklerinden birini (Ukbe ibn Ebî Muayt'i) öldürmüstü. Allah, Âsim'in üzerine bal arisi veya esek arisindan gölgelik gibi birsey gönderdi de Âsim'i onlarin elçilerinden korudu. O elçiler, Âsim'in cesedinden birsey kesip almaya muktedir olamadilar.
Bize Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti: Bize Sufyân ibnu Uyey-ne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti ki, o da Câbir ibn Abdillah'tan: Hubeyb'i öldüren kisi Ebû Sirvaa'dir, derken isitmistir [149].

124-..... Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S), kendilerine "Kurrâ" adi verilen yetmis Kur'ân hafizi bilgili kisiyi Kur'-ân ve Islâm'i ögretme ihtiyâci için bâzi kabilelere göndermisti. Bunlara Maûne Kuyusu denilen bir kuyunun yaninda Suleym ogullan'ndan iki kabile, Ri'l ve Zekvân kabileleri karsi çiktilar. Bunun üzerine o yetmis kisilik topluluk, karsilarina çikan iki kabileye hitaben:
— Vallahi bizim sizlerle hiçbir isimiz yok. Bizler sâdece Peygamber'in bir isi için yolumuza gidiyoruz, dediler.
Bu sirada müsrik kabileler emân vermeyip hafizlari öldürdüler. Iste bu sû'ikasd faciasi üzerine Peygamber bir ay sabah namazinda o müsriklerin aleyhine dua etti. Kunûtun baslangici da iste

budur. Ondan evvel biz kunût yapmazdik [150].
Abdulazîz ibnu Suheyb (geçen senedle) söyle demistir: Bir kimse -ki o, Âsim el-Ahvel'dir- Enes'e kunûttan: Kunût, rukû'dan sonra miydi yâhud rukû'dan evvel kiraat bittigi sirada mi yapilirdi? diye sordu. Enes: Hayir, kunût kiraat bittigi sirada(rukû'dan evvel)dir.

125-.....Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R): Rasûlullah (S) Arab'in bâzi kabileleri aleyhine bir ay rukû'dan sonra duâ ederek kunût yapti, demistir [151].

126-.....Bize Saîd ibnu Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâîik(R)'ten olmak üzere söyle tahdîs etmistir: Ri'l, Zekvân, Usay-ya ve Benû Lihyân kabileleri bir düsmanlarina karsi Rasûhillah'tan yardim istediler. Rasûlullah da onlara Ensâr'dan kendi zamanlarinda "Kurrâ" ismini vermekte oldugumuz yetmis kisi ile yardim etti. Suffa ehlinden olup çok Kur'ân okumak ve ögretmekle mesgul olan bu kurrâlar gündüzleyin odun toplarlar, geceleyin de namaz kilarlardi. Bunlar, (kumandanlari el-Munzir ibn Amr es-Sâidî'nin maiy-yetinde) gittiler ve nihayet Mekke ile Usfân arasinda bulunan Maûne Kuyusu basina varinca, o kabileler ahâlîsi (bunlari koruyacaklarina dâir) ahdlerinden cayip bunlari öldürdüler. Bu cinayet haberi Pey-gamber'e ulasti. Bunun üzerine Peygamber (S) bir ay sabah namazinda Arab'in bâzi kabileleri aleyhine: Ri'l, Zekvân, Usayya ve Benû Lihyân kabileleri aleyhine duâ ederek kunût yapti.
Enes dedi ki: Biz bu sehîdler hakkinda Kur'ân olarak sunu okuduk, sonra bu metin kaldirildi (yânî bunun tilâveti nesholundu): "Bizden kavmimize iletiniz ki, bizler Rabb'imize kavustuk, O bizden hosnûd oldu, bizi de hosnûd etti".
Enes ibn Mâlik, Katâde'ye söyle tahdîs etmistir: Allah'in Peygamberi bir ay sabah namazinda Arab'dan bâzi kabileler aleyhine: Ri'l, Zekvân, Usayya, Benû Lihyân kabileleri aleyhine duâ ederek kunût yapti.
Müellifin seyhi Halîfe ibn Hayyât ziyâde edip söyle demistir: Bize ibnu Zuray' tahdîs etti: Bize Saîd Katâde'den tahdîs etti: Bize Enes: Iste Ensâr'dan olan bu yetmis kisi Maûne Kuyusu mevkiinde toptan öldürüldüler. Onlar hakkinda Kur'ân, yânî Kitâb olarak okuduk, demistir.
Bu hadîs de Abdu'I-A'lâ ibn Hammâd'in Yezîd ibn Zuray'dan yaptigi rivayeti tarzindadir [152].

127-.....Bana Enes (R) söyle tahdîs etti: Peygamber (S), Enes'in dayisi Haram ibn Milhân'i -ki o, Enes'in anasi Ümmü Suleym'in erkek kardesidir- yetmis süvârî içinde Benû Âmir kabîlesine gönderdi. Bu göndermenin sebebi sudur: Müsriklerin baskani olan Âmir ibnu't-Tufeyl (Benû Amir hey'etiyle beraber Medine'ye) Peygamber'e geldigi zaman, Peygamber'i su üç^eklîf arasinda muhayyer kilip bunlardan birini tercîh etmesini söylemisti:
— Ya sehirliler senin, köyler ahâlîsi benim olur. Yâhud hepsi senin olur da ben sana halîfe olurum. Yâhud bunlardan hiçbirini kabul etmezsen, ben Gatafân ahâlîsinden bin al at ile bin al kisrak sü-vârîsini önüme katarak sana hücum ederim, dedi.
(Bu ham teklifler üzerine Peygamber: "Yâ Allah! Âmir'in belâsini bana birakmadan kendin sav " diye duâ etti. Akabinde Amir, Benû Selûl'den bir kadin olan Ümmü Fulanin evinde tâûn hastaligina tütuldü. Boynunda hiyarciga benzer bir sis peyda oldu. Bunu görünce fena hâlde cani sikilan) Âmir:

— Deve taununa benzer bir sislik; hem de Selûl ailesinden bir kadinin evinde! iste bu hiç olmadi! diye hayiflandi da:

— Getirin atimi! dedi; atinin sirtinda öldü [153]. (Yetmislerin kumandani olan Munzir ibn Amr, evvelâ Haram
ile iki arkadasini ileriye gönderdi.) Ümmü Suleym'in erkek kardesi Haram ibn Milhân gitti. Onun beraberinde aksak bir adam ve bir de Benû Fulan'dan diger adam da gittiler. Haram ibn Milhân iki arkadasina su ta'Iîmâti verdi:
— Ben, Benû Âmir'in yanina varincaya kadar siz benden uzak durmayin. Eger onlar bana emân verirlerse, siz bana yakin durumdasiniz. Yok beni öldürürlerse siz hemen diger arkadaslarin yanina kosar haber verirsiniz!
Haram ibn Milhân, Âmir ile cemâatine:
— Bana emân veriyor musunuz ki, ben Rasûlullah'in elçiligini yerine ulastirayim? dedi.
O böyle konusmada iken düsmanlar içlerinden bir adama isaret verdiler. O da Harâm'in arkasina geldi ve ona mizrak sapladi.
Râvî Hemmâm: Zannederim ki, saplayan kisi, bu mizragi Harâm'in öbür yanindan, yânî gögsünden disari çikartmistir, demistir.
Haram ibn Milhân bu ölüm darbesini alinca (bedeninden fiskiran kana ellerini bulayip basima, yüzüne sürmüs ve):
— AHâhu Ekber, Ka'be'nin Rabbi'ne yemîn ederim ki, ben kazandim! diye bagirmis.
Akabinde Harâm'in arkadasi olan adama da yetisildi (müsrikler onu da öldürdüler). Sonra yalniz bir tepenin basinda bulunan o sakat adam müstesna, müsrikler o sahâbîlerin hepsini öldürdüler [154].
Bu sirada Yüce Allah bizim üzerimize su sözleri indirdi de, sonra bu sözlerin metni, okunmasi neshedilenlerden oldu: "Bizler muhakkak Rabb'imize kavustuk. O bizden hosnûd oldu, bizi de hosnûd etti".
Bunlarin fecî' haberi Peygamber'e ulasinca, Peygamber (S), Allah'a ve Rasûlü'ne isyan eden su Ri'l, Zekvân, Benû Lihyân ve Usayya kabileleri aleyhine otuz sabah (kunûtta) beddua etti [155].

128-.....Sumâme ibnu Abdillah ibn Enes, dedesi Enes ibn Mâlik(R)'ten söyle derken isittigini tahdîs etmistir: Enes'in dayisi Haram ibnu Milhân, Maûne Kuyusu günü mizrakla vuruldugu zaman bedeninden fiskiran kana ellerini bulayip yüzüne ve basina sürmüs, sonra:
— Ka'be'nin Rabb'ine yemîn ederim ki, ben kazandim! demistir.

129-.....Âise (R) söyle demistir: Ebû Bekr, Kureys tarafindan
kendisine yapilan ezâ siddetlendigi zaman Mekke'den Medine'ye çikmak hususunda Peygamber'den izin istedi. Peygamber de ona:
— "Yerinde ikaamet et** buyurdu. Bu sefer Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, Sana da Medine'ye hicret hususunda izin verilmesini arzu ediyor musun? dedi.
Rasûlullah buna:
— "Ben bunu kuvvetle ümîd etmekteyim" diye cevâb verirdi. Âise dedi ki: Ebû Bekr bu iznin verilmesini bekledi durdu. Derken bir gün ögle vaktinde Rasûlullah, Ebû Bekr'e geldi de:

— "Yâ Ebâ Bekr!" diye nida etti de (evimize girince): "Yaninda kim varsa disari çikar" buyurdu.
Ebû Bekr: .
— Yanimda bulunanlar ancak iki kizimdir, dedi. Peygamber:
— "Mekke'den çikmak hususunda bana izin verildigini hissettin mi (yâni Mekke'den Medine'ye çikmam hususunda bana izin verildigini bil)?" buyurdu.
Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah! Ben de sohbette, yânî beraberinde olmak isterim? dedi.
Peygamber:
— "Evet, istegin üzere beraber imdesin" buyurdu. Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, yanimda iki tane disi binek devesi vardir. Ben onlari Mekke'den hicrete çikis için hazirlamis idim, dedi ve onlardan birisini Peygamber'e verdi. Bu el-Cedvâ isimli devedir [156].
Peygamber'le Ebû Bekr develere binip hareket ettiler, nihayet Sevr Dagi'ndaki magaraya geldiler ve orada gizlendiler [157].
Âmir ibnu Fuheyre, Abdullah ibnu't-Tufeyl ibn Sahbere'nin kölesi idi. O, Abdullah ibnu't-Tufeyl, Âise'nin ana bir kardesi idi [158]. Ebû Bekr'in sagmal hayvanlari vardi. Âmir ibnu Fuheyre, o sagmal hayvanlari ögleden sonra ve daha evvel onlarin üzerine dogru otlatmaya götürür, orada olur. Bir de gecenin sonunda yine sürüyü Peygamber ile Ebû Bekr'in yanina dogru yürütür, sonra da kusluk vakti mer'aya sürerdi. Onun bu isini çobanlardan hiçbiri bilmezdi. Peygamber'le Ebû Bekr magaradan çiktiklari zaman Âmir de onlarin beraberinde Medine'ye dogru yola çikti. Peygamber ile Ebû Bekr yolda Âmir'i nevbetle bineklerinin ardina bindiriyorlardi. Bu sekilde ilerleyerek nihayet Medine'ye geldiler. Iste bu Âmir ibnu Fuheyre (R) de Maûne Kuyusu günü sehîd edilmistir [159].
Ve Ebû Usâme de söyle dedi: Bana Hisâm ibn Urve söyle dedi: Bana babam Urve haber verip söyle dedi: Maûne Kuyusu yanindaki sahâbîlerin öldürüldügü ve Amr ibn Umeyye ed-Damrî'nin esîr edildigi zaman, Âmir ibnu't-Tufeyl hâini, Amr'e maktullerden birini isaret edip göstererek:
— Bu kimdir? diye sormus. Amr ibn Umeyye de ona:
— Bu, Âmir ibnu Fuheyre'dir (niye sordun)? deyince:
— Yemîn olsun ben onun öldürüldükten sonra göge yükseltildigini ve hattâ gök onunla arz arasinda kaldiktan sonra tekrar yere indirildigini görmüsümdür (onun için sordum), dedi.
Maûne Kuyusu faciasi akabinde Cibril'in diliyle onlarin haberi Peygamber'e geldi. Peygamber de onlarin öldürüldüklerim sahâbîle-rine bildirdi de:
— "Arkadaslariniz müsriklerle karsilasip öldürüldüler. Ve onlar Rabb Herinden istekte bulundular da: Ey Rabb 'imiz, bizim tarafimizdan, bizim Sana kavustugumuzu ve Senden razi oldugumuzu; Senin de bizden razi oldugunu dünyâdaki kardeslerimize haber ver, dediler. Rabb'leri de Cebrail vâsitasiyle onlarin hâlini haber verdi" diyerek, sahâbîlerine duyurmustur.
Maûne Kuyusu günü öldürülen sahâbîler içinde Urve ibnu Esma ibni's-Salt da vardi. Urve ibnu'z-Zubeyr onun ismiyle isimlendirildi. O sehîdlerin içinde Munzir ibn Amr da kumandan olarak sehîd edilmisti. ZubeyrMn oglu Munzir de onun ismiyle isimlendirildi [160].

130-.....Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S) bir ay rukû'dan sonra Ri'l ve Zekvân kabileleri

aleyhine duâ ederek kunût yapti ve Peygamber: "Usayya kabilesi Allah'a ve Rasûlü'ne isyan etmistir" diyordu [161].

131-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) Maûne Kuyusu yaninda sahâbîlerini öldüren kimseler aleyhine otuz sabah beddua etti. O zaman Peygamber Allah'a ve Rasûlü'ne isyan eden Ri'l, Lihyân ve Usayya kabileleri aleyhine duâ yapardi.
Enes dedi ki: Iste Yüce Allah, Peygamberi için, Maûne Kuyu-sun'da öldürülen sahâbîleri hakkinda Kur'ân olarak vahiy indirdi de, bizler onu sonradan lafzi kur'ânliktan kaldirilip nesholuncaya kadar okuduk: "Kavmimize teblig ediniz ki, bizler Rabb'imize kavustuk, Rabb'imiz bizden hosnûd olmus, biz de O'ndan hosnûd olmusuzdur" [162].

132- Bize Mûsâ ibn îsmâîl tahdîs etti: Bize Abdulvâhid tahdîs etti: Bize Âsim el-Ahvel tahdîs edip söyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'e namaz içindeki kunûttan (mesru' mudur diye) sordum.
Enes:
— Evet, vaktiyle kunût vardi, cevâbini verdi. Ben tekrar:
— Bu kunût rukû'dan evvel miydi yâhud sonra miydi? dedim.
Enes:
— Rukû'dan evveî idi, dedi. Ben kendisine:
— Fulân kimse bana haber verdi ki, sen rukû'dan sonra demissin? diye sordum.
Bunun üzerine Enes:
— O yanlis söylemis [163]. Rasûlullah (S) rukû'dan sonra yalniz bir ay kunût yapmistir. Bunun sebebi de sudur: Rasûlullah kendilerine kurrâ adi verilen yetmis kisilik bir toplulugu müsriklerden birtakim kabilelere göndermisti. O müsriklerle Rasûlullah arasinda onlar tarafindan verilmis bir ahd de vardi. Iste kendileriyle Rasûlullah arasinda bir ahd bulunan bu müsrikler, o hafiz sahâbîler topluluguna baskin yaparak üstün gelip, onlarin hepsini öldürdüler. îste bu se-beble Rasûlullah, o müsrikler aleyhine bir ay rukû'dan sonra duâ ederek kunût yapti [164].

31 - El-Hendek Gazvesi -Ki Bu El-Ahzâb Harbidir- Babi

Mûsâ ibn Ukbe (öl. 142): Bu gazve,dördüncü yilin Sevvâl'mde idi, demistir [165].

133-.....Ubeydullah söyle demistir: BanaNâfi', IbnuUmer'den haber verdi ki, Peygamber (S), Uhud gazvesi günü harbden önce orduyu teftis ettigi zaman Abdullah ibn Umer'in karsisina gelmis de ona harbe girmesine izin vermemistir; o gün Abdullah ibn Umer on-dört yasinda idi. Peygamber Hendek gazvesi günü Ibn Umer onbes yasinda iken yine onun karsisina gelmis ve bu sefer onun harbe girmesi izin vermistir. [166]

134-.....Sehl ibn Sa'd (R) söyle demistir: Bizler Rasûlullah'in beraberinde hendek isinde bulunduk.

Müslümânlar hendek kaziyor, biz de omuzlarimiz üzerinde toprak tasiyorduk. Rasûlullah (S):
"AHâhumme lâ ayse illâ aysu'l-âhire
Fagfir Hl-Muhâcirîne ve'1-Ensâri" (= Yâ Allah, yasayis ancak âhiret yasayisidir. Sen Muhacirler ve Ensâr'i magfiret eyle!) beytim söyledi [167].

135-.....Humeyd et-TavîI söyle demistir: Ben Enes(R)'ten isittim söyle diyordu: Rasûlullah, hendek kazilan yere çikip vardi. Orada Muhacirler ile Ensâr'in soguk bir kusluk vaktinde hendek kazmakta olduklarini gördü. Onlarin yanlarinda kendileri adina bu isi yapacak köleleri yoktu. Rasûlullah bunlarin çektikleri zorlugu ve açligi görünce: "Allâhumme inne'î-ayse aysu'l-âhire Fagfir Îil-Ensârî ve'1-Muhâcireh"
(= Yâ Allah, tam yasama âhiret yasamasidir. Bunun için Sen Ensâr'a ve Muhâcirler'e magfiret eyle!) beytini söyledi. Orada bulunan sahâbîler de Rasûlullah'a cevâb vererek:
Nahnu'îlezîne bâyeû Muhammeden, Alel-cihâdi mâ bakiynâ ebeden
(= Bizler hayâtta kaldigimiz müddetçe dâima cihâd etmek üzere Muhammed'le bey'at edip söz vermis kimseleriz) dediler [168].

136-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Muhâcirler'le Ensâr Medine etrafina hendek kazmaya ve sirtlari üzerinde toprak tasimaya basladilar. Bu çalisma sirasinda onlar:
Nahnu 'lîezîne bâyeû Muhammeden Ale'l-Islâmi mâ bakiynâ ebeden (= Biz hayâtta kaldigimiz müddetçe dâima Islâm üzerinde sebat edecegimize Muhammed'e söz vermis kimseleriz) beytini söylerlerdi.
Enes dedi ki: Peygamber de onlara cevâb vererek:
"Allâhumnie innehu îâ hayar illâ hayru'l-âhireh Fe-bârik fi'1-Ensâri ve'I-Muhâcireh"
(= Yâ Allah, âhiret hayrindan baska hayir olmadigi muhakkaktir. Onun için Sen bu isi Ensâr ve Muhacirler hakkinda bereketli kil) beytini söylerdi.
Yine Enes dedi ki: Sahâbîlere o zaman avucum (yâhud iki avuç) dolusu arpa getirilir, akabinde bu onlar için, eskiliginden tadi ve kokusu degismis et yagi ile pisirilip yemek yapilir ve toplulugun önüne konulurdu. Topluluk aç olduklari hâlde bu yagin sertligi, bozuk tadi bogazda kalirdi; bu yagin hosa gitmeyen bir kokusu da vardi [169].

137- Bize Hallâd ibn Yahya tahdîs etti: Bize Abdulvâhid ibnu Eymen, babasi Eymen el-Habesî'den -ki bu zât Ibn Umer'in âzâdhsi idi- tahdîs etti ki, o söyle demistir: Ben Câbir'e geldim; o söyle dedi: Bizler Hendek günü çukur kaziyorduk. Bir ara çok sert bir yer karsimiza çikti. Bunun üzerine sahâbîler Peygamber'e geldiler ve:
— Hendek'te (tas parçasi gibi) sert bir damar karsimiza çikti, dediler.
Peygamber (S):
— "Ben hendege ineyim" buyurdu.
Sonra Peygamber karnina (açliktan) bir tas parçasi sarilmis olarak kalkti. Çünkü biz (hendek kazarken) üç gün yiyecek içecek bir-sey tatmadan orada kalmistik. Peygamber sivri balyozu eline aldi ve o kayaya vurdu. O sert kaya ince kum gibi dagildi. Ben:

— Yâ Rasûlallah, eve gitmeme izin ver, dedim. Evime geldigimde esime (Mes'ûd kizi Suheyle'ye):
— Ben Peygamber'de bir açlik hâli gördüm ki, artik sabrolunur sey degildir. Evinde yiyecek birsey var mi? diye sordum.
O:
— Yanimda biraz arpa ile bir keçi oglagi var, dedi. Hemen keçi oglagini kestim. Esim de o arpayi ögüttü. Nihayet
eti çömlege koyduk. Hamur mayalanip firina, çömlegi de tandira konulduktan ve bunlar güzel pismeye basladiktan sonra ben Peygamber'e geldim ve:
— Yâ Rasûlallah, biraz yiyecegim var, bir veya iki kisi ile kalk buyur gel, dedim.
Rasûlullah:
— "Yiyecegin ne kadardir?" diye sordu. Ben de mikdârim bildirdim.
— "O! Hem çok, hem de güzel!" buyurdu. Ayni zamanda:
— "Kadinina söyle! Ben evinize gelinceye kadar çömlegi tandirdan, ekmegi de firindan ayirmasin!" diye tenbîh etti.
Bunun ardindan Rasûlullah orada bulunanlara:
— "(Ey hendek ahâlîsi!) Kalkiniz (Câbir'in ziyafetine gidecegiz)/" buyurdu.
Bu umûmî da'vet üzerine Muhacirler ve Ensâr kalktilar. Câbir karisinin yanina girince telâsindan:
— Allah sana iyilik versin! Peygamber Muhâcirler'i, Ensâr'i ve yaninda bulunan kimseleri getiriyor, diye endîsesini belirtti.
Kadin:
— Peygamber yemegimizin mikdârim sana sordu mu? dedi.
Ona:
— Evet sordu, dedim.
(Esim: Madem ki biz evimizdeki yiyecegi Peygamber'e bildirdik, gerisini Allah ve Rasûlü bilir, dedi.)
Peygamber (hendek halkiyle evimizin önüne gelince yanindaki topluluga):
— "Giriniz ve birbirinizi sikistirmayarak serbest oturunuz" buyurdu.
(Sahâbîler bölük bölük oturdular.) Sonra Rasûlullah kendi eliyle (çömlegi ve firinin kapagini açti), ekmegi firindan alip parçalamaga ve üzerine et koyup -çömlegi ve firini kapayarak- da'vetlilere sunmaya basladi. Rasûlullah bu suretle ekmek bölüp üstüne et koymaga ve -her defasinda çömlegi ve firini kapayarak- hendek halkina dagitmaga devam etti. Nihayet da'vetliler doydular. Yemek de artti kaldi. Rasûlullah, Câbir'in kadinina:
— "Bu geri kalani sen ye ve baskalarina da hediye et. Çünkü bütün insanlara açlik isabet etmistir" buyurdu [170].

138-.....Bize Saîd ibnu Mînâ haber verip söyle dedi: Ben Câbir ibn AbdilIah(R)'tan isittim, söyle dedi: Ben hendek kazildigi zaman Peygamber'de açliktan dolayi siddetli bir karin çekkinligi gördüm. Hemen kadinimin yanina döndüm de:
— Yamnda yiyecek birsey var mi? Çünkü ben Rasûlullah'ta siddetli bir karin boslugu ve çekikligi gördüm, dedim.

O bana içinde bir sâ' arpa bulunan bir dagarcik çikardi. Bizim bir besi oglagimiz vardi. Ben onu kestim. Kadinim da o arpayi ögüttü. O arpa ögütmeyi, benim oglagi kesip ayrilmamla beraber bitirdi. Ben oglagin etini parçalayip, çömleginin içine koydum. Sonra Rasû-lullah'in yanina döndüm. Karim Suheyle, benim Rasûlullah'a dönüsümün akabinde:
— Beni Rasûlullah ve beraberindekilerle mahcûb etme! dedi. Ben akabinde Rasûlullah'a geldim ve O'na gizlice:
— Yâ Rasûlallah! Biz bir oglagimizi kestik, yanimizda bulunan bir sâ' arpayi da ögüttük; Sen ve beraberindeki on kadar insanla bize buyur gel, dedim.
Bu teklifim üzerine Peygamber bagirip:
— "Ey hendek ahâlîsi! Câbir ziyafet yemegi yapmistir. Çabuk geliniz!" buyurdu.
Akabinde Câbir'e de:
— "Ben size gelinceye kadar çömleginizi tandirdan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayin" diye tenbîh etti.
Câbir dedi ki: Ben eve geldim, Rasûlullah da geldi. Insanlar da ilerliyorlardi. Ben karimin yanina geldim. Karim gelen insanlarin çoklugunu ve yemegin azligini görünce, bana:
— Allah sana iyilik versin, Allah sana söyle böyle yapsin! dedi. Ben de ona:
— Ben senin: Yemegin azligini Rasûlullah'a haber ver de beni rüsvây etme, dedigini yaptim, dedim.
Akabinde karim, Peygambere hamuru çikardi. Peygamber onun içine agzinin suyundan atti da hamura bereket duasi yapti. Sonra da et çömlegine yöneldi, onun içine de agiz suyu atti ve bereket duasi
etti. Sonra:
— "Ekmek pisirici bir kadin çagir da benimle beraber pisirsin,
sen de çömleginizden kepçe ile et çikar ve sakin çömlegi tandir taslarinin üzerinden asagiya indirmeyiniz" buyurdu.
Oradaki topluluk bin kisi idi. Allah'a yemîn ederim ki onlarin hepsi yediler, yemegi birakip yemekten ayrildilar; bizim et çömlegimiz oldugu gibi dopdolu idi, hamurumuz da oldugu gibi hiç eksilmeden hâlâ ekmek yapilir hâldeydi [171].

139-.....Âise (R); "O vakit onlar hem üstünüzden, hem altinizdan size gelmislerdi. O zaman gözler yilmis, yürekler girtlaklara dayanmisti. Ve siz Allah'a karsi türlü zannlarda bulunuyordunuz
(et-Ahzâb: io) âyeti hakkinda:
- Bu âyetin içindeki islerin hepsi Hendek günü oldu, demistir.

140-.....el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Hendek günü (toprak kazilmasi yapilirken) Peygamber toprak tasiyordu. Hattâ karnini toprak örtmüs -yâhud karni toza bulanmisti. Peygamber (bu sirada Abdullah ibn Revâha'nin) su recezini söylüyordu;
Vallahi levîâ'llâhu mahtedeynâ Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ Feenzüen sekîneten aleynâ Ve sebbiti'l-akdâme in lâkaynâ Inne'1-ulâ kad bagav aleynâ Izâ erâdu fitnelen ebeynâ
(= Allah'a yemîn ederim ki, Allah olmasaydi biz dogru yolu bulamazdik. Sadaka da vermez, namaz da kilmazdik. (Yâ Rabb!) Kâfirlerle karsilastigimizda ayaklarimizi sabit tut, üzerimize sekînet -ma'nevî kuvvet- yânî sabir ve sebat indir. Sübhesiz onlar bizim üzerimize saldirmislardir. Onlar

bize fitne ve fesâd yapmak istedikleri zaman kaçmayip dayatiriz.)
el-Berâ ibn Âzib: Peygamber (S) "Ebeynâ ebeynâ (= Kaçmaz dayatiriz, kaçmaz dayatiriz)/" kelimelerini söylerken sesini yükseltirdi, demistir [172].

141-.....Su'be söyle demistir: Bana el-Hakem ibnu Uteybe, (müfessir) Mucâhid ibn Cebr'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Ben sabâ rüzgâri ile zafere ulastirildim. Âd kavmi ise debûr rüzgâri ile helak edildi" buyurmustur [173].

142-.....Ebû Ishâk söyle demistir: Ben el-Berâ ibnu Âzib(R)'den isittim, o tahdîs edip söyle dedi: Ahzâb günü oldugu ve Rasülul-lah (S) hendek kazdigi zaman hem Rasûlullah'i hendegin topragindan tasir hâlde gördüm, hattâ tozlar O'nun karninin derisini benden per-delemisti. Peygamber'in gögsü çokça killiydi. Iste Peygamber o hâlde toprak tasirken, Abdullah ibn Revâha'nin su kelimelerini siir seklinde okumakta oldugunu isittim; O söyle diyordu:
"Allâhumme levîâ enie mahtedeynâ
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ
Feenzüen sekîneten aleynâ
Ve sebhiti'l-akdâme in lâkaynâ
Inne'1-ulâ kad bagav aleynâ
Ve in erâdu fitneten ebeynâ"
el-Berâ: Sonra Peygamber bu siirin sonundaki "Ebeynâ" kelimesinde sesini uzatiyordu, demistir [174].

143-.....Abdullah ibnu Umer (R): Hazir bulunup harb yaptigim ilk gün, Hendek günüdür, demistir [175].

144-.....Abdullah ibmi Umer (R) söyle demistir: Siffîn vak'asi sirasinda kizkardesim Hafsa'yi ziyaret edip yanina girdim. O esnada ablam yikanmisti da saç örgüleri su damlatir hâldeydi [176].
Ona:
— Alî ile Muâviye'nin hükümet da'vâsi gördügün hâle girdi. (Mekke'de, Medine'de sag kalan sahâbîleri bu isi müzâkere etmeye çagiriyorlar.) Fakat benim için emîrlik ve'meliklikten birsey takdir edilmemistir (benim bu isle ilgim yoktur, onun için ben müzâkereye gitmeyecegim), dedim.
Hafsa:.
— Buradan gidecek hey'ete sen de katil. Çünkü Sufyânîler senin durumuna muhakkak bakiyorlardir. Senin gitmekten çekinmeni, muhalefet sanmalarindan korkarim, dedi.
Ve Hafsa, kardesi Ibn Umer'i iki hakemin toplanma yerine gön-derinceye kadar bos birakmadi. (Nihayet Ibn Umer, hakemlerin bulundugu yere vardi ve aralarinda cereyan eden dolambaçli vakiada hazir bulundu.)[177]
Hakemlerin hüküm vermesinden sonra insanlar dagilinca Muâ-viye kendisini halîfe sayarak bir

hutbe yapti da, hutbenin bir cümlesinde Alî'ye meyi ve mahabbeti olan Abdullah ibn Umer'le babasi Umer'e ta'rîz edip:
— Bu halifelik isi hakkinda her kim benimle konusmak isterse yüzünü bize göstersin! Muhakkak ki, biz halifelige hem ondan, hem de babasindan (yânî Umer'den) daha hakliyiz! demistir [178].
Küçük yasta bir sahâbî olan râvî Habîb ibn Mesleme, tbn Umer'e:
— Sen Muâviye'ye cevâb vermedin mi? diye sordu. Abdullah ibn Umer:
— Hemen maslahimin bagini çözdüm de ona: Bu halifelik isine senden daha hakli ve daha lâyik olan, Uhud günü, Hendek günü islâm'i korumak üzere sana ve baban Ebû Sufyân'a karsi harb eden kisidir (yânî Alî'dir), demek istedim. Fakat Islâm toplulugunun arasini açacak, kan dökecek ve istemedigim ters bir ma'nâya hamlolu-nacak bir kelime söylemekten korktum. Ve o anda Allah'in sabreden kuluna hazirladigi mükâfatini hatirladim (da Muâviye'ye karsilik vermedim), demistir.
Abdullah ibn Umer'in bu sözlerini dinleyen Habîb ibnu Mesleme -Muâviye taraf dari olmakla beraber- onun görüsündeki dogrulugu takdir ederek:
— Sen Allah tarafindan bir fitneden korunmus ve büyük bir fenaliktan muhafaza edilmissin! demistir.
Buhârî'nin seyhi Mahmûd ibn Gaylân el-Mervezî, Abdurrazzâk'-tan gelen bir rivayetinde saç örgüleri ma'nâsinda olarak geçen "Nesvâtuha" kelimesi yerine vâv'in sîden öne alinmasiyle "Nev-sâtuha" seklinde söylemistir [179].

145-.....Süleyman ibnu Sured (R) söyle demistir: Peygamber (S) Ahzâb günü (müsriklerin oradan ayrilmalari üzerine): "Artik biz onlara karsi gidip harb edecegiz. Onlar bize harb edemiyecekler" buyurdu [180].

146-.....Ben Süleyman ibnu Sured(R)'den isittim, söyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den isittim, müsrik ordulari oradan çikarildigi zaman: "Artik simdiden sonra biz müsriklere karsi gidip harb edecegiz. Onlar bize harb edemeyecekler, biz onlara dogru yürüyecegiz" buyuruyordu [181].

147-.....Hisâm ibn Hassan, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Abîde'den; o da Alî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) Hendek harbi günü: "Allah düsmanlarin üzerine (dirilerken) evlerine ve (ölülerken de) kabirlerine ates doldursun! Nitekim onlar bizleri orta namazindan alikoydular, nihayet günes batti" diye beddua etmistir*

148-.....Bize Hisâm ibnu Hassan el-Kardûsî, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, Umer ibnu'I-Hattâb (R) Hendek günü günes battiktan sonra geldi ve Kureys kâfirlerine sövmeye basladi ve:
— Yâ Rasûlallah! Nerdeyse günes batincaya kadar ikindi namazini kilamiyordum, dedi.
Peygamber (S):
— "Vallahi ben de kilamadim" buyurdu.
Akabinde Peygamber'in beraberinde Bathân Deresi'ne (yâni Me-dîne vadisine) indik. Peygamber

namaz için abdest aldi, biz de namaz için abdest aldik. Müteakiben Peygamber günes battiktan sonra önce ikindi namazini, sonra onun ardindan da aksam namazini kildirdi [182].

149-.....Muhammed ibnu'l-Munkedir söyle demistir: Ben Câbir(R)'den isittim, söyle diyordu: Ahzâb harbi günü Rasûlullah (S):
— "Kurayza ogullari toplulugunun haberini bana kim getirir?" diye sordu.
ez-Zubeyr:
— Ben (getiririm), dedi. Sonra Rasûlullah yine:
— "O kavmin haberini bana kim getirir?" diye sordu. Yine Zubeyr:
— Ben (getiririm), diye cevâb verdi. Sonra Rasûlullah tekrar:
— "O kavmin haberini bana kim getirir?" diye sordu. Yine Zubeyr:
— Ben, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Her peygamberin bir havarisi (yânî hâlis yardimcisi) vardir; benim havarim de ez-Zubeyr'dir" buyurdu [183].

150-.....Ebû Hureyre(R)'den (o söyle demistir): Rasûlullah (S) zaman zaman "Lâ ilahe illellâhu vahdehû... Allah'tan baska hiçbir ilâh yok, yalniz O vardir. Allah ordusunu aziz kildi. Kuluna yardim etti. Tek olarak Arab kabilelerini yendi. Allah'tan baska hiçbirsey{in hakîkî varligi) yoktur" [184].

151-.....Ismâîl ibn Ebî Hâlid söyle demistir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan isittim, söyle diyordu: Rasûlullah (S) toplanip gelen Arab kabîleleri aleyhine duâ etti de, sunlari söyledi: "Yâ Allah! Ey Kitâb'i indiren, ey (düsmanlarla) hesabi tez gören (Rabb'im)/ Sen Medine önünde toplanan su Arab kabilelerini dagit! Yâ Allah! Sen onlarin topluluklarini kir, irâdelerini sars!" [185].

152-.....MûsâibnUkbe, Sâlim'den veNâfi'den; onlar da Abdullah ibn Umer(R)'den söyle haber verdiler: Rasûlullah (S) gazveden yâhud haccdan yâhud umreden döndügü zaman evvelâ üç kerre tekbîr eder, sonra da söyle derdi:
"Lâ ilahe illellâhu vahdehu lâ serike lehû, LehuH-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve ala külli sey'in kadir. Âyibûne, tâibûne, âbi-dûne, sâddûne H-Rabbinâ hâmidûn... = Allah'tan baska tanri yok, yalniz O vardir. O'nun ortagi yoktur, mülk O'nundur, hamd O'nun-dur. O herseye güç yetirendir. Hepimiz O'na dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibâdet edicileriz, secde edicileriz. Yalniz Rabb'imize hamd edicileriz. Allah va'dinde dogru oldu, kuluna yardim etti de yalniz olarak Arab topluluklarini hezimete ugratti" [186].

32- Peygamberdin Ahzâb Harbindeki Ordugâhindan (Medine'deki Evine) Dönmesi, Oradan Da Kurayza Ogullari Yurduna Gidip Onlari Muhasara Etmesi Babi

153-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) Hendek harbinden (Medine'deki evine) dönüp

geldiginde, silâhini çikarip yerine koymus ve yikanmisti. Bu sirada Cibril aleyhi's-selâm Peygamber'e geldi de:
— Sen silâhini çikarmissin! Vallahi biz melekler henüz silâhlarimizi çikarmadik. Haydi onlara dogru yola çik! dedi.
Peygamber:
— "Nereye dogru çikiyoruz?" diye sordu. Cibril, Kurayza ogullan yurdunu isaret ederek:
— Iste suraya! dedi.
Bunun üzerine Peygamber, Kurayza ogullari'na dogru hareket etti [187].

154-.....Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) Kurayza ogullari'na sefer ettiginde ben Cibril'in melekler alayinin Ganm ogullari sokagnidan geçtikleri sirada yükselen tozunu bugün bile hâlâ görür gibiyim, demistir [188].

155-..... Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) Ahzâb günü (Cibril'in ilhami ile Kurayza üzerine hareketinden önce sahâbîlerine çabuk hareket etmelerini saglamak için): "Sizden hiçbiriniz ikindi namazini sakin baska yerde kilmasin, ancak Kurayza ogullari yurdunda kilsin" buyurdu.
Sahâbîlerden bâzilari yolda ikindi namazina erismisti. Bunlardan bir kismi Peygamber'in emrinin zahirine uyarak:
— Biz Kurayza ogullari'na varmadikça ikindi namazini kilmayiz! dediler.
Bir kismi da:
— Biz ikindiyi yolda, vakit içinde kilacagiz. Çünkü Peygamber bizden, bu emrin zahirini degil, fakat bunun lâzimi olan seferde çabuk davranmamizi kasdetmistir! dediler ve kildilar.
Sonra bu iki zümrenin birbirine aykiri hareketleri Peygamber'e zikrolundu da, Peygamber bunlardan hiçbir zümreyi ayiplamadi [189].

156-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Ensâr'dan olan kisiler bâzi hurma agaçlarin mahsûlünü Peygamber'e (ve Muhâcirler'e) tahsis ediyorlardi. Bu uygulama Kurayza ve en-Nadîr'i fethedinceye kadar sürdü. (Muhacirler oradan pay alip ona ihtiyâçlari kalmayinca, Peygamber âriyeten verdikleri hurma agaçlarini sâhibleri olan Ensâr'a geri veriyordu.) Benim ailem de bana Peygamber'e gitmemi ve O'ndan vaktiyle Peygamber'e vermis olduklari hurmalari yâhud bir kismini geri istememi emrettiler. Peygamber ise bizim vaktiyle kendisine âriyeten verdigimiz hurma agaçlarini Ümmü Eymen'e vermis idi. Peygamber o hurma agaçlarini bana verdi. Tam bu sirada Ümmü Eymen elbiseyi boynuna dolayarak geldi de (hurmalarin mülkiyetinin kendisine verilmis oldugunu sanarak):
— Olmaz! Kendisinden baska ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki, Peygamber onlari bana vermisken size geri vermez! demeye basladi.
Yâhud Ümmü Eymen bunun gibi bir söz söylemeye basladi. Peygamber de ona:
— "Benim su malim onun yerine senin olsun" diyordu. Ümmü Eymen de yine Enes'e:
— Olmaz vallahi (onu size vermeyiz)! diyordu.
Nihayet Peygamber, Ümmü Eymen'e -râvî Süleyman ibn Tar-hân: Enes'in söyle dedigini saniyorum

demistir:- onun on mislini verdi -yâhud Enes buna benzer söyledi-. (Bunun üzerine Ümmü Eymen razi oldu ve gönlü hoslandi.) [190]

157-.....Sa'd ibnu Ibrâhîm söyle demistir: Ben Ebû Umâme'den isittim, söyle dedi: Ben Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den isittim, söyle diyordu: Kurayza ahâlîsi Sa'd ibnu Muâz'in hükmüne indiler. Peygamber (S) Sa'd ibn Muâz'a haber gönderdi. Sa'd bir merkeb üzerinde geldi. Sa'd mescide yaklasinca Peygamber oradaki Ensâr'a hitaben:
— "Haydi seyyidinize -yâhud: hayirliniza- ayaga kalkiniz (onu karsilayip bineginden indiriniz)/" buyurdu.
Sonra Sa'd'a:
— "Sunlar (yânî Kurayza ogullari) senin kendileri hakkinda verecegin hükme razi olup kalelerinden indiler!" buyurdu.
Sa'd da onlar hakkinda su hükmü verdi:
— Bunlarin harb edenlerini öldürürsün; kadinlari ve çocuklarini da esîr edersin! dedi.
Bu hüküm üzerine Peygamber, Sa'd'a:
— "Sen Allah'in hükmüyle hükmettin" buyurdu.
Râvî (Allah'in hükmü yerinde) belki "Melikin hükmü ile" buyurdu demistir [191].

158-.....Bize Hisâm, babasi Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Âise (R) söyle demistir: Sa'd ibnu Muâz Hendek gününde vuruldu. Ona Kureys'ten Hibbân ibnu'l-Arika denilen bir adam ok atmis ve kol damarinda yaralamisti. Peygamber (S) yakindan ona hasta ziyareti yapmak için, ona mahsûs bir çadir kurdurdu [192]. Rasûlullah Hendek harbinden Medine'ye döndügü zaman silâhini çikarmis ve yikanmisti. Bu sirada Cibril aleyhi's-selâm basindan tozlari silkeleyerek Peygamber'e geldi de:
— Sen silâhim çikarmissin! Vallahi ben silâhimi daha çikarmadim. Haydi onlara dogru çik, yürü! dedi.
Peygamber de ona:
— "Nereye?" diye sordu.
Cibrîl, Kurayza ogullari'ni isaret etti. Bunun üzerine Rasûlullah, Kurayza ogullari'na onlarla harbetmek için geldi. Muhasaranin sonunda bunlar Rasûlullah'in hükmüme inip boyun egdiler. Rasûlullah da bunlar hakkinda'bir hüküm vermesini Sa'd ibn Muâz'a havale etti [193]. Sa'd da:
— Ben onlar hakkinda söyle hüküm veriyorum: Bunlarin harb edenleri Öldürülür,. kadinlari ve çocuklari esîr edilir, mallari da tak-sîm olunur, dedi.
Hisâm söyle demistir: Bana babam Urve, Âise'den söyle haber verdi: Sa'd ibn Muâz (Kurayza ogullari hakemligi ettigi günden evvelki gecede):
— Yâ Allah! Sen bilirsin ki, Rasûlü'nü tekzîb eden, vatanindan çikaran kavim kadar kendilerine harb ve cihâd etmek istedigim hiçbir kimse yoktur. Yâ Allah! Öyle zannediyorum ki, bizimle onlarin arasinda artik yapilacak harb kalmamistir. Sayet Kureys ile baska bir harbimiz daha kaldi ise, Sen'in yolunda onlarla cihâd edeyim diye beni hayâtta birak. Eger aramizda harb kalmamis ise,

bu yarami des de bu yüzden bana sehîdlik nasîb et! diye duâ etmistir.
Müteakiben boyun damarina kadar gelen sislik desildi. Mescid-de Gifâr ogullari'ndan bâzi kimselere âid bir çadir daha vardi [194]. Iste bu Gifârîler kendi hâllerinde oturup dururlarken bir de bakmislar ki, kendilerine dogru kan akip geliyor. Onlar:
— Ey çadir ehli! Sizin tarafinizdan bize dogru gelen bu kan nedir? dediler.
Meger Sa'd'in yarasi akip dururmus. Iste Sa'd (R) bu yaradan dolayi öldü [195].

159-.....Bana Adiyy ibn Sabit haber verdi. Kendisi el-Berâ ibn Âzib(R)'den söyle dedigini isitmistir: Peygamber (S) Kurayza gününde Hassan ibn Sâbit'e:
— "Su Kurayza oguIlan'ni kötüleyip hicvet -yâhud: Onlarin hicivlerine karsilik ver-, Cibril seninle beraberdir" buyurdu..
Ibrâhîm ibn Tahmân, es-Seybânî'den; o da Adiyy ibn Sâbit'ten su ziyâdeyi getirdi: el-Berâ ibnu Âzib söyle dedi: Rasûlullah (S) Kurayza gününde Hassan ibn Sâbit'e hitaben:
— "Su müsrikleri hicvet (yaptiklari hiyanetleri birer birer say, dök)/ Sübhesiz Cibril seninle beraberdir" buyurdu [196].

33- Zâtu'r-Rika Gazvesi Babi

Bu gazve Gatafân'dan bir su'be olan Sa'lebe ogullari'ndan Ha-safe ibnu Kays'm baskam bulundugu Muhârib kabilesine karsi yapilan seferdir. Peygamber (bu seferde Medine'ye iki günlük mesafedeki Sadah vadisinde) Nahl mevkiine kadar gidip orada indi. (Bu vâdîde Fizâr, Esca', Enmâr kabilelerinden birtakim soylar bulunuyordu). Bu gazve Hayber gazasindan sonra olmustur. Çünkü Ebû Mûsâ el-Es'arî, Habesistan'dan Hayber gazvesinden sonra gelmistir [197].
Ebû Abdillah el-Buhârî söyle dedi: Bana Abdullah ibnu Recâ' söyle dedi: Bize Imrân el-Attâr, Yahya ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan haber verdi ki, Peygamber (S) yedinci gazvesi olan Zâtu'r-Rikâ' gazvesinde sahâbîlerine korku için de namaz kildirmistir [198].
Ibnu Abbâs da: Peygamber (S) Zû Kared mevkiinde korku namazi kildirdi, demistir. Bekr ibnu Sevâde de söyle dedi: Bana Ziyâd ibnu Nâfi', Ebû Mûsâ Alî ibn Rebâh'tan tahdîs etti ki, onlara da Câ-bir (R) tahdîs edip: Peygamber (S)'in sahâbîlerine Muhârib ve Sa'Ie-be günlerinde namaz kildirdigini söylemistir.
Magâzt sahibi Muhammed ibn Ishâk söyle demistir: Ben Vehb ibnu Keysân'dan isittim (söyle diyordu): Ben Câbir'den isittim (söyle diyordu): Peygamber (S) Gatafân arazîsinden olan Nahl denilen yerdeki Zâtu'r-Rikâ' mevkiine dogru sefere çikti. Zâtu'r-Rikâ' mevkiine gelince Gatafân kabilelerinden bir cem'iyyetle karsilasti. Fakat burada kital olmadi da insanlarin bâzisi diger bâzisini korkuttu. Iste burada Peygamber (S) iki rek'at korku namazi kildirdi.
Ve (Seleme ibnu'l-Ekvâ'in âzâdlisi) Yezîd ibn Ebî Ubeyd de Seleme ibnu'1-Ekva'dan: Ben Kared günü Peygamber'in beraberinde gazve yaptim, dedigini söylemistir [199].

160-..... Ebû Mûsâ el-Es'ârî (R) söyle demistir: Biz (Es'arîler), Peygamber'in beraberinde alti kisilik bir topluluk olarak bir gazveye çiktik. Bizim bir devemiz vardi. Ona nevbetlese biniyorduk. Ayaklarimizin derileri) delindi. Benim de ayaklarim delindi ve tirnaklarim döküldü. Bizler ayaklarimiza bez parçalan sariyorduk. Bizler ayaklarimiza bu suretle bez parçalan sardigimiz için bu sefere Zâtu'r-Rikâ' gazvesi ismi verildi.
Dedesinden rivayet eden Ebû Burde dedi ki: Ebû Mûsâ bu hadîsi tahdîs etti. Sonra (bunda nefis tezkiyesi bulundugu için) bunu rivayet etmeyi sevmedi de: Bunu zikr etme isini yapacak degilim, dedi. O, bu sözü ile amelinden birseyi açiklamis olmayi kerîh görüyor (yâ-nî hoslanmiyor) gibidir [200]
.

161- Bize Kuteybe ibnu Saîd, Mâlik'ten; o da Yezîd ibn Rûmân'-dan; o da Salih ibn Havvât'tan; o da Zâtu'r-Rikâ' günü Rasûlullah'-in yaninda hazir bulunup korku namazi kilan kimselerden söyle tahdîs etti: Askerin bir kismi Rasûlullah'm beraberinde (namaz için) saff bagladi. Öbür kismi da düsman karsisinda saff tuttular. Rasûlullah kendisiyle beraber bulunanlarla bir rek'at kildi. Sonra kendisi ayakta sabit durdu. Kendisiyle bir rek'at kilanlar, kendi baslarina diger bir rek'at daha kilarak namazlarini tamamladilar. Sonra namazdan ayrildilar da düsmanin yüzüne karsi saff bagladilar ve (düsman karsisinda bulunan) öbür taife gelip Rasûlullah'm geri kalan bir rek'at namazini O'nunla birlikte kildilar. Sonra Rasûlullah (tahiyyâtta oturdu, namazdan çikmayip) oturmakta devam etti. Cemâat de bir rek'at kendi baslarina kilip tamamladilar. Sonra Rasûlullah bunlarla beraber selâm verdi.
Ve Muâz söyle dedi: Bize Hisâm ibn Ebî Abdillah, Ebu'z-Zubeyr Muhamrned ibn Müslim'den tahdîs etti ki, Câbir (R): Biz Gatafân arazisindeki Nahl mevkiinde Peygamber'in beraberinde bulunduk, demis ve (Peygamber'in orada kildirdigi) korku namazini zikretmistir.
Imâm Mâlik: Bu Salih ibn Havvât hadîsinde rivayet edilen, benim korku namazi hakkinda isittigimin en güzelidir, demistir.
Bu hadîsi Hisâm'dan; o da Zeyd ibn Eslem'den senediyle rivayet etmekte Leys ibn Sa'd, Muâz'a mutâbaat etmistir. el-Kaasim ibn Muhammed, Zeyd ibn Esiem'e: Peygamber (S) Enmâr ogullari gazvesinde korku namazi kildirdi, diye tahdîs etmistir [201].

162- Bize Müsedded tahdîs etti: Bize Yahya ibnu Saîd el-Kattân, Yahya ibnu Saîd el-EnsârîMen; o da el-Kaasim ibn Muhammed'den; o da Salih ibnu Havvât'tan tahdîs etti ki, Sehl ibn Ebî Hasme söyle demistir: Imâm korku namazinda kibleye yönelik olarak namaza durur. Askerden bir taifesi de imâmla beraber namaza durur. Bir taife de düsman cihetinde olup yüzleri düsmana dogru dururlar. Imâm beraberindekilerle bir rek'at kilar. Sonra bunlar ayaga kalkar, kendi baslarina bir rek'at kilar ve olduklari yerde iki secde yaparlar. Sonra bu namazi kilmis olanlar, düsman tarafinda bulunan kimselerin yerine gider, düsman cihetinde bulunanlar da Peygamber'in yanma gelirler. Peygamber onlarla da bir rek'at kilar. Böylece Peygamber'in iki rek'at namazi olmustur. Sonra bu yeni gelenler kendi baslarina rükû' yapar ve iki secde ederler.
Bize Müsedded tahdîs etti: Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Su'-be'den; o da Abdurrahmân ibnu' 1-Kaasim'dan; o da babasi el-Kaasim'dan; o da Salih ibnu Havvât'tan; o da Sehl ibnu Ebî Has-me'den;

o da Peygamber'den olmak üzere, yukaridaki hadîsin benzerini tahdîs etti [202].

163-.....Bana Ibnu Ebî Hazim, Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den tahdîs etti ki, o, el-Kaasim ibn Muhammed'den söyle derken isitmis-tir: Bana Salih ibnu Havvât, Sehl ibn Ebî Hasme'den, korku namazi hakkinda geçen sözünü haber verdi, demistir.

164-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Salim, babasi Abdullah ibn Umer(R)'in söyle dedigini haber verdi: Ben, Rasûlullah (S) ile birlikte Necd tarafina dogru gazaya gittim. Düsmanin hizasina geldik. Onlara karsi safflarimizi düzdük...

165-.....Ma'mer ibn Râsid, ez-Zuhrî'den; o da Salim ibnu Abdillah'tan; o da babasindan olmak üzere söyle tahdîs etmistir: Rasûlullah (S) iki taifenin birine korku namazi kildirdi. Bu sirada diger taife yüzlerini düsmana dogru çevirmis hâldeydiler. Sonra Rasûlul-lah'm namaz kildirdigi kimseler çekilip arkadaslarinin yerinde durdular. Bu defa düsmana yönelik olanlar geldiler, Rasûlullah onlara da bir rek'at kildirdi. Sonra onlarin üzerine selâm verdi. Sonra bunlar kalkip eksik rek'atlerini edâ ettiler. Sunlar da kalkip kendi rek'-atlerini edâ ettiler.

166-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Sinan (ibn Ebî Sinan ed-Duelî) ile Ebû Seleme (ibnu Abdirrahmân ibn Avf) tahdîs ettiler ki, Câbir ibn Abdillah (R): Kendisinin Rasûlullah'm beraberinde Necd tarafina gazaya gittigini haber vermistir [203].

167-.....Câbir ibnu Abdillah (R) ed-Duelî'ye söyle haber vermistir: Câbir (Zâtu'r-Rikâ' seferinde) Rasûlullah(S)'in beraberinde Necd tarafina gazaya gitti. Rasûlullah bu gazadan döndügü zaman Câbir de O'nunla beraber döndü. Dönüste büyük agaci çok olan bir vâdî içinde kaafileye gün ortasi sicagi eristi de, Rasûlullah istirahat için bineginden indi. Sefer halki da agaçlar altinda gölgelenmek üzere agaçlik içine dagildilar. Rasûlullah da bir sakiz agaci altina indi de kilicini o agaca asti.
Câbir dedi ki: Biz biraz uyumustuk. Sonra bir de gördük ki, Rasûlullah bizi çagiriyor. Hemen yanina gittik ve gördük ki, yaninda (müsriklerden) bedevî bir Arab oturuyor. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Su bedevî Arab, ben uyurken kilicimi alip kinindan çekmis. Bu sirada ben uyandim. Kiliç kinindan siyrilmis olarak bunun elinde idi. Bu hâlde bedevî bana:
— Su anda seni benden kim koruyabilir? dedi. Ben de:
— Allah korur, dedim.
Iste bu vak'anin kahramani su oturan bedevidir" buyurdu.
Sonra Rasûlullah (S) o bedeviyi cezalandirmadi.
Ebân da söyle dedi: Bize Yahya ibnu Ebî Kesîr, Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Câbir (R) söyle demistir: Biz, Peygamber'in beraberinde Zâtu'r-Rikâ' seferinde bulunduk. Gölgeli bir agaç altina geldigimiz zaman bizler o gölgeli agaci Peygamber'e biraktik (kendisi onun altina indi). Peygamber'in kilici agaçta asili iken, müsriklerden bir adam gelmis, o kilici siyirmis ve Peygamber'e:
— Sen simdi benden korkar misin? diye sormus. Peygamber de ona:

— "Hayir korkmam" diye cevâb vermis. Bedevî:
— Benim hücumumdan seni simdi kim koruyabilir? demis. Peygamber:
— "Allah korur" demis [204].
Peygamber'in sahâbîleri o bedeviyi tehdîd edip korkuttular. Bu sirada namaza ikaamet nidasi edildi. Peygamber (sahâbîleri ikiye böldü de) bir bölügüne iki rek'at namaz kildirdi, sonra da hem kendisi, hem de sahâbîler selâm verip namazdan çiktilar. Sonra bunlar düsmanin cihetine dogru geri çekildiler. Peygamber (nafile kilici olarak) düsman karsisinda bulunan diger bölüge de iki rek'at kildirdi (sonra hem kendisi, hem de bunlar selâm verip namazdan çiktilar). Böylece Peygamber'in (farz ve nafile olarak) dört rek'at namazi oldu. Cemâatin ise iki rek'at farz namazi oldu [205].
Ve Müsedded, Ebû Avâne'den; o da Ebû Bisr Ca'fer ibn Ebî Vahsiyye'den olmak üzere, o Peygamber'e kiliç çeken adamin adinin Gavres ibnu'l-Hâris oldugunu, Peygamber'in bu gazvede Muhâ-ribu Hasafe kabilesiyle harb ettigini söyledi [206].
Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim de Câbir'den; onun: Biz Peygamber'in maiyyetinde Nahl mevkiinde bulunduk. Peygamber orada korku namazi kildirdi, dedigini söylemistir.
Ebû Hureyre de: Ben Necd gazvesinde Peygamber'in beraberinde korku namazi kildim, demistir. Ebû Hureyre ise Peygamber'in yanina ancak Hayber günlerinde gelmistir [207].

34- Huzâa Kabilesinden Bir Soy Olan Musta'lik Ogullari Gazvesi Babi

Bu, Mureysf gazvesidir. Ibn Ishâk: Bu, altinci senede yapildi, demistir. Mûsâ ibn Ukbe ise, dördüncü senededir, demistir. en-Nu*mân ibn Besîr, ez-Zuhrî'den: Ifk hadîsi el-Mureysf gazvesinde oldu, demistir [208].

168-.....Abdullah ibnu Muhayrîz söyle demistir: Ben mescide girdim, orada Ebû Saîd el-Hudrî'yi gördüm, onun yanma oturdum da ona azl mes'elesini sordum. Ebû Saîd söyle cevâb verdi:
— Biz Musta'lik ogullari gazvesinde Rasûlullah ile sefere çiktik. Neticede Arab esirlerinden birçok kadin esirlere kavustuk. O günlerde kadinlara karsi arzumuz artmis ve bekârlik bizlere çok siddetli olmustu. (Esîr kadinlara yaklasmak, fakat çocuk yapmamak için) azl etmeyi düsünüp, azletmek istiyorduk. Ancak Rasûlullah aramizda iken (bunun hükmünü) O'na sormadan nasil azl ederiz? dedik de, bu meseleyi Rasûlullah'tan sorduk. Rasûlullah (S):
— "Bu fiili yapmamaniz, üzerinize vâcib degildir -yâhud: Bunu yapmanizda üzerinize bir be's yoktur-. Allah'in ilminde kiyamet gününe kadar meydana gelecek olan her canli nefis, muhakkak dünyâya gelecektir" buyurdu [209].

169-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Bizler Rasûlullah'in beraberinde Necd gazvesine gittik. Rasûlullah büyük büyük agaçlari çok olan bir vâdî içinde iken kendisine gün ortasinin siddetli sicagi eristi. Rasûlullah bir agacin altina indi, gölgesinde gölgelendi, kilicini da o agaca asti. Sefer halki da gölgelenmek üzere agaçlik içinde dagildilar. Bizler bu sekilde serinledigimiz sirada

birden Rasûlullah bizleri çagirdi. Bizler hemen yanina geldik ve Rasûlullah'm önünde oturan bir bedevî ile karsilastik. Rasûlullah (S):
— "Ben uyurken bu bedevî Arab bana gelmis, kilicimi alarak kinindan çekmis. Bu sirada ben uyandim. Kilicimi kinindan çikarmis, bas ucumda dikiliyordu. Bana:
— Simdi seni benden kim kurtarir? dedi. Ben:
— Allah kurtarir, dedim.
O kilici kinina soktu, sonra da oturdu. Iste o zât, budur" buyurdu.
Câbir: Rasûlullah o bedeviyi cezalandirmadi, demistir [210].

35- Enmâr Gazvesi Babi

170-.....Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R): Ben Peygamber(S)'i Enmâr gazvesinde devesi üzerinde yüzü dogu cihetine dogru nafile namaz kilarken gördüm, demistir [211].

36- Ifk Hadîsi Babi

"el-Ifku ve'1-Efeku", "en-Nicsu ve'n-Necesu" menzilesinde, yânî ilk iki kelime vezin yönünden son iki kelimenin benzeridir.
"Ifkuhum, Efkuhum ve Efekuhum" denilir.
"Efekehum" diyen kimse (yânî bunu mâzî fiil yapan kimse) onlari îmândan döndürdü ve yalan söyledi demektir. Nitekim Allah: "Yu'feku anhu men ufike" (ez-zâriyât: 9) buyurdu. Bu, "Yusrafu anhu men surife", yânî "Ondan döndürülen kimseler döndürülür" demektir [212].

171- Bana Abdulazîz ibnu Abdillah tahdîs etti: Bize Ibrahim ibnu Sa'd, Salih ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr, Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Alkame ibnu Vak-kaas ve Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe ibn Mes'ûd, Peygam-ber(S)'in zevcesi Âise(R)'den, iftira sâhiblerinin kendisi için söyledikleri zamanki hadîsini tahdîs ettiler. Bu dört râvîden herbiri bana Âise hadîsinden bir kismi tahdîs ettiler. Bunlarin bâzisi, Âise hadîsini diger bâzisindan daha iyi muhafaza edici ve hadîsi aynen getirip nakletmekte, daha saglam tesbît edici idi. Iste ben bu râvîlerin herbirinden, onlarin Âise'den bana tahdîs ettikleri bu hadîsi iyice belleyip muhafaza ettim. Bunlarin bâzisi hernekadar hadîsi digerinden daha iyi muhafaza edici ise de, bunlardan bâzisinin hadîsi diger bâzisinin hadîsini tasdîk etmektedir. Bunlar söylediler ki, Âise (R) söyle demistir:
Rasûlullah (S) bir sefere çikmak istedigi zaman kadinlari arasinda kur'a çekmek âdetinde idi. Kadinlardan hangisinin kur'asi çikarsa, Rasûlullah onu beraberinde sefere çikarirdi.
Âise dedi ki: Rasûlullah, yapacagi bir gazve hususunda da aramizda kur'a çekti ve bu kur'ada benim ismim çikti. Bunun üzerine ben, hicâb âyetinin indirilmesinin ardindan Rasûlullah'm beraberinde sefere çiktim. Ben hevdecimin içinde tasinir ve (konak yerinde) hevdec içinde indirilirdim. Bütün yolculugumuzda bu sekilde yürüdük. Nihayet Rasûlullah bu gazvesinden ayrilip da döndügü ve biz-ler de dönücüler olarak Medine'ye yaklastigimizda (bir konak yerine indi, gecenin bir kismini orada geçirdi, sonra) hareket edilmesini i'-lân etti. Hareket emrini bildirdikleri zaman ben kalkip

(ihtiyâcimi yerine getirmek için yalniz basima) ordudan öteye yürüdüm. Hacetimi yerine getirdigim zaman dönüp yerime geldim. Bu sirada gögsümü yokladim. Bir de gördüm ki, Yemen'in gözboncugundan dizilmis gerdanligim kopup düsmüs. Hemen dönüp gerdanligimi aradim. Fakat onu aramak beni yoldan alikoydu.

Âise dedi ki: Benim yol nakliyâtimi yapmakta olan kimseler gelip hevdecimi yüklenmisler ve onu bindigim deve üzerine götürmüs-

lerdi. Onlar beni hevdecin içindeyim samyorlarmis. O zaman kadinlar hafif idiler, etlenip yaglanmazlar ve onlari et bürümezdi. Çünkü onlar az yemek yerlerdi. Bu sebeble bana hizmet edenler hevdeci yüklemek üzere kaldirip tasidiklarinda, hevdecin agirlik derecesinin farkina varmayarak yüklemisler. Bilhassa ben o zaman yasi küçük, taze bir kadindim. Onlar deveyi kaldirmislar ve yürüyüp gitmisler. Ordu gittikten sonra ben gerdanligimi buldum. Akabinde ben ordu birliklerinin konakladiklari yerlere geldim, fakat oralarda ne bir çagiran, ne de cevâb veren kalmisti. Bunun üzerine ben orada evvelce bulundugum konak yerime geldim. Ve onlar beni hevdecde bulamazlar da, beni aramak üzere dönüp yanima gelirler diye düsündüm. Ben bu düsünce ile yerimde otururken, gözlerim bana galebe etmis de uyumusum.

Safvân ibnu'l-Muattal es-Sulemî, sonra ez-Zekvânî [213], ordunun arkasindan gelmekle vazifeli idi. Bu zât sabah vakti benim bekledigim yerin yanina gelmis, uyuyan bir insan karaltisi görmüs. Beni gördügü zaman tanimis. Zâten o, hicâb (yâni perdelenme) emrinin inmesinden önce beni görmüstü. Ben onun beni tanidigi sirada söyledigi: "Innâ Hllâhi ve innâ ileyhi râciûne (= Biz muhakkak Allah'in mülküyüz ve biz ancak O'na dönücüleriz)'* (ei-Bakara: 156) istircâ' sözleriyle uyandim. Uyaninca da hemen dis elbisemi bürünüp yüzümü örttüm. Allah'a yemîn ediyorum ki, biz onunla tek kelime konusmadik ve ben ondan "înnâ Hllâhi ve innâ ileyhi râciûn" istircâ' sözünden baska bir kelime isitmedim. Çabuk yürüdü, nihayet devesini çöktürdü, binebilmem için devenin ön ayagina basti. Ben de deveye dogru kalkip bindim. Safvân, bindigim deveyi önünden çekerek yürüdü. Nihayet biz öglenin evvelinde, sicagin siddet vaktine girmisler ve hepsi konak yapmislar hâlde, orduya yetistik.

Âise dedi ki: Bu sirada (hakkimda iftira ederek) helak olan he-Iâk olmustur. Iftiranin büyügüne ve çoguna girisen, Selûl kadinin oglu Abdullah ibnu Ubeyy olmus (ve bu, ordu içinde yayilmis).

Urvetu'bnu'z-Zubeyr: Bu iftira hadîsinin yayildigi ve bu söz Abdullah ibn Ubeyy'in yaninda konusulur olup, onun bu sözü söyleyeni ikrar ettirip dinlemek istedigi ve bunu açikça yaymak istedigi bana haber verildi, demistir.

Ve yine Urve: Iftira sâhiblerinden olan diger insanlar içinde yalniz Hassan ibn Sabit, Mistah ibnu Usâse ve Hamme bintu Cahs'in isimleri söylenmistir. Benim, Yüce Allah'in buyurdugu gibi onlarin bir topluluk olduklarindan baska, onlarin isimleriyle ilgili hiçbir bilgim yoktur. Sübhesiz o günâhin büyügünü, çogunu üzerine alan kimse, Abdullah ibnu Ubeyy ibn Selûl'dür denilirdi, demistir.

Yine Urve dedi ki: Âise kendi huzurunda sâir Hassân'a sövülmesini çirkin görür ve:

— Çünkü Hassan:

Fe inne ebî ve vâîidehû ve irdî

Li irdi Muhammedin minkum vikaau

(= Sübhesiz benim babam ve babamin babasi ile benim seref ve namusum, Muhammed'in serefi ve nâmûsu için size karsi mahfazadir) beytini söylemistir, der idi [214].

Âise dedi ki: Bizler Medine'ye geldik. Geldigim zaman ben bir ay hasta oldum. Bu sirada insanlar iftira sahihlerinin sözlerine dalmislar. Ben ise bunlardan hiçbir seyin farkinda olamiyordum. Yalniz hastaligimda beni iskillendiren bir husus vardi: Peygamber'den, hastalandigim baska zamanlarda görmekte oldugum lütuf ve sefkati bu hastaligimda görmüyordum. Sâdece yanima giriyor, selâm veriyor, sonra da (adimi söylemeden):

— "Hastaniz nasil?" diyordu.

iste bu hâl beni sübhelendirip üzüyordu. Fakat ben serri hissetmiyordum. Nihayet ben hastaligimdan yeni iyilesip, henüz nekahet devresine girdikten sonra disariya çiktim. Benimle beraber Mistardin anasi da hacet def etme yerlerimiz olan Menâsi' tarafina dogru çikti. Oraya biz ancak geceden geceye çikardik. Bu âdet, evlerimizin yakininda halâlar edinmemizden önce idi.

Âise dedi ki: O zamanlar bizim disari çikmaktaki hâlimiz ibti-dâî Arablar'in sahradaki çukurlar yönüne çikip temizlenmelerine benziyordu. Biz evlerimizin yakininda halâlar edinmekten eziyetlenip incinirdik.

Âise dedi ki: Iste ben Mistah'in anasiyle disari çikip gittim. Bu kadin, Ebû Ruhm ibnu'l-Muttalib ibn Abdi Menâfin kizidir. Annesi de Sahr ibn Âmir'in kizidir ki, bu kadin da Ebû Bekr es-Siddîk'm teyzesidir. Ebû Rumh kizinin ogîu da Mistah ibnu Usâsete'bni Ab-bâd ibn Muttalib'dir. Orada hacetimizi gördükten sonra ben ve Ebû Rumh kizi evimden tarafa dönüp gelirken, Mistah'in anasinin ayagi yün çarsafi içinde sürçtü. (Arablar arasinda felâket zamaninda söylenmesi âdet olan "Düsmanin helak olsun!" duasi yerine) bu kadin:

— Mistah helak olsun! diye ogluna beddua etti. Ben de ona:

— Ne fena söyledin! Bedir'de hazir bulunan bir kimseye mi sövüyorsun? dedim.

Kadin bana:

— Âh su sâf taze! Sen onun söyledigi sözü isitmedin mi? dedi. Ben:

— O ne dedi ki? diye sordum.

Bunun üzerine o bana iftira sâhiblerinin sözünü söyleyip haber verdi.

Âise dedi ki: Artik hastaligimin üstüne bir hastalik daha artti. Evime dönünce yanima Rasûlullah geldi. Selâm verdikten sonra:

— "Hastaniz nasildir?" diye sordu. . Ben de kendisine:

— Babamla anamin yanina gitmem için bana izin verir misin? dedim ^

— Âise: Ben o sirada bu haberi babamla anam tarafindan tahkik etmek istiyordum, demistir.- Âise dedi ki: Rasûlullah bana izin verdi. Ben de ebeveynimin yanma geldim ve anam (Ümmü Rûmân)'a:

— Ey annecigim! Insanlar ne konusuyorlar? dedim. Annem:

— Ey kizcagizim! Kendini üzme, sen kendini ve sagligini düsün. Vallahi bir erkegin yaninda sevgili, parlak, güzel bir kadin olsun ve onun birçok ortaklari bulunsun da onun aleyhinde çok lâf etmesinler; bu, pek nâdirdir, dedi.

Ben de:

— Subhânallah! Insanlar bunu mu konusmaktalarmis? dedim.

Âise dedi ki: Ben bunun üzerine bütün gece agladim. Sabaha kadar gözümün yasi dinmiyor, gözüme de hiçbir uyku girdiremiyordum. Sonra aglayarak sabaha ulastim.

Âise dedi ki: Rasûlullah da o sabah Alî ibn Ebî Tâlib'i ve Usâ-metu'bnu Zeyd'i yanina çagirmisti. Vahy gecikince ailesi ile ayrilmasi hususunda onlarla istisare ediyordu.

Âise dedi ki: Usâme ibmi Zeyd'e gelince, o, Peygamber'in ailesinden bilip durdugu berâeti ve Ehlu

Beyt için gönlünde besleyip durdugu sevgiyi Rasûlullah'a tavsiye ve isaret etti de:
— Yâ Rasûlallah!. Onlar Senin ehlindir. Biz onlar hakkinda hayirdan baska birsey bilmeyiz, dedi.
Alî ibn Ebî Tâlib'e gelince, o da:
— Allah Sana dünyâyi dâr etmemistir. Âise'den baska kadinlar çoktur. Maamâfîh Âise'nin cariyesi Berîre'ye de sor, o da Sana dogru söyler, demisti.
Bunun üzerine Rasûlullah, Berîre'yi çagirip:
— "Ey Berîre! Âise'de sana sübhe veren bir hâl gördün mü?" diye sordu.
Berîre de:
— Seni hakk peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Âise'den kendisini ayiplayabilecegim bir kusur olmak üzere kat'iyyen sundan baska birsey görmüs degilim: Âise yasi küçük, taze bir kadindi. Ailesinin hamurunu yogururken uyurdu da evin besi koyunu gelir, hamuru yerdi, demis.
Âise dedi ki: Bunun akabinde Rasûlullah o gün minber üzerinde ayaga kalkti ve iftirayi en evvel ortaya çikaran Abdullah ibn Ubeyy'-den dolayi söz söylemekte ma'zûr tutulmasini isteyerek, kendisi minber üzerinde oldugu hâlde hitâb edip:
— "Ey.müslümânlar toplulugu! Ev halkim hususunda bana ezasi ulasan bir sahistan dolayi bana kim yardim eder? Vallahi ben ehlim hakkinda hayirdan baska birsey bilmis degilim. Bu iftiracilar bir adamin da ismini ortaya koydular ki, bu zât hakkinda da ben hayirdan baska birsey bilmiyorum. Bu ismi söyleyen kimse simdiye kadar benimle beraber olmak müstesna, ailemin yanina girer degil" demistir.
Âise dedi ki: Bunun üzerine Ensâr'in Evs kabilesinden Abdu'l-Eshel ogullari'mn kardesi Sa'd ibnu Muâz ayaga kalkmis ve [215]:
— Yâ Rasûlallah! O kimseye karsi Sana ben yardim edecegim. Eger bu iftirayi çikaran Evs'ten ise ben onun boynunu vururum. Eger Hazrec kardeslerimizden ise, yapilacak isi Sen bize emredersin, biz de emrini yerine getiririz, demistir.
Âise dedi ki: Bu defa Hazrec kabîlesinden bir adam ayaga kalkmis. Hassan ibn Sâbit'in anasi onun soyundan olup, amcasinin kizi idi. Iste ayaga kalkan bu zât, Hazrec kabilesinin seyyidi olan Sa'd ibnu Ubâde'dir.
Âise dedi ki: Sa'd ibn Ubâde bu vak'adan evvel iyi bir adamdi [216].
Fakat bu defa kafaîle asabiyyeti onu Sa'd ibn Muâz'in sözlerinden dolayi öfkeye sürükledi de, Sa'd ibn Muâz'a karsi:
— Yalan söyledin. Allah'in ebedîligine yemîn ediyorum ki, sen onu (yânî Abdullah ibn Ubeyy'i) öldüremezsin ve onu öldürmege muktedir olamazsin. O, senin cemâatinden biri olmus olaydi sen onun öldürülmesini istemezdin, demis.
Bu defa da Sa'd ibnu Muâz'in amcasinin oglu Useyd ibnu Hu-dayr ayaga kalkarak, Sa'd ibnu Ubâde'ye karsi:
— Allah'in ebedîligine yemîn ediyorum ki, sen yalan söylüyorsun. Vallahi biz onu elbette öldürürüz. Sen muhakkak münafiksin ki, münafiklar hesabina bizimle mücâdele ediyorsun! demis.
Âise dedi ki: Bu suretle Evs ve Hazrec kabileleri ayaklanmislar, hattâ birbirleriyle vurusmayi kasdetmisler. Rasûlullah ise minber üzerinde dikiliyormus.
Âise dedi ki: Rasûlullah (minberden inip) onlar sükûnete varincaya kadar, onlara yumusak sözler

söylemis, kendisi de (baska sey söylemeyerek) sükût etmis.
Âise dedi ki: (Bana gelince:) Ben o günümün tamâminda hep agladim. Ne gözümün yasi dindi, ne de gözüme bir uyku degdirebil-dim. Babamla anam benim yanimda sabahladilar. Ben iki gece ve bir gün devamli agladim. Gözümün yasi dinmiyor ve gözüme uyku gir-diremiyordum. Hattâ ben aglamak cigerimi parçalayacak saniyordum. Bu sekilde ebeveynim yanimda oturduklari, ben de aglamakta bulundugum sirada Ensâr'dan bir kadin benim yanima girmeye izin istedi. Ben de o kadina izin verdim. O da oturup benimle agliyordu.
Âise dedi ki: Biz bu hâl üzere iken, Rasûlullah yanimiza girdi. Selâm verdikten sonra oturdu.
Âise dedi ki: Hâlbuki RasûIullah, bundan evvel hakkimda dedikodu basladigi günden beri yanimda oturmamisti. Ve Rasûlullah bir ay bekledigi hâlde kendisine benim hakkimda birsey vahyolunmuyor-du.
Aise dedi ki: Rasûlullah oturdugu zaman sehâdet kelimelerini söyledikten sonra:-
— "Amma ba'du: Yâ Âise! Hakkinda bana söyie söyle sözler eristi. Egersen bu isnâdlardan bert isen, Allah seni yakinda berî kilip temizligini i'lân edecektir. Yok eger böyle bir günâha yaklastinsa Allah 'tan magfiret iste ve tevbe et. Çünkü kul, günâhim i'tirâf ve sonra datevbe edince Allah da onun tevbesini kabul eder" dedi.
Âise dedi ki: Rasûlullah bu hutbesini bitirince (musîbetin siddetli harâretiyle) gözümün yasi kesildi, hattâ gözyasimdan bir damla bulamiyordum. Hemen babama:
— Rasûlullah'in söyledigi söz hususunda benim tarafimdan ce-vâb ver, dedim.
Babam:
— Vallahi Rasûlullah'a ne diyecegimi bilmiyorum, dedi. Sonra anama:
— Rasûlullah'in söyledigi söze benim adima cevâb ver, dedim. O da:
— Ben Rasûlullah'a ne diyecegimi bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine ben henüz Kur'ân'dan delîl okuyamayan küçük
yasta bir taze oldugum hâlde, söyle dedim:
— Vallahi ben kat'î anladim ki, siz bu dedikoduyu isitmissiniz. Hattâ bu söz sizin gönüllerinizde yerlesmis ve siz ona inanmissiniz. Simdi ben size "ben ondan beriyim" desem, benim muhakkak berî oldugumu Allah bilip dururken, sizler benim bu sözümü tasdîk et-miyeceksiniz. Ve eger benim muhakkak berî oldugumu Allah bilip dururken, ben sizlere fena bir i'tirâfta bulunsam, sizler beni hemen tasdîk edeceksiniz. Vallahi ben bu vaziyette kendim için ve sizin için baska bir mesel bulamiyorum. Ancak Yûsuf'un babasi Ya'kûb'un (o sikinti içinde) söyledigi su sözünü buluyorum: "Fe sabrun cemî-lun v 'altahu H-mustaânu alâ mâ tasifûn (= Artik bana düsen) güzel bir sabirdir. Sizin su söylediklerinize karsi yardimina siginilacak, ancak Allah'tir)" (Yûsuf: 18).
Ben bu sözü söyledikten sonra dönüp yatagima yattim. Öyle bir hâlde ki, Allah o zaman benim berî oldugumu biliyordu ve Allah muhakkak benim berî oldugumu ortaya koyacakti. Lâkin vallahi ben Allah'in bana âid bir is için okunacak bir vahiy indirecegini zannetmiyordum. Ve sânim da haddizatinda bana âid bir mes'elede Allah'in bir emirle tekellüm etmesinden çok hakîr idi. Lâkin ben Rasûlullah'in uykusunda bir ru'yâ görmesini ve Allah'in da bu ru'yâ ile benim temizligimi ortaya koymasini umuyordum. Vallahi Rasûlullah oturdugu yerden kalkmamisti. Ev halkindan bir kimse de disari çikmamisti. Nihayet üzerine vahiy indirildi. O'na vahiy inerken olagelen hâl hemen gelip O'nu kaplayiverdi, ki kis gününde bile üzerine indirilen sözün agirligindan dolayi kendisinden inci taneleri gibi terler dökülürdü.

Âise dedi ki: Rasûlullah'tan vahiy hâli gidip de açilinca, kendisi sevincinden gülüyordu. Tekellüm ettigi ilk söz:
— "Yâ Âise! Allah seni kat'î olarak temize çikarmistir" demesi oldu.
Âise dedi ki: Bunun üzerine anam bana:
— Kizim, Rasûlullah'a dogru kalk da tesekkür et, dedi. Ben:
— Hayir vallahi, ben ne O'na dogru kalkarim, ne de berî oldugumu indiren Azîz ve Celîl Allah'tan baskasina hamd ederim, dedim.
Âise dedi ki: Yüce Allah: "O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir serr sanmayin. Bil'akis o sizin için bir hayirdir. Onlardan herkese kazandigi günâh vardir. Onlardan günâhin büyügünü üzerine alan o adama da büyük bir azâb vardir..." (en-Nûr: n-12) on âyet indirdi. Iste sonunda Allah bu âyetleri benim temizligim hakkinda indirdi [217].
Babam Ebû Bekr es-Siddîk, akrabaligindan ve fakirliginden dolayi nafaka vermekte bulundugu Mistah ibnu Usâse için:
— Kizim Âise'ye bu iftirayi söyledikten sonra vallahi ben de Mis-tah'a birsey vermem! diye yemîn etti.
Bunun üzerine Yüce Allah: "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar, akrabasina, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin; affetsin, aldiris etmesin. Allah 'in size magfiret etmesini arzu etmez misiniz? Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nûr: 22) âyetini indirdi.
Bu âyetin inmesi üzerine Ebû Bekr es-Siddîk:
— Vallahi ben Allah'in beni magfiret etmesini elbette severim! dedi ve Mistah'a veregeldigi nafakayi tekrar vermeye basladi ve:
— Ben bu nafakayi ondan ebediyyen koparmam, dedi.
Âise dedi ki: Rasûlullah, zevcesi Zeyneb bintu Cahs'a da benim hâlimden:
— Yâ Zeyneb! Âise hakkinda ne bilirsin ve ne gördün? diye sormustu.
Zeyneb cevaben:
— Yâ Rasûlallah! Ben kulagimi, gözümü isitmedigim, görmedigim seylerden muhafaza ederim. Vallahi Âise hakkinda hayirdan baska birsey bilmem, diye güzel sâhidlik etmistir.
Âise dedi ki: Zeyneb, Peygamber'in kadinlari arasinda güzelligi ve Peygamber'in yanindaki mevkii i'tibâriyle bana rekaabet eden bir kadindi. Fakat Allah onu verâ ve takvasi sebebiyle (iftiracilara katilmaktan) korudu. Kizkardesi Hamne bintu Cahs ise o iftiraya taas-subla tutunmaya ve iftiracilarin söylediklerini hikâye etmeye basladi da, bu sebeble helak olanlar içinde helak oldu.
ez-Zuhrî: Iste bu, o zümrenin isinden bize ulasmis olan hadîstir, demistir. Sonra Urve söyle dedi: Âise dedi ki: Vallahi hakkinda dedikodu yapilan o adam muhakkak:
— Subhânallah! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben hayâtimda hiçbir disinin elbisesini asla açmamisimdir (yâni hiçbir kadinla cinsî yaklasma yapmamisimdir), der dururdu.
Sonra o zât (yânî Safvân ibn Muattal) bu islerin ardindan Allah yolunda sehîd olarak öldürülmüstür [218].

172-.....Bize Ma'mer ibn Râsid haber verdi ki, ez-Zuhrî söyle demistir: el-Velîd ibnu Abdilmelik bana:

— Alî ibn Ebî Tâlib'in Âise'ye iftira atanlar içinde oldugu haberi sana ulasti mi? diye sordu.
Ben de ona:
— Hayir (Alî iftiracilarin sözünün benzerini söylemekten münezzehtir). Lâkin senin kavmin Kureys'ten olan su iki zât; Ebû Seleme Abdurrahmân ile Ebû Bekr ibn Abdirrahmân ibni'l-Hâris, Âise'nin kendilerine, "Iftira isi hakkinda Alî susucu idi" dedigini bana haber vermislerdir, dedim.
Râvî dedi ki: Bu mes'ele hakkinda ez-Zuhrî'ye müracaat ettiler, fakat ez-Zuhrî, el-Velîd'e bundan baska cevâb vermedi ve (lâfizda hiçbir sübhe olmayarak) "Musellimen" sözünü söyledi; bir de "Aleyhi (yânî Zuhrî, Velîd'e cevâb döndürmedi)" lâfzini ziyâde etti. Atîk'in aslinda da böyle "Musellimen" ta'bîri vardir [219].

173-.....Ebû Vâil söyle demistir: Bana Mesrûk ibnu'1-Ecda' tahdîs edip söyle dedi: Bana Âise'nin annesi olan Ümmü Rûmân tahdîs edip söyle dedi: Ben Âise ile otururken birden Ensâr'dan bir kadin girdi de (iftiraya karisanlari kasdederek):
— Allah Fulân kimseyi söyle yapsin! Fulân kimseyi söyle yapsin! dedi.
Ümmü Rûmân da bu Ensâriyye kadina:
— Sana ne var? diye sordu. O kadin:
— Oglum bu sözü söyleyenler içindedir, dedi. Ümmü Rûmân tekrar:
— Söz nedir? diye sordu.
O kadin (iftiracilarin sözlerini zikrederek):
— Bunlar söyle söyle demislerdir,.dedi. Âise, kadina:
— Bu sözleri Rasûlullah isitti mi? diye sordu. Kadin:
— Evet, dedi. Rasûlullah tekrar:
— Bunlari Ebû Bekr de isitti mi? dedi. Kadin yine:
— Evet (o da isitti), diye cevâb verince, Âise bayilip yere düstü. Sonunda Âise ates içinde titrer hâlde kendine geldi. Ben üzerine
kendi elbisesini atip onu örttüm. Bu sirada Peygamber geldi ve:
— "Bunun nesi var?" diye sordu. Ben:
— Yâ Rasûlallah, Âise'yi titreten bir ates yakaladi, dedim.
— "Muhtemel ki bu, konusmakta oldugu bir söz içinde olmustur" buyurdu.
Ümmü Rûmân:
— Evet (öyle oldu), dedi. Bunun akabinde Âise oturdu da:
— Vallahi eger ben bu ithamdan beriyim diye yemîn etsem, sizler beni tasdik etmeyeceksiniz, ben size yeminle söylesem de sizler benden özrümü (yânî benligimi) kabul etmeyeceksiniz. Benimle sizin meseliniz Ya'kûb Peygamber'le ogullarinin meseli gibidir. Ya'kûb (o imtihani sirasinda söyle demisti): "Artik (bana düsen) güzel bir sabirdir. Sizin su söylediklerinize karsi yardim istenilecek olan ancak
Allah'tir" (Yûsuf: 18).
Ümmü Rûmân: Rasûlullah bana birsey söylemeden döndü. Bu sirada Yüce Allah {en-Nûr: 11-12. ayetiyie) Âise'nin benligini indirdi. Bunun üzerine Âise, Peygamber'e hitaben:
— Allah'in hamdiyle (hamdederim), baska kimsenin hamdiyle degil; Sen'in hamdin ile de degil, dedi [220].

174-.....BizeVekî'ibnu'I-Cerrâh,Nâfi' ibn Umer ibn Abdillah el-Cumahî'den; o da Abdullah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, Âise (R) "h telakkavnehu bi-elsinetikum..." (en-Nûn 15) lâfzini "Iz telikûnehu bi-elsinetikum"tarzinda okur ve onu tefsir ederek de: "el-Velku", "el-Kezibu" demektir, dedi.
Ibnu Muleyke geçen senedi ile: Âise lâm'm kesresiyle okudugu bu okuyusu baskalarindan daha iyi bilen idi. Çünkü bu kelâm kendisi hakkinda indi, demistir.

175-.....Urvetu'bnu'z-Zubeyr söyle demistir: Ben bir kerresinde Âise'nin yaninda Hassan ibn Sâbit'e sövmeye kalktim da, Âise:
— Sen Hassân'a sövme. Çünkü o,, siirle Rasûlullah tarafindan mücâdele eder, O'nu savunurdu, dedi.
Yine Âise dedi ki: Hassan, (Kureys'ten olan) müsrikleri kötüle-yip hicvetmek hususunda Peygamber'den izin istedi. Peygamber (S):
— "(Kureys'i hicvederken) benim nesebimi nasil yapacaksin?" diye sordu.
Hassan:
— Ben Sen'in nesebini (soyun olan Hâsim ogullari'ni) Kureys soylari arasindan, hamurdan kilin çekilmesi gibi muhakkak çeker çikaririm, diye cevâb verdi.
Muhammed (ibn Ukbe) de söyle dedi: Bize Usmân ibnu Ferhad tahdîs edip söyle dedi: Ben Hisâm'dan isittim ki, babasi Urve ibnu'z-Zubeyr: Ben Âise'nin yaninda Hassan ibn Sâbit'e sövdüm. O, Âise aleyhine iftiracilarin sözlerini çok söyler idi, demistir [221].

176-.....Mesrûk söyle demistir: Biz Âise'nin huzuruna girdik. Yaninda Hassan ibnu Sabit vardi, Hassan kendine âid olan birtakim beyitlerle tesbîb yaparak siir insâd ediyor ve:
—Hasânun, rezânun mâ tuzennu bi-ifbetin
Tusbihu garsâ min luhûmi'l-gavâfili [222] diyordu.
Âise de ona:
— Lâkin sen böyle degilsin (yânî sen giybet ettin ve iftiracilarin sözlerine daldin), dedi.
Mesrûk dedi ki: Ben Âise'ye:
— Hassân'm senin yanina girmesine neden izin veriyorsun? Hâlbuki Yüce Allah "Onlardan onun büyügünü üzerine alan kimseye büyük bir azâb vardir" (en-Nûn ii) buyurmustur, dedim.
Bunun üzerine Âise:
— Hangi azâb körlükten daha siddetli ve daha büyüktür? dedi ve onun lehine: Sübhesiz Hassan, Rasûlullah adina Islâm'i müdâfaa eder yâhud müsriklerin hicivlerine karsilik verirdi, sözlerini de söyledi [223].

37- Hudeybiye Gazvesi Babi [224]

Yüce Allah'in su kavli: "Andolsun ki, Allah müzminlerden -seninle o agacin altinda bey'at ederlerken- razi olmustur da kaîblerindekini bilerek üzerlerine ma'nevî kuvvetim indirmis ve onlari yakin bir feth ile ve alacaklari birçok ganimetlerle mükafatlandirmistir. Allah mutlak gâlibdir,

yegâne hüküm ve hikmet sahibidir" (ei-Feth: i8).

177-.....Zeyd ibn Hâlid (R) söyle demistir: Hudeybiye yilinda Rasûlullah'in beraberinde (Medine'den sefere) çiktik. Bir gece bize bir yagmur isabet etti. Akabinde Rasûlullah (S) bizlere sabah namazini kildirdi. Namazdan çiktiktan sonra yüzünü bizlere döndürdü de:
— "Bitir misiniz Rabb'iniz ne buyurdu?" diye sordu. Bizler:
— Allah ve Rasûîü en bilendir, diye cevâb verdik. Rasûlullah söyle dedi:
— "Allah söyle buyurdu: Kullarimdan kimi bana îmân etmis, kimi de kâfir olmus oldu. Her kim Allah'in rahmeti, Allah'in rizki ve Allah'in fadli ile üzerimize yagmur yagdi dediyse, iste o, bana imân etmis, yildiza kâfir olmustur. Her kim de fulan yildtz(m batip dogmasi) ile üzerimize yagmur yagdi dediyse, iste o yildiza îmân etmis, bana îmân etmemistir" [225].

178-.....Hemmâm ibn Yahya, Katâde'den tahdîs etti ki, ona Enes (R) haber verip söyle demistir: Rasûlullah (S) dört umre yapti. Bunlardan Veda Hacci'yla beraber yaptigi umresi müstesna olmak üzere, hepsi de zu'1-ka'de ayinda oldu. Hudeybiye'den zu'1-ka'de içinde bir umre, ertesi yil zu'1-ka'de içinde bir umre, Ci'râne'den Hu-neyn ganimetlerini taksim ettigi yerde zu'1-ka'de içinde bir umre ve bir de hacci ile beraber yaptigi umre [226].

179-.....Abdullah ibmi Ebî Katâde'ye, babasi Ebû Katâde tahdîs edip söyle demistir: Hudeybiye senesi biz de Peygamber'in beraberinde gittik. Peygamber'in sahâbîleri ihrama girdiler, fakat ben ihrama girmemistim [227].

180-.....el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Siz, büyük fethi Mekke'nin fethi sayarsiniz -Vakia Mekke'nin fethi (Kur'ân'in sehâ-det ettigi) parlak bir fetih ve zafer idi-. Hâlbuki biz büyük fethi, Hu-deybiye günündeki Ridvan Bey'ati sayariz (ki o gün cihâd için Rasûlullah'a verdigimiz sözden Allah razi olmustur). Biz o gün Peygamberdin maiyyetinde yüzer mevcûdlu ondört bölük (bindörtyüz) er idik. Hudeybiye bir kuyudur, Biz oraya varinca kuyunun suyunu tamamen çekmistik de içinde bir damla su birakmamistik. Bu hâl Pey-gamber'e ulasti. Peygamber kuyunun yanina geldi, kenarina oturdu. Sonra içinde biraz su bulunan bir kap istedi. Getirilen su ile abdest aldi, sonra agzini çalkaladi ve dua etti. Sonra bu abdest ve çalkanti suyunu kuyuya döktü. Bunun üzerine biz az bir zaman kuyuyu bu hâlde biraktik. Sonra kuyu bize istedigimiz kadar su verdi. Hem biz, hem de bütün hayvanlarimiz suya kandik.

181-.....Ebû Ishâk tahdîs edip söyle demistir: el-Berâ ibn Âzib (R) bize söyle haber verdi: Kendileri Hudeybiye senesi Rasûlullah'in beraberinde bindörtyüz yâhud daha çok kisi olarak bulunmuslar. Nihayet bir kuyu basinda konaklamis ve içindeki suyu tamamen çekmisler. Akabinde Rasûlullah'a varip durumu arzetmisler. Rasülullah kuyunun yanina gelip kenarina oturmus. Sonra "Bana içinde su bulunan bir kova getirin" diye buyurmus. Istedigi su kendisine getirilince içine tükürüp duâ etmis. Sonra "Bir saat (yâni bir müddet) kuyuyu ter kedin" buyurmus. Bir süre sonra sahâbîler oradan hareket edinceye kadar hem kendilerini, hem de binek hayvanlarini suya

kandirmislar [228].

182-.....Câbir (R) söyle demistir: Hudeybiye gününde insanlar susadilar. Rasûlullah'in önünde ise küçük bir su kabi vardi. Ra-sûlullah o kapdan abdest aldi. Sonra insanlar O'na dogru yönelip geldiler. Rasûlullah (S):
— "Size ne oluyor?*' diye sordu. Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah, yanimizda abdest alacagimiz ve içecegimiz hiçbir su yoktur, ancak Sen'in bu su kabindaki su vardir, dediler.
Râvî dedi ki: Bunun akabinde Peygamber elini o su kabinin içine koydu, derhâl parmaklari arasindan pinarlar emsali su fiskirmaga basladi.
Râvî dedi ki: Artik bizler su içtik ve abdest aldik.
Ikinci râvî Salim ibn Ebi'1-Ca'd söyle demistir: Ben Câbir'e:
— Siz o gün kaç kisi idiniz? diye sordum. Câbir:
— Yüzbin kisi de olsaydik o su bizlere muhakkak yeterdi; biz binbesyüz kisi idik, diye cevâb verdi [229].

183-.....Katâde söyle demistir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e: Bana Câbir ibn Abdillah'in "Hudeybiye'deki sahâbîler bindörtyüz kisi idiler" demekte oldugu haberi ulasti, dedim.
Saîd bana, Hudeybiye gününde Peygamber'e bey'at etmis olan sahâbîlerin binbesyüz kisi olduklarini tahdîs etti, dedi.
el-Buhârî'nin üstadi es-Salt'a kendi rivayetinde Ebû Dâvûd Süleyman et-Tayâlîsî mutâbaat etmistir: Bize Kurre ibn Hâlid, Katâ-de'den tahdîs etti. Ona Muhammed ibn Bessâr mutâbaat etti: Bize Dâvûd tahdîs etti: Bize Su'be tahdîs etti [230].

184-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr söyle demistir: Ben Câbir ibn Abdi'lah(R)'tan isittim, söyle dedi: Hudeybiye günü Rasûlullah (S) bize: "Sizleryeryüzündeki insanlarin en hayir/isisiniz" buyurdu. Biz ise bu seferde bindörtyüz kisi idik. Bu gün (gözlerimde körlük olmayip da) görebilseydim, altinda bey'at ettigimiz agacin yerini size muhakkak gösterirdim.
Sufyân ibn Uyeyne'ye Süleyman ei-A'mes "Bindörtyüz" rivayetinde mutâbaat etmistir. Çünkü el-A'mes, Salim ibn Ebi'l-Ca'd'den isitmis, Salim de Câbir'den bindörtyüz sayisini isitmistir.
Ve Ubeydullah ibn Muâz söyle dedi: Bana babam tahdîs etti: Bize Su'be, Amr ibn Murre'den tahdîs etti (O, söyle demistir): Bana Abdullah ibn Ebî Evfâ' el-Eslemî (R) söyle tahdîs etti: Agaç altinda bey'at eden sahâbîler binüçyüz kisi idiler. Eslem kabîlesi halki Muhacirler'-in sekizde biri idiler.
Muhammed ibn Bessâr kendi rivayetinde Ubeydullah ibn Mu-âz'a mutâbaat edip söyle demistir: Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî tahdîs etti: Bize Su'be ibnu'l-Haccâc tahdîs etti [231].

185-.....Kays ibn Ebî Hazim, Mirdâs ibn Mâlik el-Eslemî(R)'den isitmistir -Mirdâs, agaç altinda bey'at eden sahâbîlerden idi-. Söyle diyordu: Salih (yânî iyi) kimseler birbiri arkasinca Tanri dîvânina alinirlar, geriye de hurmanin yâhud arpanin çalkanti kozalaklari gibi degersizleri kalir ki,

Allah onlara hiçbir kiymet vermez [232].

186-..... Bize Suyfân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti ki, Mervârt ibnu'l-Hakem ile Misver ibn Mahrame (R) söyle demislerdir: Peygamber (S) Hudeybiye yilinda sa-hâbîlerden on küsur yüz kisi içinde (Medine'den) yola çikti. Nihayet Zu'1-Huleyfe'de bulunduklari sirada Peygamber kurbanlik develerine gerdanlik takti ve hörgüçlerinin sag taraflarini çizip kanatarak kurbanlik alâmetini yapti, kendisi de oradan umre niyetiyle ihrama girdi...
(Alî ibnu'I-Medînî söyle demistir:) Ben bu hadîsi Sufyân ibn Uyey-ne'den kaç kerre isittigimi saymam. Nihayet Sufyân'dan söyle derken isittim: Ben Muhammed ibn Müslim ez-Zuhrî'den kurbanlik develeri nisanlamayi ve gerdanlik takma fikrasini ezberimde tutmuyorum, nisan yapma yerini ve gerdanlik takma yerini de bilmiyorum; yâhud da hadîsin tamâmim bilmiyorum.

187-.....Mucâhid ibn Cebr söyle demistir: Bana Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ, Ka'b ibn Ucre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah onu, yüzü üzerine bitler düser hâlde görmüs de:
— "Haserelerin sana eza veriyor mu?" demis, o da:
— Evet ezâ veriyor, demis.
Akabinde Rasûlullah ona Hudeybiye'de bulunurken basini tiras etmesini emretti. Bu sirada Rasûlullah ve sahâbîleri Mekke'ye girme arzusu üzerinde bulunuyorlar ve Rasûlullah kendilerinin Hudeybiye'de ihramdan çikacaklarini onlara beyân etmemisti. Akabinde Allah tiras olmanin fidyesini bildiren el-Bakara: 196. âyetim indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah, ona bir farak yânî onalti ritl bugdayi alti fakîre yedirmesini yâhud bir davar kurban etmesini yâhud da üç gün oruç tutmasini emretti [233].

188-.....Bana imâm Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den tahdîs etti;
babasi ve Umer'in hizmetçisi Eslem söyle demistir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'in beraberinde çarsiya çiktim. Çarsida Umer'i genç bir kadin karsiladi ve:
— Ey Mü'minlerin Emîri! Esim sehîd oldu ve arkasinda küçük çocuklar birakti ki, vallahi bunlar davar ayagi pisiremiyorlar, bunlarin hiç ekini ve sagim hayvanlari da yoktur. Ben bunlari sirtlanin yemesinden endîse ediyorum (yânî öleceklerinden endîse ediyorum). Ben Hufâf ibnu îmâ el-Gifârî'nin kiziyim. Babam Hudeybiye'de Pey-gamber'in beraberinde hazir bulunmustur, dedi.
Bunun üzerine Umer ileri gitmeyip, o kadinin yaninda durdu. Sonra kadina hitaben:
— Kureys'e yakin bir nesebe merhaba! dedi.
Sonra evde baglanmis olan kuvvetli bir deveye dogru gitti ve ona bugdayla doldurdugu iki büyük çuvali yükledi. O iki hararin ortasina da yiyecek ve giyecek seyler yükledi. Sonra o deveyi yulariyla kadina uzatip verdi. Sonra:
— Bu yükü rizk edin, bu tükenmeden Allah sizlere hayir, yânî mal getirecektir, dedi.
Orada bulunan bir adam:
— Ey Mü'minlerin Emîri, bu kadina çok atiyye verdin, dedi. Umer de:
— Anan seni yitirsin! Vallahi ben bu kadinin babasini ve erkek kardesini gördüm ki onlar bir kaleyi bir zaman muhasara etmisler, sonunda fethetmislerdi. Sonra biz onlarin oradaki paylarinin bize geç-

[234]

mesini istiyorduk (yânî o kaledeki paylarimizi ister olduk), dedi .

189-.....Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in babasi, Müseyyeb ibn Hazn (R) -"ki bey'atta hazir bulunmustu- : Yemîn ederim ki, ben altinda bey'at yapilan o agaci görmüsümdür, daha sonra o agacin yanina gittim, fakat bu sefer o agaci bilemedim, demistir.

Mahmûd ibn Gayîân'm rivayetinde: Daha sonra o agaç bana unutturuldu, demistir [235].

190-.....Tâbiün'dan Tank ibnu Abdirrahmân söyle demistir:
Ben hacca gittim. Yolda namaz kilmakta olan bir topluluga ugradim da onlara:
— Burasi ne mescididir? diye sordum. Onlar:
— Bu Rasûlullah'in Ridvan Bey'ati'ni yapmis oldugu yerdeki Secere Mescidi'dir, dediler.
Akabinde ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e geldim de bunu ona haber verdim. Bunun üzerine Saîd söyle dedi:
— Bana babam Müseyyeb tahdîs etti. Kendisi agaç altinda Ra-sûlullah'a bey'at eden kimseler içinde bulunmustur. O söyle dedi: Hu-deybiye'nin ertesi sene kaza umresine çiktigimizda bizler o agaci unuttuk, onu tanimaya muktedir olamadik!..
Saîd:
— Muhammed'in sahâbîleri o agaci bilemediler, onu sizler mi bildiniz; sizler sahâbîlerden daha iyi mi bilenlersiniz? dedi.

191-.....Târik, Saîd'den; o da babasi Müseyyeb(R)'den olmak üzere tahdîs etti. Müseyyeb ibn Hazn (R) agaç altinda bey'at eden kimselerdendi. O:
— Bizler Hudeybiye'nin ertesi sene, o agacin yanina dönüp vardik, fakat o agaç bize örtülüp gizlendi, demistir.

192- Bize Kabîsa tahdîs etti: Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti ki, Târik ibn Abdirrahmân söyle demistir: O agaç Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in yaninda zikredildi. Bunun üzerine Saîd güldü de söyle dedi: Bana babam haber verdi, kendisi Hudeybiye'deki bey'atta hazir bulunmustur [236].

193-.....Amr ibn Murre söyle demistir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan isittim, kendisi agaç altinda bey'at eden sahâbîlerden idi; söyle dedi: Peygamber (S) bir topluluk kendisine bir sadaka mali getirdikleri zaman:
— "Yâ Allah, bunlar üzerine salât et" diye duâ eder idi. Babam Ebû Evfâ da sadakasini getirdiginde Peygamber:
— "Yâ Allah, Ebû Evfâ ailesine salât eyle!" diye duâ ederdi [237].

194-.....Abbâd ibnu Temîm söyle demistir: Harre vak'asi günü oldugu zaman insanlar Abdullah ibn Hanzala'ya bey'at ediyorlardi. Abdullah ibn Zeyd:
— Abdullah ibnu Hanzala insanlarla ne üzerine bey'at ediyor? diye sordu.
Kendisine:

— Ölmek üzerine bey'at ediyor, denildi.
Abdullah ibn Zeyd:
— Ben RasûlulIah(S)'tan sonra kimse ile ölmek üzere bey'at etmem, dedi.
Kendisi Hudeybiye'de Rasûlullah'in beraberinde hazir bulunmustu [238].

195-.....Iyâs ibnu Selemete'bni'1-Ekva' söyle demistir: Bana babam Selemetu'bnu'1-Ekva' tahdîs etti. Kendisi agaç altinda bey'at eden sahâbîlerden idi. Söyle dedi: Biz Peygamber(S)'le birlikte cu-mua namazini kilardik, sonra dönerdik de, duvarlarin, kendisinde gölgelenebilecegimiz bir gölgesi olmazdi [239].

196-..... Yezîd ibnu Ebî Ubeyd söyle demistir: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'ya:
— Sizler Hudeybiye günü hangi sey üzerine Rasûlullah (S) ile bey'at ettiniz? diye sordum.
Seleme (R):
— Ölmek (ve kat'iyyen dönmemek) üzere, dedi [240].

197-.....el-Alâ ibnu'l-Müseyyeb'den babasi Müseyyeb ibn Rafi' et-Taglebî söyle demistir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'e kavustum da:
— En güzel yasayis sana kutlu olsun! Sen Peygamber'e sahâbî-lik ettin ve onunla agaç altinda bey'at yaptin! dedim.
Bunun üzerine el-Berâ:
— Ey kardes oglu! Peygamber'den sonra bizim ne fitneler çikardigimizi sen bilmezsin, dedi [241].

198-.....Muâviyeibnu Sellâm, Yahya ibn EbîKesîr'den; o da Ebû Kilâbe'den tahdîs etti ki, Sabit ibnu'd-Dahhâk, kendisinin agaç altinda Peygamber'le bey'at yaptigini haber vermistir.

199-.....Bize Su'be ibnu'I-Haccâc, Katâde'den haber verdi ki, Enes ibn Mâlik (R) "Biz hakikat sana apâsikâr bir fetih (yolu) açtik... " (ei-Feth: i) âyeti hakkinda söyle demistir:
— O feth, Hudeybiye'dir. Rasûlullah'in sahâbîleri:
— Bu sana kutlu ve mutlu olsun yâ Rasûlallah (Allah geçmis ve gelecek günâhlarini magfiret etti)! Bizim için ne var (yâni Allah bu husûsda bizlere ne hükmetti)? dediler.
Allah: "(Bütün bu lütuflar) erkek mü 'mirilerle kadin mü 'minleri altlarindan irmaklar akan cennetlere -içlerinde ebedî ve sermedi olarak-sokmak, onlarin günâhlarim keffâret etmek içindir. Iste bu, Allah indinde en büyük kurtulus ve saadettir" (el-Feth: 5) âyetini indirdi.
Su'be dedi ki: Ben Kûfe'ye geldim ve bu hadîsin tamâmini Katâde'den olmak üzere tahdîs ettim. Sonra Katâde'ye döndüm ve bunu kendisine zikrettim. Katâde:
— Amma "înnâfetahnâ leke"rûn Hudeybiye ile tefsîri Enes'in rivâyetindendir; "Henîen vemerîen"\se Ikrime'nin rivâyetindendir, dedi [242].

200-.....Meczeetu'bnu Zahir el-Eslemî'den; o da babasi Zahir ibnu'l-Esved'den: Bu Zahir, agaç

altinda yapilan bey'atte hazir bulunanlardan idi. Söyle demistir: (Hayber'de) ben esek etlerini pisirmek için tencerenin altina ates yakiyordum. Tam bu sirada Rasûlullah'in nidâcisi:
— Rasûlullah sizleri esek etlerinden nehyediyor! diye bagirdi.
Yine Meczee'den; o da Eslemîler'den yâhûd sahâbîlerden ve agaç altinda bey'at eden kimselerden bir adamdan ki, onun ismi Uhbân ibnu Evs'tir. Bu zâtin dizi rahatsiz olmustu da secde ettigi zaman dizinin altina bir yastik kor idi [243].

201-..... Agaç altinda bey'at yapan sahâbîlerden olan Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) söyle demistir: (Hayber seferine gittigimizde) Ra-sûlullah ile sahâbîlerine kavud getirildi de onlar bunu agizlarinda evirip çevirip çignediler...
Basra Kaadisi Muâz ibn Muâz, Su'be ibnu'l-Haccâc'dan rivayet etmekte bu hadîsin senedindeki râvîlerden Ibnu Ebî Adiyy'e mu-tâbaat etmistir [244].

202-..... Ebû Cemre (Nasr ibnu Imrân) söyle demistir: Ben, hem Peygamber'in sahâbîlerinden ve ayni zamanda agaç altinda bey'at eden kimselerden olan Âiz ibn Amr(R)'dan:
— (Vitr namazini kildiktan sonra uyuyup uyaninca, tekrar nafile namaz kilan kimse için evvelce kildigi) vitr namazi bozulur mu? diye sordum.
Âiz:
— Vitr namazini gecenin evvelinde kildigin zaman, artik gecenin sonunda vitr namazi kilma, diye cevâb verdi [245].

203-.....Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da babasi Eslem'den söyle haber verdi: Rasûlullah (S) seferlerinden birinde yol aliyordu. Umer ibnu'I-Hattâb da bir gece Rasûlullah'in beraberinde gidiyordu. Bu sirada Umer, Rasûlullah'a birsey sordu. Fakat Rasûlullah (vahy ile mesgul bulundugu için) Umer'e cevâb vermedi. Umer sonra yine sordu. Rasûlullah bu defa da cevâb vermedi. Umer, (Rasûlullah isitmedi sanarak) sonra bir daha sordu. Rasûlullah yine cevâb vermedi. Bunun üzerine Umer içinden kendi kendine:
— Anan seni kaybetsin yâ Umer! Bak üç kerre Rasûlullah'a (sorguda) israr ettin de bu sorgularin hepsinde Rasûlullah sana cevâb vermedi, dedi.
Umer (rivayetine devamla) söyle dedi: Ben bunun üzerine devemi hareket ettirip sürdüm. Sonra hakkimda (tevbîh edici) Kur'ân inmesinden korkarak müslümânlann önüne geçtim. Fakat çok beklemedim. Bir çagirganin bana seslendigini isittim. Ve (kendi kendime) dedim ki:
— Yemîn olsun simdi hakkimda Kur'ân inmis olmasindan hakîkaten korktugumu i'tirâf ettim. (Ve bu korku içinde) Rasûlullah'in huzuruna geldim de kendisine selâm verdim. Rasûlullah bana (sevinç içinde):
— "Yemîn olsun bu gece bana bir sûre indirildi ki, o sûre bana, üstüne günes dogan herseyden çok sevimlidir" buyurdu; sonra da: "Biz hakikat sana apâsikâr birfeth (ve zafer) yolu açtik. (Bu,) geçmis ve gelecek günâhini Allahhn magfiret etmesi, senin üzerindeki nVmetini tamamlamasi, seni (bu sayede) dogru yola iletmesi içindir. Ve Allah'in sana çok serefli bir muzafferiyetle yardim etmesi [246]

içindir... " (el-Feth: 1-3) .

204-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs edip söyle dedi: Ben bu hadîsi ez-Zuhrî'den tahdîs ettigi zaman isittim. Bir kismini Zuh-rî'den ezberledim. Ma'mer ibn Râsid de beni Zuhrî'den isittigim ki-simda sabit ve kararli kildi. O da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da el-Misver ibn Mahrame'den ve Mervân ibnu'l-Hakem'den. Bu son ikisinden biri, arkadasi üzerine bâzi artirma yapiyordu. Misver ile Mervân söyle demislerdir: Peygamber (S) Hudeybiye yilinda sahâbîlerin-den yüzer kisilik on bu kadar bölük içinde sefere çikti. (Medîneliler'in ihrama girme yeri olan) Zu'1-Huleyfe'ye geldigi zaman kurbanlik develerin boyunlarina kurbân nisanesi olan gerdanliklarini takti, hör-güçlerini de biçakla çizip kanatarak nisanladi. Ve buradan i'tibâren umre niyetiyle ihrâmlandi. Rasûlullah, Huzâa kabilesinden (Busr ibn Sufyân adli) bir gözcüsünü de kesif için ileri gönderdi. Kendisi de (ma-iyyetiyle beraber) yürüdü. Tâ Gadîru'l-Estât mevkiine kadar ilerledi. Burada gözcüsü geldi ve su haberleri söyledi:
— (Yâ Rasûlallah!) Kureys Senin aleyhinde birçok halk toplamis ve Ehâbis denilen topluluklari da aleyhinde kendi ittifakina almis. Müsrikler Seninle muhakkak harb edecekler ve Ka'be'yi ziyaretten Seni men' edecekler ve Mekke'ye girmene mâni' olacaklar, dedi. Bu haber üzerine Rasûlullah (istisare için sahâbîlerini toplayip onlara):
— "Ey insanlar! Bana fikrinizi söyleyiniz: Bizi Ka'be'yi ziyaretten men1 etmek isteyen su müsriklerin aileleri ve çoluk çocuklari üzerine akin etmemi uygun buluyor musunuz? Eger bu sirada müsrikler bize karsi gelirlerse (onlarla harb eder ve onlari yeneriz). Çünkü Aziz ve Celîl olan Allah müsriklerden bir gözü kesmistir (yânî bir casusumuzu müsriklerin gözünden korumustur). Eger müsrikler üzerimize gelmezlerse bu düsmanlarimizi (aileleri, çoluk çocuklari ve mallari) baskina ugramislar, zorla alinmislar hâlinde birakiriz" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah! Sen su Beyt'i ziyaret kasdedici olarak yola çiktin. Bir kimseyi öldürmek ve bir kimse ile harbetmek istemezsin. Su hâlde Ka'be'ye dogru yürü. Her kim bizi Ka'be'yi ziyaretten men' ederse, onunla vurusuruz! dedi.
(Bunun üzerine) Rasûlullah:
— "Allah'in ismi üzere yürümege devam edin!" buyurdu [247].

205-.....Bana Ibn Sihâb'm kardesinin oglu, amcasi(Muhammed ibn Müslim ibn Sihâb)ndan tahdîs etti. O söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi de Mervân ibnu'l-Hakem ile Misver ibn Mahrame'den isitmistir. Bu iki sahâbî Rasûhillah'in Hudeybiye umresi hakkindaki haberinden bir haber naklediyorlardi. (Ibn Sihâb söyle dedi:) Urvenin o iki sahâbîden bana haber verdigi seyler içinde su fikralar vardi:
Rasûlullah (S) Hudeybiye günü ta'yîn edilen sulh müddeti üzerine Süheyl ibn Amr ile yazisma yaptigi zaman, Süheyl ibn Amr'in ileri sürdügü sartlar içinde sunlar da vardi: Süheyl:
— Sana bizden bir erkek gelirse, o gelen kimse senin dîninde olsa bile onu bize geri vereceksin ve onunla bizim aramizi bosaltacaksin, dedi ve Süheyl ancak bu sart üzerine Rasûlullah ile baris andlas-masi yapacaginda diretti.
Müslümanlar bu sarti istemeyip öfkelendiler ve bu sart aleyhinde konustular. Süheyl, Rasûlullah ile

ancak bu sart üzere andlasma yapmakta dayatinca Rasûlullah (o sarti kabul edip) onunla anlasmaya vardi.
Bu madde uyarinca daha o gün Rasûlullah, Süheyl ibn Amr'in oglu Ebû Cendel'i babasina geri verdi. O anlasma müddeti içinde Rasûlullah'a gelen herbir erkegi, müslümân olarak gelmis de olsa muhakkak geri çevirmistir.
Bu arada mü'min kadinlar da Muhacir olarak geldi. Ve Ukbe ibn Ebî Muayt'm kizi Ümmü Kulsüm de kadinlik çagina erismis oldugu hâlde o günü Rasûrullah'in yanina çikip gelenlerdendi. Arkasindan ailesi de geldiler de Ümmü Kulsüm'ü kendilerine geri vermesini Rasûlullah'tan istiyorlardi. Fakat Yüce Allah, mü'min kadinlar hakkinda indirdigim indirdigi için -el-Mümtehine: 10. âyeti indirdigi içiri-(Rasûlullah, Ümmü Kulsüm'ü ailesine geri vermemistir).
Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) mü'min kadinlardan muhacir olup gelenleri su âyet ile imtihan ediyordu:
'Ey Peygamber, mü 'min kadinlar -Allah 'a hiçbirseyi es tutmamalari, hirsizlik yapmamalari, zina etmemeleri, evlâdlanm öldürmemeleri, elleriyle ayaklari arasindan bir iftira düzüp getirmemeleri, (emredecegin) herhangi bir iyilik hususunda sana âsî olmamalari sartiyle- sana bey'atlesmeye geldikleri zaman, bey'atlerini kabul et. Onlar için Allah'tan magfiret isteyiver. Çünkü Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (ei-Mümtehine: 12).
Yine amcasindan o, yâni Ibn Sihâb: O zaman Allah'in, kendi Rasûlü'ne, müsrik erkeklerin mü'min olarak hicret etmis kadinlarina yaptiklari mehr ve diger harcamalari müsrik erkeklere geri vermesini emrettigi haberi de bize ulasti, demistir. Ve yine bize Ebû Ba-sîr kissasi da ulasti, deyip o hadîsi de uzunlugu ile zikretmistir [248].

206- Bize Kuteybe ibn Saîd, (Imâm) Mâlik'ten; o da Nâfi'den söyle tahdîs etti: Abdullah ibn Umer (Haccâc'in Abdullah ibn Zubeyr'le harb etmek için Mekke üzerine bir ordu ile yürüdügü) fitne senesi içinde umre niyetiyle yola çikti da:
— Eger ben Beyt'i ziyaretten men' olunursam, ben de Rasûlul-lah (S) ile yaptigimiz gibi yaparim, dedi ve akabinde telbiye ederek (Zu'1-Huleyfe'de) umre niyetiyle ihrâmlandi.
Çünkü Rasûlullah da Hudeybiye senesinde böyle umre niyetiyle ihrama girmisti.

207-.....Ibn Umer (fitne zamaninda) umre niyetiyle ihrama girdi de: Eger benimle Beyt arasina engel olunursa, ben de Kureys kâfirlerinin Peygamber'le Beyt arasina engel olduklari zaman Peygamber'in Hudeybiye'de yaptigi isleri yaparim, dedi ve su âyeti okudu: "Andolsun ki, Allah 'in Rasûlü 'nde sizin için güzel bir tâbV olup uyma numunesi vardir..." (ei-Ahzâb: 2i).

208-.....Abdullah ibn Umer'in iki oglu Ubeydullah ile Salim, babalari Abdullah ibn Umer'le konustuklarini Nâfi'e haber vermislerdir.
H ve yine bize Mûsâ ibn Ismâîl tahdîs etti: Bize Cuveyriye, Nâfi'den söyle tahdîs etti: Abdullah ibn Umer'in ogullarindan bâzisi Ibn Umer'e:
— Bu yil yerinde kalsan (hacca gitmesen elbette daha hayirli olur)! Çünkü ben senin bu sene Beyt'e ulasamayacagindan korkuyorum, dedi.

Ibn Umer dedi ki:
— Biz Peygamber'in beraberinde yola çiktik. Kureys kâfirleri Beyt'e varmaga mâni' oldular. Bunun üzerine Peygamber kurbanliklarini kesti, basim tiras etti, sahâbîleri de saçlarini kisalttilar.
Ibn Umer devamla söyle dedi:
— Sizi sâhid tutuyorum ki, ben kendime umre yapmayi vâcib kildim. Eger benimle Beyt'in arasi serbest birakilirsa Beyt'i tavaf ederim. Eger benimle Beyt'in arasina engel olunursa, ben de Rasûlul-lah'in (Hudeybiye'de) yaptigi gibi yaparim, dedi (ve Zu'1-Huleyfe'de umre niyetiyle ihrama girdi).
Bir saat gittikten sonra:
— Mâni' olunmakla ihramdan çikmanin cevazinda hacc ile um-
renin ikisini de bir görüyorum (aralarinda fark görmüyorum). Sizleri sâhid tutuyorum ki, ben umrem ile beraber hacci da kendime vâcib kildim, dedi (ve kiran haccina niyet etti).
Mekke'ye girdigi gün bir tavaf ve bir sa'y yapti (ikaamet etti). Nihayet (nahr gününde kurbanini kesip) iki ibâdetten beraberce ihramdan çikti [249].

209-..... Nâfi' söyle demistir: Insanlar "Ibn Umer, babasi Umer'den önce müslümân oldu" diye konusuyorlar. Hâlbuki is böyle degildir. Is söyledir: Umer, Hudeybiye günü oglu Abdullah'i, Ensâr'-dan bir kisinin yaninda bulunan atin, üzerine binip harbetmek mak-sadiyle getirmesi için, atinin yanma göndermisti. Bu sirada Rasûhillah agacin yaninda insanlardan bey'at aliyordu. Hâlbuki Umer bu bey'-at isini bilmiyordu. Abdullah, Rasûlullah ile bey'at edip, sonra ati almaya gitti ve ati Umer'e getirdi. O sirada Umer, harbetmek için zirhini giymekle mesguldü. Abdullah babasina Rasûlullah'in agaç altinda insanlardan bey'at almakta oldugunu haber verdi.
Râvî dedi ki: Hemen Umer bey'at yerine gitti, kendisiyle beraber oglu da gitti..Nihayet Umer de Rasülullah'a bey'at etti. Iste in-sanlar'in "Abdullah ibn Umer, babasi Umer'den önce müslümân oldu" diye konusur olduklari söz, budur.
Ve Hisâm ibn Ammâr söyle demistir: Bize el-Velîd ibnu Müslim tahdîs etti. Bize Umer ibnu Muhammed el-Umerî tahdîs etti. Bana Nâfi', Ibn Umer'den haber verdi (o söyle demistir): Hudeybiye günü-insanlar Peygamber'in beraberinde idiler; agaçlarin gölgelerine dagilmislardi. Derken birdenbire insanlar Peygamber'in etrafini çevirdiler. Umer:
— Yâ Abdallah! Bak bakalim, insanlarin hâli nedir; Rasûlullah'in etrafini kusatmislar? dedi.
Abdullah insanlari bey'at yapiyor hâlde buldu ve kendisi de bey'at etti. Sonra Umer'in yanina döndü. Akabinde Umer de varip bey'at yapti [250].

210-.....Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) -anlasma hükmüne göre îfâ ettigi- umreyi yaptigi zaman, biz de beraberinde idik. Peygamber Ka'be'yi tavaf etti; biz de berabe-rinde tavaf ettik. O namaz kildi; biz de beraberinde namaz kildik. O, Safa ile Merve arasinda sa'y yapti. Bu sirada biz Peygamber'i Mekke ahâlîsinden herhangibir kimse O'na bir zarar isabet ettirmesin diye koruyorduk [251].

211-.....Mâlik ibn Migvel tahdîs edip söyle demistir: Ben Ebû Husayn Usmân ibn Âsim el-KûfîJden isittim, söyle dedi: Ebû Vâil söyle dedi: Sehl ibn Huneyf el-Ensârî (R) Siffin vak'asindan

geldigi zaman, biz ondan haber istemek üzere yanma geldik. (O, bu harb gününde taksîr yapmakla ittihâm ediliyordu.) Söyle dedi:
— Sizler bu harb hakkinda kendi re'yinizi ittihâm ediniz. (Çünkü ictihâd ettiginiz bir ictihâdla Islâm içinde kardeslerinizle harb ediyordunuz.) Yemîn olsun ben kendimi Ebû Cendel gününde gördüm, eger Rasûlullah'a karsi O'nun emrini reddetmeye muktedir olaydim, muhakkak O'nun Ebû Cendel hakkindaki emrini reddederdim. Allah ve Rasûlü en bilendir. Biz Allah yolunda bize agir gelen herhan-gibir is için kiliçlarimizi omuzlarimizdan her indirisimizde muhakkak o kiliçlar (su müslümânlar arasinda meydana gelen) fitne isinden önce tanimakta oldugumuz ise dogru bizlere kolayliklar yapmislardir (yânî kiliçlarimiz bizi o ise yaklastirmis ve bizi o isin içine girdirmis-lerdir. Bu fitne ise, içinde müslümânlari öldürmek oldugu için müs-kildir). Bu fitneden herhangi bir tarafi kapattikça muhakkak üzerimize diger bir taraf fiskirmistir ki, biz ona nasil varacagimizi bilmiyoruz [252]
.

212-.....Ka'b ibn Ucre (R) söyle demistir: Hudeybiye zamâninda yüzüm üzerinde bitler dagilir vaziyette iken, Peygamber (S) yanima geldi ve:
— "Basindaki hasereler sana eziyet veriyor mu?" buyurdu. Ben de:
— Evet (eziyet veriyorlar), dedim. Peygamber:
— "Öyleyse basini tiras et de üç gün oruç tut yâhud alti fakiri doyur yâhud da bir kurban kes" buyurdu.
Bu hadîsin senedindeki râvîlerden Eyyûb es-Sahtiyânî: Peygam-ber'in bu oruç tutmak, alti fakiri doyurmak yâhud bir kurban kesmek sikklarindan hangisi ile söze basladigini bilmiyorum» demistir [253]
.

213-.....Ka'b ibn Ucre (R) söyle demistir: Biz Hudeybiye'de Rasûlullah'in beraberinde umre niyetiyle ihrama girmis hâlde bulunduk. Müsrikler bizi Ka'be'ye ulasmaktan habsetmislerdi. Ka'b söyle devam etti: Benim kulak memelerime kadar uzayan bol saçim vardi. Hasereler yüzümün üzerine düsüsmeye basladi. Bu sirada Peygamber yanima ugradi da:
— "Basinin hasereleri sana eziyet veriyor mu?" diye sordu.
Ben de:
— Evet (eziyet veriyor), dedim. Ka'b, su âyet indirilmisti, dedi:
"Haca da umreyi de Allah için tam yapin. Fakat (bunlardan) ahkonursamz, o hâlde kolayiniza gelen kurban yerine varincaya^ kadar baslarinizi tiras etmeyin. Artik içinizden kim hasta olur, yâhud basindan bir eziyeti bulunursa ona oruçtan* ya sadakadan yâhud da kurbandan biriyle fidye (vâcib olur)..."(ei-Bakara: 196) [254]
.

38- Ukl Ve Ureyne (Kabileleri) Kissasi Babi

214-.....Bize Saîd, Katâde'den tahdîs etti. Onlara da Enes (R) söyle tahdîs etmistir: Ukl ve Ureyne kabilelerinden birtakim insanlar Medine'ye Peygamber'in huzuruna geldiler de Islâm kelimesini söylediler, yânî tevhidi telâffuz edip Islâm'a girdiklerini açikladilar. Akabinde:

— Ey Allah'in Peygamberi! Bizler sürü sâhibleri idik, ekin ve mahsûl sâhibleri degildik, dediler.
Ve Medine'nin havasim sihhatlerine uygun bulmadilar (da burada ikaamet etmek istemediler). Rasûlullah (S) onlara zekât develerinin ve çobaninin bulundugu yere gitmelerim, o develerin içine çikip onlarin sütlerinden ve sidiklerinden içmelerini emretti. Onlar oraya gittiler ve onlardan içtiler. Nihayet Harre tarafinda bulunduklari (sagliklarina kavusup semizledikleri ve renkleri kendilerine geldigi) zaman îslâm'a girmelerinin ardindan kâfir oldular, Peygamber'in çobanini öldürdüler ve develeri önlerine katip götürdüler. Bu is Pey-gamber'e ulasinca arkalarindan arayicilar gönderdi. Gönderilen se-riyye onlari yakalayip getirdiler. Peygamber onlara kisas yapilmasini emretti. Akabinde o canilerin gözlerini çikardilar, ellerini kestiler ve kendi hâlleri üzere ölünceye kadar Harre tarafina terkedildiler [255].
Geçen senedle Katâde: Bundan sonra Peygamber'in sadaka vermeyi tesvik eder ve ölünün vücûd organlarim kesmekten nehyeder oldugu haberi bize ulasti, demistir.
Ebû Abdillah el-Buhârî söyle dedi: Su'be, Ebân ve Hammâd, Katâde'den yaptiklari rivayette "Ureyne'den birtakim insanlar" seklinde söylediler. Yahya ibn Ebî Kesîr ile Eyyûb, Ebû Kilâbe'den; o da Enes'ten "Ukl*den birtakim insanlar geldi" diye rivayet ettiler [256].

215-.....Bize Eyyûb es-Sahtiyânî ile el-Haccâc ibn Ebî Usmân es-Savvâf tahdîs edip herbiri söyle dediler: Bana Ebû Kilâbe'nin himayesinde bulunan Ebû Recâ Süleyman tahdîs etti. Ebû Recâ Sam'-da Ebû Kilâbe'nin beraberinde bulunuyordu. Umer ibnu Abdilazîz bir gün insanlarla istisare etti de:
— Su kasâme yemini hakkinda ne dersiniz? diye sordu. Oradakiler:
— Kasâme yemini haktir, Rasûlullah onunla hükmetmis, senden evvelki halîfeler de bununla hükmetmislerdir, dediler.
Ebû Recâ dedi ki: Bu sirada Ebû Kilâbe, Umer'in oturdugu se-rîrin arkasinda bulunuyordu. Anbesetu'bnu Saîd:
— Enes'in Urenîler hakkindaki hadîsi nerededir? diye sordu. Ebû Kilâbe:
— O hadîsi bana Enes ibn Mâlik tahdîs etmistir, dedi.
Abdulazîz ibnu Suheyb, Enes'ten "Ureyne'den" seklinde söyledi. Ebû Kilâbe ise Enes'ten "Ukl kabilesinden" seklinde söyleyip, o kissayi zikretti [257].

39- Zâtul-Kared Gazvesi Babi

Bu, Hayber'den üç gün önce, orada Peygamber'in sagmal develerine baskin ve yagmacilik etmeleri üzerine yapilan gazvedir [258].

216-.....Ben Seleme ibnu'l-Ekva'(R)'dan isittim, söyle diyordu: Ben bir sabah namazi ezani okunmazdan önce (Medine'den Gâbe ormanligi tarafina gitmek üzere) yola çiktim. O günlerde Rasûlul-lah'in sagmal develeri Zû-Kared mer'asinda otlayip yayiliyorlardi.
Ibnu'1-Ekva' devamla dedi ki: Yolda giderken bana Abdurrah-mân ibn Avf m bir oglani kavustu ve:

— Rasûlullah'in sagmal develeri (kirk kisilik çapulcular tarafindan) alinip götürüldü! dedi.
Ben kendisine:
— Develeri kim aldi? diye sordum.
O:
— Gatafân kabilesi adamlari! dedi.
Ibnu'1-Ekva' devamla dedi ki: Bu haber üzerine ben gür sesimle üç defa:
— Yâ Sabâhâh (Ey sabahçilar, erken kalkanlar, yetisin baskin var),! diye haykirdim.
Ibnu'1-Ekva' dedi ki: Ben bu haykirisimi Medine'nin iki kara tasligi arasindaki halka isittirdim. Sonra kendim yüzüm dogrultusu üzerine hiç saga sola bakmadan yaya olarak çapulcularin arkalarindan sür'atle kostum. Nihayet onlara yetistim. Oradaki sudan su çekmeye baslamislardi. Ben onlara oklarimi atmaya basladim. Ben iyi bir ok aticisi idim. Her ok attikça da:
— Ben Ibnu'1-Ekva'im, bu gün alçaklarin ölecegi gündür! diyor ve böylece kisa vezinli siirler söylüyordum.
Nihayet onlardan develeri kurtardim. Onlardan otuz tane de bür-deyi zorla aldim.
Îbnu'1-Ekva' dedi ki: Develeri sürüp getirirken Peygamber ve sa-hâbîler (bes veya yediyüz kisi) geldiler. Ben:
— Yâ Nebiyellah! Ben onlarin su içmelerine mâni' oldum. On-
lar, yânî hirsizlar toplulugu susuzdurlar. (Su aramakla mesguldürler.) Su saat onlara bir müfreze gönder, dedim.
Fakat Peygamber:
— "Ey îbnu 'l-Ekva', sen alacagini aldin, artik yumusak oh siddeti birak" buyurdu.
Ibnu'1-Ekva' dedi ki: Sonra Medine'ye döndük. Rasûlullah beni Medine'ye girinceye kadar devesi üzerine terkisine bindirdi [259].

40- Hayber Gazvesi Babi [260]

217-.....Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) söyle haber vermistir: Hayber yilinda Peygamber (S) ile birlikte sefere çiktik. Sahbâ'ya -ki Hay-ber'in alt basindadir- vardigimizda (Peygamber inip) ikindi namazi kildirdi. Sonra mevcûd aziklari istedi. Sevîktan, yânî kavuddan baska birsey getirilmedi. Islatsinlar diye emretti ve islatildi. Akabinde o sulandirilmis kavuddan Peygamber de yedi, biz de yedik (içtik). Sonra aksam namazina kalkti. Agzim çalkaladi. Biz de agzimizi çalkaladik. Sonra abdest almadan namazi kildirdi [261].

218-.....Selemetu'bnu'1-Ekva' (R) söyle demistir: Peygamber (S) ile beraber Hayber gazvesine çiktik. Bir gece giderken kaafileden bir kisi, Âmir ibnu'l-Ekva'a [262]:
— Yâ Âmir! Kisa vezinli siirlerinden bize birkaç parça dinletmez misin? dedi.
Âmir sâir bir kisi idi. Bunun üzerine Âmir hayvanindan asagiya indi ve su mealdeki siirini (güzel seda ve edâ ile) okuyarak kaafile develerini yollandirdi [263]:
— Yâ Allah, eger Sen hidâyet etmemis olaydin, biz dogru yolu bulamaz, sadaka vermez ve namaz

da kilmazdik, canlarimiz Sana feda olsun, bizleri hayâtta biraktigin müddetçe magfiret eyle. Düsmanla kavustugumuzda ayaklarimizi sabit tut ve üzerimize sekînet at! Süb-hesiz bizler haksizliga çagrildigimizda dayatiriz. Düsmanlar ise müsrikleri haykirarak üzerimize da'vet etmislerdir (yâni bizim aleyhimize müsriklerden yüksek sesle yardim isteyerek hücum etmislerdir).
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Siir okuyup develeri yollandiran kimdir?" diye sordu. Sahâbîler:
— Âmir ibnu'I-Ekva'dir, dediler. Rasûlullah:
— "Allah Âmir'e rahmet etsin!" diye duâ etti. Kaafileden bir kisi:
— Ey Allah'in Peygamberi, bu duâ bereketiyle Âmir cenneti hakketti. Âmir'in sehîdligi vâcib oldu. Âmir'le (ve onun siir ve kahraman-hklariyle) bizleri bir süre daha faydalandirsaydiniz! dedi [264].
Nihayet Hayber'e geldik ve Hayber ahâlîsini muhasara ettik. (Muhasara yirmi gün sürdü.) Hattâ bize siddetli bir açlik isabet etti. Sonra Yüce Allah müslümânlara Hayber kalelerinin birer birer fethini müyesser kildi. Hayber'in müslümânlara açildigi günün aksaminda mücâhidler, yer yer pekçok atesler yakmislardi. Peygamber (S):
— "Bu atesler nedir, ne üzerine yakiyorlar?" diye sordu.
Sahâbîler:
— Et pisirmek için yaktilar, diye cevâb verdiler. Peygamber:
— "Hangi et, ne eti üzerine?" diye sordu. Sahâbîler:
— Evcil eseklerin eti» diye cevâb verdiler. Peygamber:
— "O etleri dökünüz, kaplari da kiriniz!" buyurdu. Sahâbîlerden biri:
— Yâ Rasûlallah! Etleri döküp, kaplari yikasak olmaz mi? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Yâhud öyle yapiniz!" buyurdu.
Hayber'de muhârib kavim harb saffi baglayinca (Âmir, Yahü-dîler'in cenkçi pehlivani Mirhab'a karsi mubâriz çikmisti), Amir'in kilici kisa idi. Âmir bu kisa kilicini vurmak için Yahudi'nin baldirina saldirmisti. Fakat kilicinin keskin yüzü dönüp Âmir'in diz kapagina isabet etti. Kahraman Âmir bu yaradan vefat etti. (Bâzi kimseler Amir'in bu sekilde vefatini intihar sayip mükâfatsiz kalacagini söylemis, Seleme ibnu'1-Ekva' da amcasi hakkindaki bu sözlerden üzülmüstü.)
Râvî Seleme devamla söyle dedi: Rasûlullah ile sahâbîleri Hayber'den döndükleri sirada Rasûlullah beni gördü de iki elimi tutarak bana:
— "Yâ Seleme, sana ne oldu?" dedi.
Ben de kendisine:
— Babam anam Sana feda olsun! Bâzi kimseler (amcam) Âmir'in gazasinin bâtil ve sehîdliginin mükâfâtsizligmi iddia ettiler, dedim.
Peygamber:
— "Bu iddiada bulunan kisi yalan söylemistir. Âmir için muhakkak iki ecir ve sevâb vardir: Peygamber iki parmagini birlestirerek: O, câhid ve mücâhiddir (yânî biri Allah yolunda cihâd sevabi, öbürü cehdi ve bu ugurda son kudretini harcamasinin sevabi). Yer^ yüzünde yürüyen Arab irkindan onun benzeri bir Arab az bulunur" buyurdu.
Bize Kuteybe ibnu Saîd tahdîs etti: Bize Hatim ibn Ismâîl tahdîs etti ve hadîsinde "Yeryüzünde onun benzeri pek az yetisir" seklinde söyledi [265].

219-.....Enes (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) geceleyin Hayber'e (yakin Recî' vadisine) geldi, (orada eglendi). Çünkü Rasûlullah gece vakti bir düsman kavim üzerine vardiginda onlara gece baskini yapmaz, sabaha girinceye kadar beklerdi... Sabah olunca Hayber Ya-hûdîleri kazmalari, kürekleri ve büyük küfeleriyle disari çiktilar. Ra-sûlullah'i görünce:
— Muhammed, vallâhî Muhammed ve ordusu! diye bagristilar. Bunun üzerine Peygamber:
— "Allâhu Ekber, Hayber harâb oldu gitti (yâhud: harâb olsun)! Biz bir kavmin yurduna indik mi, inzâr edilmis olanlarin sabahi ne fena olur! buyurdu.

220-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Biz Hayber'e sabah erkenden baskin yaptik. Hayber ahâlîsi zirâat aletleriyle sehir disina çiktilar da Peygamber'i gördüklerinde:
— Muhammed, vallâhî Muhammed ve ordusu! diye bagristilar. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Attâhu Ekber! Hayber harâb oldu. Biz bir kavmin sahasina indigimiz zaman korkutulan o kavmin sabahi ne fena olur!" buyurdu.
Biz Hayber'de birçok esek etleri elde etmistik. Bu sirada Pey-gamber'in münâdîsi:
— Allah ve Rasûlü sizleri esek etlerinden nehyederler. Çünkü esek etleri pistir! diye nida etti.

221-.....Enes ibn Mâlik(R)'ten; söyle demistir: Rasûlullah'a biri geldi de:
— Esekler yenildi, dedi. Rasûlullah sustu.
Sonra ikinci kerre geldi de yine:
Esekler yenildi, dedi. Rasûlullah yine sükût etti. Sonra üçüncü defa geldi ve:
— Esekler tüketildi, dedi.
Bu sefer Rasûlullah bir münâdîye emretti, o da insanlar içinde:
— Allah ve Rasûlü sizleri evcil esek etlerinden nehyederler! diye nida etti.
Et tencereleri kaynar hâldeyken bunlar oldugu gibi döküldü [266].

222-.....Enes (R) söyle demistir: Peygamber (S) Hayber'e yakin bir yerde sabah namazini daha karanlik iken kildirdi. Sonra:
— "Allâhu Ekber, Hayber harâb oldu. Bizler bir kavmin sahasina indigimiz zaman (Öteden beri gelecek tehlikelerle) korkutulmus olan o kâfirlerin sabahi ne kötü olur!" buyurdu.
Yahudiler Hayber'in sokaklarinda kosarak disariya çiktilar. Peygamber, Hayber ahâlîsinin muhârib olanlarini öldürdü. Nesillerini, ogullari ve kizlarim da esîr aldi. Safiyye (bintuHuyey ibn Ahtab) esirler arasinda idi. Evvelâ Dihye ibn Halîfe el-Kelbî'ye geçti. Sonra Pey-gamber'e geçti. Peygamber onun hürriyete kavusturulmasini onun mehri yaparak, onunla evlendi.
Abdulazîz ibnu Suheyb, Sâbit'e hitaben:
— Yâ Ebâ Muhammedi Enes ibn Mâlik'e "Safiyye'ye Peygamber ne mehr ta*ym etti?" diyen sen misin? diye sordu da Sabit, Su-heyb'in sorusunu tasdik olarak, basini hareket ettirdi.

223-.....Abdulazîz ibnu Suheyb söyle demistir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten isittim: Peygamber (S) -Kurayza ve Nadîr ogullari'nm seyyidesi olan- Safiyye'yi esîr aldi. Akabinde Safiyye'yi âzâd etti ve onunla evlendi, diyordu.

Sabit el-Bunânî, Enes'e:
— Peygamber, Safiyye'ye ne mehr verdi? diye sordu. Enes:
— Peygamber, Safiyye'ye hürriyet verdi de, nefsinin hürriyete kavusturulmasini ona mehr yapti, dedi 268.
268 Hadîslerin basliga uygunluklari meydandadir.
Safiyye bintu Huyey, Nadîr ogullan'nm en büyük hanedanindan Hârûn Peygamber'in neslinden temiz ve güzel bir kadin idi. Evvelâ Nadîr ogullan'nm ileri gelenlerinden Sellâm ibn Miskem'le evlenmis, ondan ayrilma vâki' olup Ki-nâne ibn Ebî'l-Hakîk'la evlenmis, Hayber gazvesi esnasinda henüz yeni gelin iken Kamus kalesinde esîr edilmistir.

224-.....Bize Ya'kûb ibn Abdirrahmân el-Iskenderânî, Ebû Hâzim'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den tahdîs etti (ki, o söyle demistir): Rasûlullah (S) ile müsrik Yahudiler (Hayber harbinde) karsilastilar da cenk ettiler. (O günün harbi sona erip) Rasûlullah kendi askerî karargâhina, öbürleri de kendi askerî karargâhlarina dönmüslerdi. Fakat Rasûlullah'in sahâbîleri içinde bir adam vardi ki, o, düsman ordusundan ayri düsen, yâhud orduya katilmamis bulunan Yahudi'nin arkasini birakmayip amansiz ta'kîb ediyor ve kiliciyla ona vuruyordu. (Bu adamin cenkçiligi hakkinda) [267]:
— Bu gün bizden hiçbir kisi Fulân'in gösterdigi kahramanlik derecesinde yeterlilik göstermedi, denildi.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Dikkat, o kisi muhakkak cehennem ehlindendir"buyurdu. Sahâbîlerden bir kisi (Eksum ibn Ebi'1-Cevn el-Huzâî):
— Öyleyse ben onunla beraber olup, onu gözetleyecegim, dedi.
Râvî Sehl dedi ki: Bu Huzâali kisi o adamla beraber harb sahasina çikti ve harb saf finin neresinde durduysâ, o da onunla beraber orada durdu. O kisi harbde ne kadar çeviklik gösterdiyse, Huzâali kisi de onunla birlikte çeviklik gösterdi.
Râvî Sehl dedi ki: Nihayet o adam agir sekilde yaralandi. (Bu yaranin acisiyle) ölümün acele gelmesini istedi de kilicini (yânî kilicin demirini) yere koydu, kilicin agzini ise iki memesi arasina koydu ve kilicin üstüne yüklendi. Bu suretle kendisini öldürdü. Bunun üzerine Huzâali Eslem, Rasûlullah'in huzuruna çikti ve:
— Yâ Rasûlallah, ben sehâdet ederim ki, Sen muhakkak Allah'in Rasûlü'sün! dedi.
Rasûlullah:
— "Bu sehâdetin sebebi nedir?" diye sordu. Huzâali kisi:
— Biraz önce cehennem ehlinden oldugunu haber verdigin o kisi, hakîkaten cehennemliklerdendir. Onun cehennemliklerden oldugu hakkindaki sözünüzü insanlar zihinlerinde büyüttüler. Ben de bu adami sizin için ta'kîb eder gözetlerim demistim. Ve hakîkaten ardi-sira çikip, onun her hareketini arastirdim. Nihayet bu adam agir sekilde yaralandi ve ölümün çabuk gelmesini isteyerek kilicinin demirini yere, keskin agzim da iki memesi arasina koydu. Sonra kilicin üstüne yüklendi. Ve bu suretle kendisini öldürdü, dedi.
Bu sirada Rasûlullah:
— "Insanlar arasinda bir sinif kisi vardir ki, halka görünüse göre cennet ehline yarasan hayirli isler

yapar; hâlbuki o cehennemliklerdendir. Yine insanlardan bir kisim da yardir ki, halka görünüsüne göre cehennemliklere âid kötü isler yapar; hâlbuki o cennetliklerdendir!" buyurdu [268].

225-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Biz Hayber'de hazir bulunduk. Rasûlullah (S) beraberinde (yânî ordusunda) bulunanlardan olup da Islâm'i iddia etmekte bulunan bir adam için:
— "Bu, ates ehlindendir" buyurdu.
Kital zamani gelince o zât en siddetli sekilde kital yapti ye çok yara aldi. Insanlarin bâzisi Rasûlullah'in sözü hakkinda sübheye düstüler. O zât, yaralarinin acisini hissetti de elini ok kuburuna uzatip, orada birkaç ok çikardi ve onlarla kendisini öldürdü. Bunun üzerine müslümânlardan bâzilari sür'atle gittiler de:
— Yâ Rasûlallah! Allah Senin sözünü dogruladi: O Fulân kisi intihar etti ve kendisini öldürdü, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Kalk yâ Fulân! Cennete mü'min olandan baskasi girmez; muhakkak ki Allah, bu dîni (dilerse) fâcir kisi ile de te'yîd edip kuvvetlendirir hakikatini i'lân eti" buyurdu [269].
ez-Zuhrî'den rivayetinde Ma'mer ibn Râsid, Suayb'e mutâbaat etti. Ve Sebîb ibn Saîd, Yûnus ibn Yezîd'den söyledi ki, Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Abdurrahmân ibnu Ab-dillah ibn Ka'b haber verdiler ki, Ebû Hureyre: Biz Hayber'de Pey-gamber'in beraberinde hazir bulunduk... demistir.
Abdullah ibnu'l-Mubârek, Yûnus'tan; o da ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'1-Müseyyeb'den; o da Peygamber'den söyledi. ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Salih ibnu Keysân, Abdullah ibnu'l-Mubârek'e mutâbaat etti.
ez-Zubeydî (Muhammed ibnu'l-Velîd) söyle dedi: Bana ez-Zuhrî haber verdi; ona da Abdurrahmân ibn Ka'b haber verdi ki, Ubeydul-lah ibn Ka'b söyle demistir: Bana Hayber'de Peygamber'le beraber hazir bulunan kisi haber verdi. Ve yine ez-Zuhrî söyle demistir: Bana, Ubeydillah ibn Abdillah ibn Umer ile Saîd ibnu'l-Müseyyeb, Peygamber'den olmak üzere haber verdiler [270].

226-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Hayber'e gazveye gittigi zaman - yâhud da söyle demistir: Rasûlullah Hayber'e (yânî Hayber'den) yöneldigi zaman- sahâbîler bir vâdîye yukaridan baktiklarinda yüksek sesle:
— Allâhu Ekber, Allâhu Ekber, Lâ ilahe ille'Hah... diye tekbîr aldilar.
Bunun üzerine Rasûlullah onlara:
— "Nefislerinize yumusak davranin. Çünkü sizler ne sagiri çagiriyorsunuz, ne de gaibe sesleniyorsunuz. Muhakkak ki sizler pek isiten veçokyakin olan Allah'a duâ ediyorsunuz. O her zaman sizinle beraberdir!" buyurdu.
Bu sirada ben, Rasûlullah'in bineginin arkasinda idim. Ben de:
— Lâ havle velâ kuvvete illâ bVllâhi (= Kulun çâresi ve kuvveti yalniz Allah'in yardimiyle meydana gelir) demege basladim.
Rasûlullah benim sözlerimi isitti ve:

— "Ey- Abdallah ibne Kays!" diye seslendi. Ben:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah (= Buyur, emrinizi almaga hazirim yâ Rasûlallah)! dedim. Rasûlullah:
— "Sana cennet hazînelerinden büyük bir hazîne degerinde olan bir kelimeye delâlet edip bildireyim mi?" buyurdu.
Ben de:
— Evet bildir yâ Rasûlallah, babam anam Sana feda olsun, dedim.
Rasûlullah:
— "O kelime Lâ havle velâ kuvvete illâ bVllâhVdir" buyurdu [271].

227- Bize el-Mekkî ibnu Ibrâhîm tahdîs etti: Bize Yezîd ibnu Ebî Ubeyd tahdîs edip söyle dedi: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'm baldirinda bir darbe eseri gördüm de:
— Yâ Ebâ Müslim! Bu vurma nedir? dedim.
Seleme:
— Bu, Hayber günü bana isabet eden bir darbedir. Insanlar: Seleme vuruldu, dediler. Akabinde ben Peygamber'e geldim. Peygamber (S) o darbenin yerine üç defa nefes etti. Ben o saatte (veya bir saatlik bir zaman içinde) bu yaradan agri ve izdirab duymadim [272].

228-.....Sehl ibn Sa'd (R) söyle demistir: Peygamber (S) ile müsrikler, Peygamber'in gazvelerinden birinde (yânî Hayber'de) karsilastilar da cenk ettiler. (O günün harbi sona erince) müslümân ve Yahûdîler'den olan her topluluk, kendi askerlerinin yerine döndüler. Müslümanlarin içinde bir adam vardi ki, o, müsriklerden ayri düsen yâhud müsrik ordusuna katilamamis bulunan her münferid Yahudi'nin arkasini birakmayip amansiz ta'kîb ediyor ve onu kiliciyla vuruyordu.
— Yâ Rasûlallah! Sahâbîlerin hiçbirisi Fulân kisi derecesinde yeterlilik gösteremedi, denildi.
Rasûlullah:
— "Sübhesiz o kimse cehennem ehlindendir" buyurdu.
" Sahâbîler:
— Eger o zât (bu ciddiyeti ve mucâhedesiyle beraber) cehennem ehlinden olduysa, bizim hangimiz cennet ehlindendir? dediler.
Sahâbîler toplulugundan biri dedi ki:
— Yemîn olsun ben o zâti muhakkak ta'kîb edecegim... Çeviklik yaptiginda ve yavas davrandiginda onun beraberinde bulundum. Sonunda yaralandi. (Yarasinin acisindan ötürü) ölümün çabuk gelmesini istedi de kilicinin sapini yere, keskin ucunu da iki memesinin arasina koydu. Sonra kilicin üzerine yüklendi. Böylece kendini öldürdü.
Bunlari ta'kîb edip gören sahâbî Peygamber'e geldi ve:
— Ben Sen'in Allah'in Rasûlü olduguna sehâdet ediyorum, dedi.
Peygamber:
— "Bu sehâdeün sebebi nedir?" diye sorunca o, gördüklerini Peygamber'e haber verdi.
Bunun üzerine Peygamber söyle buyurdu:
— "Öyle kisi vardir ki, insanlara görünen islerde o muhakkak cennet ehlinin amelini isler; hâlbuki o ates ehlindendir. Yine insanlara görünen islerde ates ehlinin amelini yapar; hâlbuki kendisi cennet

ehlindendir" buyurdu [273].

229-.....Ebû Imrân (Abdulmelik ibn Habîb el-Cevnî) söyle demistir: Enes ibn Mâlik (Basra'da bulundugu sirada) bir cumua günü insanlara bakti da baslarinda birçok taylesanlar gördü. (Enes, Bas-ralilar'in bu baslik seklinden hoslanmadi da:)
— Su saatte Basrahlar sanki Hayber Yahudileri! Dedi [274].

230-.....Seleme (R) söyle demistir: Hayber'de Alî gözünden rahatsiz olmustu da Peygamber'den geri kalmisti. Kendi kendine:
— Ben Peygamber'den geri kaliyorum, dedi de akabinde Pey-gamber'e ulasti.
Sabahinda Hayber'in fetholundugu geceye girdigimizde Peygamber:
— "Yemin olsun yarin ben sancagi bir adama verecegim ki -yâhud da: Yarin bayragi öyle bir adam alacaktir ki- Allah ve Rasûlü onu sever. Hayber ona açilacaktir" buyurdu.
Bizler herbirimiz o sancagi alacak kisi olmamizi ümîd edip duruyorduk.
— Iste Alî! denildi.
Peygamber sancagi Alî'ye verdi ve Hayber'in fethi Alî'ye müyesser oldu.

231-.....Ebû Hazim söyle demistir: Bana Sehl ibn Sa'd (R) söyle haber verdi: Rasûlullah (S) Hayber gününde:
— "Müslümanlarin su bayragini yarin bir kisiye verecegim ki, Allah Hayber'in fethini onun iki elinde müyesser kilacaktir. O Allah'i ve Allah'in Rasûlü'nü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever!" buyurdu.
Râvî devamla dedi ki: Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler gecelerini bayrak onlardan hangisine verilecek diye bir karisiklik ve ihtilâf içinde geçirdiler. Sabaha girdiklerinde insanlarin hepsi bayra-gin kendilerine verilmesini umarak Rasûlullah'in huzuruna gittiler. Fakat Rasûlullah:
— "Alî ibn Ebî Tâlib nerededir?" diye sordu.
— Yâ Rasûlallah, o, iki gözünden sikâyet ediyor, denildi. Rasûlullah:
— "Ona haber gönderin (gelsin)1' buyurdu.
Akabinde Alî huzura getirildi. Rasûlullah Alî'nin gözlerine püskürdü ve duâ etti. Alî hemen iyilesti, hattâ kendisinde hiç agri yokmus gibi oldu. Rasûlullah sancagi Alî'ye verdi. Alî:
— Yâ Rasûlallah! Hayber Yahûdîleri'yle onlar da bizim gibi (müslümân) oluncaya kadar cenklesecek miyim? diye sordu.
Rasûluîlah:
— "Yâ Alî, yavas yavas ilerleyip onlarin açik ve genis meydanlarina ininceye kadar içlerine girip sokul. Sonra onlari Islâm'a davet et. Ve Islâm içinde üzerlerine vâcib olan Allah haklarini onlara haber ver. Allah'a yemin ederim ki, Allah'in senin irsadinla bir tek kisiyi hidâyete erdirmesi, senin için kirmizi develere sâhib olmandan daha hayirlidir" buyurdu [275].

232-.....(Burada iki senedie gelen bu hadîste) Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Bizler Hayber'e geldik. Allah, Peygamberi'ne (Kamus) kalesinin kapilarini açinca, Peygamber'e Safiyye bintu

Huyey ibn Ahtab'm güzelligi zikrolundu. Kocasi (Kinânetu'bnu'r-Rabf ibn Ebî'l-Hakîk) öldürülmüstü. Hâlbuki kendisi yeni gelin olmustu. Peygamber, Safiyye'yi kendisi için ayirip seçti. Akabinde Safiyye ile yola çikti, nihayet onunla Hayber'in alt tarafinda bulunan Seddu's-Sah-bâ' mevkiine ulasinca Safiyye temizlenip Peygamber'e halâl oldu. Rasûlullah orada Safiyye ile evlenip gerdege girdi. Sonra Rasûlullah küçük bir sofra içinde hays yemegi (yânî hurma, kuru yogurt ve yag karisigi bir yemek) yapti. Bana:
— "Etrafindaki insanlari bu yemege çagir" buyurdu.
Iste bu hays, Rasûlullah'in Safiyye üzerine yaptigi dügün yemegi oldu.
Sonra Medine'ye dogru yola çiktik. Ben Peygamber'i gördüm ki, bineginin arka tarafina bindirmis oldugu Safiyye'yi bir abâ ile çep-çevre örtüp koruyordu. Sonra Peygamber devesinin yaninda oturu-yor, hareket edecegi zaman dizini koyuyor, Safiyye de ayagini Peygamber'in dizi üzerine koyarak deveye biniyordu [276].

233-.....Humeyd et-Tavîl, Enes ibn Mâlik(R)'ten söyle dedigini isitmistir: Peygamber (S) Hayber yolunda (inip konakladigi Seddu's-Sahbâ mevkiinde) Safiyye bintu Huyey yaninda üç gün ikaamet etti de, nihayet orada Safiyye ile evlendi. Safiyye de üzerine perde çekilen Peygamber kadinlari içinde oldu [277].

234-.....Humeyd, Enes(R)'ten söyle derken isitmistir: Peygamber (S) -Hayber'den dönüste- Hayber'le Medîne arasinda üç gece ikaamet edip Safiyye ile evlendi. Ben de müslümânlari dügün yemegine da'vet ettim. Bu dügün yemeginde ekmek ve et yoktu. Bunda ziyâ-fetle,ilgili hiçbirsey yoktu. Yalniz Rasûlullah, Bilâl'e sofralar yaymasini emretmisti.. Sofralar yayildiginda üzerlerine hurma, akt denilen eksi yogurtlu yiyecek, bir de tereyagi birakildi. Yemek esnasinda müslü-mânlar kendi aralarinda:
— Safiyye mü'minlerin analarindan birisi (hürr bir kadin)imdir, yâhud Rasûlullah'in sag elinin mâlik'oldugu bir câriye midir? dediler.
Bâzilari da:
— Eger Rasûlullah, Safiyye'yi örterse, o mü'minlerin analarindan birisidir. Eger örtmezse Safiyye, Rasûlullah'in sag elinin mâlik oldugu bir câriyesidir, dediler.
Rasûlullah hareket etmege kalkisinca, bineginin arkasina Safiyye için bir taht kurdu, ön tarafina da perde çekti [278].

235-.....Abdullah ibn Mugaffel (R) söyle demistir: Bizler Hayber'i muhasara ediyorduk. Bu sirada bir insan, içinde yag bulunan bir tulum atti. Ben o yag tulumunu almak için firlayip kostum. Ar-kama dönünce Peygamber'Ie karsilastim da (Peygamber'in benim tuluma olan hirsima muttali' olmasindan dolayi) utandim [279].

236-.....Sâlim'den; o da babasi îbnu Umer(R)'den: Rasûlullah (S) Hayber günü sarimsak yemekten ve evcil eseklerin etlerinden nehyetti, diye tahdîs etti. "Sarimsak yemekten nehyetti" sözü, yalniz

Nâfi'den rivayet edilmis, "Evcil eseklerin etinden nehyetti" sözü de yalniz Sâlim'den rivayet edilmistir.

237-.....Bize Mâlik, Ibn Sihâb'dan; o da Muhammed ibn Alî'nin iki oglu olan Abdullah ile el-Hasen'den; onlar da babalari Muhammed ibnu'l-Hanefiyye'den; o da babasi Alî ibn Ebî Tâlib(R)'den söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Hayber günü mut'a suretiyle kadinlari nikâh etmekten ve evcil eseklerin etlerini yemekten nehyetti [280].

238-.....Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den; o da Ibn Umer'den: Rasûlullah (S) Hayber günü evcil eseklerin etlerinden nehyetti, diye tahdîs etmistir.

239-.....Ubeydullah, Nâfi'den ve Sâlim'den tahdîs etti ki, Ibn Umer (R): Peygamber (S) evcil eseklerin etlerini yemekten nehyetti, demistir.

240-.....Câbir ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S) Hayber günü evcil eseklerin etlerinden nehyetti, at etleri(ni yemek) hakkinda ruhsat verdi, demistir [281].

241-.....es-Seybânî söyle demistir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan sunu isittim: Hayber günü bizlere bir açlik isabet etti. Süb-hesiz esek etiyle dolu tencereler muhakkak kayniyordu.
Râvî dedi ki: Bâzisi pismisti. Bu sirada Peygamber'in nidâcisi geldi de:
— Esek etlerinden hiçbirsey yemeyiniz ve o etleri dökünüz! diye nida etti.
Ibnu Ebî Evfâ devamla dedi ki: Bizler kendi aramizda;
— Peygamber bu etlerden ancak henüz beste bir hissesi alinmadigi için nehyetmistir diye konustuk.
Sahâbîlerden bâzisi da:
— Peygamber bunlardan kesin olarak nehyetti; çünkü bu esekler pislik yiyorlardi, dediler.

242-.....Adiyy ibn Sabit, el-Berâ ile Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) haber verdi ki, onlar (Hayber'de) Peygamber'in beraberinde bulunurlarken birtakim esek sürüleri ele geçirmisler. Akabinde onlari pisirmisler. Bu sirada Peygamber'in nidâcisi:
— Tencereleri dökünüz! diye nida etmistir.

243-..... Adiyy ibn Sabit tahdîs edip söyle demistir: Ben el-Berâ'dan ve Ibn Ebî Evfâ(R)'dan isittim, onlar Peygamber(S)'den tahdîs ediyorlardi: Kendileri tencereleri (ocaklar üzerine) dikmislerken, Peygamber:
— "Tencereleri dökünüz!" buyurmustur.

244-.....Buradaki senedde de el-Berâ ibn Âzib (R): Biz Peygamber'in beraberinde gazveye gittik, demis ve geçen hadîsin benzerini söylemistir.

245-.....el-Berâ ibn Âzib (R): Peygamber (S), Hayber gazvesinde bizlere evcil esek etlerini çig olarak ve pismis olarak atmamizi emretti. Sonra bir daha onlari yemeyi emretmedi, demistir.

246-.....Ibn Abbâs(R): Bunlar insanlarin yük tasima hayvanlari oldugu için, bunlari yemek sebebiyle yük hayvanlarinin yok olup gitmelerini istemedigi için mi Rasûlullah bundan nehyetti yâhud Hayber gününde mutlak olarak evcil esek etlerini haram mi kildi, bilmiyorum, demistir.

247-.....Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S) Hayber günü süvari gazilerin atlari için iki pay, yayalara bir pay verdi, demistir. Râvî Ubeydullah ibn Umer söyle demistir: Bu hadîsi Nâfi' tefsir edip söyle dedi: Mücâhidin beraberinde bir ati olursa, ganimet malindan ona üç pay verilir (birisi gâzînin, ikisi atinin payidir). Eger gâ-zînin ati yoksa, onun yalniz bir payi vardir.

248-.....Cubeyr ibn Mut'im (R), Saîd ibnu'I-Müseyyeb'e haber verip söyle demistir: Ben ve Usmân ibn Affân, Peygamber'in yanma yürüdük ve kendisine:
— Hayber'in size âid olan beste bir ganîmet hissenizden Mutta-lib ogullari'na verdiniz de bizi biraktiniz. Hâlbuki bizler ve onlar ne-sebce nisbetimiz yönünden (yânî Abd Menâf a intisâbda) bir tek soyda birlesiyoruz, dedik.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Hâsim ogullari 'yle Muttaîib ogullari bir soydur" buyurdu. Cubeyr: Peygamber, Abdi's-Sems ogullari'yle Nevfel ogullarina birsey taksim etmedi, demistir [282].

249-..... Bize Bureyd ibnu Abdillah, Ebû Burde'den tahdîs etti ki, Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Biz (Es'arîler) Yemen'de iken Peygamber'in meydana çikisi (yâhud hicrete çikisi) haberi bize eristi. Biz de, ben ve iki kardesim -ki biri Ebû Burde, öbürü Ebû Ruhm'-dür; ben kardeslerimin en küçükleri idim- kavmimiz Es'arîler'den -Ebû Mûsâ yâ elli küsur demis, yâhud da söyle söylemistir:- elliüç yâhud elliiki kisi içinde Peygamber'in yanina dogru muhacirler olarak Ye-men'den çiktik. Biz bir gemiye bindik. (Havanin muhalefetiyle) gemimiz bizi Habese Hükümdari en-Necâsî'nin memleketi sahiline atti. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâlib'e kavustuk. Bir müddet onunla beraber Habesistan'da kaldik. Nihayet hepimiz topluca yola çikip Medîne'ye geldik. Ve Peygamber'e Hayber'i fethettigi sirada kavustuk [283]. Ordudaki mücâhidlerden bâzi insanlar bize, yânî gemi ile gelenlere:
— Hicret serefini kazanmakta biz sizi geçtik! diyorlardi.
Bir kerre de Esma bintu Umeys -ki bizimle Habesistan'dan gelenlerden idi- Peygamber'in kadini Hafsa'yi -ki o da vaktiyle bir muhacir kaafilesi için Habesistan'a hicret etmisti- ziyaret etti. Esma, Hafsa'nin yaninda iken Umer de kizi Hafsa'nin odasina girdi. Umer, Esmâ'yi görünce Hafsa'ya:
— Bu kadin kimdir? diye sordu. Hafsa:
— Umeys kizi Esmâ'dir, dedi. Umer:
— Bu kadin Habesli Esma midir? Bu kadin deniz yolcusu Esma midir? dedi (ve böyle tekrar tekrar latife etti).
Esma da:
— Evet, diye tasdik etti. Umer, Esmâ'ya:
— Medine'ye hicret faziletinde biz sizi geçtik! Biz Rasûlullah'a sizden daha lâyik, daha yakin bulunuyoruz, dedi.

Esma bu sözlerden öfkelenerek söyle müdâfaada bulundu:
— Hayir, siz hiç öyle degilsiniz. Vallahi Rasûlullah ile hicret eden sizlerin Rasûlullah açlarini doyurdu, câhillerini va'z edip okuttu. Biz ise Habesistan'da müslümânlara uzaklarin ve öfkelilerin yurdunda yâhud topraginda bulunuyorduk (yânî müslümânlara kînle, düsmanlikla dolu bir yurtta, bir toprakta bulunuyorduk). Bütün bu sikintilari biz, Allah'in ve Rasûlü'nün rizâsi ugrunda yüklendik. Ey Umer! Allah adina yemîn olsun ki, bütün bu dediklerini gidip Rasûlullah'a söyleyinceye kadar ne bir lokma yemek yiyecegim, ne de bir yudum su içecegim. Ey Umer! Biz uzak illerde eziyet olunuyorduk ve korku içinde yasiyorduk. Bu hakikatleri simdi gidip Peygamber'e zikredecegim ve O'na soracagim. Ey Umer, Peygamber'e bunlari söylerken yemîn olsun ben ne yalan söylerim, ne de haktan meylederim. Bu konusmamizi bir kelime bile artirmam.
Bu sirada Hafsa'nin odasina Peygamber geldi. Esma:
— Ey Allah'in Peygamberi, Umer söyle söyle söyledi, diye nakletti.
Peygamber de:
— "Sen ona ne cevâb verdin?" diye sordu. Esma
— Ben de söyle söyle cevâb verdim, diye müdâfaasini da anlatti [284]. Bunun üzerine Peygamber:
— "Bu hususta Umer bana sizden daha lâyik ve yakin degildir. Umer ve Umer'le (Medîne'ye) hicret eden arkadaslari için bir hicret sevabi vardir. Ey gemi yoldaslari, sizin için ise iki hicret sevabi vardir (Birisi Necâsî'ye hicret, öbürüsü Medîne'ye, Peygamber'in yanina hicret)".
. Esma söyle demistir: Bu hâdise ve Peygamber'in gemi halki hal-kindaki bu yüksek sehâdeti üzerine bir de gördüm ki, bunu isiten Ebû Mûsâ el-Es'arî ve bütün yoldaslarimiz, birbiri ardinca takim takim ziyaretime geliyorlar ve bu hadîsi sevinçle benden soruyorlardi. Bir derecede ki, dünyâ malindan arzu edilen hiçbirsey, Peygamber'in Habese Muhacirleri hakkindaki bu yüksek sehâdeti derecesinde onlarin gönüllerinde çok ferahh ve yüksek te'sîrli olamazdi.
Ebû Burde dedi ki: Esma söyle demistir:
— Yemîn ederim, ben Ebû Musa'yi gördüm ki, o, bu hadîsi benden tekrar tekrar nakletmemi istiyordu [285].
Yine Ebû Burde, Ebü Musa'dan söyledi ki: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Sübhesiz ben Es'ârtler cemâatinin geceleyin evlerine girdikleri zaman okuduklari Kur'ân seslerini pek iyi tanirim. Sefer hâlinde de onlarin ordu içindeki konak yerlerini de gece vakti Kur'ân seslerinden tanirim. Velev ki ben Es'arîler'in indikleri bu konak yerlerini gündüz görmemis olsam bile. Es'arîler'den hakîm bir kimse de vardir ki, o, bir süvârî veya bir düsman müfrezesine kavustugu zaman onlara: Arkadaslarim size burada kendilerini beklemenizi emreder (böylece onlari korkutur)" [286].

250-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Biz (Es'arîler, Ca'fer ve arkadaslanyle beraber Habese'den) Peygamber Hayber'i fethettikten sonra huzuruna geldik. Fakat Peygamber (S) ganimetten bize de bir pay ayirdi. Hâlbuki Hayber fethinde hazir bulunmayan bizden baska hiçbir kimseye pay ayirmamistir.

251-..... Abdullah ibn Mutî'in himayesinde bulunan Salim Ebû'1-Gays, Ebû Hureyre(R)'den söyle derken isitmistir: Biz Hay-ber'i fethettik. Fakat altin ve gümüs ganimeti almadik; ancak sigir, deve

ve hurma bahçeleri ganimet aldik. Sonra Rasûlullah'in maiyye-tinde olarak Vâdî'l-Kurâ'ya gittik. Rasûlullah'in beraberinde Mid'-am (yâhud Kerkere) adiyle çagrilan, kendisine Dibâb ogullarinin he-diye ettigi siyah bir kölesi vardi. Iste bu köle, Rasûlullah'in yolculuk esyasini deveden indirdigi sirada ona, nereden geldigi bilinmeyen bir ok geldi ve bu köleye isabet etti. Bunun üzerine insanlar:
— Sehîdlik ona mübarek olsun, dediler. Rasûlullah da:
— "Hayir, nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onun Hayber günü taksimleri yapilmamis olan ganimetlerden aldigi semle (yânî ince kadifeden ihram) kendi üzerinde tutusup yanmaktadir" buyurdu.
Akabinde bir adam Peygamber'in bu sözünü isitince bir yâhud iki tane ayakkabi tasmasi getirdi de:
— Bu, benim kendiligimden almis oldugum birseydir, dedi. Rasûlullah:
— "Atesten bir -yâhud iki- ayakkabi tasmasi!" buyurdu [287].

252-.....Zeyd, babasi Eslem'den haber verdi ki, o, Umer ibnu'l-Hattâb (R) söyle derken isitmistir:
— Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, eger insanlarin sonra gelecek nesillerine bir seviyede, hiçbirseyleri olmayarak birakacak olmasaydim, bana fethedilen herbir memleket arazîsini muhakkak Peygamber'in Hayber'i taksim ettigi gibi taksim ederdim. Fakat ben fethedilen memleketleri (hemen simdiki gâzîler arasinda taksîm etmeyip) ileriki nesillere gelirini taksim edecekleri birer hazîne olarak birakiyorum.

253-.....Bize Ibnu Mehdî, Mâlik ibn Enes'ten; o da Zeyd ibn Eslem'den; o da babasi Eslem'den tahdîs etti ki, Umer (R):
— Müslümanlarin sonradan gelecek nesilleri(ni düsünmek) olmasaydi, müslümânlara fethedilen herbir memleket arazîsini, Pey-gamber'in Hayber'de yaptigi gibi gâzîler arasinda taksim ederdim, demistir [288].

254-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den isittim, su hâlde ki, ona Ismâîl ibn Umeyye soruyordu. O söyle dedi: Bana Anbesetu'bnu Saîd söyle haber verdi: Ebû Hu-reyre (R) Hayber'de Peygamberce geldi de ganimet malindan atiyye vermesini istedi. Saîd ibnu'I-Âs ogullan'ndan biri (yânî Ebân ibn Saîd):
— Yâ Rasûlallah, ona atiyye verme, dedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre:
— Bu adam Nu'mân ibn Kavkal'i öldüren kisidir, dedi. Ebân ibnu Saîd de:
— Vay su dag kedicigine sasilir ki, o (Yemen'in) Kadûmu'd-Da'n Dagi'ndan yuvarlanip geldi... dedi.
Ve ez-Zubeydî'den zikrolunur ki, ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Anbesetu'bnu Saîd haber verdi. O, Ebû Hureyre'den isitmistir. Ebû Hureyre, Saîd ibnu'I-Âs'i haber veriyordu. Söyle dedi: Rasûlullah, Ebân'i Medîne'den Necd tarafina dogru bir seriyye basinda kumandan olarak göndermisti.
Ebû Hureyre devamla dedi ki: Nihayet Ebân ve arkadaslari, Hay-ber'i fethetmesinin ardindan (henüz Hayber'de iken) Peygamber'in huzuruna geldiler. Atlarinin yularlari muhakkak hurma Iîfi idi.
Ebû Hureyre dedi ki: Ben:
— Yâ Rasûlallah, bunlara, yânî Ebân ve beraberindeki arkadaslarina ganîmetten mal ayirma!

dedim.
Ebân:
— Ey dâl (yânî sidr) agacinin basindan yuvarlanip gelen dag kedisi, sen Rasûlullah'a bu sözü nasil söylüyorsun? dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yâ Ebân, otur!" buyurdu da onlara ganîmetten pay ayirmadi.

255-.....Bana dedem Saîd ibn Amr söyle haber verdi: Ebân ibn Saîd, -Peygamber Hayber'i fethetmesinin ardindan- Peygamber'in yanma geldi ve selâm verdi. Ebû Hureyre bu anda:
— Yâ Rasûlallah, (Uhud günü) Ibn Kavkal'i öldüren iste budur! deyiverdi.
Ebân da Ebû Hureyre'ye hitaben:
— Sana sasarim, Kadûmu Da'n Dag'ndan yuvarlanip gelen dag kedisi! Bu öyle dag kedisi ki, Allah'in benim elimle sehîdlik ikram ettigi ve beni onun eliyle öldürüp horlamasindan men' ettigi bir adamla (yânî Ibn Kavkal'i öldürmemle) beni kötülüyor! Dedi [289].

256-..... Bize tmâm el-Leys ibn Sa'd, Ukayl(ibn Hâlid el-Eylî)'den; o da Muhammed ibn Sihâb'dan; o da Urve'den; o da Âi-se(R)'den (onun söyle dedigini) tahdîs etti: Peygamber'in kizi Fâti-ma aleyhi's-selâm Ebû Bekr'e haber gönderip, ondan Allah'in, küffâr mallarindan kendisine harbsiz olarak verdigi Medîne civarindaki Nadîr ogullari arazîsi Fedek hurmaliklari ve Hayber hurmaliklarinin beste birinin bakiyyesinden isabet eden mallardan Rasûlullah'm mîrâsini istiyordu. Ebû Bekr söyle dedi:
— Rasûlullah (S): "Biz (peygamberler) vâris olunmayiz. Biz ne mal birakirsak sadakadir" buyurdu. Ancak Muhammed ailesi bu maldan yerler (bundan fazla tasarruf haklari yoktur). Vallahi ben Rasû-lullah'in bu sadaka mallan üzerinde kendi hayâti zamaninda yürürlükte olan islerden hiçbirseyi degistirmem. Ben muhakkak Ra-sûlullah'in bu mallar üzerindeki muamelesi gibi muamele yaparim, dedi.
Böylece Ebû Bekr, o mallardan Fâtima'ya herhangi birsey vermeyi kabul etmedi. Bunun üzerine Fâtima bu hususta Ebû Bekr'e da-rildi da, ondan ayrilip gitti. Vefat edinceye kadar Fâtima, Ebû Bekr'le konusmadi. Fâtima, Peygamber'den sonra alti ay yasadi. Fâtima vefat edince kocasi Alî, onu Ebû Bekr'e bildirmeden geceleyin üzerine cenaze namazi kilip defnetti. Fâtima'nin hayâtinda insanlar tarafindan Alî'ye bir saygi, bir sevgi ciheti vardi (Fâtima'yi teselli için mesguliyeti, bey'attan geri kalmasina sebeb sayilmisti). Fâtima vefat edince Alî, insanlardan bu saygi cihetini bulamadi da Ebû Bekr'le barismayi ve onunla bey'atlasmayi aradi. Bundan önceki alti ay içinde Ebû Bekr'e bey'at etmemisti. Alî, Ebû Bekr'e haberci gönderip:
— Bize gel, -Umer'in gelmesini istemedigi için de- fakat yaninda baska bir kimse gelmesin! dedi.
Umer de (bu Ebû Bekr'e ulasinca):
— Hayir, vallahi onlarin yanina tek basina girmeyeceksin, dedi. Ebû Bekr de:
— Sen Alî ve beraberindekilerin bana ne yapacaklarini saniyorsun? Vallahi ben onlara elbette gidecegim, dedi.
Akabinde Ebû Bekr onlarin yanina girdi. Bunun üzerine Alî, se-hâdet kelimelerini telâffuz etti de Ebû Bekr'e sunlari söyledi:

— Bizler senin faziletini tanimis ve Allah'in sana verip, sana dogru sevkeyledigi hiçbir hayirda sana karsi hased etmemisizdir. Lâkin sen bize karsi bu halîfelik içinde istibdâd ettin (yânî bizimle istisare et-
meyip, kendi bildigine gittin). Bizler ise Rasûlullah'a yakinligimizdan dolayi bu iste müsavereden bir pay görüyorduk!
Alî bunlari söyleyinceye kadar Ebû Bekr'in iki gözü yas akitti. Bu sefer Ebû Bekr konusunca söyle dedi:
— Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak Rasûlullah'in hisimlarina hizmet etmek bana kendi hisimlarima hizmet etmemden daha sevimlidir. Amma su, Peygamber'in geride biraktigi mallardan dolayi sizinle aramda olan çekismeye gelince, ben o mallarda hayirdan hicbirsey eksiltmedim ve Rasûlullah'in o mallarda yapmakta oldugunu gördügüm herhangibir isi terketmeyip mut-lakaa yapmisimdir, dedi.
Bu konusma akabinde Alî, Ebû Bekr'e:
— Bey'at için sana va'd zevalden sonradir, dedi.
Ebû Bekr ögle namazini kilinca minbere çikti, sehâdet kelimelerini telâffuz etti de Alî'nin durumunu, bey'atten geri kalisini zikretti ve Alî'nin, kendisinden özrünün kabulünü istedigi sebeble, Alî'nin özrünü kabul edip gecikmesini bagisladi. Sonra Alî istigfar ve teseh-hüd etti de, Ebû Bekr'in hakkini büyüttü (ve onunla bey'atlesti). Ve kendisinin yapmis oldugu seye, ne Ebû Bekr'e karsi bir hased ve ne de Allah'in Ebû Bekr'in üstün kildigi fazîletini inkâr ve tanimamazlik düsüncesinin sevketmedigini söyledi ve sunu ilâve etti:
— Lâkin bu devlet baskanligi içinde kendimiz için istisareden bir pay görüyorduk. Fakat Ebû Bekr bize karsi istibdâd etti, yânî bize danismayip, kendi bildigiyle hareket etti. Bu sebebden biz de gönüllerimizde darilmistik!
Alî'nin bu sözleriyle müslümânlar sevindiler de:
— Isabet ettin (yâ Alî)! dediler ve Alî, bey'at isine böyle güzellikle döndügü zaman, müslümânlar Alî'ye yakin oldular [290].

257-.....Âise (R): Hayber fetholundugu zaman artik simdi hurmadan doyariz dedik, demistir.

258-.....Ibn Umer (R) de: Bizler Hayber'i fethettigimiz zamana kadar doymus degildik, demistir [291].

41- Peygamberdin (Fetihten Sonra Meyveleri Gelistirip Taksimi Için) Hayber Ahâlîsi Üzerine Bir Kisi ' Ta'yîn Etmesi Babi

259-.....Bana Imâm Mâlik, Abdulmecîd ibn Süheyl'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hurey-re(R)'den sunu tahdîs etti: Rasûlullah (S), sahâbîlerden bir kisiyi Hay-ber üzerine harâc me'mûru ta'yîn etti. Sonra bu zât Hayber'den cenîb (denilen en iyi cins) hurma ile geldi. Rasûlullah ona:
— "Hayber'in bütün hurmalari böyle midir?" diye sordu. O sahâbî:
— Hayir vallahi yâ Rasûlallah, hepsi böyle degildir. Biz bu en iyi hurmadan bir sâ' ölçegini, (âdî

hurmanin) iki sâ'i ile; yine bu iyi hurmadan iki sâ'i, üç sâ' âdî hurma ile degistirir aliriz, dedi. Rasûlullah:
— "Böyle yapma! Âdî hurmayi para ite sat, sonra bu para ile cenîb (nev'i iyi hurma) satin al!" buyurdu.
Ve Abdulazîz ibnu Muhammed, Abdulmecîd'den; o da Saîd'-den söyledi ki, Saîd'e, Ebû Saîd el-Hudrî ile Ebû Hureyre: Peygamber (S) Hayber'e Ensâr'dan Adiyy ogullan'nin kardesini (Sevâd ibn Gaziyye'yi) gönderdi de, onu Hayber halki üzerine emîr yapti, diye tahdîs etmislerdir.
Ve Abdulmecîd'den; o da Ebû Salih es-Semmân'dan; o da Ebû Saîd ile Ebû Hureyre'den geçen hadîsin benzerini rivayet etmistir [292].

42- Peygamber(S)'In Hayber Ahâlîsiyle Arazîde Çalismalari Anlasmasi Yapmasi Babi

260-.....Bize Cuveyriye ibn Esma, Nâfi'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S), Hayber arazîsini Yahûdîler'e orada çalismalari ve o topraklarda ekin ekmeleri ve oradan çikan mah-sûlün yarisi Hayberliler'e âid olmak üzere onlara verdi, demistir [293].

43- Hayber'de Bulundugu Sirada Peygamber Için Içine Zehir Katilmis Olan Koyun(Un Hâli) Babi

Bu zehîr hadîsini Urve, Aise'den; o da Peygamber'den olmak üzere (Peygamber'in vefati bâbi'nda) rivayet etti.

261-.....Bana Saîd(ibn Ebî Saîd el-Makbûrî) tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Hayber fetholundugu zaman Rasûlul-lah(S)'a içi zehirli (kizartilmis) bir koyun hediye edildi [294]...

44- Zeyd Ibn Harise Gazvesi Babi

262-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) -Rumlar üzerine gönderdigi- bir ordunun basina Usâme ibn Zeyd'i kumandan yapti. Bâzi kimseler Usâme'nin kumandanligi hususunda i'tirâz dedikodulari yaptilar. Bunun üzerine Rasûlullah (bir hutbe yapti da):
— "Eger siz Usâme'nin kumandanligi hususunda kötüleme yapiyorsaniz, sizler bundan önce onun babasi Zeyd ibn Hârise'nin kumandanligina da dil uzatmistiniz- Allah'a yemin ediyorum ki, Zeyd kumandanliga elbette lâyikti. Ve o bana, insanlarin en sevimlilerinden biri olduysa, hiç sübhesiz su üsâme de babasindan sonra bana insanlarin en sevimlilerindendir" buyurdu [295].

45- Hudeybiye Andlasmasi Hükmü Ile Yapilan Umre Babi [296]

Bu anlasma hükmüyle yapilan umre hadîsini Enes, Peygamber(S)*den zikretmistir [297].

263-..... el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Peygamber (S)-altinci hicret yili- zu'1-ka'de ayi içinde umre yapmak üzere yola çikti. Fakat Mekke müsrikleri Peygamber'i Mekke'ye girmeye birakmalarini kabul etmediler. Nihayet Peygamber Mekkeliler'le gelecek senede üç gün Mekke'de kalmak üzere, Hudeybiye'de bir baris anlasmasi yapti. Müslümanlar baris anlasmasini yazdiklari zaman "Bu, Mu-hammed Rasûlullah'in üzerinde sulh oldugu anlasma maddeleri yazisidir" basligim yazmislardi.

Müsrik elçileri:

— Biz senin risâletini ikrar etmiyoruz. Eger biz senin Allah'in Rasûlü oldugunu bilir ve tasdik eder olsaydik, seni hiçbirseyden men' etmezdik. Lâkin sen Muhammed ibn Abdillah'sm, dediler.

Rasûlullah, onlara cevaben:

— "Ben Allah 'in Rasûlü 'yütn ve Muhammed ibn Abdillah 'im!" buyurdu.

Bundan sonra kâtib olan Alî'ye:

— "Rasûlullah lâfzini sil!" buyurdu. Alî:

— Hayir vallahi ben Seni(n "Rasûlullah" unvanim) ebediyyen silmem! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah, kitabi aldi. Rasûlullah kendisi yazi yazmayi güzel yapamiyordu. Akabinde: "Bu, Muhammed ibn Ab-dillah'm üzerinde sulh oldugu anlasma maddeleri yazisidir" diye yaz(dir)di:

1. Mekke'ye silâh sokmayacak, yalniz kilifi içinde kiliç getirecek;

2. Mekkeliler'den bir er kisi Muhammed'e tâbi' olmak isterse, Mekke'den çikamayacak. Muhammed'in sahâbîlerinden birisi Mek-ke'de'Jcalmak isterse, bunun da Mekke'de ikaameti men' edilmeyecektir.

Ertesi sene Rasûlullah Mekke'ye girip de ta'yîn edilen o üç gün geçince, Mekkeliler Alî'ye geldiler de:

— Anlasma müddeti geçti. Sahibin Muhammed'e söyle de bizden, yânî Mekke'den çiksin! dediler.

Bunun üzerine Peygamber Mekke'den çikti. Bu sirada Hamza'-nin kizi, Peygamber'e:

— Yâ Ammî, yâ Ammî! diye çagirarak arkasina takildi. Alî onu hemen tuttu ve'Fâtima aleyhi's-selâma hitaben:

— Amcanin kizini al, dedi. Fâtima da onu mahfeye yükledi.

Râvî el-Berâ devamla dedi ki: (Medîne'ye vardiktan sonra) Hamza'nin kizinin konuklugu hakkinda Alî, Zeyd ibn Harise ve Ca'fer ibn Ebî Tâlib niza' ettiler. Alî:

— Onu ben aldim ve o benim amcamin kizidir, dedi. Ca'fer de:

— O benim de amcamin kizidir; teyzesi de benim nikâhim altindadir, dedi.

Zeyd ibn Harise de:

— O benim kardesimin kizidir, dedi.

(Peygamber, Zeyd ile Hamza arasinda kardeslik ahdi yapmisti.) Netîcede Peygamber o kizin teyzesine âid olduguna hükmetti de:

— "Teyze (sefkat ve çocuga iyi gelecek seylere dogru yol bulma hususunda) ana menzilesindedir" buyurdu.

Sonra Alî'ye:

— "Sen bendensin, ben de sendenim" buyurdu. Ca'fer'e de:

— "Sen de yaradilisim (yânî suretim) ve huyum yönünden bana benzedin" buyurdu.

Zeyd ibn Hârise'ye de:
— "Sen bizim kardesimiz ve dostumuzsun" buyurdu. (Geçen senedle gelen bir rivayette) Alî, Peygamber'e:
— Hamza'nin kiziyle evlenmez misin? dedi. Peygamber:
— "O benim süt kardesimin kizidir (bu sebebIe bana haiâl olmaz)" buyurdu [298].

264-.....Ibn Umer(R)'den (söyle demistir): Rasûlullah (S) umre yapmak niyetiyle (Medîne'den) çikti. Fakat Kureys kâfirleri Rasûlullah ile Ka'be arasina engel oldular. Bunun üzerine Rasûlullah da Hudey-biye'de kurbanini kesip basim tiras etti (böylece ihramdan çikti). Ve müsriklerle "Gelecek sene umre yapmak, Mekke ahâlîsi üzerine yalniz kininda kiliçlar tasimak ve Mekke'de ancak Mekkeliler'in arzu ettikleri müddet kadar (yânî üç gün) ikaamet etmek" sartlari üzerine baris anlasmasi yapti. (Buna göre Rasûlullah ertesi sene umre etti ve) Mekkeliler'îe baris anlasmasinda kararlastirdigi gibi, Mekke'ye girip üç gün ikaamet etti. Mekke'de üç gün ikaametinî tamamlayinca, Mekkeliler Rasûlullah'm Mekke'den çikmasini söylediler. O da Mekke'den çikti [299].

265-.....Mucâhid ibn Cebr söyle demistir: Ben, Urvetu'bnu'z-Zubeyr ile beraber (Medine'de) mescide girdim. Abdullah ibn Umer'i Âise'nin hücresine dayanmis oturuyor bulduk. Sonra Urve, Ibn Umer'e:
— Peygamber kaç defa umre yapti? diye sordu. Ibn Umer:
— Birisi receb ayinda olmak üzere, dört umre yapti, dedi. Bu sirada biz, Âise'nin kendi odasinda dislerini misvâklayis sesini isittik. Urve, teyzesi Âise'ye:
— Ey Mü'minlerin Anasi! Ebû Abdirrahmân(ibn Umer)'in söylemekte oldugunu isitiyor musun? Ibn Umer "Peygamber dört umre yapti, bunlarin biri receb ayi içindedir" diyor? dedi.
Bunun üzerine Âise:
— îbn Umer, Peygamber'in yaptigi umrelerin hepsinde sâhid ve hazir bulunmustur. Hâlbuki Peygamber (S) receb ayinda kesin olarak umre yapmamistir, dedi [300].

266-.....Ismâîl ibn Ebî Hâlid: Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'yi söyle derken isitmistir: Rasûlullah (S) -anlasma hükmü ile gerçeklestirilecek olan- umreyi yaptigi zaman, bizler O'nu müsrik oglanlarindan ve müsriklerden Rasûlullah'a herhangibir ezâ vermesinler diye, setredip koruduk.

267-.....Bize Hammâd-ki o IbnuZeyd'dir-Eyyûb'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, îbn Abbâs (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) sahâbîleriyle beraber (hüküm umresi için Mekke'ye) geldi. Müsrikler kendi aralarinda:
— Su muhakkak ki, size Yesrib hummasinin zayiflattigi bir topluluk geldi, dediler.
Rasûlullah (bunu isitince) sahâbîlere, tavafin ilk üç savtinda (dolasmasinda) kosmalarini, (Yemen cihetindeki) iki köse arasinda tabiî yürümelerini emretti. Rasûlullah'i, tavafin bütün savtlarmda (yânî yedi dolasmada) kosmalarini emretmeye mâni' olan sey ancak sahâ-bîlerine olan sefkat istegidir.
Ve Hammâd ibnu Seleme sunu ziyâde etti: Eyyûb'dan; o' da Saîd ibn Cubeyr'den; o da îbn

Abbâs'tan; o söyle demistir: Peygamber (S) baris anlasmasiyle emâna girdigi yilinda Mekke'ye geldigi zaman müsriklerin, sahâbîlerin kuvvetlerini görmeleri için, sahâbîlerine: "Kosunuz!" emrini verdi. Bu tavaf sirasinda müsrikler Kuaykiân Dagi tarafinda bulunuyorlardi.

268-.....Buradaki senedle îbn Abbâs (R): Peygamber (S) kendisi de ancak müsriklere kuvvetini göstermek için bu suretle Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasini sa'y etti, demistir.

269-.....Bu senedle Ibn Abbâs (R): Peygamber (S), Meymû-ne'yi ihrâmh iken Mekke'de nikâh edip ihramdan çiktiktan sonra zifaf yapti. Sonralari Meymûne, Mekke yakinindaki Serif mevkiinde vefat etti, demistir.
Ebû Abdillah dedi ki: Ibn Ishâk sunu ziyâde etti: Bana Ibnu Ebî Necîb ve Ebân ibn Salih, Atâ'dan ve Mucâhid'den tahdîs ettiler ki, îbn Abbâs: Peygamberce Meymûne ilk hüküm umresinde evlendi, demistir [301].
Kitâbu'l-Magâzî'nin devami dokuzuncu cilddedir
'Hitamuhu misk " (et-Tatm: 26) olmasi niyâziyle
Sekizinci Cildin Sonu

46- Sâm Topragindan Olan Mûte Gazvesi Babi [302]

270-.....Saîd ibn Ebî Hilâl söyle demistir: Ve bana Nâfi' haber verdi; ona da Ibn Umer, Mûte günü Ca'fer'i öldürülmüs hâlde gördügünü bildirip, söyle haber vermistir: Ben Ca'fer'in vücûdunda süngü ve kiliç darbesi olarak elli yara saydim. Bu elli yaradan hiçbirisi arkasinda degildi [303].

271-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Mûte gazvesinde Zeyd ibn Hârise'yi kumandan ta'yîn etti de:
— "Eger Zeyd öldürülürse Ca'fer komutandir. Ca'fer de öldü-rülürse Abdullah ibn Revana komutandir" buyurdu.
Abdullah ibn Umer: Bu gazvede ben de mücâhidler içinde bulundum. Biz Ca'fer ibn Ebî Tâlib'i (sehîd edildikten sonra) aradik da, onu sehîdler arasinda bulduk. Onun bedeninde doksan küsur sün-gü ve ok yarasi tesbît ettik [304].

272-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Humeyd ibn Hilâl'den; o da Enes(R)'ten söyle tahdîs etti: Peygamber (S) Zeyd'-in, Ca'fer'in ve Abdullah ibn Revâha'nin sehîd edildiklerim, insan-lara onlarin haberleri gelmeden önce bildirdi. Peygamber:
— "Zeyd sancagi eline aldi, vuruldu. Sonra Ca'fer aldi, odavu-rulup sehîd oldu. Sonra bayragi Ibnu Revâha aldi, o da vurulup sehîd oldu" buyurdu.
Peygamber bunlari bildirirken iki gözü yas döküyordu. Sonra Peygamber:
— "Nihayet sancagi Allah'in kiliçlarindan bir kiliç (olan Hâlid ibn Velîd) aldi; neticede Allah mücâhidlere fethi müyesser kildi" buyurdu [305].

273-.....Ben Yahya ibn Saîd el-Ensârî'den isittim, o söyle dedi: Bana Abdurrahmân ibn Saîd'in kizi Amre haber verip söyle dedi: Ben Âise(R)'den isittim, söyle diyordu: Zeyd ibnu Hârise'nin Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in ve Abdullah ibn Revâha'nin öldürüldükleri haberi geldigi zaman Rasûlullah (S) mescidde oturdu, kendisinde hüzün ve keder biliniyordu.
Âise devamla dedi ki: Ben de kapinin Rasûlullah'in görülecegi bir araligindan kendisine bakiyordum. Bu sirada Rasûlullah'a birisi geldi ve:
— Ey Rasûlallah! Ca'fer'in kadinlari... dedi ve onlarin aglamalarini zikretti.
Rasûlullah da o kimseye, kadinlari çiglikla aglamaktan nehyet-mesini emretti.
Râvî dedi ki: O adam gitti, sonra ikinci defa geldi ve:
— Ben kadinlari nehyettîm, dedi de, onlarin kendisine itaat etmediklerini zikretti.
Râvî dedi ki: Rasûlullah yine kadinlari men' edin diye buyurdu. O zât yine gitti, sonra geldi de:
— Vallah kadinlar bize galebe ettiler, dedi. Âise: Rasûlullah o adama:
— "Bu kadinlarin agizlarina toprak saç!" buyurdu. Âise dedi ki: Ben o adama:
— Allah senin burnunu topraklasin (zelîl etsin)! Vallahi sen ne sana verdigi emri yerine getirdin, ne de Rasûlullah'i bulundugu mesakkati ve hüznü içinde kendi hâline biraktin! diye çikistim [306].

274-.....Âmir es-Sa'bî söyle demistir: Abdullah ibn Umer, Cafer'in oglu Abdullah'a rastlayip selâm verdigi zaman:
— Selâm sana ey iki kanatlinin oglu! Derdi [307].

275-.....Ebû Hazim söyle demistir: Ben Hâlid ibnu'l-Velîd'den isittim, söyle diyordu: Yemîn ederim ki, Mûte harbi gününde elimde dokuz kiliç kirildi. Yalniz elimde Yemen'e mensûb agzi enli bîr kiliç kirilmayip dayandi [308].

276-.....Hâlid ibnu'l-Velîd'den isittim, o söyle diyordu: Yemîn ederim ki, Mûte gazvesi gününde elimde dokuz kiliç kirildi ve elimde yalniz Yemen'e mensûb agzi enli bir kiliç dayandi.

277-.....en-Nu'mân ibn Besîr (R) söyle demistir: Abdullah ibnu Revâha bir hastaligi sirasinda bayildi da kizkardesi ve en-Nu'mân ibn Besîr'in anasi olan Amre, onu öldü sanarak: "Vah benim dagim dayanagim! Vah suyum, vah buyum!" diye, Ibn Revâha'nin birtakim vasiflarini sayarak aglamaya basladi. Ibn Revâha o bayginliktan ayrildigi zaman kizkardesi Amre'ye:
— Sen benim hakkimda birsey söyledikçe (bir melek tarafindan) bana: Sen böyle misin? denildi, dedi (de aglamasini nehyetti).

278-.....en-Nu'mân ibn Besîr (R): Abdullah ibn Revâha bayildi, deyip geçen kadîsi söyledi. Bunda sunu ziyâde etti: Abdullah ibn Revâha (Mûte gazvesinde) öldügü zaman kizkardesi Amre ona aglamadi [309].

47- Peygamberdin Zeyd'in Oglu Usâme'yi Çuheyne Kabilesinden Hurakalar'a Göndermesi Babi [310]

279-.....Ebû Zabyân haber verip söyle demistir: Ben Zeyd'in oglu Usâme(R)'den isittim, söyle diyordu: Rasûlullah (S) bizi (Cu-heyne kabilesinden) el-Huraka üzerine gönderdi. Bizler o kavme sabah baskini yapip, onlari bozguna ugrattik. Ensâr'dan bir mücâhidle ben, onlardan (Mirdas ibn Amr ve Ibnu Nehîk el-Fedekî denilen) bir adama kavustuk. Onu çevirdigimizde:
— Lâ ilahe ille'ttah, dedi.
Bu söz üzerine Ensârî arkadasim ondan el çekti. Fakat ben mizragimi ona sapladim ve onu öldürdüm. Medine'ye geldigimizde bu is Peygamber'e ulasti. Bunun üzerine Peygamber:
— "Yâ Usâme! Sen o adami Lâ ilahe illellah demesinin ardindan mi öldürdün?" buyurdu.
Ben:
— O bu sözü ölümden korunmak için söyledi, dedim. Peygamber ise "Onu niçin öldürdün?" sorusunu hiç durmadan
tekrar ediyordu. O kadar ki ben, keski bu günden önce Islâm'a girmis olmayaydim diye temenni ettim [311].

280-.....Yezîd ibnu Ebî Ubeyd söyle demistir: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'dan isittim, söyle diyordu: Ben Peygamber (S) ile beraber yedi gazvede bulunup düsmanla cenk ettim. Peygamber'in hazirlayip gönderdigi seriyyelerden dokuz seriyye içinde de gazveye gittim. Bu seriyyelerden birinde basimizda Ebû Bekr kumandan idi. Bir ker-re de Usâme ibn Zeyd kumandan idi.
Ve Umer ibnu Hafs ibn Giyâs söyle dedi: Bize babam, Yezîd ibn Ebî Ubeyd'den tahdîs etti ki, o söyle demistir: Ben Seleme'den isittim, söyle diyordu: Ben Peygamber'in beraberinde yedi gazve yaptim. Peygamber'in göndermekte oldugu seriyyeler içinde de dokuz gazveye gittim. Bir kerresinde basimizda Ebû Bekr, bir kerresinde de Usâme kumandan idi.

281-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R): Ben Peygamber'in beraberinde yedi kerre gazveye gittim. Bir kerre de Peygamber'in basimiza kumandan yaptigi Usâme ibn Zeyd ibn Hârise'nin maiyyetinde gazveye çiktim, demistir.

282-.....Seleme ibnu'1-Ekva': Ben Peygamber'in beraberinde yedi kerre gazveye gittim, dedi de Hayber, Hudeybiye, Huneyn günü ve Kared günü gazvelerini zikretti.
Râvî Yezîd ibn Ebî Ubeyd: Ben gazvelerden kalan üçünü unuttum, demistir [312].

48- Mekke'nin Fethi Ve Hâtib Ibn Ebî Beltaa'nin Peygamber'in Bu Gazvesini Mekkeliler'e Haber Vermek Için Gönderdigi Mektûb Gazvesi [313]

283-.....Amr ibn Dînâr söyle demistir: Bana el-Hasen ibn Muhammed haber verdi ki, kendisi Ubeydullah ibnu Ebî Râfi'den söyle derken isitmistir: Ben Alî(R)'den isittim, söyle diyordu:

Rasûlullah beni, ez-Zubeyr'i ve el-Mikdâd'i gönderdi de:
— "Gidiniz, Hah bustânina kadar ilerleyiniz. Oraya vardiginizda mahfe içinde, yaninda mekîûb bulunan yolcu bir kadin vardir. Kadindan o mektubu alip bana getiriniz" buyurdu.
Alî dedi ki: Bizler, atlarimiz bizi kosturarak gittik, Sonunda o bustâna vardik. Hakîkaten biz orada mahfe içinde bir kadin bulduk.
Kadina:
— Su mektubu çikar, dedik.
Kadin:
— Benim yanimda hiçbir mektûb yoktur! diye inkâr etti.
Biz kadina:
— Çaresiz ya sen mektubu çikaracaksin, yâhud biz elbiseni soyup bulacagiz! dedik.
Kadin çaresiz mektubu saç örgüsü arasindan çikardi. Akabinde biz mektubu alip Rasûlullah'a getirdik. Mektûbda "Hâtib ibn Ebî Beltaa'dan Mekke müsriklerine" unvani yazili oldugu, içinde Rasû-lullah'in harb hazirligi yaptigini onlara bildirmekte oldugu görüldü [314].
Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Yâ Hâtib, bu ne istir?" diye sordu. Hâtib söyle cevâb verdi:
— YâRasûlallah! Bana karsi acele etme! Ben Kureys'e yapistirilip baglanmis bir kisi idim. -Bu sözüyle: Ben onlara yeminle baglanmis bir kimse idim; onlarin kendilerinden degildim, demektedir.-Senin beraberinde Muhâcirler'den olan kimselerin Mekke'de ailelerini ve mallarini koruyacak birçok hisimlari vardir. (Benim ise böyle koruyacak kimsem yoktur.) Neseb cihetinden olan bu boslugu, Mek-keliler arasinda bir el (yânî minnettarlar) edinerek doldurmak ve bu suretle hisimlarimi korumak istedim. Ben bu isi dînimden dönme olarak da, Islâm'a girdikten sonra kâfirlige rizâ olarak da yapmadim!
Hâtib'in bu savunmasi üzerine Rasûlullah orada bulunanlara:
— "Dikkat edin! Hâtib size karsi muhakkak dogru söyledi"buyurdu.
(Fakat bir türlü öfkesini yenemeyen) Umer:
— Yâ Rasûlallah, beni birak da su münâfikin boynunu vurayim! dedi.
Rasûlullah:
— "Su muhakkak ki, Hâtib, Bedir gazvesinde hazir bulundu. Sana ne bildirir? Belki Allah Bedir'de hazir bulunan kimselerin yüksek cehdlerine muttali' oldu da: Sizler bundan böyle istediginizi yapin, ben sizler için âhirette magfiret etmisimdir, buyurdu" dedi.
Bunun üzerine Allah su sûreyi indirdi: itEy îmân edenler, benim de düsmanim, sizin de düsmaniniz olan kimseleri dostlar edinmeyin. Kendilerine sevgi yüzünden onlara (Peygamber'in maksadini) ulastirirsiniz! Hâlbuki onlar Hak 'tan size gelene küfretmisler dir. Peygamberdi de, sizi de Rabb'iniz olan Allah'a îmân ediyorsunuz diye çikariyorlardi onlar. Eger siz benim yolumda savasmak, benim rizâmi aramak için çikmissaniz (bunu yapmazsiniz). Onlara hâlâ mahabbet mi gizliyeceksinizl Hâlbuki ben sizin gizlediginizi de, açikladiginizi da çok iyi bilenim. Içinizden kim bunu yaparsa, muhakkak ki yolun tâ ortasindan sapmis olur..." (ei-Mümtehine: i) [315].

49- Mekke Fethi Gazvesi Ramazânda Oldu Babi

284-.....Ibnu Sihâb söyle demistir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillâh ibn Utbe haber verdi ki, ona da Ibn Abbâs: Rasûlullah (S) ramazân ayi içinde Mekke fethi gazvesine çikti, diye haber vermistir.
ez-Zuhrî (geçen senedle): Ben Ibnu '1-Müseyyeb' den bunun benzerini (yâni fetih gazvesi ramazânda oldu hadîsini) söylerken isittim, demistir.
Ve yine geçen senedle Ubeydullah ibn Abdillah (ibn Utbe ibn Mes'ûd); ona, Ibn Abbâs'in: Rasûlullah (S) Mekke fethi gazvesine çiktigi zaman tâ Kudeyd ile Usfân arasindaki Kedîd Suyu'na ulasincaya kadar oruç tuttu. Orada orueunu bozdu ve artik ramazân ayi çikincaya kadar oruç tutmamakta devam etti, dedigini haber vermistir.

285-.....Bize Ma'mer ibn Râsid haber verip söyle dedi: Bana ez-Zuhrî, Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da Ibn Abbâs'tan söyle haber verdi: Peygamber (S) Medine'den ramazânda çikti. Kendisiyle beraber onbin mücâhid vardi. Bu hareket târihi, Medine'ye gelisinden i'tibâren sekizinci yilin basinda ve alti ay geçedir. Bu târihte Rasûlullah ve beraberindeki müslümânlar Mekke'ye dogru yürüdüler. Kendisi oruç tutuyordu, sahâbîleri de oruç tutuyorlardi. Kedîd mevkiine varinca -ki bu Usfân ile Kudeyd arasinda bir sudur- Rasûlullah iftar etti. Sahâbîler de iftar ettiler.
(Geçen senedle) ez-Zuhrî: Rasûhillah'in emrinden dâima sonuncu olan alinirdi (yânî sonuncu isi, evvelki isi neshedici kilinirdi), demistir [316].

286-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) Huneyn seferine ramazânda çikti. Insanlar muhteliftiler: Kimi oruçlu, kimi oruçsuzdu. Peygamber binek devesinin üzerine oturunca, içi süt ve-ya su dolu bir kap istedi. Onu avucunun içine yâhud devesinin üzerine koydu. Sonra (görmeleri için) insanlara dogru bakti. Bunun üzerine oruçsuz olanlar oruçlulara:
— Artik orucunuzu bozunuz! dediler.
Abdurrazzâk da söyle dedi: Bana Ma'mer ibn Râsid, Eyyûb'-dan; o da Ikrime'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan: Peygamber (S) fetih yilinda, ramazân içinde yola çikti (yolda bir su göletine ugrayincaya kadar oruç tuttu) hadîsini haber verdi.
Ve Hammâd ibnu Zeyd de Eyyûb'dan; o da Ikrime'den; o da Ibn Abbâs'tan; o da Peygamber'den.. seklinde söylemistir.

287-.....îbn Abbâs (R) söyle demistir: Rasûlullah (Mekke fethi gazvesi için) ramazânda sefere çikti. Tâ Usfân'a ulasincaya kadar oruç tuttu. Sonra bir kap su istedi de bunu insanlara göstermek için gün-düzleyin içti ve orucunu bozdu. Mekke'ye gelinceye kadar oruç tutmadi.
Ilerime: Ibn Abbâs: Rasûlullah seferde oruç tuttu ve o seferde orucu bozdu. Artik dileyen oruç tuttu, dileyen tutmadi, diyordu demistir [317].

50-Bâb: Peygamber (S) Fetih Günü Bayragi Nereye Dikti?

288-.....Urve söyle demistir: Mekke'nin fethi yilinda Rasûlullah (S) Medine'den hareket edince, bu haber Mekke'de Kureys'e ulasti. (Kureys ileri gelenlerinden) Ebû Sufyân, Hakîm ibn Hizâm, Budeyl ibn Verkaa, Rasûlullah'in hareketinin mâhiyetinden haber aramak üzere Mekke disina çiktilar. Medine'ye dogru yönetip, tâ Merru'z-Zahrân'a kadar yürüdüler. Ve orada (gece vakti) birçok atesler

yakildigini gördüler. Bu atesler hacilarin Arafat'ta, arefe gecesi yaktiklari ateslere benziyordu.
Ebû Sufyân:
— Bu ne atestir! Vallahi hakîkaten arefe gecesi ateslerine benziyor! dedi.
Budeyl ibn Verkaa da:
— Bunlar Huzâali Amr ogullari*mn atesleri, dedi. Ebû Sufyân:
— Hayir, Huzâali Amr ogullan'nm atesi bundan daha azdir, dedi. Bu sirada Rasûlullah'in muhafizlarindan bir kisim insanlar Ebû
Sufyân ile arkadaslarini gördüler, onlara yetisip yakaladilar. Ve akabinde onlari Rasûlullah'a getirdiler. Ebû Sufyân hemen müslümân oldu. Rasûlullah Merru'z-Zahrân'dan hareket ederken Abbâs'a:
— "Sen Ebû Sufyân'i al, ordunun geçecegi yolun dar bir yerine götür de süvarilerin kalabalikligini, Islâm ordusunun durumunu görsün" buyurdu.
Abbâs da onu öyle dar bir geçit yerine oturttu. (Ordu harekete baslayinca) Arab kabileleri, Peygamber'in maiyyetinde geçmeye basladilar. Bunlar alay alay Ebû Sufyân'in önünden geçiyorlardi: Önce bir alay (kendi sancagiyle) geçti. Ebû Sufyân, Abbâs'a:
— Yâ Abbâs! Bunlar kimlerdir? diye sordu. Abbâs:
— Gifâr kabîlesidir, dedi. Ebû Sufyân:
— Benimle Gifâr arasinda ne münâsebet ve düsmanlik var ki buraya kadar geliyorlar? diye hayretini bildirdi.
Sonra Cuheyne kabilesi (kendi sancagi ile) geçti. Ebû Sufyân evvelki suâli sordu. Sonra Sa'd ibmi Huzeym geçti. Ebû Sufyân bunu da öyle sordu. Sonra Suleym kabilesi kendi sancagi ile geçti. Ebû Sufyân yine o suretle sordu. Nihayet Ebû Sufyân'in ömründe benzerini görmedigi yigitlik örnegi bir ketîbe yönelip geldi. Abbâs'a:
— Bu alay kimlerdir? diye sordu. Abbâs:
— Bunlar Ensâr'dir, dedi.
Ensâr'in basinda Sa'd ibnu Ubâde bulunuyordu. Ensâr'in bayragi da onun beraberinde idi. Sa'd ibn Ubâde, Ebû Sufyân'in önünden geçerken:
— Yâ Ebâ Sufyân! Bu gün mehame (yânî en büyük harb) günüdür. Bu günde Ka'be'de kan dökmek halâl kilinir! dedi.
Ebû Sufyân bu sözden sarsilarak, Abbâs'a:
— Yâ Abbâs! Bu gün Sen'in Ka'be'yi, Mekke halkini ve beni koruyacagin güzel bir gündür! dedi.
Sonra bir alay daha geldi. Bu alay sayica alaylarin en azi idi. Bunlarin içinde Rasûlullah ile (Muhacir ve Ensâr'dan bir kisim) sahâbî-leri bulunuyordu. Peygamber'in sancagi da Zubeyr ibnu'l-Avvâm'in beraberinde bulunuyordu. Rasûlullah, Ebû Sufyân'in yanindan geçerken, Ebû Sufyân:
— Sa'd ibn Ubâde'nin ne dedigini duyup bilmedin mi? dedi. Rasûlullah:
— "Sa'd ne söyledi?" diye sordu. Ebû Sufyân:
— Sunu sunu söyledi, diye Sa'd ibn Ubâde'nin sözlerini haber verdi."
Rasûlullah:
— "Sa'dyanlis söylemistir. Bu gün Allah'in Ka'be'yi (Islâm'i izhâr, üstünde Bilâl'in ezam, ve onda bulunan putlari ve suretleri gidermek suretiyle) büyültecegi bir gündür. Ve bu gün Ka'be (Tevhîd libâsi ile) kisv elenecektir I" buyurdu.
Râvî Urve devamla: Rasûlullah bayraginin el-Hacûn mevkiinde dikilmesini emretti, dedi.

Yine Urve bir rivayetinde söyle demistir: Bana Cubeyr ibn Mut'-im'in oglu Nâfi' haber verip söyle dedi: Ben (Mekke'nin fethinden
bir haylî zaman sonra) Abbâs'tan isittim, Zubeyr ibnu'l-Avvâm'a hitaben:
— Yâ Ebâ Abdillah! (Mekke'nin fethi günü) Rasûlullah sana bayragi iste suraya dikmeni emretmisti! dedi.
Yine Urve dedi ki: Rasûlullah o gün Hâlid ibnu'l-Velîd'e Mekke'nin üst tarafindaki Kedâ mevkiinden girmesini emretti. Peygamber ise (Mekke'nin alt tarafindaki) Kudâ mevkiinden girmisti. Mekke'ye girerken, Hâlid ibnu'l-Velîd'in süvârî firkasindan iki mü-câhid kisi sehîd oldu. Bunlar Hubeys ibnu'l-Es'ar ile Kurz ibnu Câ-bir el-Fihrf dir [318].

289-.....Muâviyetu'bnu Kurre söyle dedi: Ben Abdullah ibnu Mugaffel(R)'den isittim, söyle diyordu: Ben Mekke'nin fethi günü Rasûlullah'i disi devesi üzerinde gördüm. O, sesini dalgalandirip na'me yaparak el-Feth Sûresi'ni okuyordu.
Râvî Muâviye: Insanlarin etrafima toplanmasi düsüncesi olmasaydi, Abdullah ibn Mugaffel'in (Rasûlullah'in okuyusunu hikâye ederken) sesini dalgalandirarak yükselttigi gibi ben de sesimi dalgalandirip yükseltirdim, demistir [319].

290-.....ez-Zuhrî, AlîibnHüseyin'den; oda AmribnUsmân'dan (tahdîs etti ki), Usâme ibn Zeyd, fetih zamaninda:
— Yâ Rasûlallah, yarin Mekke'de nereye ineceksiniz? diye sormus.
Peygamber (S) de:
— "Akîl bize evden menzilden birsey birakti mi ki?" buyurdu; sonra da (bunun sebebini bildirerek): "Mü'min kâfire vâris olmaz, kâfir de mü'mine vâris olmaz" buyurdu.
ez-Zuhrî'ye:
— Ebû Tâlib'e kim vâris oldu? diye soruldu. ez-Zuhrî:
—. Ona Akîl ile Tâlib vâris oldular, dedi.
Ma'mer ibn Râsid, ez-Zuhrî'den yaptigi rivayetinde: *'Yarin nereye ineceksiniz?" sorusunu "Hacci sirasinda" lâfziyle söyledi. Yûnus ibn Yezîd el-Eylî ise kendi rivayetinde ne "Haccetihi" lâfzini, ne de "Fetih zamani" lâfzini söyledi [320].

291-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) -fetihten bir gün önce-: "Allah Mekke'nin fethim müyesser kilarsa, in-sâallah yarin konagimiz Kinâne ogullari 'nin Hayfiiykni yurdu)<#r ki, orasi vaktiyle Kinâne ogullari 'yleKureys müsriklerinin küfür üzerine andlastiklari yerdir" buyurdu.

292-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) –fetih akabinde- Huneyn gazvesine çikmak istedigi zaman: "Yarin menzilimiz insâallah Kinâne ogullari Hayfi'ndadir ki, orasi vaktiyle Kinâne ogullari'yle Kureys'in küfür üzerine yemînlestikleriyerdir" buyurdu [321].

293-.....Bize Imâm Mâlik, Ibn Sihâb'dan; o daEnes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti (o, söyle demistir):

Peygamber (S) fetih günü Mekke'ye basinda migfer oldugu hâlde girdi. Basindan migferi çikardigi zaman yanina bir adam geldi de:
— Abdullah ibn Hatal, Ka'be'nin örtüsüne tutunmaktadir, dedi.
Peygamber:
— "Onu öldür!" buyurdu.
Hadîsin râvîsi Imâm Mâlik: Allah en bilendir ki, benim zanni-ma göre o gün Peygamber ihrâmli degildi, demistir [322].

294-.....Abdullah ibnu Mes'ûd (R) söyle demistir: Peygamber (S) Mekke'nin fethi günü Ka'be'nin avlusuna girdi. Ka'be'nin etrafinda ibâdet için dikilmis üçyüzaltmis put vardi. Peygamber (S) elindeki deynekle bu putlara dürtmeye ve su âyetleri söylemeye basladi: "Hakk geldi, bâtil gitti yok oldu", "Hakk geldi, hâlbukibâul ne îcâda, ne de öleni diriltmeye muktedir degildir" [323].

295-.....Bize Eyyûb, Ikrime'den; o da Ibn Abbâs(R)Jdan tahdîs etti (o, söyle demistir): Rasûlullah (S) -fetih günü- Mekke'ye geldiginde Ka'be'ye girmekten çekindi. Çünkü Ka'be'de birçok ilâhlar (yânî putlar) vardi. Rasûlullah bunlarin çikarilmasini emretti ve bütün putlar çikarildi, tbrâhîm ve Ismâîl Peygamberler'in suretleri de ellerinde ezlâm (denilen fa'l kalemleri) oldugu hâlde çikarildilar. Peygamber (bu iki surete bakarak):
— "Allah bu suretleri yapanlari helak etsin! Allah 'a yemîn ederim ki, bu putperestler bu iki peygamberin hiçbir zaman rizklarini böyle fa'l kalemleriyle aramadiklarini bilmislerdir!" buyurdu.
Sonra Beyt'e girdi ve Beyt'in her tarafinda tekbîr getirdi. Fakat Beyt'in içinde namaz kilmadan disari çikti.
Ma'mer, Eyyûb'dan yaptigi rivayetinde Abdu's-Samed'e mutâ-baat etti. Vuheyb de: Bize Eyyûb, îkrime'den; o da Peygamber'den tahdîs etti., demistir [324].

51- Peygamber(S)'In -Fetih Günü- Mekke'ye En Yüksek Tarafindan Girmesi Babi

296- Ve el-Leys ibn Sa'd söyle demistir: Bana Yûnus ibn Yezîd tahdîs edip söyle dedi: Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer(R)'den söyle (dedigini) haber verdi: Rasûlullah (S) Mekke fetholundugu gün, Mekke'nin en yüksek tarafindan devesi üzerinde, arkasina Usâme ibn Zeyd'i bindirmis olarak yönelip geldi. Beraberinde Bilâl'le Ka'be'yi koruyup hizmet edenlerden olan Usmân ibn Talha vardi. Rasûlullah tâ Mescid'e kadar ilerledi ve orada devesini çöktürdü. Usmân ibn Tal-ha'ya Beyt'in anahtarlarini getirmesini emretti. (O anahtarlari getirip Ka'be'yi açinca) Rasûlullah Ka'be'ye girdi. Beraberinde Usâme ibn Zeyd, Bilâl ve Usmân ibn Talha da içeri girdiler. (Sonra Ka'be kapisi kapandi.) Rasûlullah içeride uzunca bir müddet kaldi. Sonra disariya çikti. Bu sirada insanlar Ka'be'ye girmek üzere kosustular. Abdullah ibn Umer, Ka'be'ye ilk giren kimse oldu ve kapinin arkasinda Bilâl'i ayakta buldu. Ona:
— Rasûlullah nerede namaz kildi? diye sordu.
Bilâl de ona Rasûlullah'in namaz kildigi yeri isaret edip gösterdi. Abdullah:
— Rasûlullah'in kaç rek'at kildigini sormayi unuttum, demistir.

297-.....Âise (R) Urve'ye: Peygamber (S) fetih yilinda Mekke'ye en yüksek tarafindaki Kedâ mevkiinden girdi, diye haber vermistir.
Buradaki râvîlerden Hafs ibn Meysere'ye "Kedâ" lâfzinda Ebû Usâme ile Vuheyb mutâbaat etmislerdir.

298-.....Buradaki senedle de Urve: Peygamber (S) fetih yilinda Mekke'ye en yüksek tarafindan; Kedâ'dan girdi, demistir [325].

52- Mekke Fethi Günü Peygamber(S)'In Konakladigi Yerin Beyâni Babi

299-.....Abdurrâhmân ibn Ebî Leylâ söyle demistir: Bize Ummü Hâni'den baska hiçbir kimse Peygamber(S)'i duhâ namazi kilarken gördügünü haber vermemistir. Ümmü Hâni' Mekke fethi günü Peygamber'in onun evinde yikandigini, sonra sekiz rek'at namaz kildigini zikretmis ve devamla: Peygamber'in bu namazdan daha hafif hiçbir namaz kildigini görmedim, su kadar var ki, Peygamber bu hafif namazda rukû'u ve sucûdu tam yapiyordu, dedi [326].

53- Bâb
(Bu, evvelki bâbdan bir fasil gibidir.)

300-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) rukû'unda ve sucûdunda "Subhâneke'ttâhumme Rabbena ve bi-hamdike'llâhumnie igfirlî (= Ey Rabb'imiz olan Allah'im, Seni tesbîh ederim; tesbîhi de hamdine bürünerek yaparim. Yâ Allah, bana magfiret eyle)" sözlerini söylerdi [327].

301-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Umer beni kendi meclisine Bedir ihtiyârlariyle beraber girdirirdi. Bundan ötürü bâzilari:
— Bu genci niçin bizimle beraber meclisine girdiriyorsun? Hâlbuki bizim bunun yasinda ogullarimiz var? dediler.
Umer de:
— Muhakkak ki, o sizin bildiginiz ilim sahibi kimselerdendir,
dedi.
Ibn Abbâs dedi ki: Günün birinde Umer yine Bedir ihtiyarlarini da'vet etti; beni de onlarin beraberinde çagirdi.
Ibn Abbâs dedi ki: Ben o gün Umer'in kendisinin bende bilmekte oldugu ilmi muhakkak onlara da göstermek için çagirdigini düsündüm. Umer onlara:
— "Allah'in nusrati ve fethi gelince» sen de insanlarin feve feve Allahhn dînine gireceklerini görünce hemen Rabb'ini hamd ile tesbîh et. O'nun magfiretini iste. Sübhesiz ki O] tevbeleri çok kabul edendir" (en-Nasr: i-3) sûresi hakkinda ne dersiniz? diye sordu. Bâzilari:
— Bize nusrat ve fetih verildiginde Allah'a hamd ve istigfar etmemiz emrolunmustur, dediler.
Bâzilari:

— Biz bilmiyoruz, dediler.
Bâzilari da hiçbirsey söylemediler. Umer bana:
— Yâ Abbâs oglu! Sen de mi böyle söylersin? diye sordu. Ben de:
— Hayir! dedim Umer:
— Ne diyorsun? dedi. Ben de:
— O, Rasûlullah'in ecelidir. Allah O'na ecelini bildirdi. Allah tarafindan Rasûlullah'a nusrat ve feth gelince, yânî Mekke fethi gelince, Allah: îste bu senin ecelinin alâmetidir. Artik Rabb'ine hamd ederek Subhânaüah de ve Rabb'inden magfiret dile! Sübhe yok ki, O, tevbeleri çok kabul edendir! buyurmustur, dedim.
Umer:
— Ben de bu sûreden ancak senin bilmekte oldugun seyi biliyorum, dedi [328].

302..... Ebû Surayh el-Adevî (el-Huzâî -R-), Amr ibn Saîd ibnu'1-Âs'a, Mekke'ye Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e karsi ordular sev-kettigi sirada söyle demistir: Ey Emîr! Mekke fethinin ertesi günü Ra-sûlullah(S)'in ayaga kalkip îrâd eyledigi bir sözü (yânî hutbeyi) sana haber vermekligime izin ver. O hutbeyi su iki kulagim isitti, kalbim belledi, (söyleyeni de) gözlerim (o anda) gördü. Rasûlullah, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra söyle buyurdu:
— "Mekke'yi (tâ evvelden beri) haram eden Yüce Allah'tir; onu haram eden insanlar degildir. Bundan dolayi Allah 'a ve âhiret gününe îmân eden kimse için Mekke'de ne kan dökmek, ne de bir agaca balta vurmak halâl olmaz. Sayet Rasûlullah burada harb etti diye ruhsat tarafina kaçan biri bulunursa, ona: Allah (yalniz) Rasûlü'ne izin vermistir, size izin vermemistir! deyiniz. Bana da yalniz bir günün bir saati içinde izin verdi. Ondan sonra bu günkü harâmligi dünkü harâmligi derecesine döndü. Bu dediklerimi burada hazir olanlar, gâib olanlara, yânî burada mevcûd olmayanlara (ve müstakbel nesillere) teblîg etsin".
Ebû Surayh'a:
— Amr ne dedi? diye soruldu.
Ebû Surayh dedi ki: Amr da cevaben:
— Yâ Ebâ Surayh! Ben senden daha âlimim. Mekke hiçbir âsîyi, zimmetinde kan olan bir kaçagi, kaçan hiçbir hirsizi sigindirip kurtarmaz, dedi [329].

303-.....Câbir ibn Abdillah (R), Rasûlullah Mekke'nin fethi senesi Mekke'de iken, Rasûlullah(S)'tan: "Sübhesiz Allah veRasûlü sarâbin alisverisini... haram kildi" buyururken isitmistir [330].

54- Peygamber{S)'In Fetih Zamani Mekke'de Ikaameti Babi

304-.....(Iki yoldan gelen bu hadîste) Enes (R): Peygamber'in beraberinde (Mekke ve civarinda) on gün ikaamet ettik. Bu ikaa-met süresince namazlari kisaltiyorduk, demistir [331].

305-..... Ibn Abbâs (R): Peygamber (S) Mekke'de ondokuz gün (dört rek'atli namazlari) iki rek'at kilarak ikaamet etti, demistir.

306-..... Ibn Abbâs (R): Biz bir seferde Peygamber'le beraber namazi kisa kilarak ondokuz gün ikaamet ettik, demistir.
(Burada geçen senedle) yine Ibn Abbâs: Biz (sefer ettigimizde bir yerde) ondokuz gün kalirsak namazlari kisaltir, daha ziyâde kalirsak namazlari tam kilardik, demistir [332].

55- Bab [333]

Ve îmâm. el-Leys ibn Sa'd söyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, Ibn Sihâb'dan tahdîs etti (o, söyle demistir): Bana Abdullah ibnu Sa'-lebete'bni Suayr haber verdi ki, Peygamber (S) Mekke fethi yilinda onun yüzüne eliyle dokunmustur [334].

307-..... Bize Hisâm ibn Yûsuf, Ma'mer ibn Râsid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Suneyn Ebû Cemîle'den haber verdi. ez-Zuhrî dedi ki: Biz Saîd ibnu'l-Müseyyeb'le beraber bulundugumuz sirada Ebû Cemile bize haber verdi.
Yine ez-Zuhrî: Ve Ebû Cemile, kendisinin Peygamberce eristigini ve fetih yilinda O'nunla beraber çiktigini söyledi, demistir [335].

308-.....Bize Hammâd ibnu Zeyd, Eyyûb'dan; o da Ebû Kilâbe'den; o da Amr ibnu Seleme'den tahdîs etti [336].
Eyyûb söyle dedi: Ebû Kilâbe bana;
— Amr ibn Seleme'ye kavusur da ona sorar misin? dedi.
Ebû Kilâbe dedi ki: Akabinde ben Amr ibn Seleme'ye kavustum ve kendisine sordum. Amr ibn Seleme söyle anlatti: Biz aile ve kabî-lece insanlarin yol ugragi bir yerde otururduk. Bize kervanlar ugrardi. Biz de o yolculara:
— Bu insanlara ne oluyor, bu insanlara ne oluyor? Ve su adam nedir? diye sorardik.
Onlar da bize:
— O adam, Allah'in kendisini peygamber gönderdigini, O'na vahy verdigini yâhud Allah'in O'na su sözleri vahyettigini söylüyor, derlerdi (yânî Peygamber'den ögrendikleri bâzi âyetleri bize haber ve-rirlerdi).
Ben de o sözleri ezber ederdim. Sanki o âyetler gönlüme yapistirilir gibi naks olunuyordu. Esasen (Kureys'ten baska) Arab kabileleri de Islâm'a girmek için Mekke fethini gözlüyorlardi. Ve:
— Peygamberlik iddia eden su adami kendi kavmi olan Kureys'le basbasa kendi hâllerine birakiniz. Eger O, Kureys'e gâlib gelirse, hiç sübhesiz O sözünde dogru hakk bir peygamberdir, derlerdi.
Nihayet fetih ehlinin zaferi vak'asi olunca her kavim Islâm'a girmeye kostular. Babam Seleme de kavmimle beraber Islâm'a girmeye kostu. Mekke'den dönüp gelince, bize:
— Vallahi ben size bir hakk peygamberin yanindan geliyorum. O bize: "Su namazi su vakitte

kiliniz, su namazi da su vakitte kiliniz " dedi (ve bütün namaz vakitlerini bildirdi). Namaz vakti gelince de "Biriniz ezan okusun ve Kur'ân 'i en çok bileniniz size imamlik etsin" buyurdu, dedi.
Bunun üzerine kabîle halki baktilar. Içlerinde benden çok Kur'-ân bilen hiçbir kimse bulunmadi. Çünkü ben obamiza ugrayan kervanlardan Kur'ân alip ögreniyordum. Kur'ân'i çok bildigim için kabîle halki beni önlerine geçirip imâm yaptilar.Hâlbuki ben o sirada alti yâhud yedi yasinda çocuktum. Üzerimde de elbise olarak yalniz bir bürde vardi. Secde ettigim zaman o bürde avret yerinden yukari toplanip asagisi açilirdi. Benim secdede bu açik hâlimi gören kabilemizden bir kadin, cemâate:
— Okuyucunuzun kiçini (yânî açik yerini)"bizden örtseniz, dedi.
Bunun üzerine cemâat (Umman kumasi) satin aldilar ve bana bir gömlek biçtiler. Artik ben bu gömlekle sevindigim kadar hiçbir seyle ferahlanmadim [337].

309- Ibnu Sihâb söyle demistir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi; Âise (R) söyle demistir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardesi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, Zem'a'mn cariyesinin oglu Abdurrahman i almasi için ahid yapmisti. Utbe:
— Çünkü o çocuk benim oglumdur, demisti.
Rasûlullah fetih zamaninda Mekke'ye gelince Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Zem'a'nin cariyesinin oglu Abdurrahmân'i yakaladi ve onu Ra-sûlullah'a getirdi. Onun beraberinde Abd ibnu Zem'a da geldi. Sa d ibn Ebî Vakkaas:
— Bu benim kardesimin ogludur. Kardesim bana onun kendi oglu oldugunu ve nesebinin kendisine katilmasini bana vasiyet etti, dedi.
Abd ibnu Zem'a da: .
— Yâ Rasûlallah, bu benim kardesimdir; bu Zem'a'mn cariyesinin ogludur, babam Zem'a'mn döseginde dogmustur, dedi.
Rasûlullah, Zem'a'nin cariyesinin ogluna bakti da Utbe ibn Ebî Vakkaas'a en çok benzeyen insan oldugunu gördü. Akabinde Rasûlullah (S):
— "Yâ Abd ibne Zem 'a! Bu (Abdurrahmân) sana âiddir; o senin kardesindir. Çünkü o, Zem'a'nin dösegi üzerinde dogmustur" buyurdu.
Ve yine Rasûlullah, bu çocugun sîmâca Utbe ibn Ebî Vakkaas'a benzerligini gördügü için Sevde'ye:
— "Yâ Sevde! Sen de bu oglandan perde arkasina çekil!" buyurdu.
Ibnu Sihâb dedi ki: Âise:
— Rasûlullah: "Dösegindir; zinâci erkege ise mahrumiyet düser" buyurdu, dedi.
Yine Ibnu Sihâb: Ebû Hureyre bu "Çocuk dösegindir, zinâkâr erkege mahrûmluk düser" sözünü yüksek sesle i'Iân ederdi, demistir [338].

310-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr söyle haber verdi: Rasûlullah zamaninda, fetih gazvesi sirasinda bir kadin hirsizlik yapmisti. O kadinin kavmi Usâme ibn Zeyd'e gittiler de (elinin kesilmemesi için) Rasûlullah'in yaninda sefaat etmesini istediler.
Urve dedi ki: Usâme, o kadin hakkinda Rasûlullah'la konusunca, Rasûlullah'in yüzünün rengi degisti ve:
— "Allah'in ta'yîn ettigi dînî cezalardan bir ceza hususunda mi benimle konusuyorsun?" buyurdu.

Usâme de:
— Yâ Rasûlallah, benim için magfiret isteyiver, dedi.
Ögleden sonra olunca Rasûlullah hutbe yapmak üzere ayaga kalkti. Allah'i lâyik oldugu sifatlarla övdükten sonra "Amma ba'du" diyerek sunlari söyledi:
— "Sizden önceki insanlari ancak onlarin, içlerinde serefli ve nüfuzlu kimse çaldigi zaman onu cezasiz birakir, içlerinde zayif kimse çaldigi zaman ona ceza verir olmalari helak etmistir. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah 'a yemîn ederim ki, Muhammed'in kizi Fâtima çalmis olsaydi, muhakkak onun elini de keserdim!" buyurdu.
Sonra Rasûlullah o kadinla ilgili emrini verdi ve kadinin eli kesildi. Bundan sonra o kadinin tevbesi güzel oldu ve evlendi. Âise:
— O kadin bundan sonra bana gelirdi de ben de onun hacetini Rasûlullah'a yükseltirdim, demistir [339].

311-.....Bize Âsim, Ebû Usmân'dan tahdîs edip söyle dedi: Bana Mucâsi' ibn Mes'ûd (R) tahdîs edip söyle dedi: Mekke'nin fethinden sonra ben kardesim(Mucâlid)le Peygamber'e geldim ve:
— Yâ Rasûlallah, kendisiyle hicret etmek üzere bey'at etmem için sana kardesimi getirdim, dedim.
Rasûlullah (S):
— "Hicret etmis olanlar, ondaki faziletlerle gitmislerdir"^ buyurdu.
— Simdi sen onunla ne üzerine bey'at edeceksin? diye sordum.
— "Ben onunla Islâm, îmân ve cihâd üzerine bey'at ederim"
buyurdu.
Bu hadîsin râvîlerinden Ebû Usmân en-Nehdî dedi ki: Ben sonra Ebû Ma'bed Mucâlid'e kavustum. Ebû Ma'bed bu iki kardesin büyügü idi. Ben ona Mucâsi'den isitmis oldugum hadîsi sordum da, o: Mucâsi' dogru söyledi, dedi.

312-.....Bize Âsim ibn Süleyman, Ebû Usmân en-Nehdî'den; o da Mucâsi' ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti (o, söyle demistir): Ben Ebû Ma'bed'i, hicret üzerine bey'at etmesi için Peygamber'e götürdüm. Peygamber (S):
— "Hicretin hükmü (fetihten öne) hicret edenlere âid olarak geçti. Ben onunla Islâm ve cihâd üzerine bey'at ederim" buyurdu.
Râvî Ebû Usmân dedi ki: Ben Ebû Ma'bed'e kavustum da ona kardesi Ebû Mucâsi'in bana tahdîs ettigi bu hadîsi sordum; o: Mucâsi' dogru söyledi, dedi.
Diger râvî Hâlid de, Ebû Usmân'dan; o da Mucâsi'den, onun kardesi Mucâlid'i getirdigini söylemistir [340].

313-.....Mucâhid ibn Cebr söyle demistir: Ben Ibn Umer'e:
— Sam'a hicret etmek istiyorum, dedim. Ibn Umer (R):
— (Mekke fethinden sonra) hicret yok, lâkin cihâd vardir. Git, kendini arzet. Eger kendinde (cihâd ve kudretten) birsey bulursan cihâd yap, kendinde bunu bulamazsan geri dönersin, dedi.
Ve en-Nadr dedi ki: Bize Su'be haber verdi: Bize Ebû Bisr haber verip söyle dedi: Ben Mucâhid ibn Cebr'den isittim, söyle diyordu: Ben Ibn Umer'e (Sam'a gitmek istiyorum) dedim, o:

— Bugün hicret yoktur -yâhud da: Rasûlullah'tan sonra hicret yoktur-, dedi.
Bu da geçen hadîsin benzeridir.

314-.....Ebû Amr el-Evzâî, Abde ibn Ebî Lubâbe'den; o da Mucâhid ibn Cebr el-Mekkî'den; Abdullah ibn Umer (R): Fetihten sonra hicret yoktur der idi, diye tahdîs etmistir.

315-.....Yahya ibn Hamza tahdîs edip söyle demistir: Bana el-Evzâî, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti. O söyle demistir: Ben Ubeydullah ibn Umeyr ile beraber Âise'yi ziyaret ettim. Ubeydullah, Aise'ye hicretten sordu. Bunun üzerine Âise söyle dedi:
— Bu gün hicret yoktur. (Fetihten önce) mü'minlerin herbiri kendisine fitne yapilmasi korkusundan dîni ile Allah'a ve Rasûlü'ne kaçar idi. Bugün ise Allah Islâm'i gâlib kilmistir. Mü'min Rabb'ine diledigi yerde ibâdet eder. Lâkin bugün (kâfirlerle) cihâd ve niyet vardir [341].

316-.....Ibn Cureyc söyle demistir: Bana Hasen ibnu Müslim, Mucâhid ibn Cebr'den söyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Mekke fethi günü ayaga kalkti da söyle buyurdu:
— "Sübhesiz ki, Allah Mekke'yi, gökleri ve yeri yarattigi gün haram kilmistir. Bunun için Mekke Allah'in haram kilmasiyle kiyamet gününe kadar haramdir. Benden evvel hiçbir kimse için halâl ol-madigi gibi, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktir. Benim için de o, ancak gündüzden bir saat halâl olmustur. Mekke'nin av hayvani ürkütülmez, dikeni (bile) kesilmez, yas otlari koparil-maz. Yitigini kimse (elini uzatip) alamaz, yalniz sahibini aramak için arayacak kisi alabilir".
Bu sirada Abbâs ibnu Abdilmuttalib:
— Yâ Rasûlallah, izhirdan baska. Çünkü izhir bitkisi demirciler için ve evlerimiz için kullanilmasi zarurîdir, dedi.
Rasûlullah bu esnada sükût etti, sonra:
— "Izhir müstesna, çünkü o halâldir" buyurdu.
Ve yine Abdulmelik ibnu Cureyc'den (o, söyle demistir): Bana Abdulkerîm, Ikrime'den; o da Ibn Abbâs'tan, geçen hadîsin benzerini yâhud o tarzdaki hadîsi haber verdi, demistir.
Zikredilen bu hadîsi Ebû Hureyre', Peygamber'den rivayet etmistir [342].

56- Yüce Allah'in Su Kavli Babi [343]:

"And otsun ki, Allah birçok savas yerlerinde ve Huneyn gününde size yardim etmistir. (O Huneyn ki) çoklugunuz o zaman size ucub vermisti de bu, size (gelecek kozadan) bir seyi gidermeye yaramamisti. Yeryüzü o genisligine ragmen, basiniza dar gelmisti. Nihayet (bozularak) gerisin geri dönüp gitmistiniz. Sonra Allah, Rasûlü ile müzminlerin üzerine sekînetini indirdi, görmediginiz ordulari indirdi ve kâfirleri azâblandirdu Bu o kâfirlerin cezasi idi. Sonra, Allah bunun ardindan kimi dilerse onun tevbesini kabul eder. Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (et-Teybe: 25-27) [344].

317-.....Ismâîl (ibn Ebî Hâlid) haber verip söyle dedi: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'mn elinde bir kiliç darbesi gördüm (ve kendisine bu nedir? diye sordum). Ibnu Ebî Evfâ: Ben bu yarayi Huneyn günü-Peygamber(S)'le beraber muharebede bulundugum sirada vurularak
aldim, dedi.
Râvî Ismâîl ibn Ebî Hâlid dedi ki: Ben Ibn Ebî Evfâ'ya:
— Sen Huneyn gazvesinde bulundun mu? diye sordum. O da:
— Ben ondan önce (Hudeybiye'de bile) bulundum, dedi [345].

318-.....Ebû Ishâk söyle demistir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den isittim. Ona bir adam geldi de:
— Yâ Ebâ Umâre! Sen Huneyn gününde geri dönüp kaçtin mi? diye sordu.
el-Berâ:
— Amma bana gelince (bizler kaçtik). Peygamber üzerine sehâ-det ederim ki, O, geriye dönmemistir. Lâkin ordunun öncüleri acele gittiler de onlarin üzerlerine Hevâzin kabîlesi okçulari ok yagdirdilar. Ebû Sufyân ibnu'l-Hâris, Peygamber'in beyaz katirinin basindan tutmustu. Peygamber (S) ise: "Ben peygamberim yalan yok, ben Abdulmuttalib oglu'yum" sözlerini söylüyordu [346].

319-.....Bize Su'be, Ebû Ishâk'tan tahdîs "etti (ki o söyle demistir): Ben isitirken el-Berâ'ya:
— Huneyn gününde sizler Peygamber'in maiyyetinde bulundugunuz sirada gerisin geri dönüp kaçtiniz mi? diye soruldu.
el-Berâ (kendilerinin ta'mîm üzere olmayarak kaçislarinin isbâ-tini içine alici ve bedî' olan) su cevâbi verdi;
— Peygamber'e gelince; O asla kaçmadi. Hevâzin kabîlesi erleri iyi ok atici kimselerdi (onlar bize ok yagdirdilar). Peygamber (yerinde kaya gibi sabit durup): "Ben o peygamberim yalan yok, ben o Abdulmuttalib oglu'yum" dedi.

320-.....Bize Su'be, Ebû îshâk'tan tahdîs etti ki, o el-Berâ'dan isitmistir. el-Berâ'ya Kays kabilesinden bir kisi;
— Sizler Huneyn günü Rasûlullah(S)'m yanindan kaçtiniz mi? diye sordu.
el-Berâ (R):
— (Bizler kaçtik.) Lâkin Rasûlullah kaçmadi. Hevâzin kabîlesi halki iyi ok aticilari idiler. Biz (harb meydaninda) bunlarin üzerine hücum edince, onlar açilip bozuldular. Bizler de hemen ganîmetler üzerine düstük. Iste bu sirada Hevâzin tarafindan ok yagmuruyla karsilandik. (Biz kaçtik.) Yeminle söylüyorum ki, ben Rasülullah'i beyaz katirinin üzerinde gördüm. Ebû Sufyân da katirin gemini tutuyordu. Bu sirada o: "Ben o peygamberim yalan yok, ben o Abdulmuttalib oglu'yum!" diyordu.
Isrâîl ibn Yûnus ile Zuheyr ibn Muâviye kendi rivayet ettikleri
hadîslerinde, burasinda: Peygamber (S) beyaz katirindan indi (de "Yâ Allah, yardimini indir" duasini söyledi) demislerdir [347].

321-.....Muhammed ibn Sihâb söyle demistir: Urve ibnu'z-Zubeyr, kendisine Mervân ibnu'l-Hakem el-Emevî ile el-Misver ibn Mahrame'nin söyle haber verdiklerini söyledi: Rasûlullah (S), Hevâ-zin kabilesi hey'eti müslümân olarak geldikleri ve Rasûlullah'tan mallarim ve esirlerini geri vermesini istedikleri zaman, Rasûlullah ayaga kalkti da onlara:

— "Berâberimdeki sahâbtierimi görüyorsunuz. Bana sözün en sevimlisi en dogrusudur. Simdi siz iki taifenin birini seçiniz: Yâ esirleri, ya da mallari. Ben sizin gelmenizi beklemis idim (zamaninda gelmediniz)" buyurdu.

Ve hakîkaten Rasûlullah, Tâif ten (Ci'râne'ye) döndügünde on küsur gece onlari beklemis idi. Hevâzin hey'etine Rasûlullah'in kendilerine ancak iki taifeden birisini geri verecegi apaçik belli olunca:

— Biz esîrlerimizin geri verilmesini tercih ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah müslümânlar arasinda ayaga kalkti,

Allah'i lâyik oldugu kemâl sifatlariyle sena etti. Sonra "Amma ba'du" deyip hutbesine söyle devam etti:

— "Bu Hevâzin hey'eti kardesleriniz kusurlarindan tevbe ediciler olarak bize geldiler. Ben de esirlerini kendilerine geri vermenin dogru olacagini düsündüm. Sizden her kim esirlerini bu suretle (karsiliksiz olarak) vererek kardeslerinizin gönlünü hos etmeyi severse bunu yapsin. Sizden her kim kendi hissesi üzerine bagli kalmak (karsiliksiz vermemek) arzu ederse, biz ona (bu bedeli), Allah'in bize ihsan edecegi ilk ganimet malindan veririz, o da bu sartla esirlerini onlara versin" buyurdu.

Bu konusma üzerine oradaki insanlar:

— Rasûlullah'in hatiri için Hevâzin baskanlarina esîrlerini vermekle gönüllerimizi hos etmisizdir, dediler.

Rasûlullah da:

— "Simdi biz sizden esirini vermeye razi olan kimseleri, rizâsi olmayanlardan ayirip bilemiyoruz. Haydi siz gidiniz de bize muvafakat isinizi, is bilir nakibleriniz arzetsin" buyurdu.

Insanlar yerlerine döndüler. Kabîlelerin nakîbleri kabile halkla-riyle konustular. Sonra Rasûlullah'a gelip herbiri kavminin esîrleri geri vermekten hosnûd olduklarini ve Rasûlullah'a esîrleri geri ver-mesi hususunda izin verdiklerini haber verdiler.

Ibn Sihâb: Iste bana Hevâzin esirlerinden ulasan budur, demistir [348].

322-.....Bize Hammâd ibnu Zeyd, Eyyûb'dan; o daNâfi'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb:

— Yâ Rasûlallah!... demistir.

H ve yine bana Muhammed ibnu Mukaatil tahdîs etti. Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi. Bize Ma'mer ibn Râsid, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Bizler Huneyn'den döndügümüz zaman Umer, Câhiliyet zamaninda adadigi bir i'tikâf adagini (yerine getirip getirmemesi hususunu) sordu. Peygamber (S) ona adagini yerine getirmesini emretti.

Bu hadîsin râvîlerinden bâzisi: Hammâd, Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da îbn Umer'den.. diye söylemistir:

Ve bu hadîsi Cerîr ibnu Hazim ile Hammâd ibnu Seleme, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer'den; o da Peygam-ber'den olmak üzere rivayet etmistir [349].

323-..... Bize Imâm Mâlik, Yahya ibn Saîd'den; o da Kesîr ibn Eflâh'in oglu Umer'den; o da Ebû Katâde'nin âzâdlisi Ebû Mu-hammed'den haber verdi ki, Ebû Katâde (R) söyle demistir:
Biz Huneyn senesi Peygamber'in maiyyetinde sefere çiktik. Düsmanla karsilasinca müslümânlar için bir ilerleme ve gerileme olmustu. Bu sirada ben müsriklerden birini müslümânlar dan bir kimse üzerine çikmis hâlde gördüm. Hemen arka tarafindan yaklastim ve onu boynu ile kürek kemiginin bagi üzerinden kiliçla vurdum. Ve onun giydigi zirhi kestim. Hemen benden tarafa dönüp beni öyle bir kucakladi ki, bu siki kucaklayistan ölüm kokusunu hissettim. Sonra ona ölüm yetisti de beni saliverdi. Akabinde ben Umer'e rastgeldim de:
— Bu insanlara ne oldu? dedim. Umer:
— Azîz ve Celîl olan Allah'in isidir (yânî onlara isabet eden bu
bozgunluk, Allah'in hükmü ve kazasidir), dedi.
Sonra müslümânlar (bozgunlugun ardindan) dönüp geldiler. Peygamber de oturup:
— "Her kim bir düsmani öldürür ve öldürdügüne dâir bir bey-yinesi de olursa, öldürdügü kimsenin elbise, silâh ve diger esyalari onundur" buyurdu.
Ben (hemen kalkip):
— Benim için kim sâhid olur? dedim.
Sonra oturdum. Sonra Peygamber tekrar bunun benzerini söyledi. Ben yine kalkip:
— Benim için kim sehâdet eder? diye sordum ve sonra oturdum.
Sonra Peygamber o sözün benzerini yine söyledi. Ben yine ayaga kalktim. Peygamber:
— "Neyin var yâ Ebâ Katâde?" buyurdu.
Ben de kendisine olani haber verdim. Bu sirada bir kimse:
— Ebû Katâde dogru söyledi. O maktulün esyasi benim yanim-dadir. Artik hakki olan bu seyler yerine ona baska seyler vererek benden razi kil, dedi.
Ebû Bekr:
— Allah'a yemîn olsun ki, bu olamaz! Peygamber, Allah ve Ra-sûlü yolunda mukaatele eden Allah arslanlarindan bir arslanm hakkini ibtâle yanasmaz ve onun selebini sana veremez, dedi.
Bunun üzerine Peygamber(S):
— "Ebû Bekr dogru söyledi. Yanindaki o maktule âid seyleri Ebû Katâde'ye ver!" buyurdu.
Akabinde o kimse maktulün esyasini bana verdi.Ben de o esyayi sattim da onun bedeliyle Benû Selime yurdunda bir bustân satin aldim, iste bu bustân, Islâm'da aslina mâlik oldugum ilk maldir [350]
.
Ve Imâm el-Leys ibn Sa'd söyle demistir: Bana Yahya ibnu Sa-îd, Kesîr ibn Eflâh'in oglu Umer'den; o da Ebû Katâde'nin âzâdlisi olan Ebû Muhammed'den tahdîs etti ki, Ebû Katâde söyle demistir: Huneyn günü oldugu zaman müslümânlardan bir adama baktim ki, o müsriklerden bir adamla mukaatele ediyor. Müsriklerden olan bir digeri ise müslümâni öldürmek için arka tarafindan onu aldatmaga ugrasiyordu. Ben hemen onu aldatmaga çalisan kisiye dogru kostum. O beni vurmak için elini kaldirdi. Ben onun elini vurup kestim. Sonra o kisi beni tutup siki bir sarmalayisla beni kucakladi; beni o derecede sikti ki, ölmekten korktum. Sonra beni birakti ve çözüldü. Ben de onu iteledim. Sonra onu öldürdüm. Müslümanlar bozuldular, ben de onlarla beraber bozguna ugradim. Bu sirada bozulmayan insanlarin içinde) Umer ibnu'l-Hattâb'la karsilastim. Ona:

— Insanlara ne oluyor? dedim. Umer:
— Allah'in emri (yâni hükmü ve takdiri), dedi.
Sonra bozulan insanlar Rasûlullah'a döndüler. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Her kim öldürdügü bir maktul üzerine beyyine dikerse, öldürdügü kisinin esyasi onundur" buyurdu.
Ben hemen öldürdügüm maktulün üzerine bir sâhid aramak için kalktim, fakat benim için sehâdet edecek bir kimse göremedim. Sonra aklima geldi de, o adamin isini Rasûlullah'a zikrettim. Meclisinde oturanlardan biri:
— Bunun öldürdügünü zikretmekte bulundugu o maktulün silâhi benim yammdadir. Onun yerine baska seylerle Ebû Katâde'yi razi kil, dedi.
Ebû Bekr:
— Hayir olamaz. Peygamber o silâhi Kureys'ten gevsek ve âciz bir kula vermez ve Allah ve Rasûlü yolunda harbeden Allah arslanlarindan bir arslani terkedemez, dedi.
Râvî dedi ki: Akabinde Rasûlullah kalkti ve o silâhi bana verdi. Ben de onun bedeliyle bir bustân satin aldim. Iste bu, Islâm içinde aslina mâlik oldugum ilk maldir [351].

57- Evtâs Gazvesi Babi

324-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Peygamber (S) Huneyn gazvesini bitirince (amcam) Ebû Âmir'i bir ordu birligi üzerine kumandan yaparak Evtâs'a gönderdi [352]. Ebû Âmir (Huneyn'den buraya kaçmis olanlarin kumandani) Dureyd ibn Simme ile burada karsilasti. Yapilan muharebede Dureyd öldürüldü, askerlerini de Allah hezîmete ugratti.
Ebû Mûsâ devamla dedi ki: Rasûlullah beni de (amcam) Ebû Âmir ile beraber göndermisti. Bu muharebede Ebû Âmir'in dizine Cu-sem kabilesinden birisi tarafindan bir ok atildi. Okçu okunu Ebû Âmir'in dizkapagina yerlestirdi. Ben hemen Ebû Âmir'in yanina kostum ve:
— Ey amca, sana kim ok atti? diye sordum. O, ben Ebû Musa'ya:
— Iste ok atan kaatilim sudur! diye gösterdi.
Ben hemen kaatile dogru kostum ve ona yetistim. Kaatil beni görünce dönüp kaçmaga basladi. Ben onun arkasindan gittim. Bu sirada ben hem kosuyor, hem: Kaçmaktan utanmaz misin, yerinde biraz durmaz misin! diye haykiriyordum. Adam kaçmaktan vazgeçti. Her ikimiz kiliçlarimizla vurusmaya basladik. Sonunda adami öldürdüm. Sonra (Ebû Âmir'in yanina geldim) Ebû Âmir'e:
— Allah senin düsmanini öldürdü, dedim. Amcam bana:
— Su oku dizimden çek çikar, dedi.
Ben de hemen çikardim. Okun çiktigi yerden bir su bosandi. (Amcam hayâtindan ümidini kesti.) Bana:
— Ey kardesimin oglu! Peygamber'e selâm söyle ve bana Allah'tan magfiret istemesini rica et, dedi ve beni kendi yerine mücâ-hidler üzerine kumandan yapti.
Az bir zaman yasadi, sonra vefat etti. Bu seferden dönüp geldigimde Peygamber'in huzuruna girdim. Peygamber, odasinda hasirdan örülmüs ve üzerine ince silte serilmis bir sedir üstünde yatiyordu. Hasirin örgüleri vücûdunun arkasina ve iki yanlarina iz yapmisti. Ben kendisine zafer haberimizi ve Ebû Âmir'in sehîd olusu haberini, ve "Rasûlullah benim için magfiret dilesin" diye

vasiyet ettigini arzet-tim. Bunun üzerine Peygamber abdest suyu istedi ve abdest aldi. Sonra ellerini kaldirip:
— "Yâ Allah, kulcagizin Ebû Âmir'e magfiret eyle!" diye duâ etti.
Duâ ederken ben O'nun iki koltugunun beyazligini gördüm. Sonra Peygamber:
— "Yâ A ilah! Kiyamet gününde Ebû Âmir kulunu su yarattigin insanlardan çogunun üstünde yüksek bir makaamda kil" niyazinda bulundu.
Bunun üzerine ben:
— Benim için de magfiret isteyiver, dedim. Peygamber:
— "Yâ Allah, Abdullah ibn Kays'in günâhini magfiret eyle ve kiyamet gününde onu kerîm bir makaama girdir" diye duâ etti.
Râvî Ebû Burde: Bu Iki duanin biri Ebû Âmir için, digeri de Ebû Mûsâ içindir, demistir [353].

58- Tâif Gazvesi Babi

Bu gazve hicretin sekizinci yili sevval ayinda yapildi. Bu târihte yapildigini Mûsâ ibn Ukbe (Magâzt'sinde)
Söyledi [354].

325-.....Bize Hisâm, babasi Urve'den; o da Ebû Seleme'nin kizi Zeyneb'den; o da annesi Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti (o, söyle demistir): Peygamber (S) yanima girdi. O sirada yanimda bir muhan-nes kisi bulunuyordu. Isittim ki o, kardesim Abdullah ibn Umeyye'ye:
— Yâ Abdallah! Ne dersin, eger Allah yarin size Tâif'in fethini müyesser kilarsa sana gereken, Gaylân'in sisman kizini yakalaman-dir. O kiz (semizlikten karni) dört büklüm karsilar, sekiz büklüm de arkaya döner! diyordu.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Bu kabil muhannesier bir daha yanimiza sakin girmesin" buyurdu.
Râvî Sufyân ibn Uyeyne:
— Ibn Cureyc: Bu muhannesin adi Hît'tir, dedi, demistir.
Bize Mahmûd ibn Gaylân tahdîs etti: Bize Ebû Usâme, Hisâm'-dan bu hadîsi tahdîs etti ve "Peygamber o gün Tâif'i muhasara etmekteydi" fikrasini ziyâde etti [355].

326-.....Abdullah ibn Amr (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Tâif sehrini muhasara ettigi zaman, Tâifliler'den herhangi birsey elde edemedi. (Bâzî sahâbîleriyle istisareden sonra):
— "Insâallah yarin dönecegiz (yânî muhasarayi kaldiracagiz)" dedi.
Bu söz mücâhidlere agir geldi de:
— Tâif'i fethetmeden nasil gideriz! dediler.
-Râvî Sufyân bir kerre de: Nasil döneriz dediler, seklinde rivayet etmistir.-
Sahâbîlerin bu i'tirâzli sözleri üzerine Peygamber:
— "Öyleyse yarin sabah harbe hazir olun!" buyurdu. Ertesi sabah harb basladi ve sahâbîlerden birçoguna yara isabet

etti. Bunun akabinde Peygamber:
— "Insâallah bizler yarin dönecegiz" buyurdu.
Bu sefer Peygamberdin bu karâri sahâbîleri sevindirdi. Peygamber de sahâbîlerin sevinmelerine güldü.
Râvî Sufyân bir kerresinde "Tebessüm etti'", yânî gülümsedi seklinde söylemistir.
el-Buhârî dedi ki: el-Humeydî söyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne bu haberin hepsini an'anesiz olarak tahdîs etti [356].

327-.....Bize Su'be, tahdîs etti ki, Âsim söyle demistir: Ben Ebû Usmân'dan isittim, o söyle dedi: Ben Sa'd'dan isittim ki, o Allah yolunda ilk ok atan kisidir. Ve yine ben Ebû Bekre'den isittim ki, o da Tâif halkindan müslümân olup Tâif Kalesi'nin üstüne çikmis ve oradan makara ile asagiya inip Peygamber'e gelmis olan insanlar içinde idi. Iste bu iki sahâbî: Biz, Peygamber (S)'den: "Her kim babasindan baska bir kimseye -babasi olmadigini bile bile- babasi oldugunu iddia ederse, iste o kimseye cennet haramdir'* buyururken isittik, dediler.
Ve Hisâm ibn Yûsuf es-San'ânî dedi ki: Bize Ma'mer ibn Râsid, Âsim'dan; o da Ebû*l-Âliye'den yâhud Ebû Usmân en-Nehdî'den haber verdi ki, o: Ben Sa'd'dan ve Ebû Bekre'den isittim; onlar da Pey-gamber'den. isittiler, demistir.
Âsim dedi ki: Ben Ebû'l-Âliye yâhud Ebû Usmân'a:
— Yemîn olsun bu hadîsi sana iki büyük sahâbî rivayet etmistir ki, artik bunlarin sehâdetleri kâfidir, dedim.
O da:
— Evet kâfidir. Bunlardan biri Allah yolunda ilk ok atan kisidir (yânî Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tir). Digeri de Tâif halkindan yirmi üç kisinin üçüncüsü olarak kaleden asagiya inip Peygamber'e gelen kisidir (yânî Ebû Bekre'dir), dedi [357].

328-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Peygamber (S) (Tâif seferinden dönüsünde) Mekke ile Medine arasinda Ci'râne mevkiine inerken, ben Peygamber'in yaninda bulunuyordum. Beraberinde Bilâl de vardi. Bu sirada Peygamber'e bir bedevi geldi ve:
— Bana verdigin va'di hâlâ yerine getirmeyecek misin? dedi. Peygamber de ona;
— "(Ganîmet taksiminin yakinligiyle yâhud sabra karsilik büyük sevâbla) seni müjdelerim" buyurdu.
Çöl Arabi:
— "Sevin, müjdelen" sözlerini bana çok söyledin, dedi.
Bunun üzerine Peygamber öfkelenmis bir kimse hey'etinde Ebû Mûsâ ile Bilâl'e döndü de:
— "Bu bedevi verdigim müjdeyi reddetti, onu sizler kabul ediniz!" buyurdu.
Ebû Mûsâ ile Bilâl de:
— Kabul ettik, dediler.
Bundan sonra Peygamber içi su dolu bir bardak, yâni küçük bir kap istedi. Bu kap içinde ellerini ve yüzünü yikadi. Agzindaki bir mik-dâr suyu da bunun içine püskürdü. Sonra Ebû Mûsâ ile Bilâl'e:
— "Bu sudan içiniz, bunu yüzleriniz ve gögüsleriniz üzerine bosaltiniz ve sevininiz!" buyurdu.
Onlar da su kabini aldilar ve Peygamber'in emrettigi isleri yaptilar.

Bu sirada Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme, perde arkasindan:
— Su sudan ananiza da ikram edin! diye seslendi.
Onlar da bu sudan arta kalan bir kismi da Ümmü Seleme'ye ikram ettiler [358].

329-.....Ibn Cureyc tahdîs edip söyle demistir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, ona da Safvân ibn Ya'lâ haber verdi, ki babasi Ya'lâ ibn Umeyye: Keski ben kendisine vahy indirilirken Ra-sûlullah'i görebilsem! der idi.
Ya'lâ ibn Umeyye dedi ki: Peygamber Ci'râne'de, mevkiinde iken, üzerinde bir örtü vardi ve kendisi bu örtü ile gölgelendirilmisti. Yaninda da sahâbîlerinden birtakim insanlar vardi. Bu sirada huzuru-na, üzerinde güzel koku sürülmüs bir cübbe bulunan bir çöl Arabi geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Güzel koku sürüldükten sonra bir cübbe içinde umre niyetiyle ihrama giren bir kimse hakkinda ne dersiniz? diye sordu.
Iste tam bu sirada Umer, eliyle Ya'lâ'ya gel diye isaret etti. Ya'lâ da geldi ve hemen basim Rasûlullah'in örtünmekte oldugu örtünün içine soktu. Bir de gördü ki, Peygamber (vahyin siddetinden) yüzü kizarmis ve uyuyanin nefes alip verirken horultu çikarmasi gibi horultu çikariyor. Peygamber bir süre bu sekilde kaldi, sonra bu hâl kendisinden açildi. Peygamber:
— "Bana biraz evvel umreden sormakta olan kimse nerede?" buyurdu.
O kisi arandi ve huzura getirildi. Peygamber ona:
— "Sendeki kokuya gelince: Sen onu (yâni bedenine ve elbisene bulasan kokuyu) üç kene yika, üzerindeki cübbeye gelince, onu da sirtindan çikar. Sonra (ihrami giyip) haccinda yapmakta oldugun fiilleri umren içinde de yap" buyurdu [359].

330-.....Abdullah ibn Zeyd ibnÂsim söyle demistir: Allah Hu-
neyn günü Rasûlü'ne, harb ettigi kimselerin mallarini ganîmet olarak verdigi zaman, Rasûlullah o mallan insanlar içinde kalbleri Islâm'a alistirilan kimselere taksim etti de, bu mallardan Ensâr'a bir-sey vermedi. Ensâr, Rasûlullah'in bâzi insanlara mal verip de kendilerine birsey vermedigi için hüzünlenmis gibi oldular. Bunun üzerine Rasûlullah onlara hitâb edip söyle buyurdu:
— "Ey Ensâr cemâati! Ben sizleri yolu sasirmislar bulup da Allah benim delâletimle sizlere hidâyet vermedi mi? Ben sizleri firka firka bölünmüs hâlde bulup da, Allah benim Medine'ye hicretimle sizleri birbirinizle birlestirmedi mi? Ben sizleri fakir hâlde bulup da Allah benim yüzümden sizleri zengin kilmadi mi?"
Rasûlullah bu sorularin herbirini sordukça, Ensâr Rasûlullah'a karsi:
— Allah ve Rasûlü en çok ihsan edicidir, dediler. Rasûlullah:
— "Sizleri Allah'in Rasûlü'ne söyle cevâb vermenizden men' eden nedir?" buyurdu.
Rasûlullah birsey söyledikçe Ensâr:
— Allah ve Rasûlü en çok ihsan edicidir, dediler. Rasûlullah:
— "Eger siz isteseydiniz, benim bu sorularima söyle söyle cevâb verebilirdiniz:1 (Seni kavmin yalanlamisti, bize hicret ettin, biz Seni tasdik ettik. Kavmin Seni terketti, biz Sana yardim ettik. Kavmin Seni kovdu, biz Seni bagrimiza bastik. Sen yoksuldun, biz Seni malimiza ortak yaptik diyebilirdiniz. Bunlar dogrudur.) Insanlar aldiklari koyunlar ve develerle evlerine giderlerken, sizler Peygamber ile evlerinize gitmenizden razi oluyor musunuz? Eger hicret fazileti olmasaydi,

muhakkak ben Ensâr'dan bir kimse olurdum. Insanlar bir vâdîye bir dag yoluna gitmis olsalardi, ben muhakkak Ensâr'in vadisine ve dag yoluna girer giderdim. Ensâr cild üzerine giyilen iç fanilâsi, diger insanlar da onun üzerine giyilen elbisedir. Sizler benden sonra yakinda baskalarinin sizlere tercih edildigi zamana kavusacaksiniz. Sizler bunlara sabrediniz, nihayet sizler havuz basinda bana kavusacaksiniz" [360].

331-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verip söyle dedi: Allah, Hevâzin (harbindeki ganîmet) mallarindan kendi Rasûlü'ne fey' olarak verdigini verdigi ve Peygamber de Kureys'ten birtakim kimselere (kalblerini Islâm'a alistirmak için) yüzer deve vermege basladigi zaman, Ensâr'dan bâzi insanlar:
— Allah, Rasûlullah'a magfiret eylesin! O, Kureys'e veriyor da bizleri terkediyor. Hâlbuki kiliçlarimizdan hâlâ Kureysliler'in kanlari damliyor, dediler.
Enes devamla dedi ki: Ensâr'in bu sözü Rasûlullah'a söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah, Ensâr'a haber gönderip onlari deriden bir çadir içinde toplatti. Ensâr'in beraberinde baskalarim çagirmadi. Onlar toplaninca, Peygamber ayaga kalkti da:
— "Ey Ensâr! Sizin tarafinizdan söylenip bana u/asan o söz nedir?" buyurdu.
Ensâr'in iyi anlayislilari:
— Yâ Rasûlallah! Bizim baskanlarimiz (sizi üzecek) hiçbir söz söylememislerdir. Amma bizden yaslan taze bâzi insanlar: Allah, Ra-sûlullah'a magfiret eylesin! O, Kureys'e veriyor da bizleri birakiyor. Hâlbuki bizim kiliçlarimizdan hâlâ Kureys kani damliyor, demislerdir, dediler.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Ben Kureys'fen bâzi kimselere dünyalik veriyorum ki, bunlar küfür ve sirk zamanina yakin olan insanlardir. Ben onlarin gönüllerini Islâm Dîni'ne alistirmak maksadiyla veriyorum. Insanlar aldiklari mallarla giderlerken, sizler evlerinize Peygamber'le gitmenizde razi olmuyor musunuz? Allah 'a yemin ederim ki, sizin Peygamber'le Medine'ye dönüp gitmeniz, onlarin ganimet mallariyle evlerine bitmelerinden sübhesiz daha hayirlidir" buyurdu.
Ensâr:
— Yâ Rasûlallah! Bizler Sen'inle Medine'ye gitmekten razi olmusuzdur! dediler.
Peygamber de onlara:
— "Sizler yakin gelecekte siddetli bir surette baskalarinin sizlere tercih olunmasiyle karsilasacaksiniz. Siz bu durumlara A ilah 'a ve Rasûlü 'ne kavusuncaya kadar sabrediniz. Çünkü ben havuz basinda olacagim" buyurdu.
Enes: Fakat sabretmediler, demistir [361].

332-.....Enes (R) söyle demistir: Mekke fethi günü oldugu zaman Rasûlullah ganimetleri Kureys arasinda taksim etti. Bundan Ensâr öfkelendiler. Peygamber (S):
— "Insanlar dünyalikla evlerine giderlerken sizler Allah 'in Rasûlü ile birlikte evlerinize dönüp gitmenizden razi olmuyor musunuz!" buyurdu. Ensâr:
— Evet raziyiz! dediler. Peygamber:
— "Eger insanlar genis bir vâdîye yâhud dar bir dag yoluna girip gitseler, ben muhakkak Ensâr'in vadisine yâhud Ensâr'in dag yoluna girer giderim" buyurdu.

333-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Huneyn günü oldugu zaman Peygamber'in ordusu ile Hevâzin kabilesi karsilasti. Peygamber'in beraberinde onbin mücâhid ve bir de Mekke'den salive-rilenler vardi. Müslümanlar ansizin ok baskiniyla karsilasinca geri döndüler. Peygamber:
— "Ey Ensâr toplulugu!" diye seslendi. Onlar:
— Lebbeyke yâ Rasûlallahi ve sa'deyke lebbeyk! Bizler Sen'in önündeyiz, dediler.
Peygamber bineginden indi de:
— "Ben Allah'in kulu ve Rasûlü'yüm!" dedi.
Akabinde müsrikler bozguna ugradilar. Peygamber Mekke'den katilanlara ve Muhâcirler'e ganimet verdi de Ensâr'a birsey vermedi. Ensâr ganimetten men' olunmalari hususunda konustular. Bunun üzerine Rasûlullah onlari da'vet edip bir çadir Içine koydu. Akabinde:
— "Insanlar aldiklari koyunlar ve develerle giderken sizler Allah 'in Rasûlü ile gitmenizden razi olmuyor musunuz?" buyurup sunlari da söyledi: "Eger insanlar bir vâdîye girseler Ensâr da bir dag yoluna girse, ben elbette Ensâr'in dag yolunu tercih ederdim..."

334-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) (Huneyn ganimetlerinin taksimi hakkinda Ensâr'in bâzi sözleri üzerine) Ensâr'dan birtakim insanlari (deriden bir çadir altinda) topladi da (yaptigi hutbede özetle) sunlari söyledi:
— "Sübhesiz Kureys Câhiliyeî devrine yakindir ve baslarina gelen bir harb musibetinden deyeni çikmislardir. Ben onlarin bu harb-de ugradiklari yaralari, zararlari sarip düzeltmek ve bu suretle onlarin gönüllerini Islâm Dîni'ne isindirip alistirmak istedim (Bunun için onlara çok pay verdim). Sizler insanlarin aldiklari dünyâ mallariyle evlerine dönüp gitmeleri ve kendinizin ise Allah'in Rasûlü ile birlikte evlerinize dönüp gitmenizden hosnûd olmuyor musunuz?" buyurdu.
Ensâr:
— Evet hosnûd oluyoruz! dediler. Rasûlullah:
— "Eger insanlar açik bir vâdîye girip gitseler ve Ensâr da dar bir dag yoluna girip gitse, ben muhakkak Ensâr'in vadisine yâhud Ensâr'in dag yoluna (yânî genis veya dar, Ensâr'in yoluna) girer giderim" buyurdu [362].

335-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Peygamber (S) Huneyn ganimetlerini taksim ettigi zaman Ensâr'dan bir (münafik) kisi:
— Peygamber bu taksim ile Allah'in rizâsini kasdetmemistIr, dedi.
Ben de bu sözü isitince gidip Peygamber'e haber verdim. Pey-gamber'in yüzü degisti. Sonra:
— "Allah'in rahmeti Mûsâ üzerine olsun! Yemin olsun Mûsâ bundan daha çogu ile eza edilmisti de, o yine sabretmisti" buyurdu [363].

336-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Huneyn günü (harb) olup bitince Peygamber (S) bâzi insanlari tercîh edip fazla ganimet verdi. Meselâ el-Akra' ibn Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne ibn Hafs el-Fezârî'ye de bunun kadar deve verdi. Ve Arab esrafindan diger birtakim insanlara da bu suretle yüzer deve verdi. (Pey-gamber'in bu taksimdeki gayesini anlamayanlardan) bir kisi:
— Bu taksîmle Allah'in vechi (yânî rizâsi) kasdedilmedi, dedi. Ben de:

— Yemîn olsun ben bu sözleri muhakkak Peygamber'e haber verecegim, dedim (ve akabinde Peygamber'e gelip haber verdim).
Peygamber:
— "Allah, Musa'ya rahmet etsin! O bundan daha çok sözlerle eziyet edildi de yine sabretti" buyurdu [364].

337-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Huneyn günü olunca Hevâzin, Gatafân ve diger birçok kabileler develeri, çocuk ve kadin-lariyle beraber harb sahasina yönelip geldiler. Peygamber'in beraberinde ise onbin mücâhid ve bir de Mekke'den yeni müslümân olup katilanlar vardi. Harb baslayinca bunlar Peygamber'in yanindan geri dönüp kaçtilar, hattâ Peygamber (az bir topluluk içinde) yapayalniz kaldi. Bu durum üzerine Peygamber o gün aralarina baska bir söz karistirmaksizin arka arkaya iki defa nida etti: Evvelâ sag tarafina döndü ve:
— "Ey Ensâr toplulugu!" diye bagirdi. Ensâr:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah! Müjdelenip sevin! Biz Senin maiy-yetinde bulunuyoruz! dediler.
Bundan sonra Peygamber sol tarafina döndü ve yine:
— "Ey Ensâr toplulugu.'" diye ünledi.
Ensâr yine:
— Lebbeyke yâ Rasûlallah! Müjdelenip sevin! Bizler Senin be-râberindeyiz! dediler.
Peygamber bu sirada beyaz bir katir üzerinde idi. Hemen katirdan indi ve:
— "Ben Allah'in kulu ve Rasûlü'yüm" buyurdu.
Akabinde müsrikler bozuldular. Peygamber o gün pek çok ganimetler elde etti. Sonra bu ganimetleri Muhacirler ve Mekke'den katilan öncüler arasinda taksim etti. Bu ganimetlerden Ensâr'a birsey vermedi. Bunun üzerine Ensâr(dan bâzi kimseler):
— Harb gibi çetin bir is oldugu zaman bizler çagriliyoruz, fakat ganimet bizden baskalarina veriliyor, diye söylendiler.
Bu sözler Peygamber'e ulasti. Akabinde Peygamber, Ensâr'i bir çadir içinde topladi da:
— "Ey Ensâr toplulugu! Sizlerden bana ulasan o söz nedir?" buyurdu.
Ensâr sustular. Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Ey Ensâr toplulugu! Insanlar aldiklari dünyâ maliyle giderlerken sizler kendisine sâhib olarak Allah 'in Rasûlü ile evlerinize dönüp gitmenizden hosnûd olmaz misiniz?" buyurdu.
Ensâr bu sefer topluca:
— Evet bundan hosnûd oluruz (yâ Rasûlallah)! dediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Sayet insanlar bir vâdîye girip gitseler, Ensâr da bir dag yoluna girip gitmis olsa, ben elbette Ensâr'in dag yolunu tutar giderdim " buyurdu.
Geçen senedle Hisâm, Enes'e (künyesi ile hitâb ederek):
— Yâ Ebâ Hamza! Sen bu olaya sâhid oldun mu? diye sordu. Enes ibn Mâlik de:
— Ben bu olaydan nereye gâib olabilirim? Dedi [365].

59- Necd Yönüne Gönderilen Seriyye Babi

338-..... Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) Necd yönüne bir seriyye gönderdi.

Ben de bu seriyyenin içinde idim. (Bu askerî birlik pekçok deve ganîmeti elde ettiler.) Herbirimizin paylari oniki deveye ulasti. Bize bu hissemize ilâve olarak birer deve daha (Peygamber'e âid olan beste birden) ihsan edilmisti. Bu suretle bizler herbirimiz onüçer deve ile döndük [366].

60- Peygamber(S)'In Hâlid Ibnu'l-Velîdi Cezîme Ogullari'na Göndermesi Babi

339-.....(Burada iki senedle gelen hadîste) Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S), Hâlid ibnu'l-Velîd'i (üçyüzelli kisilik bir kuvvetle) Cezîme ogullari'na gönderdi, Hâlid onlari Islâm'a da'vet etti. Fakat onlar "biz Islâm'a girdik" demesini beceremediler de bunun yerine "Saba'nâ, saba'nâ" (yânî: Sirkten çiktik, sirkten çiktik) demege baslamislardi. Bunun üzerine Hâlid, bunlardan bir kismini öldürmeye, bir kismini da esîr almaya basladi. Bizden seriyyede bulunan herbir askere kendi esirini verdi. Nihayet bir gün geldi ki, Hâlid, herkesin kendi esirini öldürmesini emretti. Ben:
— Vallahi esirimi öldürmem, (Muhacir ve Ensâr) arkadaslarimdan hiçbirisi de esîrini öldürmeyecektir, dedim.
(Suleym ogullari ise esirlerini öldürmüslerdi.) Sefer sonunda Pey-gamber'in huzuruna geldigimizde bu olani kendisine zikrettik. Bunu duyunca Peygamber (S) elini kaldirdi da iki kerre:
— "Yâ Allah! Ben, Hâlid"in yaptigi bu isten Sana siginirim!" diye duâ etti [367].

61- Ensâr Seriyyesi De Denilen Abdullah Ibnu Huzâfe Es-Sehmî Ve Alkame Ibnu Mucezziz El-Mudlicî Seriyyesi Babi [368]

340-.....Alî (R) söyle demistir: Peygamber (S) bir seriyyenin basina Ensâr'dan bir adami emîr, yânî kumandan yapip gönderdi. Bu zâtin emrindeki mücâhidlere de kumandanlarina itaat etmelerini emretti. Bu kumandan sefer esnasinda bir mes'eleden dolayi maiyye-tindekilere öfkelendi de:
— Peygamber sizlere bana itaat etmenizi emretmedi mi? diye sordu.
Onlar da:
— Evet emretti, dediler. Bunun üzerine kumandan:
— Öyleyse benim için odun toplayin! dedi. Mücâhidler odun topladilar. Bu defa da kumandan:
— Odunlari atesleyiniz! emrini verdi. Mücâhidler odunu yakinca da:
— Bu atese giriniz! diye emretti.
Bu emir üzerine askerlerin bir kismi atese girmeyi düsündüler. Fakat bâzilari da bunlari tutmaya ve:
— Bizler atesten Peygamber'e kaçip siginmis kimseleriz, demeye basladilar.
Onlar bu karsilikli konusmaya devam ederlerken nihayet ates söndü. Kumandanin da öfkesi geçip sâkinlesti. Bu olay Peygamber'e ulasinca:
— "Eger mücâhidler atese girseierdi, artik kiyamet gününe kadar atesten çikamazlardi. (Çünkü âmire) itaat, ma'kûi ve mesru' olan emirlerde olur" buyurdu [369].

62- Ebû Mûsâ El-Es'arî Ile Muâz Ibn Cebelin Veda Hacci'ndan Önce Yemen'e Gönderilmeleri (Babi) [370]

341-..... Ebû Musa'nin oglu Ebû Burde Âmir söyle demistir: Rasûlullah (S) Ebû Mûsâ ile Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdi. Ebû Burde: Yemen iki mintikadir, dedi ve söyle devam etti: Rasûlullah bunlardan herbirini bir mintika üzerine âmir gönderdi. Sonra (bunlara verdigi emirler cümlesinden olarak):
— "Ikiniz de insanlara kolaylik gösteriniz; isleri zorlastirmayi-niz, müjdeleyiniz; ürkütmeyiniz" buyurdu.
Ebû Burde dedi ki: Akabinde bunlardan herbiri kendi me'mûri-yet yerine gitti.
Ebû Burde dedi ki: Bu ikisinden herbirisi kendi vazifeli bulundugu arazîde gezip dolastigi ve arkadasinin mintikasina yaklastigi zamân arkadasini (ziyaretle) dostlugunu yenilemek ve ona selâm verip esenlik dilemek i'tiyâdinda idiler. Bir kerresinde Muâz kendi mintikasini dolasip, arkadasi Ebû Musa'nin vilâyetine yaklastigindan katirina binerek dostunu ziyarete gitmisti. Ebû Musa'nin bulundugu yere vardiginda, onu bir yere oturmus, etrafinda da insanlar toplanmis vaziyette buldu. Bir de yaninda iki eli boynuna baglanmis birisinin durdugunu gördü. Muâz, Ebû Musa'ya:
— Yâ Abdallah ibne Kays! Bu ne istir? diye sordu. Ebû Mûsâ:
— Bu elleri bagli duran, Islâm'a girdikten sonra dînden dönmüs bir kisidir, dedi.
Muâz ibn Cebel de:
— Bu mürted öldürülmedikçe katirimdan inmem, dedi. Ebû Mûsâ da:
— Bu kimse ancak bunun için, yâni öldürülmek için getirilmistir; haydi sen bineginden asagi in! dedi.
Muâz yine:
— Bu dîninden dönmüs kisi öldürülünceye kadar ben inmiyorum, dedi.
Bu israr üzerine Ebû Mûsâ onunla ilgili emrini verdi, o da öldürüldü.' Sonra da Muâz, Ebû Musa'ya:
— Yâ Abdallah! Kur'ân'i nasil ve ne zaman okursun? diye sordu.
Ebû Mûsâ da:
— Gündüz ve gecenin ayri ayri zamanlarina ayirarak okurum, dedi.
Bu defa da Ebû Mûsâ:
— Yâ Muâz! Ya sen nasil okursun? diye sordu. O da:
— Ben gecenin ilk kisminda uyurum, sonra uykumdan bir kismini uyumus olarak kalkar ve Allah'in bana takdîr edip yazdigi ka-kadar Kur'ân okurum. Ibâdet ve Kur'ân okumak üzere) kalkisimdan sevâb umar oldugum gibi, uykumdan da sevâb umarim, dedi [371].

342- Bana Ishâk tahdîs etti: Bize Hâlid, es-Seybânî'den; o da Saîd ibn Ebî Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan söyle tahdîs etti: Peygamber (S) Ebû Musa'yi Yemen'e gönderdi de sonra ona Yemen'de yapilan içikilerden (yânî onlarin mâhiyetinden) sorup:
— "Bu içkiler nedir?' dedi. Ebû Mûsâ da:
— el-Bitu' ile el-Mizru'dur, diye cevâb verdi. Saîd: Ben Ebû Burde'ye:
— el-Bitu' nedir? dedim.
Oda:
— Baldan yapilan içki; el-Mizr ise arpadan yapilan içkidir, dedi.
Ebû Musa'nin cevâbindan sonra Peygamber:
— "Her sarhosluk veren sey haramdir" buyurmustur.

Bu hadîsi Cerîr ile Abdulvâhid, es-Seybânî'den; o da Ebû Burde'den rivayet etmistir [372].

343-.....Ebû Burde söyle demistir: Peygamber (S) Ebû Saîd'in dedesi Ebû Mûsâ ile Muâz'i Yemen'e gönderip:
— "Her ikiniz de kolaylastirin; zorlastirmayin, müjdeleyin; nefret ettirmeyin ve ikiniz de hükümde birbirinize uygun olun" buyurdu.
Ebû Mûsâ:
-.- Ey Allah'in Peygamberi! Bizim Yemen topragimizda arpadan yapilip eî-Mizr denen bir içki, bir de baldan yapilip el-Bitu denilen bir içki vardir, dedi.
Peygamber de:
— "Her sarhosluk veren sey haramdir" buyurdu. Akabinde ikisi de islerinin basina gittiler. Muâz, Ebû Musa'ya:
— Sen Kur'ân'i nasil okuyorsun? diye sordu.
Ebû Mûsâ da Kur'ân'i ayakta iken, otururken ve binek üzerinde iken okudugunu bildirip:
— Ben Kur'ân'i bir defada degil, sütün saat saat araliklarla sagilmasi gibi fasilali fasilali okuyorum, demis ve bunu tafsil edip: Ben uyuyorum ve kalkiyorum. Kalkisimdan sevâb bekledigim gibi uykumdan da sevâb ümîd ediyorum, demistir.
Kendisi kildan bir çadir kurmustur. Artik birbirini ziyaret etmeye baslamislardir. Bir defasinda Muâz, Ebû Musa'ya ziyarete gittiginde, baglanmis bir adamla karsilasmis da, Ebû Musa'ya:
— Bu nedir? diye sormus. Ebû Mûsâ da:
— Islâm Dîni'ne girdikten sonra dînden çikmis olan bir Yahû-dî'dir, demistir.
Muâz bunun üzerine:
— Vallahi onun boynunu vuracagim, demistir.
Bu hadîsi Su'be'den rivayet etmekte el-Akdî ile Vehb, Müslim'e mutâbaat etmislerdir. Veki', en-Nadr ve Ebû Dâvûd Hisâm ibn Ab-dilmelik, Su'be'den; o da Saîd'den; o da babasi Ebû Burde'den; o da dedesi Ebû Musa'dan; o da Peygamber'den senediyle rivayet etti-
ler. Bu hadîsi Cerîr ibnu Abdilhamîd de es-Seybânî'den; o da Ebû Burde'den rivayet etmistir.

344-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) beni kendi kavmimin topragi olan Yemen'e gönderdi. Oradan geldigimde Rasûlullah'a Ebtah'da devesini çöktürmüs, yânî konaklamis hâlde rastladim. Bana:
— "Yâ Abdallah ibne Kaysî Hacc ihramina girdin m/7" diye sordu.
Ben:
— Evet ihrama girdim yâ Rasûlallah, dedim.
— "Ihrama girerken nasil söyledin?'* buyurdu. Ben Ebû Mûsâ:
— Rasûlullah'in ihrama girisi gibi ihrâmlanip Lebbeyke dedim.
— "Beraberinde kurbanlik sevkettin mi?" dedi.
— Sevketmedim, dedim.
— "Beyt'i tavaf et, Safa ile Merve arasinda sa'yyap, sonra ihramdan çik!" buyurdu.
Ben bunlari yapip ihramdan çiktim. Nihayet Kay s ogullari kadinlarindan bir kadin benim basimi taradi. Ve biz bu uygulama üzerinde tâ Umer halîfe yapilincaya kadar kaldik [373].

345-.....tbn Abbâs (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdigi sirada ona hitaben:
— "Sen Kitâb ehli olan bir kavim üzerine vâlî gidiyorsun. Onlara vardigin zaman kendilerini Lâ ilahe illeHlah ve enne Muhamme-den rasü'llah düstûruna sehâdet etmelerine çagir. Eger onlar bunda sana itaat ederlerse, onlara Allah 'm kendilerine her gece ve gündüzde bes namaz farz kildigini haber ver. Eger onlar bunda da sana itaat ederlerse, bu defa da kendilerine, Allah'in onlara bir sadaka farz kildigini, bunun onlarin zenginlerinden alinip fakirlerine verilecegini haber ver. Eger onlar bununla da sana itaat ederlerse, seni onlarin en kiymetli mallarim almaktan sakindiririm. Bir de mazlumun duasindan sakin. Çünkü su muhakkak ki, mazlum ile Allah arasinda (duanin kabulüne mâni' olacak) hiçbir perde yoktur" buyurdu.
Ebû Abdillah el-Buhârî (âdeti üzere lafizlarin tefsirine girisip) söyle dedi: "Tavaat lehu nefsuhu" ve "Tâat" ve "Atâat" bir ma'-nâya olup "Nefsi ona itaat etti" demektir; bunlar bir lügattir. Kisi kendinden haber verdigi zaman "Ti'tu", "Tu'tu" ve "Ata'tu" der ki, hepsi de "Ben itaat ettim" demektir [374].

346-.....Muâz (R) Yemen'e geldigi zaman Yemenliler'e sabah namazi kildirirken "Allah ibrahim'i bir dost edinmistir" (en-Nisâ:i25> âyetini okudugunda cemâatten (namazin yabanci sözle bozulacagini bilmeyen) bir adam;
— Yemin olsun, Ibrahim'in anasinin gözü aydin olmustur, deyi vermistir.
Muâz ibn Muâz el-Basrî, Su'be'den; o da Habîb'den; o da Sa-îd'den; o da Amr'dan senediyle yaptigi rivayette sunu ziyâde etmistir: Peygamber (S) Muâz ibn Cebel*i Yemen'e gönderdi.Muâz sabah namazinda en-Nisâ Sûresi'ni okudu. Muâz "Vettehazellâhu Ibrâhî-me halîlen = Allah tbrâhîm 7 bir dost edinmistir" âyetini söyleyince, arkasinda bulunan bir adam:
Ibrahim'in anasinin gözü aydm oldu, demistir [375].

63- Alî Ibn Ebî Tâlib Aleyhi's-Selâm'in Ve Hâlid Ibnu'l-Velîd{R)'In Veda Haccrndan Önce Yemen'e Gönderilmeleri Babi

347-.....el-Berâ ibn Âzib (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bizi
Hâlid ibnu'l-Velîd ile beraber Yemen'e göndermisti. Bundan sonra da Alî ibn Ebî Tâlib'i, Hâlid ibnu'l-Velîd'in yerine gönderdi ve Alî'ye:
— "Evvelce Hâlid ibnu'l-Velîd'in beraberinde Yemeni giden mü-câhidlere su emri i'lân et: Onlardan seninle beraber düsman ta'kibi-ne gitmek isteyenler gidip ta'kîb etsinler (ve yeni ganîmetten fayda-lansinlar), dileyenler de gitmeyip dönsünler" buyurdu.
Bu emir üzerine ben de Alî ile beraber düsman ta'kîb edenler içinde bulundum.
el-Berâ devamla: Bu seferde ben pek çok ûkiyye nakid ganîmet aldim, demistir [376].

348-.....Bureyde (R) söyle demistir: Peygamber (S) Alî'yi ganîmet mallarinin beste birini almak için Yemen'e, Hâlid ibnu'l-Velîd'in yanina göndermisti. Bu seferde ben Alî'ye öfkeleniyordum.

Çünkü Alî (ganimetten hissesine bir câriye almis, sabahleyin de) yikanmisti. Ben de Hâlid ibnu'l-Velîd'e:
— Su Alî'yi görmüyor musun? (Bak ne yapti?) dedim.
En sonu Peygamber'in huzuruna geldigimizde Alî'nin bu hareketini Peygamber'e zikrettim. Bunun üzerine Peygamber:
— "Yâ Bureyde! Alî'ye öfkeleniyor musun?" buyurdu. Ben:
— Evet (öfkeleniyorum), diye tasdîk ettim.
Peygamber:
— "Sen Alî'ye öfkelenme! Çünkü onun ganîmet malinin beste birindeki hissesi, aldigi cariyeden daha çoktur" buyurdu [377].

349-.....Abdurrahmân ibnu Ebî Nu'm tahdîs edip söyle demistir: Ben Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den isittim, söyle diyordu: Alî ibn Ebî Tâlib (R) Yemen'den Rasûlullah'a karez ile'tabaklanmis bir deri içinde, henüz topragindan aritilmamis altin cevheri göndermisti.
Ebû Saîd devamla dedi ki: Rasûlullah (S) bu altin cevherini su dört kisi arasinda paylastirdi: Uyeyne ibn Bedr, Akra' ibn Habis, Zeydu'1-Hayl, dördüncüsü ya Alkame ibn Ulâse yâhud da Âmir ibnu't-Tufeyl idi. Peygamber'in sahâbîlerinden bir kisi:
— Bu taksime biz bunlardan daha hakli idik, dedi. Bu söz Rasûlullah'a erisince:
— "Siz bana emniyet etmiyor musunuz? Halbuki ben gökyü-zündekilerin bile emmiyim! Sabah aksam bana gökyüzünün haberi geliyor!" buyurdu.
Râvî dedi ki: Bunun üzerine iki gözü çökük, yanaginin elmaciklari çikik, alni yüksek, gür sakalli, basi tirasli, izânni yukari çemre-mis bir kisi ayaga kalkti da:
— Yâ Rasûlallah! Allah'tan sakin! dedi. Rasûlullah ona:
— "Sana yaziklar olsun! Ben yeryüzündeki insanlarin Allah'tan sakinmaya en lâyiki degil miyim?" buyurdu.
Râvî dedi ki: Sonra o kisi arkasina dönüp gitti. Hâlid ibnu'l-Velîd:
— Yâ Rasûlallah! Sunun boynunu vurmayayim mi? dedi. Rasûlullah:
— "Hayir, vurma! Bunun da ileride namaz kilan bir kisi olmasi umulur!" buyurdu.
Bunun üzerine Hâlid:
— Yâ Rasûlallah, namaz kilanlardan nice kimseler vardir ki, onlar kalblerinde olmayan seyi dilleriyle söylerler, dedi.
Rasûlullah:
— "Ben insanlarin kalblerini açmaya, karinlarini yarmaya me'-mûr degilim!" buyurdu [378].
Râvî dedi ki: Sonra Rasûlullah o (mürteci' görünüslü) kisi dönüp giderken, arkasindan ona bakip:
— "Sübhesiz sunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki, onlar her zaman güzel sesle Allah 'in Kitabi'm okuyacaklar. Fakat Kur'-ân 'in tatliligi onlarin hançerelerinden ileriye geçmeyecektir. Onlar, okun avi (çabuk delip) çiktigi gibi dînden çikacaklar!" buyurdu.
Zannediyorum ki Rasûlullah: "Yemîn olsun, eger ben onlarin zamanina yetisseydim, muhakkak onlari Semüd kavminin öldürülüsü gibi toptan öldürürdüm" buyurdu [379].

350-.....Atâ ibn Ebî Rebâh söyle demistir: Câbir: Peygamber (S) Alî'ye ihrami üzerinde ikaamet etmesini emretti, demistir.
Muhammed ibnu Bekr, Ibn Cureyc'den sunu ziyâde etmistir: Atâ söyle dedi: Câbir söyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib (R) Yemen ganimetinin beste birini teslîm alip gelme vazîfesiyle geldi. Peygamber (S) ona:
— "YâAlî, ne niyetiyle telbiye edip ihrama girdin?" diye sordu. Alî de:
— Peygamber'in ihrama girdigi gibi ihrâmlandim, dedi.
— "Öyleyse kurban sevket ve oldugun gibi ihrâmli olarak kal" buyurdu.
Râvî: Alî, Peygamber'e de bir kurban hediye etti, demistir [380].

351-.....Bize Bikr el-Basrî tahdîs etti ki, kendisi îbn Umer'e; Enes ibn Mâlik'in kendilerine: Peygamber (S) umre niyetiyle ve hacc niyetiyle telbiye edip ihrama girdi, seklinde tahdîs ettigini zikretmistir. Bunun üzerine Ibn Umer de: Peygamber (S) hacc niyetiyle telbiye edip ihrama girdi. Bizler de O'nun beraberinde hacc niyetiyle telbiye edip ihrama girdik. Mekke'ye girdigimiz zaman Peygamber:
— "Beraberinde kurbanligi bulunmayan, niyet etmis oldugu haca umreye çevirsin" buyurdu.
Peygamber'in beraberinde ise kurbanlik vardi. Bu sirada Alî ibn Ebî Tâlib Yemen'den bizim yanimiza hacc niyetiyle ihrama girmis olarak geldi. Peygamber (S) ona:
— "Ne niyetiyle telbiye edip ihrama girdin? Beraberimizde ehlin (Fâtima) vardir!" buyurdu.
Alî:
— Ben Peygamber'in ihrama girdigi gibi telbiye edip ihrama girdim, dedi.
— "Öyleyse ihramini üzerinde tut, çünkü bizim beraberimizde kurbanlik vardir" buyurdu [381].

64- Zu'l-Halasa Gazvesi

352-.....Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) söyle demistir: Cahiliyet zamaninda Yemen'de Zu'1-Halasa ve el-Ka'betu'l-Yemâniyy^ denilen bir put evi vardi. el-Ka'betu's-Sâmiyye ise Mekke'de idi. Peygamber (S) bana:
— "Benisu Zu'l-Halasa'dan rahatlandirmazmisin?"buyurdu.
Bunun akabinde ben yüzelli süvarinin basinda çabuk hareket ettim. O put evini kirip yiktik ve yaninda buldugumuz kimseleri de öldürdük. Peygamber'e gelip bu yaptigimizi kendisine haber verdigimizde bizlere ve Ahmes kabilesine duâ etti [382].

353-.....Kays ibn Ebî Hazim tahdîs edip söyle demistir: Cerîr (R) bana söyle dedi: Peygamber (S) bana:
— "Benisu Zu'l-Halasa'dan rahatlandirmaz misin?" buyurdu. Bu Zu'1-Halasa, Yemen'de Has'am kabilesi içinde el-Ka'betu'l-Yemâniyye diye isimlendirilen bir ev idi. Ben Ahmes kabilesinden yüzelli süvarinin basinda hareket ettim. Ahmesliler iyi ata binerlerdi. Fakat ben at üzerinde duramazdim. (Bu beni sikardi.) Peygamber gögsüme siddetli bir vurus vurdu ki, ben O'nun parmak izlerini gögsümde gördüm. Ve Peygamber:

— "Yâ Allah! Sen Cerîr'i sabit tut ve onu hâdî ve mehdîkil!" diye duâ etti.
Akabinde Cerîr, o put evine gitti, onu yikip yakti. Sonra Rasû-lullah'a bir haberci yolladi. Cerîr'in elçisi geldi ve:
— Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Sen'in huzuruna ancak o put evini uyuz deve gibi birakip gelmisimdir, dedi.
Rasûlullah bu haber üzerine bes kerre:
— "Ahmes kabilesi atlari ve süvarileri mübarek olsun!" dedi [383].

354-.....Cerîr ibn Abdillah (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bana hitaben:
— "Su Zu'l-Halasa'dan beni rahata erdirir misin?" buyurdu. Ben:
— Evet rahata erdiririm, dedim ve akabinde Ahmes kabilesinden yüzelli süvarinin basinda hareket ettim.
Bu Ahmes kabilesi iyi at binerlerdi. Ben ise at üzerinde iyi duramazdim. Ben bu hâlimi Peygamber'e zikrettim. Peygamber benim gögsüm üzerine eliyle siddetlice vurdu, hattâ ben elinin izini gögsümde gördüm. Ve Peygamber:
— "Yâ Allah! Sen Cerîr'i sabit tut ve onu hâdî ve mehdî kil!" diye duâ etti.
Cerîr: Artik ben bu duadan sonra hiçbir attan düsmedim, demistir.
Yine Cerîr dedi ki: Zu'1-Halasa Yemen'de Has'am ile Becîle kabileleri arasinda bir ev idi. Içinde dikilmis bir tas vardi. Ona ibâdet edilir(kurbân kesilir)di. Bu eve Ka'be de denilirdi.
Râvî dedi ki: Cerîr oraya vardi, akabinde onu atesle yakip yikti. Râvî dedi ki: Cerîr Yemen'e vardigi zaman bu put evinde muhafiz bir adam oklarla (hayir ve serrden) kismet ariyordu. Bu falciya:
— Haberin olsun, Rasûlullah'in elçisi suradadir. Eger seni fal atarken yakalarsa boynunu vurur! denildi.
Râvî dedi ki: Falci fal oklarini atmakla mesgul oldugu sirada Cerîr üstüne çikageldi ve falciya:
— Simdi sen ya bu oklari kirar ve Lâ ilahe ille'llah diye sehâdet kelimelerini söylersin, yâhud ben senin boynunu muhakkak vururum! dedi.
Râvî dedi ki: Falci bunun üzerine oklari kirip sehâdet getirdi. Sonra Cerîr, Ahmes kabîlesinden Ebû Ertât diye künyelenen bir kisiyi bunu müjdelemek üzere Peygamber'e gönderdi. Ebû Ertât, Peygamber'e gelince:
— Yâ Rasûlallah! Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben Sen'in huzuruna ancak Zu'1-Halasa'yi uyuz deve gibi birakip geldim, dedi.
Râvî dedi ki: Bu sevindirici haber üzerine Peygamber (S) Ah-mesliler'in atlari ve adamlarini bes kerre tebrîk etti [384].

65- Zâtu's-Selâsil Gazvesi (Babi)

Bu Zâtu's-Selâsil gazvesi, Lahm ve Cuzâm kabilelerine yapilan gazvedir. Bunu Ismâîl ibn Ebî Hâlid söylemistir. Ve {Mogâzî sahibi) Ibnu îshâk, Yezîd ibn Harun'dan yaptigi rivayetinde: Zâtu's-Selâsil, Beliyy, Uzre ve Kayne ogullari (adlariyle anilan üç büyük kabilenin) beldeleridir, demistir [385].

355-.....Bize Hâlid ibn Abdillah, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da Ebû Usmân'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) Amr ibnu'1-Âs'i Zâtu Selâsil gazvesi için hazirladigi asker üzerine kumandan yapip göndermistir. Amr dedi ki: Ben (bu gazveden döndügümde) Rasûlullah'in huzuruna geldim ve:
— Yâ Rasûlallah! Sahâbîler içinde Sana en sevimli kimdir? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Âise'dir" buyurdu. Ben:
— Erkeklerden kimdir? dedim. Rasûlullah:
— "Aise'nin babasi" buyurdu. Ben:
— Sonra kimdir? dedim. Rasûlullah:
— "Umer ibnu'I-Hattâb" buyurdu, ve akabinde birtakim erkeklerin isimlerini saydi.
Ben, Rasûlullah beni onlarin en sonunda söyler korkusuyla sustum (da baskalarim sormadim)[386].

66- Cerîr Ibn Abdillah El-Becelî'nîn Yemen'e Gitmesi Babi

356-.....Cerîr ibn Abdillah (R) söyle demistir: Ben denizde idim. Yemen ahâlîsinden iki kisiye kavustum, bunlar Zû Kela' ve Zû Amr adindaki kimselerdi. Ben bunlara yolculuk esnasinda Rasûhil-lah'tan haber vermeye basladim". Bu esnada Zû Amr ben Cerîr'e:
— Eger sen sahibin Rasûiullah'in isinden zikretmekte isen, ye-mîn olsun ki, O, üç günden beri eceli üzerine geçmis (yânî ölmüs) bulunmaktadir, dedi.
Bunlar benimle beraber (Medine'ye) yöneldiler. Nihayet yolun bir merhalesinde bulundugumuz sirada bize Medîne tarafindan gelmekte olan bir süvârî kaafilesi göründü. Onlara sorduk. Onlar da:
— Rasûlullah (ebediyyet âlemine) alindi, Ebû Bekr halîfe seçildi, insanlar iyilerdir, dediler.
Bu haber üzerine Zû Kela' ile Zû Amr bana:
— Sen sahibin Ebû Bekr'e bizim buraya kadar gelmis oldugumuzu, Allah dilerse ileride belki yine dönüp ziyaret edecegimizi haber ver, dediler ve Yemen'e dönüp gittiler.
Ben de Medine'ye geldigimde Ebû Bekr'e onlarin sözlerini haber verdim. Ebû Bekr:
— Keski onlari getireydin, dedi.
Râvî Cerîr söyle devam etmistir: Bir zaman sonra (Umer'in halifeligi zamaninda) Zû Amr bana sunlari söyledi:
— Yâ Cerîr! Bana göre senin yüksek bir serefin ve asaletin vardir. Ben sana su haberi (yânî su hakikati) haber verip bildirmek istiyorum: Siz Arab toplulugu, bir emîr öldügünde baska bir emîri seçmek hususunda müsavere eder oldugunuz müddetçe, sizler ebedî hayir ve saadet içinde bulunursunuz. Emirlik kiliç kuvvetiyle (kahr ve galebe ile) elde edilir oldugu zaman ise, artik o gâlibler (mü'minlerin emîri degil) birtakim saltanat melikleri olurlar da meliklerin öfkelenip is-
tibdâd edisleri gibi öfkelenirler ve yine meliklerin hosnûd oluslari gibi hosnûd olurlar, dedi [387]

67- Sîfu'l-Bahr (Yânî Deniz Sahili) Gazvesi Babi

Bu sefere katilan mücâhidler Kureys'e âid bir kervani gözetliyorlardi. Basbuglari da Ebû Ubeyde ibnu*l-

[388]

Cerrâh (R) idi .

357-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) sahil tarafina bir askerî kuvvet gönderdi, baslarina da Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'i kumandan ta'yîn etti. Bu askerî kuvvet üçyüz kisiden ibaretti.
(Câbir dedi ki:) Biz yola çiktik. Yolun bir kisminda bulundugumuz sirada azigimiz tükendi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde mücâhid-lere yanlarindaki aziklari getirmelerini emretti. Getirilen aziklar bir yere toplandi ki, bu da iki dagarcik hurmadan ibaretti. Iste bu hurma azar azar her gün bizim azigimiz oluyordu. Nihayet bu da sona erdi. Artik herbirimize günde birer hurmadan baska birsey düsmüyordu.
Râvî Vehb ibn Keysân dedi ki: Ben Câbir'e:
— Günde bir hurma sizin gidaniza yetmez, dedim. Câbir de ona:
— Bu bir hurma da tükenince onun yoklugunun acisini da tattik. Sonra deniz sahiline ulastik, bir de baktik ki, küçük dag gibi bir balik duruyor. O seriyyede bulunan askerler onsekiz gece bu baligin etinden yediler. Sonra Ebû Ubeyde bu baligin kaburga kemiklerinden ikisinin dikilmesini emretti de, iki kemigi dikildi. Sonra Ebû Ubeyde bir binek devesinin hazirlanmasini emretti, deve hazirlandi. Sonra bu deve o iki kemigin altindan geçti de kemiklere dokunmadi [389].

358-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Amr ibnu Dinar'dan ezberledigimiz sudur: O söyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'tan isittim, o söyle diyordu: Rasûlullah (S) bizleri üçyüz sü-vârî olarak gönderdi. Basbugumuz Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh idi. Ku-reys kervanini gözetliyorduk. Deniz sahilinde biz yarim ay (onbes gün) oturduk. Bizlere siddetli bir açlik isabet etti. Nihayet habat denilen dikenli agacin yapraklarini, yemislerini yedik. Iste bu sebeble bu ordu birligine Ceysu'l-Habat ismi verildi. Iste orada deniz bizim için sahile el-Anber denilen büyük bir dâbde atti. Artik biz onun etinden yarim ay yedik ve yagi ile yaglandik. Nihayet vücûdlarimiz ve kuvvetimiz (açliktan önceki) yerine geldi. Ebû Ubeyde bu deniz hayvaninin kaburga kemiklerinden birini alip dikti. Beraberinde bulunan en uzun adama yöneldi.
Sufyân ibn Uyeyne bir defasinda: Onun kaburga kemiklerinden birini alip dikti. Bir adam ve bir deve aldi da o dikili kaburganin altindan geçti, seklinde rivayet etmistir.
Câbir dedi ki: O açlik günlerinde mücâhidler toplulugundan bir adam üç deve kesti. Sonra üç deve daha kesti. Sonra üç deve daha kesti. Sonra Ebû Ubeyde (binek develeri azaliyor diye) deve kesmeyi nehyetti.
Amr ibnu Dînâr söyle diyordu: Bize Ebû Salih Zekvân haber verdi ki, Kays ibnu Sa'd, babasi Sa'd ibn Ubâde'ye (Medine'ye döndüklerinde) söyle demistir: Ben o asker1—in içinde idim. Aciktilar. Kes, dedi. Kestim, dedi. Sonra yine acu -ar, yine kes dedi. Yine kestim, dedi. Sonra yine aciktilar; yine kes dedi; ben de kestim, dedi. Sonra aciktilar, kes dedi. Ben kesmekten nehyolundum, dedi [390]

359-..... Ibnu Cureyc söyle demistir: Bana Amr ibnu Dînâr haber verdi ki, kendisi Cabir(R)'i söyle derken isitmistir: Bizler Ceysu'l-Habat gazvesine gittik. Basimiza Ebû Ubeyde emîr ta'yîn edildi. Çok siddetli bir açliga düstük. Bu sirada deniz, hiç benzerini görmedigimiz el-Anber denilen ölü bir

baligi sahile atti. Artik biz onun etinden yarim ay yedik. Ebû Ubeyde onun kemiklerinden birini tut-tu da onun altindan bir süvârî geçti.
Ibnu Cureyc dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim el-Mekkî haber verdi. Kendisi Câbir'i söyle derken isitmistir: Ebû Ubeyde bize:
— Bu deniz mahlûkunun etinden yiyiniz! dedi.
(Biz de yedik.) Medîne'ye dönüp geldigimizde bu vak'ayi Pey-gamber'e arzettik.
— "Ey mücâhidler, yiyiniz! Allah onu denizden size bir rizk olmasi için çikarmistir. Eger beraberinizde varsa bize deyediriniz" buyurdu.
Askerlerden bâzilari o balik etinin pastirmasindan bir parça Pey-gamber'e getirdi. Peygamber de onu yedi [391].

68- Hicretin Dokuzuncu Yilinda Ebû Bekrin Insanlara Hacc Ettirmesi Babi

360-.....Bize Fulayh ibnu Süleyman, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibnu Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Bekr es-Siddîk (R), Veda Hacci'ndan bir sene evvel Peygam-ber'in kendisini hacc eniîri ta'yîn buyurdugu hacci sirasinda, Ebû Hu-reyre'yi kurbân bayraminin birinci günü Minâ'da bir nidâcilar toplulugu içinde insanlara sunlari i'lân etmeye göndermistir: "Bu yildan sonra hiçbir müsrik hacc yapmayacak, hiçbir çiplak Ka'be'yi tavaf etmeyecektir" [392].

361-.....el-Berâ ibn Âzib (R): Kâmil olarak inen en son sûre Berâe'dir; inen sûrenin en sonu da (yâni en son inen âyet de) en-Nisâ Sûresi'nin sonu olan su âyettir: "Senden fetva isterler. De ki: Allah, bahasi ve çocugu olmayanin mîrâsi hakkindaki hükmü söylece açiklar... " (en-Nisâ: 176) demistir [393].

69- Temîm Ogullari Hey'eti [394]

362-.....Imrân ibn Husayn (R) söyle demistir: Peygamber'e Temîm ogullari'ndan bir grup insan geldi. Peygamber (S) onlara (baslangiç ve maada ile ilgili akîde asillarini ögretti ve):
— "Ey Temîm ogullari! Bu müjdeyi kabul ediniz!" buyurdu.
Onlar da:
— Yâ Rasûlallah! Bizlere âhiretlik müjdeler verdin. Sen simdi bize dünyalik atiyye ver! dediler.
Bu sözlerinin verdigi üzüntü Peygamber'in yüzünde görüldü. Bu sirada daha önce Yemen'den gelmis olan Es'arîler'den de bir grup insan gelmisti. Rasûlullah bunlara hitaben:
— "Sizler bu âhiret müjdesini kabul ediniz. Çünkü bu müjdeyi Temim ogullari kabul etmediler" buyurdu.
Es'arîler:
— Kabul ettik yâ Rasûlallah! dediler [395].

70- Bab

(Bu, geçen bâbdan bir fasil gibidir.)

Magâzîsahibi Muhammed ibn Ishâk söyle demistir: Uyeyne ibn Hisn ibn Huzeyfe ibn Bedr el-Fezârî'nin Temîm ogullari'ndan olan Anber ogullari'na yaptigi gazve söyle olmustur: (Temîm ogullarinin, Huzâa'dan birtakim insanlara baskin yaptiklari haberi gelince) Peygamber (S) Uyeyne'yi Temîm ogullan üzerine yolladi.]Uyeyne ve beraberindekiler onlara baskin yapip, onlardan bir haylî insana zarar verdi ve bir haylî kadim da esîr aldi [396].

363-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah'tan isittigim üç seyden sonra Temîm ogullarini sevmekten vazgeçmeyecegim: Rasûlullah (S) onlar hakkinda söyle buyuruyordu: î"Temîm ogullan Deccâl'e (ve sarktan gelecek fitne ve fesada) karsi ümmetimin en çok mukaavemeîlisidir" buyurmasi; 2Temîm ogullari'ndan olup da Âise'nin yaninda bulunan bir câriye hakkinda: "Bunu âzâd et. Çünkü bu câriye Ismâîl Peygamber evlâdindandir" buyurmasi; 3-Temîm ogullari'nin zekât mallari geldigi zaman: "Bunlar bir kavmin yâhud kavmimin zekâtlaridir" buyurmasi [397].

364-.....îbn Cureyc, îbnu Ebî Muleyke'den haber verdi ki, Abdullah ibnu'z-Zubeyr onlara söyle haber vermistir: Peygamber'in huzuruna Temîm ogullari'ndan süvârî bir hey'et gelmisti. (Bunlar müs-lümân olduktan sonra) Ebû Bekr:
— Yâ Rasûlallah, bunlara Ka'ka' ibnu Ma'bed ibn Zurâre'yi emîr ta'yîn et! dedi.
Buna karsi Urner:
— Hayir, o olmaz; Akra' ibn Hâbis'i ta'yîn buyur, dedi. Ebû Bekr:
— Sen muhakkak bana muhalefet etmek istiyorsun! dedi. Umer:
— Hayir ben sana muhalefet etmek istemedim! dedi.
Ve bu suretle Ebû Bekr ile Umer, Rasûlullah'in huzurunda birbirleriyle çekismislerdi, hattâ sesleri de epeyce yükselmisti. Iste bu hususta su âyetler indi:
"Ey îmân edenler, Allah 'm ve Rasûlü 'nün huzurunda (sözde ve iste) öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah hakkiyle isiten, kemâliyle bilendir. Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamberin sesinden yüksek çikarmayin. O'na, sözle birbirinize bagirdiginiz gibi bagirmayin ki, siz farkina varmadan amelleriniz bosa gidiverir..." (el-
Hucurât: 1-2) [398].

71- Abdu'l-Kays Hey'eti Babi [399]

365-.....Ebû Cemre söyle demistir: Ben Ibn Abbâs'a: Benim testiler cümlesinden içinde nebîz içkisi yapilan bir testim var ki, ben ondan nebîz içiyorum. Eger ondan içmeyi çogaltir ve bir toplulukla oturup, oturmayi da uzatirsam, sarhoslarin hâli gibi kusurlu olmamdan endîse ediyorum, dedim.

Ibn Abbâs söyle dedi: Abdu'1-Kays hey'eti Rasûlullah'in huzuruna (ikinci kerre) geldiler. Rasûlullah onlara:
— "Topluluga merhaba! (Hos geldiniz!) Allah sizi utandirmasin, pisman etmesin" buyurdu.
Bunun akabinde onlar:
— Yâ Rasûlallah! Seninle bizim aramizda Mudar'dan olan müsrikler vardir. Biz sana ancak haram aylari içinde ulasabiliyoruz. Sen bize özet olarak birtakim emirler söyle de biz onunla amel ettigimizde cennete girelim ve geride kalanlarimizi onu yapmaga çagiralim, dediler.
Rasûlullah (S) söyle buyurdu:
— "Ben sizlere dört sey emrediyor ve dört seyden de nehyediyo-rum: Allah'a îmân etmek! Allah'a îmân etmek nedir bilir misiniz? Allah'tan baska ilâh olmadigina (ve Muhammed'in Allah'in Rasûlü olduguna) sehâdet etmek, namazi ikaame etmek, zekâti vermek, ramazân orucunu tutmak ve ganimetlerden beste birini vermenizdir. Sizleri dört seyden nehyediyorum; Duba', nekîr, hantem ve muzeffet denilen kaplara hurma yâhud üzüm sirasi konulmasindan" [400].

366-.....Ebû Cemre söyle demistir: Ben Ibn Abbâs'tan isittim, söyle diyordu: Abdu'1-Kays hey'eti Peygamber(S)'in huzuruna geldiler de:
— Yâ Rasûlallah! Bizler su Rabîa kabflelerindeniz. Seninle bizim aramiza Mudar kâfirleri engel olmuslardir. Bundan Ötürü bizler Sana ancak haram ay içinde ulasabiliyoruz. O hâlde Sen bizlere birtakim seyler emret de bizler onlari alalim ve arkamizda kalanlarimizi da bu isleri yapmaya çagiralim, dediler.
Rasûlullah:
— "Ben sizlere dört sey emrediyor ve dört seyden de nehyediyo-rum: Allah'a îmân etmek: Allah'tan baska ilâh olmadigina (ve Mu-hammed'in Allah'in Rasûlü olduguna) sehâdet etmek -Rasûlullah burada eliyle bir bagladi-; namazi devamli kilmak; zekâti vermek; ganimet aldiginiz mallarin beste birini Allah için bana ödemeniz- Ve ben sizleri dubbâ'dan, nehirden, hantemden, muzeffetten de nehyedi-yorum" buyurdu [401].

367-.....Ibn Abbâs'in kölesi Kureyb tahdîs edip söyle demistir: Bir kerresinde Ibn Abbâs, Abdurrahmân ibnu Ezher ve Misver ibnu Mahrame (R) -üçü beraberken ben Kureyb'i Âise'ye gönderip söyle dediler: Hepimizden Âise'ye selâm söyle ve ikindinin farzindan sonraki iki rek'at nafile namazinin hükmünü ondan sor. Peygamber'in bu namazdan sahâbîleri nehyettigi haberi bize ulastigi hâlde senin bunu kilmakta oldugun bize haber verildi, diye söyle dediler.
ibn Abâs devamla: Ben Umer ibnu'l-Hattâb ile birlikte böyle iki rek'at namaz kilan insanlari döver idim, demisti.
Kureyb dedi ki: Ben Âise'nin huzuruna girdim. Beni gönderen zevatin benimle gönderdikleri haberi kendisine ulastirip teblîg ettim. Âise bana:
— Sen bu mes'eleyi Ümmü Seleme'ye sor, dedi.
Ben de beni göndermis olan o üç zâta Âise'nin söyledigini haber verdim. Onlar beni Âise'ye gönderdikleri gibi, bu defa da Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Ümmü Seleme söyle dedi:
— Ben Peygamber(S)'den bu iki rek'ati nehyettigini isittim. Kendisi ikindi namazim kilmisti. Sonra benim odama girdi. Fakat o sirada benim yanimda Ensâr'dan, Haram ogullan'ndan birtakim kadin-

(konuk)lar bulunuyordu. Rasûlullah iki rek'at namaz daha kilmaga basladi. Ben O'nun ikindiden sonra böyle iki rek'at daha namaz kildigini görünce kendisine bir hizmetçi gönderdim ve o hizmetçiye dedim ki: Peygamber'in yaninda dur. Sana Ümmü Seleme: "Yâ Rasûlallah! Ben Sen'in bu iki rek'at namazdan nehyeder oldugunu isitmemis miydim? Hâlbuki simdi Seni onlari kiliyorsun görüyorum" diyor de! Eger Rasûlullah (namazda bulunduguna) eliyle isaret ederse, huzurundan geri çekil! Hizmetçi kiz bu emrimi yerine getirdi ve hakîkaten Peygamber eliyle isaret etmekle, kiz O'ndan geri çekildi. Rasûlullah namazi bitirdiginde (bana hitâb ederek):
— "Yâ Ebâ Umeyye kizi! Ikindi namazindan sonra kildigim iki rek'at namazdan sormustun. Bunun sebebi sudur: Bana Abdu'l-Kays kabilesinden bâzi insanlar kendi kavimleri adina elçilikle gelmislerdi. Iste onlar beni ögle namazindan sonraki iki rek'at nafileden mesgul edip alikoymuslardi. Bu kildigim iki rek'at namaz, öglenin o iki rek'at son sünnetidir" buyurdu [402].

368-.....Ibn Abbâs (R): Rasûlullah(S)'in mescidinde kilinmis olan ilk cumua namazindan sonra Islâm'da kilinmis olan cumua namazi, Abdu'1-Kays kabilesinin Cuvâsâ sehrindeki mescidinde kilinan cumua namazidir, demistir.

Ibn Abbâs bu sözüyle Bahreyn'den bir sehri kasdetmektedir [403].

72- Benû Hanîfe Hey'eti(Nin Medine'ye Gelmesi) Ve Sumâme Ibn Usâl/In Hadîsi Babi [404]

369-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) Necd tarafina bir süvârî müfrezesi gönderdi. Bu müfreze Benû Hanîfe kabilesinden Sumâme ibn Usâl denilen bir kisiyi esîr edip getirdiler ve onu mescidin direklerinden birisine bagladilar. Akabinde Peygamber mescide çikti ve ona:
— "Yâ Sumâme, yaninda ne var (gönlünden ne geçiriyorsun ve
benden ne umuyorsun)?" buyurdu.
Sumâme:
— Gönlümde hayir (ümîdi) var yâ Muhammed! (Çünkü Sen zul-metmezsin; ihsan ve in'âm edersin.) Eger Sen beni öldürürsen, kanli bir cânîyi öldürmüs olursun. Eger bana in'âm edersen ni'mete karsi sükredici bir kisiye in'âm etmis olursun. Eger (kurtulus fidyem için) mal istersen, ne kadar dilersen iste malim, dedi.
Bu konusmadan sonra Sumâme bagli olarak birakildi. Nihayet ertesi gün oldu, sonra Peygamber yine ona hitaben:
— "Yâ Sumâme, gönlünde ne var; ne umuyorsun?" dedi.
O da:
— Gönlümde dün Sana söyledigim sey vardir. Eger in'âm edersen, ni'mete karsi sükredici bir kimseye in'âm etmis olursun! dedi.
Peygamber onu o gün de bagli olarak birakti. Nihayet üçüncü
gün olunca Peygamber yine:
— "Yâ Sumâme, yaninda ne var?" buyurdu.
Sumâme de:

— Yanimda dün Sana söyledigim sey var, dedi.
Peygamber:
— "Sumâme'yi saliveriniz!" buyurdu.
Sumâme bagindan saliverilince, hemen mescidin yakinindaki bir suya gitti, yikandi, sonra mescide girdi ve:
— Eshedu en lâ ilahe ille Ilâh ve eshedu enne Muhammeden ra~ sûlullah dedi ve söyle devam etti: Yâ Muhammed! Vallahi su yeryüzünde bana Sen'in yüzünden daha düsman hiçbir yüz yoktu. Fakat bu sabah Sen'in yüzün, bana yüzlerin en sevimlisi olmustur. Vallahi dînlerden hiçbir dîn bana Sen'in dîninden ziyâde düsman gelmezdi. Fakat bu sabah Sen'in dînin bana göre dînlerin en sevilmisidir. Vallahi beldelerden hiçbir belde bana Sen'in belden kadar sevimsiz de-
gildi. Fakat bu sabah Sen'in belden bana beldelerin en sevimlisi oldu. Ey Rasûl! Ben umre yapmaya niyet ettigim sirada Sen'in süvarilerin beni yakalamislardi. Simdi Sen ne re'y edersin? dedi.
Bunun üzerine Rasûlullah, Sumâme'yi (dünyâ ve âhiret saâde-tiyle) müjdeledi ve umre yapmasini emretti. Sumâme umre yapmak için Mekke'ye varinca birisi ona:
— Dîninden baska bir dîne mi döndün? dedi. O da:
— Hayir vallahi ben dînden çikmadim. Fakat ben Allah'in Ra-sûlü olan Muhammed'in beraberinde müslümân oldum. Vallahi ben (sizin dîn dediginiz müsriklige) dönmem ve Peygamber o hususta izin vermedikçe size Yemâme'den bir bugday tanesi gelmeyecektir, dedi [405].

370-.....îbn Abbâs (R) söyle demistir: Museylimetu'l-Kezzâb, Rasûlullah'in huzuruna geldigi zaman:
— Eger Muhammed kendisinden sonra beni bu iste halef kilarsa, ben O'na uyarim, demege basladi.
Kendisi Medine'ye, kavmi olan Benû Hanîfe kabîlesinden kalabalik bir hey'et içinde gelmisti. Rasûlullah, Museylime'nin yanina yöneldi. Beraberinde (Ensâr'in hatibi olan) Sabit ibn Kays ibn Semmâs da vardi. Rasûlullah'm elinde hurma dalindan bir deynek bulunuyordu. Nihayet Rasûlullah, kavmi içinde oturmakta olan Museylime'nin karsisinda durdu. (Onunla Islâm hakkinda konustu, Museylime, peygamberlikten bir hisse istedi.) Rasûlullah:
— "(Peygamberlikten bir pay degil;) egersen benden elimdeki su dal parçasini istesen, ben sana onu bile vermem. Sen, Allah'in senin hakkindaki hüküm ve takdirinden öteye asla geçmezsin. Egersen hakka itaatten arka dönersen Allah seni muhakkak helak eder Ve ben senin, ru 'yâmda bana gösterilip de görmüs oldugum o kisi oldugunu görmekteyim. Iste su zât (hatîbim) Sâbit'tir. Benim tarafimdan sana cevâb verecektir" buyurdu.
Sonra Museylime'nin yanindan dönüp gitti.
Râvî Ibn Abbâs dedi ki: Ben Ebû Hureyre'ye, Rasûlullah'm mu-seylime'ye "Sen muhakkak ru'yâmda bana gösterilip de görmüs oldugum o kisisin" sözünün mâhiyetinden sordum. Ebû Hureyrebana söyle haber verdi: Rasûlullah söyle buyurdu:
— "Ben uyurken ru'yâmda iki kolumda iki altin bilezik gördüm. (Bunlar kadin zîneti oldugu için) bunlarin hâli beni kederlendirdi. Sonra ru'yâmda bana bu bileziklere üflemekligim vahyedildi. Ben de bunlara üfledim; ikisi de uçtu. Ben de bu iki bilezigi benden sonra çikacak iki yalanci peygamber ile te'vîl ettim. Bunlardan birisi Esved el-Ansî'dir, öbürüsü de Museylime'dir" [406]:

371-.....Hemmâm ibn Münebbih, Ebû Hureyre(R)'den söyle derken isitmistir: Rasûhillah (S) söyle buyurdu: "Ben uyurken ru'-yâmda bana yerin hazîneleri getirildi ve avucumun içine iki altin bilezik konuldu. Bu ru 'yâmda bu iki bilezik bana agir geldi. Sonra Allah bana bunlara üflemekligimi vahyetti. Ben de üfledim. Hemen ikisi de gitti. Akabinde ben bu iki bilezigi iki çok yalana ile te'vîl ettim ki, onlar aralarinda bulundugum San'âli (Esved el-Ansi) ile Yemâ-me 'nin sâhibi(Museylime)dir" [407].

372-.....Ben Ebû Recâ el-Utârîdî'den isittim, söyle diyordu:
Biz taslara ibâdet ederdik. Ibâdet etmekte oldugumuz tastan daha hayirlisini (yânî daha güzelini) buldugumuz zaman onu atar ve güzel olan digerini alirdik. Tas bulamadigimiz zaman ise topraktan bir mik-dâr toplar, sonra davari getirir ve o toprak yigininin üzerine süt sagar, sonra da o yigina tavaf ederdik. Receb ayi girdigi zaman "Oklarin demirlerini çikaralim" derdik. Artik kendisinde demir bulunan hiçbir mizrak ve yine kendisinde demir bulunan hiçbir ok birakmaz, muhakkak demiri çikarirdik. Ve receb ayinda bunlari bir tarafa atardik.
(Râvî Mehdî ibn Meymûn dedi ki:) Ben Ebû Recâ'dan isittim, söyle diyordu: Peygamber'in isi yayilip meydana çiktigi zaman, ben ailemin develerini güden bir oglandim. Onun (Mekke fethi ile) Ku-reys'e gâlib çiktigini isittigim gün, bizler kabilemizle atese, yalanci Museylime'ye kaçtik [408].

73- El-Esvedu'l-Ansî Kissasi

373-.....Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe söyle demistir Bize su ulasti: Museylimetu'I-Kezzâb Medine'ye geldi ve Haris kizinin yurduna indi. el-Hâris ibn Kureyz'in kizi Keyyise Museylime'nin nikâhi altinda idi. Bu yurdun sahibesi Keyyise, Abdullah ibn Âmir'in ana-sidir. Rasûlullah (tanismak ve vahyi teblig etmek için) Museylime'nin yanina gitti. Giderken beraberinde Sabit ibn Kays ibn Semmâs da vardi ki, bu, kendisine "Rasûlullah'in Hatibi" denilen kimsedir. Rasûlullah'in elinde budanmis bir dal bulunuyordu. Rasûlullah, Museylime'nin karsisinda durdu ve onunla Islâm hakkinda konustu. Mu-seylime, Rasûlullah'a:
— Istersen bizimle bu peygamberlik isi arasini bosaltirsin, sonra o isi senin ardindan bize tahsis edersin, dedi.
Bu teklif üzerine Peygamber:
— "Egersen benden elimdeki su dali istemis olsaydin, ben onu dahî sana vermezdim. Ben seni, ru 'yâmda bana gösterilip de görmüs oldugum kimse olarak görmekteyim. Iste su Sabit ibn Kays'tir: Benim yerime sana o cevâb verecektir" buyurdu, ve Peygamber oradan ayrilip gitti.
Ubeydullah ibn Abdillah dedi ki: Ben Abdullah ibn Abbâs'a Ra-sûlullah'in zikrettigi o ru'yânin mâhiyetinden sordum. Ibn Abbâs söyle dedi: Bana, Rasûlullah'in söyle buyurdugu zikredildi: "Ben uyudugum sirada bana ru'yâmda ellenme altindan iki bilezik konuldugu gösterildi. Ben bunlardan ürktüm ve bunlari sevmedim. Akabinde bana izin verildi de bunlara üfürdüm, onlar da uçup gittiler. Ben bu iki bilezigi, çikacak iki yalanciyla te'vîl ettim".
Ubeydullah: Onlardan biri Feyrûz'un Yemen'de öldürdügü el-Ansî'dir, digeri de Museylimetu'I-Kezzâb'dir, demistir [409].

74- Necrân Ehlinin Kissasi Babi [410]

374-.....Huzeyfe ibnu'l-Yemân söyle demistir: Necrân'in iki sahibi olan Abdu'l-Mesîh el-Âkib ile es-Seyyid el-Eyhem Rasûlullah'a geldiler. Rasûlullah ile la'netlesmek istiyorlardi.
Huzeyfe dedi ki: Âkib ile Seyyid'den biri, arkadasina:
— Sakin Muhammed'lela'netlesmeye girisme! Vallahi Muham-med eger peygamberse ve bize la'net ederse, ne biz, ne de bizden sonra gelecek nesillerimiz felah bulmayiz! dedi.
Bu fikir üzerine Necrânlilar'in bu iki baskani Rasûlullah'a geldiler de:
— Biz (Hristiyan kalacagiz). Senin bizden istedigin vergiyi sana verecegiz. Sin bizim beraberimizde emniyetli bir kimseyi Necrân'a gönder. Beraberimizde gönderecegin kimse, muhakkak emîn bir kimse olsun, dediler.
Rasûlullah da:
— "And olsun ki, ben sizin beraberinizde hakkiyle emniyetli olan bir kimse gönderecegim" buyurdu.
Rasûlullah'in bu sözünden dolayi (bu emîn kisi kim olacak diye) dikkat edip beklediler. Rasûlullah:
— "Kalk yâ Ebâ Ubeydete'bne'l-Cerrâh!" buyurdu. Ebû Ubeyde ayaga kalkinca Rasûlullah:
— "Iste bu zât, bu ümmetin eminidir" buyurdu [411].

375-.....Su'be söyle demistir: Ben Ebû Ishâk'tan isittim; o da Silatu'bnu Zufer'den (rivayet etmistir) ki, Huzeyfe (R) söyle demistir: Necrân ehli hey'eti Peygamber'e geldiler de:
— Bizim için emîn bir kimse gönder, dediler. Peygamber de:
— "Yemin olsun ben sizlere gerçekten emîn olan bir kimse gönderecegim" buyurdu.
Sahâbîler bu emmin hangisi olacagini ümîdle beklediler. Akabinde Peygamber, Ebu Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'i gönderdi.

376-.....Bize Su'be, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da Ebû Kilâbe'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Her ümmetin bir emini vardir. Bu ümmetin emini de Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'tir" buyurmustur [412].

75- Umman Ve El-Bahreyn Kissasi

377-.....Muhammedibnu'I-Munkedir, Câbiribn Abdillah(R)'tan söyle derken isitmistir: Rasûlullah (S) bana:
— "Eger el-Bahreyn mali gelmis olursa muhakkak sana söyle söyle veririm" buyurdu.
Rasûlullah bu "söyle söyle" sözünü eliyle üç kerre avuçlama isareti yaparak söyledi. Fakat Bahreyn mali gelmeden Rasûlullah'in ruhu alindi. Bahreyn mali Ebû Bekr'e geldigi zaman, Ebû Bekr bir münâdîye emretti de, münâdî:
— Her kimin Peygamber'in yaninda bir alacagi yâhud bir va'di varsa bize gelsin! diye i'lân etti.
Câbir dedi ki: Ben de Ebû Bekr'e gittim ve ona Peygamber'in: "Eger Bahreyn mali gelmis olursa

sana üç kerre söyle söyle veririm" buyurdugunu haber verdim.
Câbir dedi ki: O da bana verdi.
Yine Câbir söyle demistir: Bunun ardindan ben Ebû Bekr'e kavustum ve kendisinden mal istedim, fakat o bana vermedi. Sonra ona tekrar geldim, yine vermedi. Sonra ona üçüncü defa geldim, yine vermedi. Bu sefer ona hitaben:
— Ben sana geldim, sen vermedin. Sonra yine geldim, yine vermedin. Sonra yine geldim, bana vermedin. Simdi ya bana verirsin yâ-hud da benim cihetimden cimrilik etmis olursun, dedim.
Ebû Bekr:
— Benden yana cimri olursun mu dedin? Hangi derd cimrilikten daha çirkindir? dedi ve bu cümleyi üç kerre söyledi.
Devamla da:
— Ben bir defadan da sana atiyye yermekten men' etmemis, muhakkak sana atiyye vermeyi ister hâlde bulunmusumdur, dedi.
Amr ibn Dînâr'dan; o da Muhammed ibn Alî'den, o söyle demistir: Ben Câbir ibn Abdillah'tan isittim, söyle diyordu: Ben Ebû Bekr'e geldim (ve Rasûlullah'in söyle söyle buyurdugunu söyledim. O bana bir avuç verdi de):
— Bunlari say, dedi.
Ben onlari saydim; besyüz aded idi. Ebû Bekr bana:
— Bunun iki misli daha al! Dedi [413].

76- Esprilerin Ve Yemen Ahalisi Hey'etinin Gelisleri Babi

Ve Ebû Mûsâ, Peygamber'in Es'ârîler için:
"Onlar bendendir, ben de onlardanim" buyurdugunu söylemistir [414].

378-.....Ebû Mûsâ (R): Ben kardesim Ebû Ruhm ile Yemen'den geldik ve bir zaman bekledik. Bu müddet içinde Peygamber'in evine çok girmeleri ve Peygamber'den ayrilmamalarindan dolayi Ibn Mes'ûd ile anasi Ümmü Abd el-Huzeliyye'yi, baska degil, muhakkak bunlar Peygamber'in ev halkindandirlar zannediyorduk, demistir [415].

379-.....Zehdem ibn Mudrib söyle demistir: Ebû Mûsâ el-Es'arî (Usmân zamaninda vâlî olarak Kûfe'ye) geldigi zaman, Cerm kabilesinden bir cemâati kabul ve ikram etmisti. Biz Ebû Musa'nin yaninda oturmakta iken, kendisi de tavuk yiyordu. Hey'et içinde oturan bir kisiyi yemege da'vet etti. O da:
— Ben tavugu pis birsey yerken gördüm de ondan tiksindim, dedi. Ebû Mûsâ ona:
— Gel, ben Peygamber'i tavuk eti yerken gördüm, dedi. O adam bu defa da:
— Ben tavuk eti yememeye yemîn ettim, dedi.
Bunun üzerine Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle dedi:
— Söyle gel de sana ettigin yemînin hakkinda bir haber bildireyim: (Peygamber Tebûk seferi hazirligi yaparken) biz Es'arîler'den bir cemâat Peygamber'in huzuruna vardik. (Tebûk ve sefer için)

O'n-dan binmek ve yüklerimizi yüklemek üzere deve istedik. Fakat Peygamber bizleri yüklemeyi kabul etmedi. Biz tekrar kendisinden binek ve yük devesi istedik. Bu kerre Peygamber bizlere deve vermeyecegine yemîn etti. Sonra Peygamber çok beklemedi, kendisine bir deve ganimeti getirildi. Bunun üzerine bize bes deve verilmesini emretti. Biz develeri teslîm alinca (kendi aramizda):
— Biz Peygamber'e (bize deve vermeyecegine dâri) yeminini unutturduk. Biz bundan sonra ebeden felah bulmayiz! dedik.
Bu düsünce üzerine ben hemen kendisine geldim ve:
— Yâ Rasûlallah! Sen bize deveye yükleyemem (deve veremem) diye yemîn etmistin. Hâlbuki simdi bizleri yükledin (deve verdin), dedim.
Rasûlullah:
— "Evet (hakîkaten ben yemîn ettim, sonra da size deve verdim). Fakat ben yemîn edilen seyin baskasini, yemîn edilen seyden daha hayirli görünce, yemînim üzerinde bagli kalmam, muhakkak o hayirli olduguna kanâat ettigim seyi yaparim!" buyurdu [416].

380-.....Imrân ibn Husayn (R) demistir: Temîm ogullan hey'eti Rasûlullah'a geldiler. Rasûlullah onlara:
— "Ey Temîm ogullari, müjdelenip sevinin!" buyurdu. Onlar:
— Amma sen bizlere (âhiretle ilgili) çok müjde verdin. Bize dünyalik da ver, dediler.
Bu sözden Rasûlullah'm yüzü degisti. Tam bu esnada Yemen ahâlîsinden bir grup insan geliverdi. Peygamber onlara:
— "Sizler (dünyâ ve âhiret) müjdesini kabul ediniz. Çünkü bu müjdeyi Temîm ogullari kabul etmediler" buyurdu.
Onlar:
— Bizler kabul ettik yâ Rasûlallah! dediler [417].

381-.....Su'be, Ismâîl ibn Ebî Hâlid'den; o da Kays ibn Ebî Hâzim'dan; o da Ebû Mes'ûd el-Ensârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) eliyle Yemen'e isaret ederek söyle buyurmustur: "îmân su tarafta; Yemen tarafindadir. Uzaklasma ve kalblerin kabaligi ise develerin kuyruklari diplerinde siddetle haykiranlardadir. Seytânin iki boynuzunun dogacagi yerde; Rabîa ve Mudar kabîlelerinde!" [418].

382-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Iste size Yemen ehli geldi. Yemenliler yüregi en yufka, kalbi en yumusak kimselerdi. îmân Yemen'dendir, hikmet de Yemen'den-dir. Ögünme ile kendini begenme deve sahihlerinde, sükûnet ile vakaar ise davar sâhiblerindedir" [419].
Gunder, Su'be'den söyledi ki, Süleyman: Ben Zekvân'dan isittim; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den demistir.

383-.....Bana kardesim (Ebû Bekr Abdulhamîd), Süleyman ibn Bilâl'den; o da Sevr ibn Zeyd'den;

o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti ki, Peygamber (S): "îmân Yemen'dendir. Fitne ise iste suraciktandir. Seytânin boynuzu iste oradan çikar" buyurmustur.

384-.....Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): "Iste size Yemen ehli geldi. Yemenliler kalbleri en zayif ve gönülleri en sefkatli kimselerdir. Fikih (yânîiyi anlayis) Yemenli'dir. Hikmet de Yemenli'-dir" buyurmustur.

385-.....Alkame ibn Kays söyle demistir: Bizler IbnMes'ûd'un maiyyetinde otururken Habbâb ibnu'KErett geldi de Ibn Mes'ûd'a hitaben:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Su gençler senin okuyusun gibi Kur-ân okumaya muktedir oluyorlar mi? dedi. Ibn Mes'ûd da:
— Sen kendin istesen de onlardan bâzisina sana karsi okumasini emretsen olmaz mi? dedi.
Habbâb:
— Evet olur, dedi. Ibn Mes'ûd:
— Yâ Alkame! Oku! dedi,
Zeyâd ibn Hudeyr'in kardesi Zeyd ibn Hudeyr:
— Bizim en iyi okuyanimiz olmadigi hâlde okumasi için Alka-me'ye mi emrediyorsun? dedi.
Ibn Mes'ûd:
— Sana gelince, eger istersen senin ve kavmin en-Naha' hakkinda Peygamber'in söylemis oldugu sözü sana haber veririm, dedi.
Alkame dedi ki: Ben Meryem Sûresi'nden elli âyet okudum. Akabinde Abdullah ibn Mes'ûd, Habbâb'a hitaben:
— Okuyusunu nasil görüyorsun? dedi. Habbâb da:
— Güzel okumustur, dedi. Abdullah ibn Mes'ûd:
— Ben her ne okursam muhakkak onu Alkame de okur, dedi. Sonra Ibn Mes'ûd, Habbâb'a yöneldi. Habbâb'in üzerinde altindan bir yüzük vardi. Ibn Mes'ûd, Habbâb'a:
— Bu altin yüzügün atilmasi zamani gelmedi mi? dedi. Habbâb:
— Dikkat et! Sen onu bu günden sonra benim üzerimde asla göremeyeceksin, dedi ve onu çikarip atti.
Bu hadîsi Gunder, Su'be'den rivayet etmistir [420].

77- Devs Ve Et-Tufeyl Ibn Amr Ed-Devsî Kissalari [421]

386-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: et-Tufeyl ibnu Amr ed-Devsî, Peygamber'e geldi ve:
— (Yâ Rasülallah!) Devs kabilesi helak olmustur: Onlar Allah'a âsî oldular ve (Tufeyl'in Islâm'a da'vetinden) çekindiler. Binâenaleyh onlar aleyhine Allah'a duâ et, dedi.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yâ Allah! Devs kabilesine hidâyet eyle de onlari Islâm 'a getir!" diye duâ etti [422].

387-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben Peygamber'in huzuruna geldigim zaman yolda su

beyti söylemistim:
— Yâ îeyleten miri tûlihâ ve anâihâ Alâ ennehâ min dâreti'l-kufri necceti
(= Ey sefer gecesi! Uzunlugundan, yorgunluk ve mesakkatinden Allah'a siginirim. Maamâfih bu mesakkatli uzun gecedir ki, küfür yurdundan beni kurtarmistir!)
Ve yolda benim bir kölem kaçti. Ben Peygamber'in huzuruna geldim ve O'nunla bey'atlastim. Ben Peygamber'in yaninda bulundugum o sirada birden köle çikageldi. Peygamber bana:
— "Yâ Ebâ Hureyre! Iste su kölendir (sana gelmistir)" buyurdu.
Ben de:
— O Allah rizâsi için hürrdür, ben onu âzâd ettim, dedim [423].

78- Tayy Kabilesi Hey'eti Kissasi Ve Adiyy Ibn Hatim Hadîsi Babi

388-.....Adiyy ibn Hatim (R) söyle demistir: Biz halifeligi zamaninda Tayy kabilesinden bir hey'et içinde Umer ibnu'l-Hattâb'a geldik. Umer (bizim hey'etteki adamlarin) isimlerini söylemeye ve onlari birer birer çagirmaya basladi. Ben kendisine:
— Sen beni tanimiyor musun ey Mü'minlerin Emîri! dedim.
Umer:
— Evet (ben seni pek iyi taniyorum yâ Adiyy)! Insanlarin kâfir olduklari zaman sen Islâm'a girdin. Insanlar (hakka karsi) arkalarina döndükleri zaman sen bize yönelip geldin, Insanlar gadr ve zulmettikleri zaman, sen Islâm ahdine vefakârlik ettin. Insanlar hakki inkâr edip tanimadiklari zaman, sen hakki tanidin! dedi.
Bunun üzerine Adiyy:
— O takdirde (yânî sen benim kadrimi tanir oldugun zaman) senin baskalarini benim önüme geçirmene aldirmam, dedi [424].

79- Vedâ Hacci Babi [425]

389-..... Âise (R) söyle demistir: Biz Veda Hacci'nda Rasûlullah ile beraber (Medine'den) çiktik ve (Zu'1-Huleyfe'de) umre niyetiyle ihrama girdik. Sonra Rasûliülah (Serif mevkiinde) bizlere:
— "Her kimin beraberinde kurban varsa, umre ile birlikte hacc niyetiyle ihrama girsin. Sonra umre ile haccdan birlikte çikincaya kadar ihramdan çikmasin" buyurdu.
Ben Mekke'ye O'nun beraberinde hayizli olarak geldim. Bu se-beble Beyt'i tavaf etmedim. Safa ile Merve arasini da sa'y etmedim. Bu hâlimi Rasûlullah'a söyledim. Rasûiullah:
— "Saçlarini çöz, taran ve hacc ile telbiye et, umreyi birak" buyurdu.
Ben de öyle yaptim. Hacc amellerini yerine getirdigimiz zaman Rasûiullah beni, Ebû Bekr es-Siddîk'in oglu Abdurrahmân ile birlikte Ten'îm'e yolladi da, ben oradan umre yaptim. Rasûiullah:
— "Bu (hayizdan dolayi terkettigin) umrenin yerinedir" buyurdu.
Artik umre niyetiyle ihrama girmis olanlar Beyt'i tavaf edip Safa ile Merve arasmi da sa'y yaptiktan sonra ihramdan çiktilar. Bunlar sonra Minâ'dan dönüslerinin ardindan hacdan için diger bir tavaf

daha yaptilar. Amma hacc ile umreyi cem' etmis olanlara gelince, bunlar ancak tek bir tavaf yaptilar [426]
.

390-.....Ibnu Cureyc tahdîs edip söyle demistir: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Ibn Abbâs'tan, onun umre yapan kisi Beyt'i tavaf ettigi zaman ihramindan çikmistir dedigini tahdîs etti.
Ibn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya:
— Ibnu Abbâs bunu nereden söyledi? dedim. Atâ:
— Ibn Abbâs bunu Yüce Allah'in "... Sonra varacaklari (kurban edilecekleri) yer Beytu Atîk'a müntehidir" (ei-Hacc: 33) kavlinden ve Peygamber(S)'in Veda Hacci'nda sahâbîlerine tavaftan sonra ihramdan çikmalarini emretmesinden söylemistir, dedi. Ibri Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya:
— Bu ancak Arafat'ta vakfe yaptiktan sonradir, dedim. Atâ:
— Ibnu Abbâs, Arafat'ta durmadan önce de, sonra da ihramdan çikma görüsünde bulunuyordu, dedi.

391-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Ben (Veda Hacci'nda) Peygamber'in huzuruna, O Bathâ'da (ihrâmh) iken geldim. Peygamber bana:
— "Hacc için ihrama girdin mi?" diye sordu. Ben:
— Evet, dedim.
— "Nasil ihrâmlandin?" buyurdu. Ben de:
— Rasûlullah'in ihrama girdigi gibi bir ihrama girip telbiye ettim, dedim.
Rasûlullah bana:
— "Bey t'i tavaf et, Safa ile Merve'yi de sa'y yap, sonra ihramdan çik" buyurdu.
Ben de Beyt'i tavaf ve Safa ile Merve arasinda sa'y yaptim. Sonra Kays'tan bir kadinin yanina gittim. O kadin benim basimi ayikladi.

392-.....Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti ki, ona da Ibn Umer söyle haber vermistir: Peygamber'in zevcesi Hafsa, Ibn Umer'e:
— Sen'in ihramdan çikmana ne mâni' oluyor? dedim.
— "Ben basimi (yapiskan samg ile) telbîd ettim, kurbanima da gerdanlik taktim. Artik kurbanimi kesinceye kadar ben ihramdan çikamam" buvurdu [427].

393-.....el-Evzâî tahdîs edip söyle dedi: Bana Ibnu Sihâb, Süleyman ibn Yesâr'dan; o da Ibn Abbâs(R)'tan söyle haber verdi: Has'-am kabilesinden bir kadin Veda Hacci'nda Rasûlullah'tan fetva istedi. el-Fadl ibnu Abbâs, Rasûlullah'in bineginin arkasinda redifi idi. Kadin:
— Yâ Rasûlallah! Allah'in kullari üzerindeki hacc farizasi babama çok yasli ihtiyarliginda eristi. Deve üzerinde düz durmaya muktedir olamiyor. Bu sebebden benim onun adina hacc yapmakligim ona kâfî gelir mi? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Evet (kâfî gelir; vekâleten hacc yapabilirsin)" buyurdu.

394-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) Mekke'nin fethi yilinda Kavsâ (adli devesi)

üzerinde ve terkisinde Usâme oldugu hâlde Beyt'e dogru geldi. Beraberinde Bilâl ile Usmân ibnu Talha da vardi. Nihayet Beyt'in yaninda devesini çöktürdü. Sonra Usmân ibnu Talha'ya:
— "Ka'be'nin anahtarim bize getir" diye emretti.
O da (anasindan alip) anahtar ile Peygamber'e geldi ve Peygamber için kapiyi açti. Akabinde Peygamber içeriye girdi. O'nun beraberinde Usâme, Bilâl ve Usmân da içeriye girdiler. Sonra kapiyi kapattilar ve Ka'be'nin içinde uzun zaman kaldilar. Sonra Peygamber çikti. Insanlar Ka'be'ye girmeye davrandilar. Fakat ben onlarin önüne geçtim. Ve Bilâl'i Ka'be kapisinin arkasinda dikiliyor buldum. Hemen ona:
— Rasûlullah nerede namaz kildi? diye sordum. O:
— Su öndeki iki diregin arasinda kildi, diye gösterdi.
Ka'be (o zaman) iki sira alti direk üzerinde kurulmustu. (Bilâl devamla dedi ki:)
— Rasûlullah namaz kilarken Ka'be kapisini arkasina aldi. Yüzü ile de (sen Ka'be'ye girdiginde karsina gelen) duvara dogru durdu. Rasûlullah ile karsisindaki duvar arasinda üç zira' mikdârina yakin bir fasila vardi.
Ibn Umer dedi ki: Bilâl'e: Rasûlullah kaç rek'at kildi diye sormayi unuttum. Rasûrullah'in namaz kildigi yerde kirmizi bir mermer vardi [428].

Veda Hutbesi
(Bu hutbe, M.S. 632 yilinda Hz. Peygamber - sallâllahu aleyhi ve sellem - Efendimiz tarafindan yüz bin'i askin müslümana îrâd edilmistir. Hz. Peygamber Allah'a hamd ve senadan sonra söyle buyurdu:)
Ey insanlar!
Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha birlesemiyecegim. Insanlar! Bugünleriniz nasil mukkaddes bir gün ise, bu aylariniz nasil mukaddes bir ay ise, bu sehriniz (Mekke) nasil mübarek bir sehir ise, canlariniz, mallariniz, namuslariniz da öyle mukaddestir, her türlü tecâvüzden korunmustur.
Ashabim!
Yarin Rabbinize kavusacaksiniz ve bu günkü her hâl ve hareketinizden muhakkak sorulacaksiniz. Sakin benden sonra eski sapikliklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayiniz! Bu vasiyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin! Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da isitenden daha iyi anliyarak muhafaza etmis olur.
Ashabim! Kimin yaninda bir emânet varsa onu sahibine versin! Faizin her çesidi kaldirilmistir, ayagimin altindadir. Lâkin borcunuzun aslini vermek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme ugrayiniz. Allah'in emriyle faizcilik artik yasaktir. Câhiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlüsü ayagimin altindadir. Ilk kaldirdigim faiz de Abdulmuttalib'in oglu (amcam) Abbâs'in faizidir.
Ashabim! Câhiliyet devrinde güdülen kan dâvalari da tamamen kaldirilmistir. Kaldirdigim ilk kan dâvasi Abdulmuttalib'in torunu (amcazadem) Rabîa'nin kan davasidir.
Insanlar!
Bugün seytan sizin su topraklarinizda yeniden te'sîr ve hâkimiyetini kurmak gücünü ebedî surette kaybetmistir. Fakat siz; bu kaldirdigim seyler disinda, küçük gördügünüz islerde ona uyarsaniz bu da onu memnun edecektir. Dîninizi korumak için bunlardan da sakininiz!

Insanlar! Kadinlarin haklarini gözetmenizi ve bu hususta Allah'dan korkmanizi tavsiye ederim. Siz kadinlari, Tanri emâneti olarak aldiniz; onlarin namuslarini ve iffetlerim Allah adi-
na söz vererek halâl edindiniz. Sizin kadinlar üzerinde hakkiniz, onlarin da sizin üzerinizde haklari vardir. Sizin kadinlar üzerindeki hakkiniz, onlarin, aile yuvasini, sizin hoslanmadiginiz hiç bir kimseye çignet memeleridir. Eger razi olmadiginiz herhangi bir kimseyi aile yuvaniza alirlarsa, onlari hafifçe dövüp sakindirabilirsiniz. Kadinlarin da sizin üzerinizdeki haklari, memleket görenegine göre, her türlü yiyim ve giyimlerini te'mîn et-menizdir.
Mü'minler!
Size bir emânet birakiyorum ki ona siki sarildikça yolunuzu hiç sasirmazsiniz. O emânet Allah. Kitabi Kur'ân'dir. Mü'minler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman müslümanin kardesidir, böylece bütün müslümanlar kardestir. Dîn kardesinize âid olan herhangi bir hakka tecâvüz baskasina halâl degildir. Meger ki gönül hoslugu ile kendisi vermis olsun.
Ashabim! Kendinize de zulmetmeyiniz. Kendinizin de üzerinizde hakki vardir.
Insanlar! Cenâb-i Hakk her hak sahibine hakkini (Kur'-ân'da) vermistir. Vârise vasiyet etmege lüzum yoktur. Çocuk kimin döseginde dogmussa ona aittir. Zina eden için mahrumiyet vardir. Babasindan baskasina ait soy iddia eden soysuz, yahut efendisinden baskasina intisaba kalkan nankör, Allah'in gazabina, meleklerin lanetine ve bütün müslümanlarin ilencine ugrasin!Cenâb-i Hakk, bu gibi insanlarin ne tevbelerini, ne de adalet ve sahadetlerini kabul eder.
Insanlar!
Rabbiniz birdir. Babaniz da birdir; hepiniz Âdem'in çocuklarisiniz, Âdem ise topraktandir. Allah yaninda en kiymetli olaniniz, Ona en çok saygi göstereninizdir. Arab'in Arab olmayana - Allah saygisi ölçüsünden baska - bir üstünlügü yoktur. Insanlar! Yarin beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?
"— Allah'in elçiligini îfâ ettin, vazifeni yerine getirdin, bize vasiyet ve ögütte bulundun, diye sahadet ederiz." (Bunun üzerine Rasûlu Ekrem mübarek sahadet parmagini göge dogru kaldirarak, sonra da cemâat üzerine çevirip indirerek söyle buyurdu:) Sâhid ol yâ Rab! Sâhid ol yâ Rab! Sâhid ol yâ Rab!

395-.....ez-Zuhrî (söyle demistir): Bana Urve ibnu'z-Zubeyr ile Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs ettiler ki, onlara da Pey-gamber'in zevcesi Âise (R) söyie haber vermistir: Peygamber'in zev-cesi Safiyye bintu Huyey Veda Hacci sirasinda hayiz oldu da Peygamber (S):
— "Safiyye bizi Medine'ye dönmekten alikoyucu mu olacak?" buyurdu.
(Âise dedi ki:) Ben de O'na:
— Yâ Rasûlallah! Safiyye (daha önce Mekke'de) ifâda etmis ve Beyt'i ifâda tavafini yapmistir, dedim.
Bu sözüm üzerine Peygamber:
— "Öyleyse (bizimle Medîne'ye) hareket etsin!" buyurdu [429].

396-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) aramizda bulunurken bizler Veda Hacci'ni konusurduk, fakat Veda Hacci'nin ne oldugunu bilmezdik. Peygamber (devesine bindi, insanlar O'nun etrafinda toplandiginda) Allah'a hamd ve sena ettikten sonra Mesîh Deccâl'i zikretti ve onun

kötülüklerini zikirde uzun konustu. Ve bu konusmasinda sunlari da söyledi:
— "Allah'in göndermis oldugu herbir peygamber, muhakkak ümmetini Deccâl'den sakindirmistir. Deccâl'den Nûh da, ondan sonra gelen bütün peygamberler de (ümmetlerini) sakindirmislardir. Ve o muhakkak (kiyamete yakin) sizin içinizde çikacaktir. Onun isinden bâzisi size gizli olursa, Rabb 'inizin size gizli kalacak seylerden olmadigi, size gizli degildir. -Peygamber bunu üç söz olarak söyledi.- Süb-hesiz sizin Rabb'iniz sasi degildir. Deccâl ise sag gözü sasidir. Onun gözü, sanki salkimindaki emsalinden disari çikmis iri bir üzüm tanesi gibidir. Dikkat edin! Allah sizlere kanlarinizi, mallarinizi, bu ayinizda bu beldenizde bu gününüzün harâmligi gibi haram kilmistir. Dikkat edin! Bunlari size teblig ettim mi?" buyurdu.
Oradakiler:
— Evet teblig ettin! dediler. Peygamber üç kerre:
— "Yâ Allah söhid ol!" dedi, ve devamla: "Size veylyöhud vah olsun! Iyi düsünüp aklinizi basiniza toplayin da bundan sonra birbirinizin boynunu vuracak kâfirlere dönmeyiniz!" buyurdu [430].

397-.....Ebû Ishâk (Amr ibn Abdillah) tahdîs edip söyle demistir: Bana Zeyd ibnu Erkam: Peygamber (S) ondokuz defa gazve yapti. Medine'ye hicret ettikten sonra da bir kerre hacc etti. O tek hacci da Veda Hacci'dir. Bundan sonra hacc yapmadi, diye tahdîs etmistir.
Ebû Ishâk es-Subeyî, geçen senedle, Peygamber Mekke'de hicretten önce diger bir hacc yapti, demistir [431].

398-.....Cerîr(R)'den: Peygamber (S) Veda Hacci'nda Cerîr'e hitaben: "Insanlari sustur!" deyip, akabinde: "Benden sonra birbirinizin boyunlarini vuran kâfirlere dönmeyiniz!" buyurmustur.

399-.....Bize Eyyûb es-Sahtiyânî, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babasi Ebû Bekre'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) (Veda Hacci'nda nahr günü devesinin üstünde bir hutbe yapip) söyle buyurmustur [432]:
— "(Ey insanlar!) Zaman (bu gün) Allah'in gökleri ve yeri yarattigi günkü ilk vaziyetine dönmüstür. Bir yil, ay ölçüsüyle oniki aydir. Bunlardan dördü haram aylardir ki, üçü arka arkaya bulunan zu'l-ka'de, zu'l-hicce ve muharrem'dir. (Dördüncüsü) Mudar'in ayi olan receb'dir. O cumâda'l-âhir ile sa'bân arasindadir. Bu ay hangi aydir?" diye sordu.
Biz:
— Allah ve Rasûlü daha iyi bilir! dedik.
Rasülullah sükût etti. Biz Rasûlullah bu aya eski adindan baska bir ad verecek sandik. Sonra:
— "Zu'l-hicce ayi degil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet zu'l-hicce'dir, dedik. Rasülullah:
— "Bu içinde bulundugumuz hangi beldedir?" buyurdu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.
Rasülullah sustu. O derecede ki, biz Rasülullah Mekke'ye yeni bir ad verecek sandik. Sonra Rasülullah:

— "Mekke beldesi degil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet Mekke'dir, dedik. RasûIullah:
— "Bu gün hangi gündür?" diye sordu. Biz:
— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedik.
Rasülullah yine sükût etti. Hattâ biz, bu güne eski adindan baska bir ad verecek sandik. Rasülullah:
— "Nahr günü degil midir?" buyurdu. Biz:
— Evet nahr günüdür! dedik.
(Bunlari tesbîtten sonra) Rasülullah söyle buyurdu:
— "Su hâlde iyi biliniz ki, bu ayinizda, bu beldenizde bu gününüzün haram oldugu gibi, birbirlerînize kanlariniz, mallariniz -râvî Muhammed: Zannederim sunu da buyurdu, demistir:- namuslariniz da haramdir (Her türlü tecâvüzden masundur). Muhakkak ki, sizler Rabb'inize kavusacaksiniz. O zaman Rabb'iniz sizlere bütün islerinizden soracaktir. (Ey insanlar!) Dikkat edin! Aklinizi basiniza toplayin da benden sonra birbirinizin boyunlarini vuracak sapiklar olarak (Câhiliyet devrindeki hâle) dönmeyiniz! (Ey insanlar!) Dikkat edin! Bu söylediklerimi burada hazir bulunanlar, burada bulunmayanlara teblig etsin! Olabilir ki kendisine teblig olunan bâzi kimse, burada bulunup isiten bir kisim insandan daha iyi anlayip bellemis olur!"
Râvî Muhammed ibnu Sîrîn bunu zikrettigi zaman: Muhammed (S) dogru söylemistir, der idi. Bundan sonra Rasülullah iki kerre:
— "Dikkat edin! Teblig ettim mi?" buyurdu [433].

400-.....Bize Sufyân es-Sevrî, Kays ibn Müslim'den; o da Târik ibn Sihâb(el-Becelî el-Ahmesî)'dan tahdîs etti (ki, o söyle demistir): Yahûdîler'den birtakim insanlar (Umer ibnu'l-Hattâb'a):
— Eger su âyet biz Yahudiler topluluguna inmis olaydi, biz onun indigi günü muhakkak bir bayram edinirdik, dediler.
Umer:
— Hangi âyettir o? diye sordu. Yahudiler:
— "...Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nV-metimi tamamladim ve size dîn olarak müslümânligi (verip ondan) hosnûd oldum..." (d-Mâide: 3) âyetidir, dediler.
Bu cevâb üzerine Umer:
— Sübhesiz ki ben bu âyetin hangi yerde indigini pek iyi bilmekteyim. Bu âyet, Rasûlullah Arafat'ta vakfe yaparken indirilmistir, dedi [434].

401-.....Âise (R) söyle demistir: Bizler Rasûlullah'in beraberinde olarak (Veda Hacci'na Medîne'den) çiktik. Bizden kimimiz umre niyetiyle ihrâmlandi. Kimimiz hacca niyet ederek ihrâmlândi. Kimimiz de hacca ve umreye niyet ederek ihrâmlandi. Rasûlullah da hacca niyet ederek ihrâmlanmisti. Amma yalniz hacc için ihrama giren yâhud hacc ile umreyi niyette birlestiren hacilara gelince, onlar kurbân bayraminin ilk gününe kadar ihramdan çikmadilar.
Bize Abdullah ibn Yûsuf tahdîs etti: Bize Mâlik, geçen senedle haber verdi. Burada "Biz Rasûlullah'in beraberinde Veda Hacci'-nda..." seklinde söylemistir.

[435]

Bize Ismâîl ibn Ebî Uveys tahdîs etti: Bize Mâlik, geçen hadîsin benzerini tahdîs etti .

402-..... Bize Ibnu Sihâb, Âmir ibn Sa'd'dan tahdîs etti ki.
babasi Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) söyle demistir: Veda Hacci'nda ölmeye yüz tuttugum bir hastaligimda Peygamber (S) bana hasta ziyaretine geldi. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bendeki hastalik görmekte oldugun su müzmin hadde ulasmistir. Ben mal sahibiyim. Bir tek kizimdan baska bana vâris olacak kimsem yoktur. Ben bu durumda malimin üçte ikisini sadaka yapayim mi? diye sordum.
Rasûlullah:
— "Hayir (bu kadarini sadaka yapma)/" buyurdu. Ben:
— Yarisini sadaka yapayim mi? dedim. Rasûlullah yine:
— "Hayir!" diye cevâb verdi. Ben:
— Üçte birini sadaka yapayim mi? dedim. Rasûlullah:
— "Üçte bir (kâfidir). Üçte bir de (asagisina nisbetle yâhud sadaka yapmakta) çoktur. Çünkü ey Sa'd! Senin vârislerini zengin birakman, insanlara el açacak derecede fakir birakmandan daha hayirlidir. Ey Sa'd! Allah rizâsi için harcayacagin her harcamaya karsilik muhakkak sana ecir verilecektir. Hattâ (yemek yerken) kadininin agzinin içine koyacagin lokmaya karsilik da sana ecir verilecektir" buyurdu.
Yine ben:
— Yâ Rasûlallah! (Siz Medine'ye dönerken) ben arkadaslarimin ardinda geride mi birakilacagim? dedim.
Rasûlullah:
— "(Hayir) sen asla geri birakilmayacaksin. (Sayet burada kalir da) Allah rizâsini arayarak herhangi bir is yaparsan, muhakkak o is sebebiyle senin derecen ve yüksekligin artacaktir. Öyle ümîd ediyorum ki, sen uzun yillar hayâtta birakilacaksin da senden birtakim topluluklar yararlanacak, diger birtakimlari da zarar göreceklerdir. Yâ Allah! Sahabîlerimin Mekke'den Medine'ye olan hicretlerini tamamla! Onlari topuklari üzerinde gerisin geriye (tekrar Câhiliyet hâ-line) döndürme!" diye duâ etti.
(Râvî ez-Zuhrî dedi ki:) Lâkin muhtâc ve çaresiz olan Sa'd ibnu Havle'dir. O, kendisinden hicret etmis oldugu toprakta; Mekke'de öldügünde, Rasûlullah onun için üzülüp kederlenmistir [436].

403-.....Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; Ibn Umer'in Nâfi'in içlerinde bulundugu topluluga: Rasûlullah (S) Veda Hacci'nda basini tiras ettirdi, diye haber verdigini tahdîs etmistir.

404-.....Ibn Cureyc tahdîs edip dedi ki: Bana Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den haber verdi. Ona da Ibn Umer (R): Peygamber (S) Veda Hacci'nda basini tiras ettirdi. Sahâbîlerinden birtakim insanlar da tiras oldular. Bâzilari da saçlarini kisalttilar, diye haber vermistir.

405-.....Abdullah ibn Abbâs (R) söyle haber vermistir: Kendisi Veda Hacci'nda Minâ'da bir esek üzerinde yürüyerek karsidan geldi. Rasûlullah bu sirada Minâ'da dikilmis, insanlara namaz kildi-riyordu. Esek, saf fin birinin önünden yürüdü gitti. Sonra Ibn Abbâs esekten indi ve insanlarla

beraber saff oldu [437].

406-.....Urve ibnu'z-Zubeyr söyle demistir: Ben de yaninda hazir iken Usâme'ye Peygamberdin Veda Hacci'ndaki yürüyüsü soruldu. Usâme:
— Peygamber sür'atle yavaslik arasinda orta bir hâlde yürüdü. Genis bir saha buldugu zaman sür'atle hareket etti, diye cevâb verdi.

407-.....Ebû Eyyûb Hâlid ifan Zeyd el-Ensârî (R) Veda Hacci'nda Rasûlullah (S) ile beraber aksam ile yatsi namazlarim bir vakitte birlestirerek kildigini haber vermistir [438].

80- Gazvetu'l-Usre(= Zorluk Gazvesi) Olan Tebûk Gazvesi Babi [439]

408-.....Ebû Mûsâ el-Es'arî (R) söyle demistir: Arkadaslarim olan Es'arîler (Tebûk seferi hazirligi sirasinda) kendilerine binek ve yük hayvani istemem için beni Rasûlullah'a gönderdiler. Çünkü bunlar Tebûk gazasinda Rasûlullah ile beraber bu güçlük ordusu içinde bulunmak istiyorlardi. Bunun üzerine ben:
— Ey Allah'in Peygamberi! Arkadaslarim Es'arîler, kendilerine binek ve yük hayvani vermem için beni size gönderdiler! dedim.
Peygamber:
— "Vallahi ben sizleri hiçbir hayvana bindirmem" buyurdu.
Ben o siradaPeygamber'i bilmedigim bir sebeble öfkeli bir hâlde buldugum için, O'nun bu sözü üzerine beni reddetmesinden hüzünlü ve bana karsi gönlünde bir darginlik bulunmasindan endiseli olarak kederli bir hâlde geriye döndüm. Arkadaslarimin yanina dönüp geldigimde Peygamber'in söyledigi sözü onlara haber verdim. Bunun üzerine çok beklemedim, ancak bir sâatçik kadar bir zaman geçmisti. Birden Bilâl*in:
— Ey Abdallah ibne Kays! diye nida etmekte oldugunu isittim.
Ve hemen- ona cevâb verdim. Bilâl:
— Rasûlullah seni çagiriyor, hemen icabet et! dedi.
Ben, Rasûlullah'in huzuruna varinca, o sirada Sa'd ibn Ubâde'-den satin aldigi alti deveyi bana göstererek:
— "Su çifti al, su çifti de al! Bunlari arkadaslarinin yanina götür. Onlara: Allah -yâhud da söyle buyurdu:- Rasûlullah sizleri bu develer üzerine yükler, artik bunlara bininiz de!" buyurdu.
Ben de bu develerle arkadaslarimin yanma gittim ve:
— Peygamber sizleri bu develer üzerine yüklüyor. Lâkin ben vallahi sizin birkaçiniz benimle beraber Rasûlullah'in bundan önce söyledigi sözü isiten bir kimsenin yanina gidinceye ve onun Rasûlullah'in öyle söyledigini açiklamasina kadar sizleri birakmam. Ki sizler, Rasûlullah'in söylemedigi bir sözü benim size söylemis oldugumu san-mayasiniz, dedim.
Onlar da bana:
— Vallahi sen bizim yanimizda elbette dogru sözlü olarak kabul edilmissindir. Bununla beraber yapmak istedigini de elbette yapariz, dediler.

Akabinde Ebû Mûsâ, Es'arîler'den birkaç kisi ile gitti. Nihayet bunlar, Rasûlullah'in Es'arîler'i önce deveden men' edip sonra onlara develer vermesine dâir sözlerini isitmis olan kimselerin yanlarina vardilar. O kimseler de Ebû Musa'nin kendi hemsehrilerine söyledigi gibi Peygamber'in sözlerini söylediler [440].

409-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Su'be'den; o da el- Hakem ibn Uyeyne'den; o da Mus'ab ibn Sa'd'dan; o da babasi Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan tahdîs etti (o, söyle demistir): Rasûlullah (S) Tebûk gazasina çikti ve Alî'yi Medine'de vekîl birakti. Alî:
— Beni çocuklar ve kadinlar içinde vekîl mi birakiyorsun? dedi. Rasûlullah ona hitaben:
— ('Bana nisbetle sen, Mûsâ 'ya nisbetle Hârûn menzilesinde olmana razi olmaz misin? Su kadar ki, benden sonra Peygamber yoktur" buyurdu.
Ve Ebû Dâvûd (Süleyman ibn Dâvûd et-Tayâlîsî) söyle dedi: Bize Su'be, el-Hakem'den; onun: Ben Musa'dan isittim, dedigini tahdîs etti [441].

410-.....Ibn Cureyc haber verip söyle demistir: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'tan isittim; haber verip söyle dedi: Bana Safvân ibnu Ya'lâ ibn Umeyye'den haber verdi ki, Ya'lâ ibn Umeyye (R) söyle demistir: Ben Peygamber'in beraberinde bu Usre(= Zorluk) gazvesinde bulundum.
Râvî dedi ki: Ya'lâ ibn Umeyye: Benim yanimda amellerimin en saglami iste bu Usre gazvesidir, der idi.
Atâ dedi ki: Safvân söyle dedi: Babam Ya'lâ söyle dedi: Benim bir hizmetçim vardi. Yolda bu hizmetçi bir insanla dögüstü. Iki kavgacidan biri digerinin elini isirdi. '
Atâ burada: Yemîn olsun Safvân o ikisinden digerini isirani bana haber verdi, fakat ben onu unuttum, demistir.
Dedi ki: Eli isinlan kisi elini, isiran kimsenin agzindan hizla çekti de isiranin ön dislerini söktü. Bunlar Peygamber'e geldiler ve sikâyet ettiler. Peygamber disin diyetini düsürdü.
Atâ dedi ki: Ben Safvân'm söyle dedigini zannediyorum: Peygamber (S):
— "Bu adam elini sen yiyesin diye senin agzinin içinde birakir mi; bogur devenin agzinin içindekileri çatir çatir yemesi gibi?!" buyurdu [442].

81- Ka'b Ibn Mâlik Hadîsi Ile Azîz Ve Celîl Olan Allah'in: '(Savastan) geri birakilan üç kisinin tevbelerini de kabul etti" (et-Tevbe: 118) Kavli Hakkinda (Bâb) [443]

411- Bize Yahya ibn Bukeyr tahdîs edip söyle dedi: Bize el-Leys. Ukayl'den; o da Ibn Sihâb'dan; o da Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik'ten tahdîs etti ki, Abdullah ibnu Ka'b ibn Mâlik, babasi Ka'b ibn Mâlik kör oldugu zaman ogullari içinde kendisini yeden kimse idi. Iste bu Abdullah söyle demistir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten isittim, kendisi Tebûk gazvesinden geri kaldigi zamanki kissasini tahdîs ediyordu. Ka'b söyle dedi: Ben Tebûk gazasindan baska, Rasûlullah'in yaptigi gazvelerin hiçbirisinden geri kalmadim. Gerçi ben Bedir gazvesinde geri kalmistim, fakat Rasûlullah Bedir gazvesine gitmeyip geri kalanlardan hiçbir kimseyi azarlamadi. Rasûlullah Bedir

seferine (cihâd maksadiyle degil, Sam'dan gelen) Ku-reys kervanini kasdederek çikmisti. Nihayet Allah müslümânlarla düsmanlarini, bir karsilasma va'di olmaksizin yolda birlestirdi. Hâlbuki ben, Akabe gecesi Islâm üzere bey'at ettigimiz zaman Rasûlullah ile beraber hazir bulunmusumdur. Hâlâ benim için Bedir'de hazir bulunmak, Akabe'de hazir bulunmak derecesinde sevimli degildir. Her ne kadar Bedir gazvesi insanlar arasinda Akabe bey'atmdan daha çok zikredilirse de.

Benim Tebûk seferinden geri kalisim haberine gelince, hakîkaten ben o gazveden geri kaldigim siradaki kadar hiçbir zaman daha kuvvetli ve daha kolaylikli olmamistim. Vallahi Tebûk seferinden önce

hiçbir vakit yanimda iki devem bir arada bulunmamisti. O gazve sirasinda ise iki devem vardi. Bir de Rasûlullah'in âdeti bir gazaya gitmek isteyince tevriyeli bir ifâde ile maksadinin aksini anlatmakti. (Bu suretle hareket edecegi günü gizlerdi.) Fakat Rasûlullah bu Tebûk gazasinda (maksadini gizlemedi), siddetli sicak bir mevsimde sefer etmisti. Uzak ve tehlikeli bir yolculukla ve çok kuvvetli bir düsmanla karsilasacakti. Bu sebeble Rasûlullah gaza ihtiyâçlarim ona göre hazirlasinlar diye, müslümânlara maksadini açikladi. Ve gitmek istedigi yönü onIara haber verdi. Rasûlullah ile beraber sefer eden müslümânlar da çoktu. Mücâhidlerin künyelerini muhafaza edici hiçbir kitâb, yânî dîvân defteri almiyordu.

Ka'b devamla dedi ki: Hiçbir kimse de gizlenmek istemiyordu. Ancak Allah tarafindan vahiy inmedikçe Rasûlullah'a kapali kalir (bilemez) sanan kimseler saklanmislardi. Rasûlullah bu gazaya mey-valar olgunlastigi ve agaç gölgeleri de hos olup tam gölgelenilecek bir zamanda çikiyordu. Rasûlullah ile müslümânlar gaza hazirligi ile mesgul oldular. Ben de onlarla beraber yola hazirlanmak için sabahleyin (evden çikip) dolasirdim. Hiçbir is görmeden (aksam üzeri) döner gelirdim. Ve kendi kendime:

— Hazirlanmaya kudretim, vaktim müsâiddir! derdim.

Bu ihmalcilik bende durmayip devam etmisti. Nihayet herkes gerçekten hazirlandi. Ve bir sabah Rasûlullah ile müslümânlar sefere çiktilar. Hâlbuki ben sefer cihazindan hiçbirsey hazirlamamisim. Ve yine kendi kendime:

— O'nun ardindan bir iki günde hazirlanir, sonra müslümânlara arkalarindan katilirim! dedim.

Ordu Medine'den ayrildiktan sonra yine ben sabah vakti hazirlik için çiktim. Fakat bir is göremeden geri döndüm. Sonra ertesi sabah çiktim, yine bos döndüm. Bu hâl bende böyle devam etti. Nihayet mücâhidler sür'atle yol aldilar. Gaza da (elimden) kaçti. Bununla beraber ben yine gideyim de orduya yetiseyim diye azmetmistim. Keski bunu olsun yapaydim. Fakat bu da bana takdir edilmedi, yânî müyesser olmadi.

Rasûlullah gazaya gittikten sonra insanlarin içine çiktigim ve aralarinda dolastigim zaman, beni en çok üzen birsey vardi. O da insanlar arasinda (îmâni yerinde, vücûdu saglam) kimse görmemekligim, ancak üzerinde münafiklik damgasi vurulmus kimselerden bir kisi yâ-hud da zaîflerden olup da Allah'in ma'ziretli kildigi bir kimse gör-mekligimdir.

Rasûlullah Tebûk'e varana kadar beni hiç anmamis. Tebûk'te sahâbîleri içinde otururken beni hatirlayarak:

-^ "Ka'b ne yapti?" diye sormus.

Selime ogullari'ndan birisi:

— Yâ Rasûlallah! Ka'b'i kiymetli iki bürdesi ve kibirle iki tarafina bakmasi Medîne'de habsetti! diye cevâb vermis.

Bunun üzerine Muâz ibn Cebel, bunu söyleyen o kimseyi (yânî Abdullah ibn Uneys'i):
— Ne fena söyledin! diye karsilamis. Ve Peygamber'e de:
— Vallahi yâ Rasûlallah, biz Ka'b ibn Mâlik hakkinda hayirdan baska birsey bilmeyiz, demis.
Bunun üzerine Rasûlullah sükût etmis.
Ka'b ibn Mâlik devamla dedi ki: Rasûlullah'in Tebûk'ten Medine'ye yönelerek gelmekte oldugu haberi bana ulasinca, bütün hüzün ve kederim beni sardi. Artik yalan düsünmeye basladim. Ve (kendi kendime):
— Yarin Rasûlullah'in öfkesinden ne ile (yânî ne söylemekle) çikar kurtulurum? diyordum.
Ailem halkindan re'y ve fikrinden istifâde edilen herkesten bu hususta yardim istiyordum. Bu sirada birden:
— Rasûlullah'in Medîne'ye gelmesi yaklasti! denilince, artik benden böyle bâtil ve yalan düsünceler gitti ve ben içinde yalan bulunan birseyle asla bu kabahatten temize çikamayacagimi anladim. Bunun için Rasûlullah'a dogru söylemeye karar verdim.
Sonra Rasûlullah bir sabah Medîne'ye geldi. Rasûlullah bir seferden geldiginde ilk is olarak mescide girmek ve orada iki rek'at namaz kilmak, sonra insanlar için (onlarla konusmak için) oturmak âdetinde idi. Bu defa da o âdetini yerine getirip mescidde oturunca, Tebûk seferine gitmeyip Allah tarafindan arkada birakilanlar Rasûlullah'a geldiler ve yemîn (ile özürlerini te'yîd) etmeye basladilar. Bunlar seksen küsur kisi idiler. Rasûlullah bunlarin zahir hâllerine göre özürlerini kabul etti, onlarla bey'at etti ve onlar için magfiret istedi. Bunlarin içyüzlerini ve hakikatlerini Allah'a havale eyledi. Bu sirada ben de huzura geldim. Kendisine selâm verince öfkelenmis bir kimsenin gülümsemesi ile gülümsedi. Sonra bana:
— "Gel!" buyurdu.
Ben de yürüyüp yanina vardim ve tâ önüne oturdum. Bana:
— "Seni nasil bir mâni' geri birakti? Sen (Akabe'de) arkana bey'at almis degil miydin?" buyurdu.
Ben de söyle cevâb verdim:
— Evet vallahi, yâ Rasûlallah! Sana yardim etmeye söz verdim. Vallahi Sen'den baska su dünyâ halkindan kimin yaninda otursam (ona karsi söyleyecegim) bir özürde muhakkak ben onun öfkesinden kurtulacagimi sanirim. Çünkü bana söz söyleme kuvveti ve fesahat verilmistir. Lâkin ben vallahi suna kanâat etmisimdir ki, sayet bugün ben Sizi benden hosnûd edecek yalan bir söz söyleyecek olur-
sam, çok sürmez muhakkak Allah (yalanimi bildirerek) Seni hakkimda öfkelendirir. Eger huzurunda Seni hakkimda öfkelendirecek 'dogru söz söylersem, herhalde ben, bu hususta vâki* olan kusurumu Allah'in affetmesini umarim. Hayir yâ Rasûlallah! Vallahi benim seferden geri kalisim hakkinda arzedecek hiçbir özrüm yoktur. Vallahi ben, sizden geri kaldigim zamanki kadar hiçbir vakit daha kuvvetli ve daha kolaylikli degildim.
Bu sözlerim üzerine Rasûlullah (S):
— "Buna gelince, hakîkaten dogru söyledi. Ey Ka'b! Haydi kalk, Allah senin hakkinda hükmedinceye kadar (bekle)/" buyurdu.
Ben de kalktim. (Evime gelirken) Selime ogullan'ndan birtakim adamlar kosup geldiler ve benimle yürüyerek bana söyle dediler:
— Vallahi biz seni bundan önce bir günâh islemis kimse bilmiyoruz. Su kadar ki, (bu mes'elede) sen, seferden geri kalan öbür kimselerin özür beyân ettikleri gibi Rasûlullah'a özür beyân edememis

olmandan dolayi çok âciz bir vaziyete düstün. Hâlbuki (özür beyân etseydin) Rasûlullah'in senin için magfiret dilemesi, senin günâhina kâfî gelirdi!
Vallahi Selime ogullan bana serzenis etmeye o kadar devam ettiler ki, hattâ ben eski fikrimden dönüp, kendimi yalanlamak istedim. Sonra onlara:
— Benimle beraber bu vaziyete düsen bir kimse var midir? diye sordum.
Onlar:
— Evet iki kisi (Rasûlullah'a) senin söyledigin gibi söylediler ve Rasûlullah tarafindan onlara da sana söylendigi gibi cevâb verildi! dediler.
— Onlar kimdir? dedim.
— Murâre ibnu'r-Rabî' el-Amrî ile Hilâl ibnu Umeyye el-Vâkifi, dediler ve böylece bana Bedir gazvesinde hazir bulunan ve kendilerinde güzel bir imtisal örnegi bulunan iki zâti zikrettiler.
Bu iki zâti bana söyledikleri zaman ben de tereddüdden vazgeçtim (ve dogrulukta kalmak fikrimde sebat ettim).
Rasûlullah, kendisinden seferde geri kalanlar arasindan iste su üçümüzle konusmaktan müslümânlari nehyetti. Insanlar da bizden çekindiler ve bize yüzlerini eksittiler. Hattâ bana yeryüzü yaIDanci-lasti; bu hakîkaten benim tanimakta oldugum toprak degildi. Bu hâl üzere elli gece kaldik. Iki arkadasim insanlardan çekildiler ve evlerinde oturup aglamakla vakit geçirdiler. Fakat ben onlarin daha genci ve daha salâbetlisi idim. Bu sebeble ben evimden çikar ve müslümân-larla beraber namazda hazir bulunurdum. Sokaklarda, çarsida dolasirdim. Hâlbuki hiçbir kimse bana söz söylemezdi. Namazdan sonra
Rasûlullah'in meclisine varir ve kendisine selâm verirdim. Ve içimden:
— Acaba Rasûlullah selâmima karsilik vererek dudaklarini hareket ettirdi mi yâhud ettirmedi mi? derdim.
Sonra namazi Rasûlullah'in yakininda kilardim da gizlice O'nu gözetlerdim. Namazima yöneldigim sira O bana dogru dönerdi. Fakat ben O'nun tarafina bakinca da yüzünü benden çevirirdi.
Nihayet insanlarin yüz çevirmelerinden de cefâsindan iztirâb çektigim bu hâl uzayinca, birgün gittim. Tâ Ebû Katâde'nin bahçe duvarindan astim. Ebû Katâde amcamin oglu ve insanlar arasinda beni en çok seven bir kimse idi. Vardim ona, selâm verdim. Vallahi selâmimi almadi. Ben:
— Yâ Ebâ Katâde! Allah adina and vererek sana sorarim: Benim Allah'i ve Rasûlü'nü sever bir kimse oldugumu bilir misin? de-, dim.
Sustu, cevâb vermedi. Ben tekrar and verip Allah askina sordum. Yine sustu. Ben üçüncü bir kerre daha Allah'a and verdim. Bu defa:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedi.
Bunun üzerine gözlerimden yas bosandi. Döndüm, duvardan astim.
Ka'b ibn Mâlik devamla dedi ki: Ben birgün Medine çarsisinda gidiyordum. Medine'ye zahîre satmaya gelen Sâm ahâlîsi ekincilerinden bir ekinci:
— Ka'b ibn Mâlik'i bulmaga bana kim delâlet eder? diye soruyordu.
Insanlar ona beni göstermeye basladilar. Nihayet o Nebatî kisi bana geldi ve Gassân Meliki'nden bir mektûb verdi. Bakinca, "Amma ba'du"dan sonra bu mektûbda söyle yazildigini gördüm:
"Bana ulasan habere göre sahibin sana cefâ ve ezâ ediyormus. Allah seni hakaaret görecek ve hakkin zayi' olacak bir mevki'de yaratmamistir. Orada durma, bize gel! Sana sânina lâyik bir surette hürmet ve ihsanda bulunuruz!"

Ka'b ibn Mâlik dedi ki: Bu mektubu okuyunca:

— Bu da öbürüsü gibi bir belâdir! dedim. Hemen bu sahîfeyi ocaga attim ve yaktim [444].

Nihayet bu elemli elli geceden kirk gecesi geçtiginde, birgün baktim ki, Rasûluîlah'in gönderdigi bir zât (Huzeyme ibn Sabit) bana geliyor. Huzeyme gelip bana:

— Rasûlullah sana kadinindan ayrilmani emrediyor! dedi. Ben de:

— Kadinimi bosayacak miyim, yoksa ne yapacagim? dedim. Oda:

— Hayir bosama, yalniz ondan ayri bulun, kadina yaklasma! dedi [445],

Rasûlullah o iki arkadasima da bunun gibi emir göndermisti. Bu emir üzerine kadinima:

— Haydi ehline (babanin ailesi yanina) git, Allah bu is hakkinda hükmedinceye kadar onlarin yaninda bulun! dedim.

Ka'b dedi ki: Hilâl ibn Umeyye'nin karisi Rasûlullah'a gelerek:

— Yâ Rasûlallah! Hilâl ibn Umeyye ihtiyardir, gücü kuvveti gitmistir. Hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemi çirkin görür müsün? diye sormus.

Rasûlullah:

— "Hayir çirkin görmem, fakat sana yaklasmasin!" buyurmus. Kadin:

— Yâ Rasûlallah, onda hiçbir hareket yok. Vallahi bu olan is olalidan beri bugüne kadar hiç durmadan agliyor! demistir.

Ka'b dedi ki: Bunun üzerine akrabamdan bâzi kimseler bana:

— Kadinin hakkinda sen de Rasûlullah'tan Izin istesen. Nitekim Hilâl ibn Umeyye'nin karisina, kocasina hizmet etmek için izin verdi, dediler.

Ben de onlara:

— Vallahi ben bu hususta Rasûlullah'tan izin istemem! Izin istesem bile Rasûlullah ne diyecektir bilemem! Hem ben genç bir adamim! dedim.

Bundan sonra on gün daha durdum. Nihayet Rasûluîlah'in bizimle insanlari görüsmekten men' ettigi târihten i'tibâren elli gecemiz dolmustu. Ellinci gecenin sabahinda sabah namazini kildim ve evlerimizden birinin dami üzerinde bulunuyordum. Ben orada Allah'in (et-Tevbe: ii8'de) zikrettigi hâl üzere oturuyordum: Nefsim yalnizlik ve gamdan dolayi bana daralmis ve yeryüzü bütün genisligine ragmen basima dar gelmisti. Iste bu sirada Sel' Dagi üzerinde en yüksek sesiyle:

— Ey Ka'b ibn Mâlik, müjde! diye olanca kuvvetiyle bagiran birisinin sesini isittim.

Hemen secdeye kapandim. Ve anladim ki (darlik gitmis) genislik ve ferah gelmistir. Rasûlullah sabah namazim kildirdigi zaman Allah'in bizim üzerimize tevbesini (pismanliklarimizin kabulünü) i'lân etmis ve insanlar bize müjdelemeye kosmuslardir.

Arkadaslarim tarafina da birtakim müjdeciler gitmislerdi. Bana da bir kisi (Zubeyr ibnu'l-Avvâm müjdelemek için) atini sürmüstü. Ve Eslem kabilesinden bir müjdeci (Hamza ibn Amr) de kosup Sel' Dagi'nin üstüne çikmisti. Bunun sesi attan sür'atli idi.

Beni sevindiren sesini isittigim bu müjdecim bana geldigi zaman, üzerimdeki iki kat elbisemi hemen çikarip müjdelik olarak ona giydirdim. Vallahi o gün bunlardan baska elbiseye mâlik bulunmuyordum. (Ebû Katâde'den) eyreti iki kat elbise alip giydim. Hemen Rasûlullah'a gittim. Sahâbîler beni takim takim karsiladilar. Tevbemin kabulünü (günâhtan berâetimi) tebrik ediyorlar ve:

— Allah'in tevbesi sana kutlu olsun! diyorlardi.

Ka'b devamla dedi ki: Nihayet mescide girdim. Rasûlullah oturmus, insanlar etrafinda çevrelenmislerdi. Hemen Talha ibn Ubeydil-lah kalkti, kosarak geldi, elimi sikip tokalasti ve beni tebrik etti. Vallahi Muhâcirler'den Talha'dan baska kimse bana ayaga kalkmadi. Tal-ha'nin bu lûtfunu unutmam! [446].

Ka'b dedi ki: Rasûlullah'a selâm verdigim zaman, Rasûlullah sevinçten yüzü simsek gibi parlar bir hâlde:

— "Ananin seni dogurdugu zamandan beri üzerinden geçen günlerin en hayirlisi olan bir günün hayir ve saâdetiyle sevin!" buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bu müjde Senin tarafindan mi yoksa Allah tarafindan mi? dedim.

Rasûlullah:

— "Hayir (benim tarafimdan degil,) dogrudan Allah katindan " buyurdu.

Esasen Rasûlullah, Allah tarafinda** sevindirildigi zaman yüzü parlardi, hattâ yüzü ay parçasina benzerdi. Biz de sevinçli bir vahiy geldigini O'nun bu sevimli yüzünden anlardik. Rasülullah'm huzuruna oturdugum zaman:

— Yâ Rasûlallah! Allah ve Rasûlullah için hâlis sadaka olmak üzere malimdan siyrilip çikmam tevbemdendir, dedim.

Rasûlullah:

— "Malinin bir kismini kendinde tut, bu senin için daha hayirlidir" buyurdu.

Ben de:

— Su Hayber'deki hissemi kendimde alikoyuyorum, dedim. Bundan sonra ben Rasûlullah'a sunlari söyledim:

— Yâ Rasûlallah! Allah beni bu sikintidan ancak dogruluk sebebiyle kurtardi. Ve yine tevbemdendir ki, artik ben bundan böyle yasadigim müddetçe dogru olandan baska bir söz söylemeyecegim!

Ka'b dedi ki: Vallahi ben bunu Rasûlullah'a söyledigim zamandan beri müslümânlardan hiçbirisini, dogru söylemekte Allah'in bana yaptigi imtihandan daha güzel bir imtihan yaptigini bilmiyorum (yânî imtihan mukaabilinde daha güzel in'âm ve ihsan yaptigim bilmiyorum). Rasûlullah'a o sözlerimi söyledigimden bu günüme kadar yalan söylemek hatirimdan geçmedi. Bundan sonra yasadigim zaman içinde de Allah'in beni yalandan koruyacagini kuvvetle ümîd etmekteyim. Yüce Allah, Rasûlü üzerine: "A nd olsun ki A ilah, Peygamber 'ini, içlerinden birtakiminin gönülleri hemen hemen egrilmek üzere iken güçlük zamaninda O'na tâbi' olan Muhacirler'le Ensâr'i da tevbeye muvaffak buyurdu ve sonra onlarin bu tevbelerini kabul eyledi. Çünkü o çok sefkat edici, çok merhamet eyleyicidir. Savastan geri birakilan üç kisinin tevbelerini de kabul etti. Çünkü yeryüzü bunca genisligine ragmen onlara dar gelmis, vicdanlari kendilerini siktikça sikmisti. Nihayet Allah 'in hismindan, yine Allah 'tan baska siginacak hiçbir yer olmadigini anladilar da bundan sonra A ilah onlari da eski hâllerine dönsünler diye tevbeye muvaffak buyurdu. Sübhe-siz ki Allah, tevbeyi en çok kabul eden, hakkiyle merhamet eyleyendir. Ey îmân edenler, Allah Han korkun. Bir de dogru olanlarla beraber olun!" (et-Tevbe: 17-19) kavline kadar indirdi.

Vallahi Allah'in bana ihsan buyurdugu ni'metler içinde, beni Islâm Dîni'ne hidâyetinden sonra nefsimde Rasûlullah'a dogru söylemekten daha büyük hiçbir ni'met asla ihsan etmemistir. Evet,

büyük ni'met, Rasûlullah'a yalan söyleyip de helak olmus bulunmamak ni'-metidir. Nitekim Rasûlullah'a yalan söyleyenler helak oldular. Çünkü Allah sü yalan söyleyenler hakkinda vahyini indirdigi zaman, her-hangibir kimse için söylediginin en agirini söyledi. Çok mübarek ve çok yüce Allah söyle buyurdu:
"Onlarin yanina döndügünüz zaman, kendilerinden vazgeçme-
niz için Allah 'a yemin edecekler. O hâlde onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardirlar. Irtikâb edegeldiklerinin cezasi olarak varacaklari yer de cehennemdir onlarin: Kendilerinden hosnûd olmaniz için size yemîn edecekler, fakat eger siz onlardan razi olursaniz, süb-hesiz Allah o fâsiklar güruhundan razi olmaz" (et-Tevbe: 95 96).
Ka'b dedi ki: Biz su üçümüz hani -bizden önce Rasûlullah'i ikna için yemîn ettikleri vakit Rasûlullah'in yeminlerini kabul edip onlara bey'at ve istigfar ettigi su birtakim kimselerin affindan (elli gece)-arkaya kalmistik. Rasûlullah bizim vaziyetimizi tâ Allah'in hakkimizda verecegi hüküm ve kazaya kadar geri birakmisti. Iste bu geri birakma sebebiyle Allah: * 'Hani su tevbeleri A ilah 'in hükmüne kadar geri birakilan üç kisiye..." (et-Tevbe: 119) buyurmustur. Yoksa Allah'in bu âyette zikrettigi yemîn etme ve geri birakilma, bizim gazveden geri kaldigimizdan degildir. Bu ancak Rasülullah'm bizim üçümüzü ve bizim tevbemizi, Rasûlullah'a yemîn ve özür beyân edip de özürleri kabul olunanlarin tevbelerin)den geri birakmasidir [447].

82- Peygamber(S)'In Semûd Kavminin Yurdu Olan El-Hicr Vadisine Inmesi Babi [448]

412-..... Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) -Tebûk gazvesine giderken- Semûd kavminin yurdu olan el-Hicr'e ugradi da: "Kâfirlikle kendilerine zulmetmis (ve Allah'in gazabina ugramis) bulunan kimselerin meskenlerine girmeyiniz. Çünkü onlara isabet eden azabin size de isabet etmesinden korkulur. Onlarin yurtlarina ancak aglayicilar olarak girebilirsiniz" buyurdu.
Bundan sonra Peygamber basini örttü de o vâdîyi geçinceye kadar yürüyüsü çabuklastirdi [449].

413-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Hicr sâhiblerinin yakininda -yâhud Hicr sâhibleri hakkinda-: "Su azâba ugratilmis olanlarin yurduna, onlara isabet eden azabin benzeri size isabet etmemesi için, aglayicilar tavri takinmis olmaniz disinda, girmeyiniz!" buyurdu [450].

83-Bâb [451]

414-.....el-Mugîre ibnu Su'be (R) söyle demistir: Peygamber (S) hacetinin birini yerine getirmek için gitti. Geldiginde ben kalkip O'nun eline su döküyordum. Mugîre'den rivayet eden oglu Urve: Babamin muhakkak Tebûk seferinde dedigini bilmekteyim, demistir. Peygamber yüzünü yikadi ve iki kollarini yikamaga davrandi. Fakat giydigi cübbenin yeni dar oldugu için kolunu sivayamadi da, kolJari-ni cübbenin alt tarafindan çikardi da öyle yikadi. Bundan sonra ayakkabilari üzerine meshetti [452].

415-.....Ebû Humeyd es-Sâidî (R) söyle demistir: Bizler Peygamber'in beraberinde Tebûk gazvesinden döndük. Nihayet Medine'yi yukaridan gördügümüz zaman, Peygamber (S): "Iste Tâbe, su da Uhud'dur. Uhud, bizi seven, bizim de kendisini sevdigimiz bir dagdir!" buyurdu.

416-.....Bize Humeyd et-Tavîl, Enes ibn MâIik(R)'ten (söyle dedigini) haber verdi: Rasûlullah (S) Tebûk gazvesinden dönüp de Medine'ye yaklastigimizda:
— "Medine'de öyle topluluklar vardir ki, sizin yürüdügünüz her-bir yerde; sizin geçtiginiz herbir vâdîde muhakkak onlar da sizin beraberinizde olmuslardir" buyurdu.
Sahâbîler:
— Yâ Rasûlallah! Onlar Medîne'de(oturmuslar)dir! dediler. Rasûlullah:
— "Evet onlar Medine'de kaldilar. Fakat onlari Medine'de özür habsetti" buyurdu [453].

84- Peygamber(S)'In Kisrâ Ile Kayser'e Gönderdigi Mektûb Babi [454]

417-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi, ona da Ibnu Abbâs (R) söyle haber vermistir: Rasûlullah (S) Kisrâ'ya mektubunu Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî ile gönderdi ve Abdullah ibnu Huzâfe'ye mektubu götürüp Bahreyn'in büyügüne -ki Kisrâ'nin Bahreyn Emîri'dir- vermesini emretti. Ibnu Huzâfe de Bahreyn Emîri Munzir'e mektubu verdi. O da götürüp Kisrâ'ya verdi. Kisrâ mektubu okuyunca yirtip parçaladi.
Ibn Sihâb dedi ki: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in söyle dedigini zannediyorum: Bu haber kendisine ulasinca Rasûlullah (Kisrâ ile kavmine): "Parça parça olsunlar!" diye beduâ etti [455].

418-.....Bize Avf el-A'râbî, el-Hasen el-Basrî'den tahdîs etti ki, Ebû Bekre (R) söyle demistir: Cemel Vak'asi günlerinde cemel sâ-hiblerine katilarak, onlarla birlikte (Alî'ye karsi) harb etmeye basladiktan sonra, vaktiyle Rasûlullah'tan isittigim bir söz ile Allah bana hayir ve menfâat ihsan buyurdu (da bu cemel sâhiblerine katilmadim).
Ebû Bekre dedi ki: Fars halkinin Kisrâ Pervîz'in kizini kendilerine melik seçtikleri haberi Rasülullah'a ulasinca: "Devlet baskanligi islerini bir kadinin eline veren millet felah bulmaz!" buyurdu [456].

419-.....Ben ez-Zuhrî'den isittim, o da es-Sâib ibn Yezîd'den:
es-Sâib ibn Yezîd (R): Ben Rasûlullah(S)'i karsilamak üzere çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ'ya (Veda Tepesi'ne) çiktigimi hatirliyorum, diyordu.
Bu hadîste Sufyân, bir kerresinde "Gilmân", bir kerresinde "Sibyân" demistir.

420-.....Bize Sufyân, ez-Zuhrî'den; o da es-Sâib(R)'den tahdîs etti ki, o: Peygamber(S)'i Tebûk gazvesinden döndügü zaman kendisini karsilamak üzere çocuklarla beraber Seniyyetu'l-Vedâ'ya çiktigimi hatirliyorum, demistir [457].

85- Peygamber(S)'In Hastaligi Ve Ölümü Ile Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

"Muhakkak sen de öleceksin, onlar da elbet ölecekler. Sonra hiç sübhesiz kiyamet gününde hepiniz Rabb Hnizin huzurunda muhakemeye durusacaksiniz" (ez-zumer: 30-31) [458].
Ve Yûnus ibn Yezîd el-Eylî, ez-Zuhrfden söyledi ki, Urve söyle demistir: Aise (R) söyle dedi: Peygamber (S) vefat ettigi hastaligi içinde: "Yâ Âise! Ben Hayber'de yedigim o zehirli yemegin elemini devamli hissedip durdum. Iste bu anlar o zehirden dolayi kalb damarimin kesilmesini hissettigim zamandir" der idi [459].

421-.....el-Hâris kizi Ümmü'I-Fadl (R): Ben Peygamber(Syden aksam namazinda "el-Murselâti urfen" Sûresi'ni okurken isittim. Bundan sonra ruhunu Allah kabz edinceye kadar bir daha bize namaz kildirmadi, demistir [460].

422-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Umer ibnu'l-Hattâb (R) ben Ibn Abbâs'i kendi meclisine alir, kendisine yakin oturturdu. Ab-durrahmân ibn Avf, Umer'e:
— (Bu genci ne için bizimle beraber meclisine aliyorsun?) Bunun yasinda bizim ogullarimiz var? dedi.
Umer de:
— Sübhesiz ki o, sizin bilmekte oldugunuz bir cihetten dolayi bu mevki ve rütbededir, dedi.
Akabinde Umer, Ibn Abbâs'a: "Izâ câe nasru'llâhi ve'l-fethu" âyetinden sordu. Ibn Abbâs:
— O, Rasülullah'in ecelidir. Allah, Peygamber'ine ecelini bildirdi, dedi.
Umer de:
— Benim bildigim de senin bilmekte oldugun seyden ibarettir, dedi [461].

423-.....îbn Abbâs (R) söyle demistir: Hani o persembe günü, o persembe günü ne aci gündü! O gün Rasûlullah'in agrisi artmisti da:
— "Haydin bana yazacak birsey getirin, size bir kitâb yazayim da, ondan sonra yolunuzu hiç sasirmayasiniz!" buyurdu.
Bunun üzerine orada bulunanlar ihtilâf ettiler. Hâlbuki hiçbir peygamberin yaninda ihtilâf yakismazdi. Bâzi kimseler:
— Peygamber'in hâli nedir? (Hastaligindan dolayi) sayikladi mi? Kendisinden bu yazi yazmak istegini iyice sorup anlayin, dediler.
Bunun üzerine söyledigi yazi malzemesi istegini iyice tesbît etmek maksadiyle, o sözünü tekrar ettirmeye giristiler. Bu sefer Peygamber:
— "Beni (kendi hâlime) birakiniz! Benim su içinde bulundugum hâl, sizin beni da'vet ettiginiz (yazma gibi) seylerden daha hayirlidir" buyurdu.
Ve Rasûlullah onlara üç sey vasiyet etti:
— "Bütün müsrikleri Arab yarimadasindan çikariniz! Elçilere, hey'etlere benim izin verip hediyeler

ikram etmekte oldugum gibi, siz de gelmelerine izin verip hediyeler ikram etmek suretiyle hürmet gösteriniz" buyurdu.

Ibn Abbâs üçüncü vasiyetten sükût etti, yâhud: Ben üçüncüsünü unuttum, dedi [462].

424-.....BizeMa'mer, ez-Zuhrî'den; o da UbeyduIIah ibnu Abdillah ibn Utbe'den haber verdi ki, Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Ra-sûlullah'in vefati yaklastigi ve evinde sahâbîlerden mühim birtakim adamlar bulundugu sirada, Peygamber (S):
— "Bana yazi yazacak birsey getirin! Size bir kitâb (vasiyetname) yazdirayim ki, ondan sonra yolunuzu sasirmayasiniz!" buyurdu.
Fakat oradakilerin bâzisi:
— Rasûlullah'in hastaligi muhakkak agirlasmistir. Yaninizda ise Kur'ân vardir. Bize Allah'in Kitabi yetisir, dedi.
Bunun üzerine ev halki ihtilâfa ve husûmete basladilar. Onlarin kimi "Yazi takimi getiriniz, size vasiyetname yazdirsin; ondan sonra yolunuzu sasirmazsiniz!" diyorlardi. Kimi de bundan baska sözler söylüyorlardi. Artik karisik söz ve ihtilâfi çogalttiklari zaman, Rasûlullah:
— "Haydi kalkiniz!" buyurdu.
Râvî UbeyduIIah dedi ki: Ibn Abbâs söyle der idi: Âh! Ne büyük musibettir o musibet ki, Rasûlullah ile onlara yazmak istedigi kitâb arasina engel oldu! Bunun sebebi ihtilâf etmeleri ve seslerini yükseltmeleridir [463].

425-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) ölüm sebebi olan hastaligi sirasinda Fâtima aleyhâ's-selami yanina çagirdi ve ona gizli bir sey söyledi. Fâtima agladi. Sonra bir daha çagirip yine gizli birsey söyledi. Bu defa da Fâtima güldü. Biz bu aglamanin ve gülmenin sebebini sorduk. Fâtima:
— Peygamber bana vefat sebebi olan bu hastaligi sonunda ruhunun Allah canibine alinacagini söyledi. Bunun üzerine agladim. Sonra bana ev halkindan kendisine ilk ulasani olacagimi gizlice söyleyip haber verdi. Buna da güldüm! dedi.

426-.....Âise (R) söyle demistir: Ben Peygamber'den: "Hiçbir peygamber dünyâ (ni'nieti) ile âhiret (saadeti) arasinda muhayyer kilinmadikça vefat etmez" dedigini çok isitirdim. Peygamber'in de ölüm sebebi olan hastaliginda bogazi kisilip sesi degiserek âhirete göçme hâli geldiginde: "(Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse iste onlar) Allah 'm kendilerine nVmetler verdigi peygamberlerle, siddîk-lerle, sehîdlerle, iyi adamlarla beraberdirler. Onlar ne iyi arkadastirlar" (en-Nisâ: 69) âyetini sonuna kadar okudugunu isittim. Artik Rasûlullah'-in da bu iki dilek arasinda muhayyer birakiliyor oldugunu (ve âhireti tercih ettigini) anladim.

427-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S), içinde ölmüs oldugu hastaliga tutuldugu zaman: "er-Refîkul-Alâ{ = En Yüksek Refîk içine)" demege basladi [464].

428-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) sihhatte iken birçok defalar: "Hiçbir peygamberin

ruhu cennetteki duragini görmedikçe alinmaz. Sonra (duragina gitmek) onun arzusuna birakilir yâhud muhayyer kilinir" buyurmustu. Hastalanip riihu kabzolunmak zamani gelince, basi benim dizimin üzerinde bulundugu bir sirada kendisine bir bayginlik geldi. Sonra ayilinca gözü açilip evin tavanina dogru dikildi. Sonra: "Yâ Allah, beni er-Refîku'l-A'lâ zümresine kat!" diye duâ etti. Bunun üzerine ben: Artik Rasûlullah simdi bizi tercih etmiyor! dedim. Ve Rasûlullah'in bu temennisi, sihhatli zamaninda vaktiyle bize söyledigi bir haber(in kendisinde tecellîsi) oldugunu bildim [465].

429-.....Abdurrahmân ibnu'l-Kaasim, babasi el-Kaasim ibnu Muhammed ibn Ebî Bekr es-Siddîk'tan; o da Âise(R)'den (o söyle demistir): Ebû Bekr'in oglu Abdurrahmân, Peygamber'in huzuruna girdi. Ben Peygamber'i gögsüme yan dayamistim. Abdurrahmân'in yaninda kendisiyle dis temizlenen yas bir misvak vardi. Rasûlullah yüzünü ona çevirip uzunca bakti. Ben Abdurrahmân'dan misvaki aldim, dislerimle onu isirip kestim, onu silkeledim, su ile islattim. Sonra hazirladigim bu misvaki Peygamber'e verdim. O bununla dislerini mis-vâkladi. Artik ben Rasûlullah'in bu kadar güzel dis misvâkladigini görmedim. Rasûlullah misvâklamayi bitirince, hemen elini yâhud parmagini yükselttikten sonra üç defa: "er-ReJîku'l-A'lâ zümresine (kat)/" dedi.. Bundan sonra Rasûlullah vefat etti.
Râvî dedi ki: Âise: Rasûlullah'in basi mi'dem ile çene kemigim arasinda (yâhud köprücük kemigim ile çene kemigim arasinda) iken öldü, der idi [466].

430-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urve haber verdi. Om da Âise (R) söyle haber vermistir: Rasûlullah (S) her zaman hasta landiginda Muavvize Sûreleri'ni okuyup kendi ellerine üflemek (v< ondan iyilesmek için) eliyle vücûdunu sivamak i'tiyâdinda idi. Vefa sebebi olan hastaliga tutuldugu zaman Rasûlullah'in nefes ettigi Mu avvize Sûreleri'yle ben de kendisine nefes etmeye (ve iyilesmesi niye^ tiyle) eline üfleyip kendi eliyle vücûduna meshetmeye basladim [467].

431-.....Âise (R) haber verdi ki, kendisi Peygamber (S) vefat etmezden önce, Peygamber sirtini Âise'ye dayamis vaziyette ikenPey-gamber'e kulak vermis, bu sirada Peygamber'in: "Allâhumme, igfir lî ve'r-hamnive elhiknîbVr-Refîk(= Yâ Allah, günâhlarimi magfiret et, bana merhamet eyle ve beni er-Refîku'I-A'lâ'ya eristir)" diye duâ ettigini isitmistir.

432-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) bir daha kalkamadigi hastaligi içinde: "Allah Yahûdîler'i rahmetinden uzak kilsin! Bunlar peygamberlerinin kabirlerini birer mescid edindiler!" buyurdu.
Âise: Böyle bir endîse olmasaydi, Peygamber'in kabri açik birakilirdi. Lâkin Peygamber kendi kabrinin bir mescid edinilmesinden korktu, demistir.

433-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbete'bni Mes'ûd haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah'in hastaligi agirlasip agrisi siddetlenince, benim odamda bakilmak üzere kadinlarindan izin istedi [468]. Onlar da izin verdiler.

Bunun üzerine Abbâs ibn Abdilmuttalib ile baska bir kimse arasinda olarak ve takatsizlikten ayaklari yerde sürünerek çikti, benim odama geçti.
Ubeydullah dedi ki: Ben Âise'nin ismini söyledigi kimseyi Abdullah ibn Abbâs'a haber verdim. Abdullah ibn Abbâs da bana:
— Âise'nin ismini söylemedigi diger adamin kim oldugunu biliyor musun? diye sordu.
Râvî Ubeydullah dedi ki: Ben:
— Hayir bilmiyorum, dedim, îbn Abbâs:
— O, Alî'dir, dedi.
Peygamber'in zevcesi Âise söyle tahdîs ediyordu: Rasülullah benim evime girdigi ve agrisi siddetlendigi zamanki günlerin birinde:
— "Benim üzerime agizlari baglanip baglari çözülmüs olan yedi kirba su dökün! Umarim ki bu suretle biraz hafiflerim de insanlara vasiyet edebilirim!" buyurdu.
Su kirbalari hazirlaninca biz Peygamber'i, zevcesi Hafsa'ya âid olan bir legenin içine oturttuk. Sonra o kirbalarin suyundan üzerine dökmeye basladik. Döktük, döktük. Nihayet Rasülullah eliyle bize:
— "Artik yetisir!" diye isaret etti.
Aise dedi ki: Bundan sonra Rasülullah mescide insanlarin yanina çikti ve onlara namaz kildirdi ve onlara hitâb edip korustu [469].
ez-Zuhrî, geçen senedle söyle demistir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Âise ile Abdullah ibn Abbâs (R); ikisi, söyle demislerdir: Rasûlullah son hastaligina tutuldugu zaman (çektigi zahmetten dolayi) yaninda bulunan dört köseli yumusak bir abayi yüzü üzerine atip, yüzünü bununla örtmeye basladi. Hamîsa denilen bu abâ kendisine sikinti verdikçe, onu yüzünden açiyordu, îste Rasûlullah bu vaziyette iken:
— "Allah'in la'neti Yahûdîler'in ve Hristiyanlar'in üzerine olsun! Onlar peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mescidler edindiler!" buyuruyordu ki, maksadi, onlarin yaptiklarindan ümmeti sakindirmak idi [470].
ez-Zuhrî, yine geçen senedle söyle demistir: Bana Ubeydullah haber verdi ki, Âise (R) söyle demistir: Yemîn olsun ben "Ebû Bekr insanlara imâm olup namaz kildirsin" emri hususunda Rasûlullah'a çok müracaat ettim. Beni Rasûlullah'a çok müracaat etmeye sevke-den düsünce su idi: Rasûlullah'in makaamina geçecek kimseyi insanlarin devamli sevebilecegini gönlüm bir türlü almiyordu. Ve öyle saniyordum ki, Rasûlullah'in yerine geçecek kimseyi insanlar muhakkak ugursuz sayacaklardir. Iste bunun için ben Rasûlullah'in, Ebû Bekr'in imamlik yapmasina dâir emrini ta'dîl etmesini israrla istemistim.
Bu, Ebû Bekr'in insanlara namaz kildirmasi emri hadîsini Ibnu Umer, Ebû Mûsâ, Ibn Abbâs -Allah onlardan razi olsun- Peygam-ber'den rivayet etmislerdir [471].

434-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber(S)'in basi benim gögsüm ile çenem arasinda oldugu hâlde vefat etti. Bu sebebleben Peygamber'den sonra hiçbir kimsenin ölümünün siddetinden asla korkmam.

435-..... ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Ka'b ibn Mâlik el-Ensârî'nin oglu Abdullah haber verdi. Bu

Ka'b ibn Mâlik, Allah tarafindan kendilerine tevbe nasîb edilmis olan üç kisiden biri idi. Ka'-b'in oglu Abdullah'a da Abdullah ibn Abbâs söyle haber vermistir: Alî ibn Ebî Tâlib (R), Rasûlullah'in içinde vefat ettigi hastaligi sirasinda yanindan disariya çikti. Insanlar:
— Yâ Eba'l-Hasen! Rasûlullah (bu gece) nasil sabahladi? diye sordular.
Alî:
— Allah'a hamd olsun, hastaliktan biraz iyileserek sabahladi, diye cevâb verdi.
Alî'nin bu cevâbi üzerine, onun elini (babam) Abbâs ibn Abdil-muttalib tuttu da:
— Vallahi sen üç gün sonra asanin kulu olacaksin [472]. Allah'a yemînle söylüyorum ki, ben Rasûlullah'in bu hastaligindan yakinda vefat edecegini zannediyorum. Çünkü Abdulmuttalib ogullari'nin ölüm sirasinda yüzlerini (ne sekil aldiklarini tecrübemle) tanimaktayim. Simdi sen bizimle Rasûlullah'a git, bu (devlet baskanligi) isinin kimde bulunacagim kendisine soralim. Eger bu is bizde olacaksa, bunu (Rasûlullah'in sagliginda) bilelim. Bizden baskasina âid olacaksa, bunu da ögrenelim ve bizi ona vasiyet etsin! dedi.
Bunun üzerine Alî:
— Vallahi bu isi biz eger Rasûlullah'a sorar, O da bizi bundan men' ederse, Rasûlullah'tan sonra insanlar (bunu delîl getirerek) devlet baskanligini bize vermezler. Iste bundan dolayi vallahi ben halifelik mes'elesini Rasûlullah'a sormam, dedi [473].

436-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Enes ibn Mâlik (R) söyle tahdîs etti: Pazartesi günü müslümânlar sabah namazinda bulunduklari sirada, Ebû Bekr onlara namaz kildirirken birden Rasûlullah, Âise odasinin kapi perdelerini açti da sahâbîlerine bakti. Sahâbîlerinin namaz safflari içinde el baglayarak durduklarini gördü. Sonra (bu görünüsten çok sevindi ve) sesi duyulacak derecede güldü. Ebû Bekr, Rasûlullah'in namaza gelmek istegiyle çiktigini sanarak topuklari üzerinde ilk saf fa ulasmak için geriye çekildi.
Enes devamla dedi ki: Müslümânlar Rasûlullah'i görmekten o kadar çok ferahladilar ki, az kaldi namazlarindan çikacaklardi. Rasûlullah onlara eliyle: "Namazinizi tamamlayiniz!" diye isaret etti. Sonra tekrar Âise'nin odasina girdi ve kapi perdelerini indirdi.

437-.....Umer ibn Saîd söyle demistir: Bana Abdullah ibnu Ebî Muleyke haber verdi. Ona da Âise'nin himayesinde bulunan Ebû Amr Zekvân söyle haber vermistir: Allah'in bana ihsan ettigi ni'met-lerden birisi Rasûlullah'in benim odamda, benim nevbetimde, basi benim gögsümün üstü ile gerdanimin arasinda olarak vefat etmesidir. Bir de Allah'in O'nun vefati sirasinda benim tükürügüm ile O'-nun tükürügünü bir arada birlestirmesidir. (Söyle ki: Kardesim) Abdurrahmân, elinde bir misvak ile odama girdi. Ben de Rasülul-Iah'i (gögsüme yan) dayamistim. O'nun misvaka dikkatle baktigini gördüm. O'nun misvaki çok sevdigini bildigim için:
— Size misvaki alayim mi? diye sordum.
Basiyla "Evet, al" diye isaret etti. Hemen misvaki alip kendisine sundum. Fakat kati geldi.
— Yâ Rasûlallah, biraz yumusatayim mi? diye sordum.
Basi ile "Evet!" diye isaret etti. Ben de misvaki yumusatip verdim. Bir de Rasûlullah'in yaninda deriden ufak bir su kabi yâhud agaçtan bir su kabi, içinde su ile dururdu. -Râvî Umer ibn Saîd su kabinin ne'vinde sübhe etmektedir.- RasûluIIah arasira ellerini bu kabin içine batiriyor ve islanan

elleriyle yüzünü sivazliyor ve:
— "Lâ Ilahe üle'ttah! Ölümün de siddetleri, sarsmalari var!" diyordu.
Sonra elini kaldirdi. Tâ ruhu alinincaya kadar:
— "Yâ Allah, beni er-Refîku'l-A 'la camiasinda kil!" duasina devam etti.
Ve bu duâ ile Peygamberdin (mu'cizeler çikaran) eli meyledip düstü. (Allâhumme salli alâ Muhammedin ve âli Muhammed.)

438-.....Hisâm ibn Urve tahdîs edip söyle demistir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âise'den söyle haber verdi: RasûluIIah (S) vefat ettigi hastaligi içinde Âise'nin nevbet gününe ulasmayi isteyerek:
— "Yarin ben nerede olacagim? Yarin ben nerede olacagim?" diye sorar dururdu.
Bunun üzerine zevceleri kendisine izin verdiler, böylece O istedigi yerde oluyordu. Artik Peygamber yaninda vefat edinceye kadar Âise'nin odasinda olmustur.
Âise dedi ki: Peygamber sagliginda bana gelmekte bulundugu nevbet gününde, benim evim içinde öldü. Allah O'nun ruhunu, basi gerdanimla gögsüm arasinda iken ve tükrügü tükrügüme karismis hâlde iken aldi.
Sonra Âise dedi ki: Kardesim Abdurrahmân ibn Ebî Bekr, beraberinde dislerini misvâkladigi bir misvakla içeriye girdi. RasûluIIah ona dogru bakti. Bunun üzerine ben:
— Yâ Abdarrahmân, su misvâgi bana ver! dedim.
O da verdi. Ben misvâgin kullanilmis yerini disimle kestim, sonra yumusattim ve Rasûlullah'a verdim. RasûluIIah benim gögsüme dayanmis hâlde o misvakla dislerini ovaladi.

439-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) benim odamda, benim nevbetimde ve cigerimle gerdanim arasinda vefat etti. Bizlerden herbir kadin O'nu hastalandigi zaman bir duâ ile Allah'a sigindirirdi. Ben de O'nu bir duâ ile sagindirmaya giristim. Bu sirada basini yukari kaldirdi da iki defa:
— "er-Refîku'l-A 'id içinde kil, er-Rejîku'i-A 'lâ içinde kil!" duasini söyledi.
Bu sirada Abdurrahmân ibn Ebî Bekr, elinde yapraklari soyulmus yas bir deynekle bize ugradi. Peygamber (S) ona dogru bakti. Ben bu bakisindan, Peygamber'in o deynege ihtiyâci var diye düsündüm de, deynegi Abdurrahmân'dan aldim, ucunu agzimda yumusattim ve bir kismini kestikten sonra bunu Peygamber'e verdim. Peygamber de bununla misvâklanmakta oldugu en güzel sekilde dislerini misvâkladi. Bundan sonra o deynegi bana uzatip verdi. Bu esnada eii düstü yâhud deynek elinden düstü. Iste bu suretle Allah, benim tükrügüm ile O'nun tükrügünü bu misvak deynegi vâsitasiyle birlestirdi ki, bu da Peygamber'in dünyâdan olan günlerinin en sonuncusu içinde ve âhiretten olan günlerinin de ilk gününde oldu.

440-.....îbn Sihâb söyle dedi: Bana Ebû Seleme haber verdi. ona da Âise söyle haber vermistir: Rasûhillah'in ölümü üzerine Ebû Bekr, Sunh köyündeki meskeninden atma binerek Medine'ye geldi ve mescide indi. (Mesciddeki kalabaliga bakmayarak ve) kimseye bir-sey söylemeden, dogru Âise'nin odasina girdi. Hemen Rasûlullah'a yaklasti. Rasûlullah'in yüzü bir Yemen beziyle örtülü idi. Yüzünden örtüyü açti. Sonra üzerine kapandi, O'nu (iki gözünün arasindan) öptü ve agladi. Bundan sonra:

— Babam, anam Sana feda olsun! Vallahi Allah Senin üzerinde iki ölüm birlestirmeyecektir. Sana takdir edilip yazilmis olan bu ölüm geçidini ise geçirmis bulunuyorsun! dedi.
ez-Zuhrî dedi ki: Ve bana Ebû Seleme, Abdullah ibn Abbâs'tan söyle tahdîs etti: Ebû Bekr Rasûlullah'in yanindan disariya çikti. Umer ibnu'l-Hattâb ise insanlara:
— Rasûlullah ölmedi! sözünü söylüyordu. Ebû Bekr:
— Yâ Umer, otur! dedi.
Fakat Umer oturmuyordu. Ebû Bekr hemen minbere yöneldi. Insanlar Umer'i birakarak Ebû Bekr'i dinlemeye toplandilar. Ebû Bekr, Allah'a hamd ve senadan sonra "Amma ba'du" deyip sunlari söyledi [474]:
— Sizden her kim Muhammed'e ibâdet ediyorsa, iyi bilsin ki, Muhammed ölmüstür. Her kim de Allah'a ibâdet ediyorsa, iyi bilsin ki, Allah hiç ölmeyecek olan diridir. Yüce Allah: "Muhammed ancak bir rasûldür. Ondan evvel daha nice ramiler gelip geçmistir. Simdi o ölür, yâhud öldürülürse ökçelerinizin üstünde geriye mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde geriye dönerse, elbette Allah 'a hiçbir seyle zarar yapmis olmaz. Allah sükr ve sebat edenlere mükâfat verecektir" (Âiu imrân: 144) buyurmustur.
Ibn Abbâs dedi ki: Vallahi sahâbîleri o derece saskinlik kaplamisti ki, bu âyeti Ebû Bekr okuyana kadar, Allah'in bu âyeti indirdigini sanki bilmiyorlardi da bütün cemâat bunu Ebû Bekr'den ögrenmislerdi. Artik isittigim herbir insan muhakkak bu âyeti okumaya baslamisti.
ez-Zuhrî yine geçen senedle dedi ki: Bana Saîd ibnu'l-Museyyeb haber verdi ki, Umer o günkü hâlini söyle anlatmistir: Vallahi Ebû Bekr Âlu Imrân âyetini okuyuncaya kadar, Peygamber'in ölümü hakkinda kanâatim yoktu. Onun okudugunu isitince, dehset içinde kaldim. Ayaklarim beni tutmaz olmustu. Nihayet Ebû Bekr'in o âyeti okudugunu isitince artik Rasûlullah'in öldügüne kanâat getirip, bulundugum yere çöktüm [475].

441-..... Bu seneddeki râvîler Ibn Abbâs ile Âise'den, Ebû Bekr (R), Peygamber'in ölümünün ardindan Peygamber'i öptü, dediklerini rivayet etmislerdir.

442-.....Bize Yahya ibn Saîd el-Kattân, Abdullah ibn Ebî Seybe hadîsini tahdîs edip sunu ziyâde etti: Âise (R) söyle demistir: Pey-gamber(S)'in yari baygin bulundugu hastaligi içinde agzina ilâç koymustuk. O da bize: Ilâç vermeyiniz! diye isaret etmeye baslamisti. Biz (Rasûlullah'in bu çekinmesi) hastalar ilâçtan hoslanmadigi içindir, dedik (ve ilâç vermeye devam ettik). Fakat Peygamber ayilinca:
— "Ben sizi ilâç vermekten men' etmedim mi?" diye azarladi. Biz yine:
— Hasta ilâçtan hoslanmaz (onun için azarliyor), dedik. Bunun üzerine Rasûlullah:
— "Ev içinde bulunan herkes istisnasiz bu ilâçtan alacaktir. Iste ben bakiyorum. Yalniz Abbâs müstesnadir. Çünkü o beni ilâçla-makta sizinle hâzir bulunmadi!" buyurdu.
Bu hadîsi Ibnu Ebfz-Zinâd, Hisâm'dan; o da babasi Urve'den; o da Âise'den; o da Peygamber'den olmak üzere rivayet etmistir [476].

443-.....el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî söyle demistir: Bir kerresinde Âise'nin yaninda,

Peygamber(S)'in (hastaligi sirasinda) Alî'ye vasiyet ettigi zikrolundu. Bunun üzerine Âise:
— Bu vasiyet sözünü kim söyledi? Yemîn olsun ben Peygam-ber'i su hâlde görmüsümdür: Ben O'nu hayâtinin son demlerinde gögsüme dayamistim. Bu sirada bir tas istedi. Müteakiben kucagimda bütün vücûdu sarki verdi. Meger vefat etmisti. Ben vefatini anlamadim. Su hâlde Peygamber, Alî'ye nasil vasiyet etmistir? diye onlari reddetti.

444-.....Talha ibn Musarrif söyle demistir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya:
— Peygamber (S) vasiyet etti mi? diye sordum. O:
— Hayir (birsey vasiyet etmedi), dedi. Ben tekrar:
— Öyleyse insanlar üzerine vasiyet etmek nasil farz yazildi, yâ-hud: Insanlar nasil vasiyetle emrolundular? dedim.
Ibn Ebî Evfâ:
— Peygamber Allah'in Kitâbi'yle vasiyet etti, dedi [477].
Hz. Ebû Bekr'in Hutbesi
Hazret-i Ebû Bekir-i Siddîk nasil ki Resûl-i Ekrem hutbede kelâma baslar idiyse aynen o sekilde evvelâ Cenâb-i Hakk'a hamd ü sena ettikten sonra umûma hitaben:
— "Bu ümmet evvelce tastan ve agaçtan yapilmis putlara tapardi, Cenâb-i Hakk kendisine ibadet ve kendisini tev-hîd etmeleri için .onlara Resul gönderdi. Arab kavmine babalarinin dinini terketmek güç geldi. Hakk Ta'alâ hazretleri Muhacirîn'i îman ile mümtaz kildi. Onlar Hazret-i Pey-gamber'e yâr oldular. Ve onunla birlikte müsriklerin ezâ ve cefâsina sabir ve tahammül eylediler. Iste yer yüzünde ilk defa Hakk'a tapan ve Resulüne îman eden onlardir. Resûl-i Ekrem'in vefakâr yâri, sâdik yardimcilari ve asireti onlardir. Bu cihetle onlar emarete cümleden ziyade hak sahibi ve evlâdir. Bu babda onlarla kimse münazaa edemez, meger ki zâlim ola.
"Ey Ensâr, sizin de dince hizmetiniz, fazilet ve meziyetiniz inkâr olunamaz. Cenâb-i Hakk sizi dinine ve Resulüne nusret için intihâb etti. Ve sizlere Resulünün hicretini müyesser kildi. Bizce dahi ilk Muhacirlerden sonra sizin mertebenizde baska kimse yoktur. Resûlullah'a yardimci oldunuz. Onun için dâva ettiginiz fazl ü serefin ehlisiniz; buna kimsenin bir diyecegi yoktur. Fakat emaret bahsinde Arab kabileleri ancak Kureys'i tanir. Baskasinin emaretini kabul etmez. Zira Kureys kavmi haseb ve nesebçe Arab'in fazîletlisidir. Memleketleri Arab yarimadasinin ortasidir. Biz ümerâyiz, siz vüzerâsmiz. Hiç bir mesveretten geri birakilmazsiniz. Sizin reyiniz alinmadikça bir is görülmez" dedi. (Filibeli Sehben-derzâde Ahmed Hilmi-Ziya Nur, Islâm Târihi, Istanbul 1982, 2 bs., s. 212'den). .

445-..... (Peygamberin kayin biraderi ve mü'minlerin anasi Cuveyriye'nin erkek kardesi olan) Amr ibnu'l-Hâris (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) -vefati zamaninda- dînâr, dirhem, erkek ve disi köle birakmadi. Ancak binmekte oldugu disi beyaz katirla harb silâhini, bir de yolcular için vakif ettigi (Fedek ve Hayber'deki) arazîyi birakti.

446-..... Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) vefati günü zevale dogru hastaligi-agirlasinca sik sik bayilmaya basladi. Bundan kederlenen Fâtima aleyha's-selâm da yüksek sesle:
— Vây babamin iztirâbina! dedi.

Bunun üzerine Peygamber, Fâtima'ya hitaben:
— "Kizim bu günden sonra babanin üzerinde hiçbir iztirâb kalmayacaktir" buyurdu.
Enes dedi ki: Peygamber vefat edince, Fâtima:
— Yâ ebetâhu! Ecâbe Rabbâ duâhu! Yâ ebetâhu men cennetu'l-Firdevsime'vâhu! Yâ ebetâhu ilâ Cibrîlenen'âhu = Ey Rabb'in da'-vetine icabet eden babam! Ey cennetu'l-Firdevs'te makaami olan babam! Ey Cibril'e ölümünü haber verdigimiz babam! diye hüzün ve kederini açiga çikarmistir.
Peygamber defnedildikten sonra da Fâtima aleyha's-selâm, Efes'e:
— Ey Enes! Derin bir baglilikla sevdiginiz Rasûlullah'in üzerine
toprak saçmaga gönlünüz nasil razi oldu? diye bir hüzün ve keder sorgusu sormustur [478].

86- Peygamber(S)'In Söyledigi Son Sözü Babi

Peygamber(S)*in Semaili
Millî ve muhterem bir muharririmiz (Cevdet Pasa) Zât-i Âlî-yi Nebevî'yi, taklidi gayr-i kaabil sevimli bir uslûb ile ve muteber, mevsuk eserlere istinaden su suretle vasfediyor:
"Resûl-i Ekrem ve Fahr-i Âlem Muhammedüni'l-Mustafa Sallallahü aleyhi ve sellem hazretleri hilkatçe ve ahlâkça bütün Âdem ogullarinin ekmeli idi. Hep enbiyâ-yi izam aleyhis-
salâtü ve's-selâm hazerâti tâmmü'l-azâ_ve güzel idiler.
Mübarek cismi güzel, cümle âzasi mütenasip, endami gayet metbû, alni ve gögsü, iki omuzlarinin arasi genis, boynu uzun ve mevzun ve gümüs gibi sâf, omuzlari ve bazulari ve baldirlari iri ve kaim, bilekleri uzun, parmaklan uzunca, elleri ve parmaklan kalinca idi. Mübarek karni gögsüyle beraber olup sisman degildi. Ayaklarinin alti çukur olup, düz degildi. Uzuna karîb orta boylu, iri kemikli, iri gövdeli, güçlü kuvvetli ekmeli idi. Hep enbiyâ-yi izam aleyhissalâtü vesselam hazerâti tâmmü'1-âzâ ve güzel idi.
Kemâl-i itidal üzre büyük basli, hilâl kasli, çekme burunlu, az degirmi çehreli, söbüce yüzlü idi. Sisman yüzlü ve yumru yanakli degildi.
Kirpikleri uzun, gözleri kara ve güzel, büyükçe ve iki kasinin arasi açik, fakat kaslari birbirine yakin idi; çatik kasli
degildi. Iki kasinin arasinda bir damar vardi ki, gazapli halinde kabarip görünürdü.
O Nebî-i Müctebâ ezherü'1-levn idi. Yâni ne kireç gibi ak ve ne de kara yagiz; belki ikisi ortasi ve gül gibi kirmiziya mail beyaz ve nûranî ve berrak olup, mübarek yüzlerinde nûr lemeân ederdi. Gözlerinin akinda dahi az bir kirmizilik vardi. Disleri inci gibi âbidâr ve tâbdâr olup, söylerken ön dislerinden nûr saçilir, gülerken fem-i saadeti lâtîf bir simsek gibi açilirdi.
Saçlari ne pek kivircik ne de pek düz idi. Saçlarin: uzattigi vakit kulaklarinin memelerini tecâvüz ederdi. Sakali sik ve tam idi. Uzun degildi. Bir tutamdan ziyâdesini alirdi.
Âlem-i bekaa'ya rihlet buyurduklarinda sakali henüz agarmaga baslayip, basinda biraz, sakalinda yirmi kadar beyaz kil vardi.
Cismi nazîf, kokusu lâtîf idi. Koku sürünsün sürünmesin, teri ve teni en güzel kokulardan âlâ kokardi. Bir kimse onunla musafaha etse, bütün gün onun râyiha-yi tayyîbesini duyardi. Mübarek eliyle bir çocugun basim meshetse, hos kokusuyla o çocuk sair çocuklar arasinda malûm olurdu.
Dogdugu vakit dahi nazîf ve pâk idi. Sünnetli ve göbegi kesik olarak dogmustu.

Havassi fevkalâde kavi idi. Pek uzaktan isitir ve kimsenin göremiyecegi mesafeden görürdü.
Harekâti hep mutedil idi. Bir yere azimetinde sag ve sola meyletmeyip kemal-i vakar ile dogru yoluna gider ve fakat digerleri sür'atle yürüdükleri halde bile ondan geri kalirlardi.
En mükemmel ve müstesna surette yaratilmis bir vücûd-i mes'ûd ve mübarek idi. Güler yüzlü, tatli sözlü idi. Kimseye fena söz söylemez ve kimseye bed muamele eylemez ve kimsenin sözünü kesmez, mülayim ve mütevazi idi. Hasîn ve galîz degildi. Fakat mehîb ve vakur idi. Beyhude söz söylemezdi. Gülmesi dahi tebessüm idi.
Onu ansizin gören kimseyi mehabet alirdi ve onunla Ülfet ve sohbet eyleyen kimse ona can ü gönülden âsik ve mu-hîb olurdu. Ehl-i fazla derecelerine göre ihtiram eylerdi. Akrabasina dahi pek ziyade ikram eylerdi. Lâkin onlari kendilerinden efdâl olanlarin üzerine takdim etmezdi.
Hizmetkârlarini pek hos tutardi. Kendisi ne yer ve giyerse onlara dahi onu yedirir, onu giydirirdi.
Sehî ve kerîm, sefîk ve rahim, secî ve halîm idi. And ve vaadinde sabit, kavlinde sâdik idi. Velhâsil hüsnü ahlâkça, akil ve zekâvetçe cümle nâsa faik ve her türlü medih ve senaya lâyik idi.
Kitap okumamis, yazi yazmamis oldugu halde avam ve havasin, zahirî ve bâtinî umurunda vâki olan hüsn-i tedbîr ve tasarrufunu bir adam düsünse o Hazret'in ne mertebe akil, fehm ve zekâsi oldugunu derhal anlar.
Cehil zulmetleri içinde kalmis Arab kabâili arasinda büyüyüp ve Arab yarimadasi gibi ücra bir mahalde zuhur eyleyip de ümmî oldugu halde insanlari ilim ve maârif nurlari ile nurlandirdigmi bir akl-i selîm sahibi teemmül etse, bilâ-tereddüt onun nübüvvet dâvasini ihtiyarsiz tasdik eder.
Yemede, giymede, zarurî miktar ile iktifa ve ziyâdesinden çekinirdi. Buldugunu yerdi; buldugunu giyerdi. Tam doyuncaya ve karni doluncaya kadar yemezdi. Üzerinde yatip uyudugu dösek, deriden mâmûl olup içi dahi hurma lifi idi.
Az zaman içinde bunca fütuhata mazhar olmus ve vâridât-i Islâmiye çogalmis iken, dünya malina asla iltifat eylemezdi. Ganimetlerden kendisine kalan mallarin ekserisini müstehak-larina sadaka olarak verip, kendi maiseti için pek az sey ali-koyardi. Bu cihetle bazan istikraza mecbur olurdu.
Ehl-i Beyt'inin ekseriya yedikleri arpa ekmegi yahud hurma idi. Dâr-i ukbâ'ya azimetinde en sevgili zevcesi olan Ayse hazretlerinin hücresinde cüz'î arpadan baska yiyecek yoktu. Zirhi bir Yahûdî elinde merhûn idi ki iyâlinin nafakasi için otuz ölçü arpa ödünç alip zirhini rehîn etmisti" {Cevdet Pasa, Kisâs-i Enbiyâ'dan).

447-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, ilim ehlinden olan birtakim adamlar içinde haber verdi ki, Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) sihhatte iken birçok defalar:
— "Hiçbir peygamberin ruhu, cennetteki duragini görmedikçe kabzolunmaz. Sonra muhayyer birakilir" buyurmustu.
Kendisine hastalik gelince, basi dizimin üzerinde bulundugu bir sirada bayildi. Sonra ayilinca gözünü açip evin tavanina dogru dikti.
Sonra:
— "AHâhumme er-Refika'I-A'lâ (= Yâ Allah, en yüksek refiki isterim)!" buyurdu.
Bunun üzerine ben: Artik Peygamber simdi bizi tercîh etmiyor, dedim. Ve bildim ki, Peygamber'in bu sözü, sihhatli zamaninda vaktiyle bize söylemekte oldugu sözüdür.
Âise dedi ki: Iste bu "AHâhumme er-Refika'l-A *fâ" sözü, Peygamber'in söyledigi en son kelime, [479]

yânî kelâm oldu .

87- Peygamber(S)'In Vefati Babi

(Yânî hangi senelerde ve kaç yasinda vefat ettigi babi)

448-.....Bize Seybân ibn Abdirrahmân en-Nahvî, Yahya ibn Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Âise ile Ibn Abbâs(R)'tan tah-dîs etti ki, Peygamber (S) Mekke'de kendisine Kur*ân indirilerek on sene, Medine'de de on sene eglendi, dediklerini tahdîs etti.

449-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da Ibn Sihâb'dan; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âise(R)'den: Rasûlullah (S) altmisüç yasinda iken vefat etti, diye tahdîs etti.
Ibnu Sihâb: Ve bana Saîd ibnu'I-Müseyyeb de bu metindeki gibi altmisüç yasi haber verdi, demistir [480]
.

88- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasil gibidir.)

450-.....Âise (R): Peygamber (S), zirhi otuz sâ' ölçegi arpaya karsilik bir Yahudi'nin yaninda rehin verilmis oldugu hâlde vefat etti, demistir.

89- Peygamber(S)'In Vefat Ettigi Hastaligi Içinde Usâme Ibn Zeyd(R)'I Bir Ordunun Basinda Göndermesi Babi

451-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den; o da babasi Ibn Umer'den söyle tahdîs etti: Peygamber (S) Usâme'yi ordu üzerine kumandan ta'yîn etti. Bâzi kimseler Usâme'nin kumandanligi hakkinda i'tirâz sözleri söylediler. Bunun üzerine Peygamber:
— "Sizin Usâme'nin kumandanligi hakkinda söylediklerinizi bana ulasti. Usâme (babasindan sonra) bana insanlarin en sevimlisidir" buyurdu.

452-.....Abdullah ibn Umer(R)'den (o, söyle demistir): Rasûlullah (S) Rumlar üzerine göndermek için bir ordu hazirladi ve basina da Usâme ibn Zeyd'i emîr ta'yîn etti. Insanlar, Usâme'nin emirligi hakkinda kötüleme yaptilar. Bunun üzerine Rasûlullah ayaga kalkip bir hutbe yaparak: "Eger sizler simdi Usâme'nin kumandanligina kötüleme yapiyorsaniz, sîz bundan önce onun babasinin kumandanligina dil uzatmistiniz. Allah'ayemîn ederim ki, Zeyd kumandanliga nasil lâyik idiyse ve o bana insanlarin en sevimlilerinden biri idiyse, hiç sübhesiz su Usâme da babasindan sonra bana insanlarin en sevimlilerindendir" buyurdu [481].

90- Bâb

(Bu, geçen bâbdan bir fasil gibidir.)

453-..... Bana Amr ibnu'I-Hâris, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'1-Hayr'dan haber verdi ki, Ebû'1-Hayr es-Sanâbihî'ye:
— Medine'ye ne zaman hicret ettin? diye sordu. es-Sanâbihî de ona söyle cevâb vermistir:
— Bizler, Peygamber'e hicret etmek üzere Yemen'den yola çiktik. Cuhfe'ye geldik. Karsidan bir süvârîyönelip geldi. Ben o süvârî-ye: Bize Medine'den haber ver, dedim. O zât: Peygamber(S)'i bes gün önce defnettik, dedi.
Ebû'1-Hayr dedi ki: Ben es-Sanâbihî'ye:
— Kadir gecesinin ta'ymi hakkinda birsey isittin mi? dedim. O:
— Evet isittim. Bana Peygamber'in müezzini Bilâl, onun ta'yî-ni ramazânin son on günü içindeki yedididedir, diye haber verdi, dedi [482].

91- Bâb: Peygamber (S) Kaç Gazveye Gitti?

454-......Ebû Ishâk Amr es-Subey'î söyle demistir: Ben Zeyd
ibn Erkam(R)'a:
— Rasûlullah ile kaç gazada bulundun? diye sordum.
— Onyedi gazada, diye cevâb verdi. Ben:
— Peygamber (S) bizzat kaç gazada bulundu? dedim.
— Ondokuz gazada bulundu, dedi [483].

455-.....el-Berâ ibn Âzib (R) tahdîs edip: Ben Peygamber'in beraberinde onbes gazaya gittim, demistir.

456-.....Bureyde ibnu Husayb da RasûlulIah(S)'in beraberinde onalti gazaya gittigini söylemistir [484].

Rahman ve Rahîm olan Allah'in ismiyle
Hamd Allah 'a mahsûstur; O 'na hamd eder, O 'ndan yardim isteriz. Allah kime hidâyet verirse artik O 'nü hiç saptiracak yok, saptirdigina da hiç hidâyet verici yoktur. Sözün en hayirlisi Allah'in Kitabi, yolun en hayirlisi da Muhammed'in yoludur. (Dînde) islerin senlileri, sonradan kâd edilen bidatlerdir. Her bid'at da sapikliktir i.
1 Müslim, Cumua, Tahfîfu's-salât ve'1-hutbe, rak. 45, Câbir'den; "Sözün en hayirlisi" kismi Buhârî, Edeb, "Bâb fi'1-hedyi's-sâlih", rak. 122'de Ibn Mes'tid'dan rivayet edilmektedir. Bu son kismi yakin bir lâfizla Ahmed ibn Hanbel, Câbir(R)'den rivayet etti.
Buhârf nin "Kitâbu't-Tefsîr"i Hakkinda Birkaç Söz
Buhârî'nin diger hadîs kitâblarmdan biri "ta'lîk" diye adlandirilan râvîler zinciri kisaltilmis veya tamamen kaldirilmis hadîs ve haberlerden, digeri de hadîs ve haberler arasinda bol bol bulunan dilbilgisi ile ilgili malzemeden ibaret iki mühim husûsiyetiyle ayrildigi görülmüstür. Sahîh'in ihtiva

ettigi dil bilgisine âid malzeme kitabin her yerinde bulunmakla beraber, en çok rastlandigi yer Tefsîr Kitabindir (Buhârî'nin Kaynaklari, VII, VIII).

Buhârî'nin el-Câmi'u's-Sahîh% muhteva bakimindan umumiyetle iki kisimdan tesekkül eder. Bunlardan biri isnâd bakimindan muhtelif dereceler ifâde eden hadîsler, digeri hadîs edebiyatinin hassaten Buhârî için kullandigi ta'bîrle "terâcim'Men ibarettir. Buhârî, kitabinin bu ikinci husûsiyetiyle, hadîs musanniflarmdan bariz bir sekilde ayrilir. "Bâb"Iarm isimleri ve muhtevalarinin bir nevi' hulâsasi mâhiyetinde olan ta'rîflerden ibaret bulunan bu kisim, kitabinda mühim bir yer isgal etmektedir. {Buhârî'nin Kaynaklari, s. 52). "Terâcim" adi verilen bu kisimlarda bazen "Kaale" ve bazen "Kaale gayruhu" ta'bîrini ta'kîb eden muhtelif cümleler, bazen kaaili zikr olunmamakla zahiren Buhârî'nin imis gibi görünen birçok fikirler vardir. Bâblarinin arasina yayilan bu gibi fikirler, kitabinin hemen her tarafinda bol bol bulunmakta ise de, en çok Tefsîr Kitâbi'-nda göze çarpmaktadir. (Buhârî'nin Kaynaklari, s. 53).

Buhârî'nin kendinden evvelki tefsîr kitâblariyle ortak olan bu kisminin digerlerine hiç benzemeyen bir tarafi vardir: Diger kaynaklar kendilerinden evvelki âlimlerden almis olduklari bu izahlari isnâdlarla uladiklari hâlde, Buhârî, hemen hemen dâima senedleri kaldirip sâdece o îzâhin sahibi olan sahâbî, tabiî ve tabiîden sonra gelenlerin ismini birakir. Kendilerinden Kur'ân'da gelen kelimelerle ilgili bilgiler rivayet ettigi sahislari tâ-rîh sirasina göre üç kisma ayirmak kaabildir: Sahâbî, Tâbiûn ve Tâbiûn'dan sonrakiler.

a. Sahâbîlerden isnâdsiz gelen lügat izahlari:

Umer ibnu'l-Hattâb (Ö. 23)..... 3
Abdullah ibn Mes'ûd (32)..... 2
Ebû Mûsâ el-Es'arî (44) 1
Abdullah ibnu'z-Zubeyr (73) i
Abdullah ibn Abbâs (69).....187

b. Tâbiûndan isnâdsiz gelen lügat Izahlari:

Mucâhid ibn Cebr (103).....144
Ikrime(105)..... 12
Saîd ibn Cubeyr (54)..... 10
Ebû'I-Âliye (90)..... 9
el-Hasenu'1-Basrî (121) 12
Katâde ibn Diâme (117)..... 16
Saîd ibnu'l-Müseyyeb (95) 2
Ibrâhîm en-Nahâî (95) 2
Ebû Vâil (85) 1
er-Rabî' ibn Huseym (63)..... 1
Alkame ibn Kays (102)..... 1
Alî ibnu'l-Hüseyin (104)..... 1
Atâ ibn Ebî Rebâh (104)..... 1
Ebû Meysere ibn Surahbîl 1
Ubeyd ibn Humeyr (68)..... 1

c. Tâbiûndan sonra gelenlerden alman isnâdsiz izahlar:

Sufyân es-Sevrî (161) 1

Sufyân ibn Uyeyne (198)..... 10

_ Buhârî'de kaldirilan isnâdlann yerine geçen sahislarin çogunun müstakil birer tefsîr sahibi oldugunu birçok kaynaklardan ögreniyoruz 2.

Buhârî'nin bu tip rivayetleri içinde Abdullah ibn Abbâs (187 aded) ve Mucâhid'den (144 aded) gelenler mühim bir yer isgal eder. Her ikisinin de yazili birer Tefsîr sahibi olduklari biliniyor. Buhârî'nin garîb kelimelerin izahinda îbn Abbâs'tan sonra genis çapta faydalanmis oldugu Mucâ-hid'in tefsîrinin sihhati, hemen hemen bütün âlimlerce kabul edilmis, Imâm Safiî, Buhârî ve diger birçok muhaddislerin ondan faydalandiklari sik sik ifâde olunmustur {Buhârî'nin Kaynaklari, s. 123).

2 Bu zevatin tefsirlerini Ibnu'n-Nedîm'in Fihrist *m&&\ (226-235), Kesfu'z-Zunûn'un "Tefsîr" maddesinden, Taberî'nin kaynaklari hakkinda eski bir rivayeti muhafaza eden Yakut'un Îrsâdu'l-Erib'inden (XVIII, 54-65), Sa'lebî'nin el-Kesf ve't-Beyân adli tefsîrinin mukad-dimesindeki genis bilgilerden ve Buhârî serhlerinden, hâsseten Ibn Ha-cer'in Ta'lîku't-Ta'lîk'mdan ve bunlarin hâl tercemelerini ihtiva eden diger birçok kitâblardan ögreniyoruz (Buhârî'nin Kaynaklari, s. 121, hasiye: 1).

Kitâbu't-Tcfsîr/4161

r

Buhârî - Sahîh'in dil bilgisi kaynaklari hakkinda en mühim bilgileri veren Ibn Hacer'e göre- en çok su dört dil âliminin kitâblarmdan faydalanmistir: Ebû Ubeyde Ma'mer ibnu'l-Müsennâ (210), el-Ferrâ (211), en-Nadr ibn Sumeyl (203), Ebû Ubeyd el-Kaasim ibn Sellâm (221).

Âyetlerin tefsîri için muhtelif kaynaklara müracaat edip herhangibir sahâbî ve tabiînin adini açikladiktan sonra bu dil âlimlerinden yaptigi nakiller için "Vekaale gayruliu" veya "Ve kaale ba'duhum" ta'bîrini kullanir (Buhârî'nin Kaynaklari, s. 120-130).

Buhârî'nin Kitâbu'l-Enbiyâ'da dil âlimlerinden alinmis olan parçalarin serhi esnasinda sârih Kirmânî: "Bu, kitabin fâidelerini artirmak degil, hacmini büyültmektir" demisti (Fethu'l-Bârî, VI, 259). Buna karsi Ibn Ha-cer: "Bir sarihin, serhine çalistigi kitaba karsi böyle bir uslûbla itham et-mesi normal degildir. Hiç sübhesiz Kur'ân'daki garîb kelimelerin îzâhinda fayda vardir. Onun {Kirmânî'hin) burada kitabin faydasini çogaltmak hususiyetini kabul etmemesi merdûddur. Bu kitabin esâs konusu sahîh hadîslerin getirilmesi ise de bir çok âlimler onun sahabe ve tâbiûnun veya muhtelif fakîhlerin sözlerini nakilden maksadinin, kitabin rivayet malzemesiyle dirayet malzemesinin bir arada bulunmasini istemesinden ibaret oldugunu anlamislardir. Dirayet malzemesinin bir nev'i de hadîsin garîb kelimelerinin izahidir. Buhârî bir hadîste bir garîb kelime bulunur ve bunun asli veya benzeri Kur'ân'da mevcûd olursa, Kur'ân'daki kelimenin serhine tesebbüs ve Kur'ân ile hadîsin her ikisini birden serh etmek suretiyle faydayi artirmaya gayret etme>i âdet edinmistir. Bed'u'1-Halk veya Kisâsu'l-Enbiyâ gibi kisimlarda kendi sartina uygun hadîs bulamadigi takdirde, onun yerini Kur'ân'da geçen garîb kelimelerle doldurmasinin faydasi nasil inkâr edilebilir?" diyerek i'tirâz etmistir {Fethu'l-Bârî, VI, 259).

Aynî ise Kirmânî'nin ve Ibn Hacer'in sözlerini naklettikten sonra: "Evet, bunlar faydadan hâlî degildir, fakat Buhârî'nin kitabinin gayesi hadîsleri ortaya koymaktir, lügatleri degiY'demistn {Umdetu'l-Kaarî, VII, 310). {Buhârî'nin Kaynaklari, s. 159-160).

Buhârî Tefsîr Kitâbi'nda sûre ismi ve Besmele'den sonra, sûrenin tamâminin tefsirini degil, sâdece tefsîr etmek istedigi ta'bîrlerin ve bâzi âyetlerin tefsirlerini getirmektedir. Gerek sûrelerin

evvellerinde, gerek bâb baslarinda o sûrede geçen bâzi kelime ve ta'bîrlerin tefsirlerini nakletmek-tedir, biz metinde verilen bu kelime ve ta'bîrlerin okuyucular tarafindan daha kolay ve iyi anlasilmasi için ya bunlarin bas veya son kisimlarindan daha bâzi kelimeler ilâvesiyle, yâhud da o âyetin yarisinin veya bütününün Türkçe mealini vermege çalistik, ve herbir kelime ve ta'bîrin geçtigi âyet rakamlarini metindeki yazilma sirasina göre tesbît edip bildirdik. Gerek meallerde, gerek hasiyelerde yazdigimiz terceme ve bilgilerin çogunu Hasan Basrî Çantay'm Kur'ân-i Hakim ve Meâl-i Kerîmi ile Elmahli Mu-hammed Hamdî Yazir'm Hakk Dîni Kur'ân Dili tefsirinden nakledip, cild

4162/Sahîh-i Buhari ve Tercemesi

ve sahîfe rakamlarini gösterdik. "Çünkü -herhangi bir konuda- yazilanlarin en güzellerinden bâzi tekrarlar yapmak en güzelidir" (E. Göze).

Buhârî bu Tefsir Kitâbi'nda 114 sûreyi sirasiyle birer baslik yapmis, bu basliklardan sonra da o sûredeki bâzi âyet ve ta'bîrler hakkinda tefsîr-ler nakletmistir. Bu suretle 467 bâb altinda naklettigi senedli hadîslerin sayisi 500'dür. Fadâilu'l-Kur'ân Kitâbi'nda ise 37 bâb altinda 85 hadîs getirmistir. Bunlarin toplami 585 hadîs ediyor. Imâm Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh'mm Kitâbu't-Tefsîr'i ise, Sahihinin en sonunda 7 bâb içinde getirdigi 34 hadîsten ibarettir. Hadîs kitâblari içinde Buhârî'den sonra müstakil bir Tefsîr Kitabi ayirip en çok hadîs getiren hadîsçi, Buhârî'nin genç çagdasi ve ögrencisi olan Imâm Tirmizî (ö. 279)'dir. Tirmizî de Fadâilu'l-Kur'ân Kitâbi'nda 25 bâb içinde 41 hadîs, Kiraatler Kitâbi'nda 13 bâb içinde 22 hadîs, Kur'ân'in Tefsiri Kitâbi'nda 96 bâb içinde 42 hadîs getirmistir. Takriben her üç kitâbda 505 kadar hadîs getirmis oluyor (Rakamli baskida 2875'ten 3369'a kadar).

Buhârî'nin et-Câmi'u's-Sahîhl ile ilgili birtakim bilgiler Mukaddime'de verilmisti. Mesafe uzadigi ve bir de Tefsîr Kitabi'nm özelligini belirtmek maksadiyle bu bilgiler ve tavsiflerin bâzisini burada tekrar yazmis bulunuyoruz.

Mehmed Sofuoglu

Tefsîr Ilminin Önemi

Hamdele ve Salvele'den sonra: Sübhesiz himmet (azm ve istek) boyunlarinin uzanacagi en iyi ve ümmetlerin elde etme yansi yapacaklari en büyük sey, kalbin hayâti, hâlis aklin sagligi olan ilimdir. Ilim nevi'lerinin en ulu ve en yüksegi, delilleri en kâmil ve en yararli olani da ser'î ilimler ve dînî bilgilerdir. Çünkü kullarin iyiliginin nizâmlanip (dizilip) sabit olmasi, âhirette kurtulus ve zafere nail olmak, ancak bu ilimlerle gerçeklesir.

Tefsîr ilmi ise bunlar arasinda sânca en yüksegi, burhanca en kuvvetlisi, yapica en saglami, beyânca en açigidir. Çünkü tefsîr, dînî ilimlerin alinma yeri ve esâsidir; elde edilmeleri ve ögrenilmeleri ancak ona dayanir; hattâ vasiflandigi gibi tefsîr, dînî ilimlerin basbugu ve basidir. Nasil olmaz ki, onun konusu serîatin toplayicisi, dînin diregi, hikmetin pinari, peygamberligin delili, bas ve kalb gözlerinin nuru olan Ulu Kitâb'dir ki, ondan baska Allah'a ulastiracak hiçbir yol yok; ondan baskasiyle kurtulus yok, ona aykiri olan hiçbirseyin tutunup korunmasi yoktur. Su muhakkak ki, ak (güzel ve azîz) seriatina muttali' olmayi meram eden, onun maksadlanna erismeye, necîb âlimlerine yetismeye tama' eden kimseye tefsiri gece sohbetçisi ve enîs (üns ve ülfet eden kisi) edinmesi ve onu her zaman fikir ve amelce meclis yoldasi yapmasi lâzim gelir. Iste böylece hacetine firsat ve istegine zafer bulmaya yaklasir ve kendini öne geçenlerden ve dogru yolu bulan ilk süvari bölügü içinde bulur; kalbinde îmân nuru parlar, kalb gözünde irfan günesi dogar, dünyâda ve âhirette

yüksek bir mekâna konup yerlesir..." (MuhammedCemâleddînel-Kaasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, Mukaddime, s. 4).

---

[1]
ei-öazvu, gayn'in fethi ve noktali zâ'm sükûnu Ile bir nesneyi irâde ve taleb eylemek, kasdeylemek ve düsmanla cenk ve kital eylemeye gitmek ma'nâlanna-dir.
el-Igzâ ve't-Tagziye, bir adami gazaya hami eylemek, gaza ettirmek.
el-Magzâ, mecra vezninde mekân ismidir; maksad ve meram ma'nâsina-dir. Kelâmin magzâsi, maksadi ma'nâsmadir.
el-Magâzî, mîm'in fethiyle, gâzîler kisminin, menkabeteri ve dâstânlanna denir; siyer ve seh-nâme gibi. Magâzî Kitabi bu ma'nâdandir. Sârih der ki, bunun müfredi yoktur yâhud müfredi Magzâ ve Magzât kelimeleridir (Kaamûs Ter,). Magâzî, Magzâ ve Magzât'm cem'i olduguna ve bunlar da mîmli masdar veya mekân ismi olabileceginden, bu, Peygamber'in gazve menkabeleri veya Peygamber'in gazve sahalari diye terceme edilebilir.
Bu baslik, Peygamber'in sâdece harb ve cihâd menkabeleri, askerî hareketleri degil, Medine'de kurdugu islâm Devleti'nin dînî, siyâsî, hukukî ve icti-mâî bütün hayâti ve faaliyetlerini içine almaktadir.
Peygamber Mekke'de harbe izinli degildi, tslâm hukukunda insanlar arasinda aslolan sulh ve musâlemet dâiresinde münâsebettir. Harbe zaruret Üzerine basvurulur.
Peygamber Medine'ye geldiginde yine bu esas üzerine yürümüstür. Fakat islâm'i ve müslümânlan savunmak Ihtiyâci belirince, evvelâ savunma harbine izin verildi.
[2]
Gazve'nin el-Gazvu masdarindan alindigini,bunun da düsmanla cenk ve kital eylemeye gitmek ma'nâsina geldigini bundan önceki hasiyede nakletmistik. Ri vâyet ilmiyle siyer istilahinda gaza ve gazve ta'bîrleri, Peygamber'in bizzat hazir bulundugu harblere denilir. Peygamber'in bizzat içinde bulunmadigi askeri müfrezelere seriyye denilir. Seriyye, hareketleri ekseriyâ-gece cereyan eden çete ve akinci müfrezesi demektir. Seriyyenin asker sayisi üç ile dörtyüz arasinda olur, bunlar çok kerre kesif hizmetlerinde kullanirlar.
Müdâfaa harbine izin verilince Peygamber önceleri bizzat harbe katilmayip üç seriyye, üç akinci müfrezesi hazirlamis, bunlari bâzi emniyet ve kesif hizmetlerine göndermistir. Buhârî'nin bu ilk seriyyeler hakkinda rivayeti bulunmadigindan, bunlari siyer kitâblarindan kisaca nakledelim:
ilk seriyyeler üç tanedir:
a. Hamza ibn Abdilmuttalib seriyyesi, otuz kisilik olup, hicretin yedinci ayina tesadüf eden ramazân basinda, Sam'dan gelmekte olan ve üçyüz kisinin korudugu Kureys kervani üzerine gönderilmis, çarpisma yapilmadan dönmüstür.
b. Ubeyde ibn Haris ibn Abdilmuttalib seriyyesi, altmis kisilik olup, Ebû Sufyân'm maiyyetinde Misir'a gitmekte ve ikiyüz kisiyle korunmakta olan kervan üzerine sevval basinda gönderilmis, Rebîg vadisinde karsilasilmis, fakat çarpisma olmamistir.
c. Sa'd ibn Ebî Vakkaas seriyyesi, zu'1-ka'de basinda yirmi süvarilik müfreze yollanmis, bunlar geceleri gidip gündüzleri gizlenerek bes günlük yolculukla Cuhfe yaninda Hezâz suyuna kadar varmislar, kervanin geçtigini ögrenince daha ileriye gitmeye izin verilmedigi için geri dönmüslerdir. Bu seriyyelerin üçünde de harb ve kital olmamistir.
[3]
Peygamber'in bizzat katildigi ilk gazve, Muhammed ibn Ishâk'in Mag&zîsmde buradaki sirayla verilmistir. Muhammed ibn Ishâk Magâzî'de imamdir, dogru sözlüdür, hicrî yüzellibir yilinda vefat etmistir. Meshur el-Magâzî kitabinin bir kismi HamîduIIah tarafindan son zamanlarda bulunup nesredilmis?, u: Konya Hayra Hizmet Vakfi, 1981/1401.
a. Ebvâ: Rasûlullah'm bizzat katildigi ilk gazve oldugunu, buna Veddân gazasi da denildigini Vâkidî bildirmistir. Rasûlullah bu gazveye hicretin onikinci ayi olan saferin evvelinde çikmis, Medine'de Sa'd ibn Ubâde'yi kaymakam birakmis, beyaz bayragi Hamza'ya vermistir. Bu gazveye yalniz Muhacirler istirak ettirilmis, Kureys'e karsi bir mukaabele maksadiyle ve ayni zamanda Damre ibn Bekr ogullari'ni itaat altina almak için çikilmisti. Düsmana tesadüf edilmediginden çarpisma olmamis, yalniz Damre ogullari'yle bir muahede yapilip dönülmüstür. Ebvâ, Mekke ile Medine arasinda, Medine'ye daha yakin bir yerdir. Peygamber'in annesi Âmine orada gömülmüstür. Peygamber orada birkaç gün kalmistir.
b. Buvât, Medine'ye üç, dört berid (yânî 36 veya 48 mil) uzaklikta bir arazîdir. Rasûlullah Sam'dan gelen Kureys kervanina i'tirâz ve mukaabele maksadiyle hicretin onüçüncü ayina tesadüf eden rebîu'l-evvelde ikiyüz kisilik bir süvârî müfrezesiyle hareket etmis, düsmanla karsilasilmadan Medine'ye dönmüstür.
c. Useyre veya Useyre, Yenbû' vadisinde bir yerdir. Peygamber Buvât'tan sonra buraya sefer etmistir. Bu sefer de Sam'a gitmekte olan Kureys kervanina karsi idi. Peygamber bu sefere katilmayi serbest birakmis, Muhacirler'den yü-zelh kisi ile hareket etmis, yanlarina aldiklari otuz deveye nevbetlese binilmistir. Medine'den çikisi Zâdu'l-Meâd'da, hicretin onaltmci ayi olan cumâda'1-âhir ol dugu bildiriliyor. Bu seferde de düsmanla karsilasilmadi. Yalniz Yenbü' tarafinda oturan Mudlic ogullan kabilesiyle bir sulh anlasmasi yapildi. MudlIc ogullari, Damre ogullari'nin müttefiki oldugundan, onlara verilen emânnâmenin benzeri buniara da verilerek Medine'ye dönüldü. Peygamber'in Medine'den Usey-re'ye varincaya kadar ugradigi yerler Ibn Hisâm'in Sfre'sinde bildirilmistir.
[4]
Zeyd ibn Erkam bu hadîsinde Peygamber'in ondokuz gazasi oldugunu bildirmistir. Müslim'in Câbir'den gelen rivayetinde bu sayi yirmibirdir. Belki Zeyd bunlardan bâzisini mühim görmemistir. Sârih Aynî, magâzî ve siyer müelliflerinin Peygamber'in gazve sayisini daha yükselttiklerini bildirerek söyle demistir: Mûsâ ibn Ukbe, Ibn tshâk, Ebû Mis'ar, Abdurrahmân ibnu Ebi'z-Zinâd, Ibn Sa'd ve benzerleri Peygamber'in bizzat katildigi gazvelerin yirmiyedi, akinci.seriyyeleri-nin de kirkyedi oldugunu zikrettiler. Ancak bunlarin bâzisi, gazveleri birbiri içine girdirerek sayiyi azaltmislardir (özetle: VIII, 135-136).
[5]
Bir ara Rasûlullah harb sahasini gezdi. Eliyle isaret ederek ve Kureys ileri gelenlerinin adlarini birer birer sayarak: Insâallah surasi Fulamn ölecegi yerdir. Burasi da Fulamn, burasi da Fulanin! diye göstermis; hakîkaten haber verdigi kimselerden hiçbirisi, Peygamber'in gösterdigi noktadan ileri geçemeyip oraya devrilmistir (Zâdu '1-MeâdJ.
[6]
Hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Çünkü Peygamber (S) Bedir'de öldürülecek kimseleri haber vermis, iste bu Umeyye de Bedir'de öldürülmüstür. Bu, Pey-gamber'in en belîg mu'cizelerindendir. Bu sebebden dolayi bu hadîsin diger bir rivayeti Peygamberlik Alâmetleri Bâbi'nda da geçmisti.
Umeyye ibn Halefin öldürülmesi hakkinda birkaç rivayet vardir. Mûsâ ibn Ukbe'ye göre, onu öldüren, Ensâr'dan Mazin ogullari'ndan bir adamdir. Mu-hammed ibn Ishâk'a göre Umeyye'nin ortak kaatilleri Muâz ibn Afra ile Hârice ibn Zeyd ve Habîb ibn isaftir. Bir kavle göre Bilâl Habesî, Ensâr'dan birkaç zât ile birlikte karsisina çikip hayâtina son verdiler. Pek sisman olan vücûdu sistigi ve gömülmesine çâre bulunamadigi için tamamen örtülünceye kadar üzerine toprak yigdilar. Sonra Iasesi Bedir kuyusuna sürüklenirken parça parça oldu. Bu Umeyye, Rasûlullah ile alay edenlerden biri olup "Veytun Û-kuüi humeze" Sûresi onun hakkinda inmisti. Mekke'de iken kölesi olan Bilâl'e Islâm Dîni'-nden dönmesi için türlü türlü iskenceler yapardi. Bedir'deki o meshûf kuyuya, onunla birlikte yirmidört kadar Kureys önde geleni atilmistir.
[7]
Bedir, Medine'den yüzyirmi fersah uzaklikta bir yerin adidir. Câhiliyet devrindeki panayir yerlerinden biri olup suyu, muz ve üzüm baglari vardir.
Küçük ve Büyük olmak üzere iki Bedir gazasi vardir. Küçügüne Birinci Bedir de denilir. Bu, Peygamber'in Useyre'den dönüsünden on gün sonradir. Sebebi de Kureys baskanlarindan Kürz ibn Câbir'in bir müfreze ile Medîne korularina kadar gelerek Medîneliler'in hayvanlarini sürüp götürmesidir. Bu vak'a üzerine Peygamber, Muhacirler'den bir firka ile Kürz'ün arkasindan gitmis ve Bedir yakinma kadar varmis, Kürz savusup gitmis bulundugundan, Medine'ye dönmüstür.

Bu baslikta kasdedilen Büyük Bedir gazâ'sidir, Useyre seferinin sebebi olan Ebû Sufyân kaafilesinin Sam'dan dönüsünü önlemek maksadiyle yapilmistir. Bu, zengin bir ticâret kaafilesi olup, kirk kisi ile korunuyordu. Peygamber Üç-yüzon küsur kisi ile hareket etti. iki atli ve yetmis develeri vardi. Mekkeüler Ebû Sufyân kervanini kurtarmak için 950 veya 1000 kisi ile Mekke'den hareket ettiler. Yüz atli, yüz hecin süvârîsi, geri kalani da piyade idi.

[8]

Buhârî buradaki âyetleri Bedir Harbi'nde Iki taraf kuvvetleri ve sayilarinin farkli olmasina ragmen, müslümânlarin zaferle va'dedümis olduklarini isaret için zikretmistir. Vahsî'nin sözünü Uhud Harbi kisminda senediyle getirecektir.

[9]

Bu seferde karsi çikilacak kervan zayif oldugu için fazla önem verilmemis ve sefere katilmak serbest birakilmisti. Iste Ka'b ibn Mâlik bu sözleriyle Bedir harbine katilmama sebebi olan bu serbest birakilmayi ifâde etmis oluyor. Ka'b'in dedigi gibi, Allah, müslümânlarla düsmanlari olan Kureys büyük ordusunu ummadiklari bir zamanda karsi karsiya getirdi. Müslümanlarda iki atli vardi: Zu-beyr ibmi'l-Avvâm ile Mikdâd ibnu'l-Esved. Yetmis de develeri vardi, ikiser, üçer binmislerdi. Alti zirh ve sekiz kiliçlan vardi. Rasûlullah, Ibnu ÜmmI Mektûm'u Medine'de kaymakam birakarak, ramazânin sekizinci pazartesi günü hareket etti. Ruha mevkiinde Lubâbe ibn Abdilmunzir'i Medine'ye âmil ve muhafiz ta'-yîn ederek geri gönderdi. Ordunun baskumandan sancagi demek olan livayi Mus'-ab ibn Umeyr'e verdi. Râye denilen Ikinci derecedeki iki bayraktan birisini Alî ibn Ebî Tâlib'e, digerini de Ensâr nâmina Sa'd ibn Muâz'a verdi. Bu suretle Bedir mevkiine dogru hareket edildi.

Diger taraftan Ebû Sufyân, Peygamber'in bu hareketini ögrenerek Mekke'ye haber gönderdi. Mekke zenginlerinin hepsi Ebû Sufyân kervaninin sermâyesinde hisseli bulunduklarindan, sehir heyecan içinde çalkalandi. Ebû Cehl'in kumandasi altinda bir ordu hazirlandi. Ebû Leheb'den baska bütün Mekke ileri gelenlerinin bu sefere katilmasi te'mîn edildi. Dokuzyüz elli veya bin mev-cûdlu olan bu orduda yüz atli, yüz hecin süvârîli vardi. Geri kalanlari piyade idi. Çogunun arkasinda zirh vardi. Bu ordu da Bedir'e dogru hareket etti. Ebû Sufyân, kervani deniz sahili yoluyla Mekke'ye salimen ulastirdi, fakat bu iki ordu Bedir'de karsi karsiya gelip çarpisti. Neticede Mekkeliler'in, yirmidördü ileri gelenlerden olmak üzere, yetmisi ölü, yetmisi de esîr;OIdu. Müslümanlar parlak bir zaferle Medine'ye döndüler.

[10]

Bu âyetlerde müslümânlann müskil vaziyet karsisinda Allah'a dualari, Yüce Allah'in da onlara imdâd ve inayeti özetlenerek bildirilmistir. Bedir'e varildigi gece, kuvvetli bir düsman karsisinda bulunmalarina ragmen bütün ordu ferdlerinin tatli bir uykuya dalmalari ve bu suretle suur ve irâdelerinin yerine gelmesi, sübhesiz Allah'in inayeti eseridir. O sabah dereler tasacak derecede bol yagmur yagmis, su kaplan doldurulmus, abdest alinip gusledilerek gönüllere gelen seytân vesvesesi gitmisti. Hiç gezilmeyen kum sahasi sertlesmis, yürüme ve hareket kolaylasmisti. Bunlar hep Allah'in inayeti eseridir.

Bedir'e varildiginda Sa'd ibn Muâz tarafindan Rasûlullah için harb sahasina y.akm bir düzlüge gölgelenmek üzere bir çardak yapildi. Rasûlullah ile Ebû Bekr burada oturdular.

[11]

Yukarida mealleri verilen el-Enfâl Sûresi âyetleri ile bu Ibn Mes ud hadisi Bedir seferi sirasinda cereyan eden bir müzâkere safhasina isaret etmektedir. Bu müzâkereyi Ibn Hisâm, es-Sîre'smde ve- oradan naklen Zâdu'l-Mead da tafsi atiyle vermistir. Özeti sudur: Rasûlullah, mütevâzî ordusuyla Bedir e dogru yollanip Zafirân vâdîsine indiginde Mekke'den kuvvetli bir Kureys ordusunun hareket ettigini haber aldi. Hiç hesâb edilmeyen bu hareket karsisinda rnuslumanlarin vaziyeti müskillesti. Çünkü âyetteki ta'bîr veçhile, hor ve hakir bir mutreze ne büyük bir orduya karsi çikmak ne kadar güç ise, Medine'ye gen dönmek de o derece âr ve utanmayi gerektirirdi. Bunun üzerine Peygamber bir istisare kurdu, durumu onlara haber verip Ensâr'in, Muhâcirler'in ayri ayri görüslerim aldi. Kimisi Kureys kervani üzerine gitmeyi, kimisi gelen büyük orduya karsi çikilmasi görüslerini ileri sürdü. Bu arada Cibrîl gelip iki taifeden gayn muayyen birinin müslümânlar için va'd edildigini müjdeledi. Uzun müzâkereden sonra Peygamber: "Haydi Allah 'm bereketine dogru yürüyünüz. Size müjdelerim Ki^ Allah bu iki taifenin birisini kat'îsurette va'd etmistir, zafer muhakkaktir... buyurmus ve Bedir'e dogru hareket edilmisti.

Bu Ibn Mes'ûd hadîsinde nakledilen Mikdâd'in bu güzel sözü, iste o müzakere esnasinda söylenmis ve onun bu sözleri de Peygamber'i sevindirmisti.

[12]

Bu âyet Mekke'de indigi hâlde, hükmü, hicretten sonra vukû'a gelen Bedir muharebesinde gerçeklesmistir. Umer (R) söyle demistir: Bu âyet inince hükmünün ne zaman, nerede gerçeklesecegini bilmiyordum. Rasûlullah (S) Bedir günü zirhini giyip de bu âyeti okuyunca, o zaman bunun hakîkatina vâkif oldum (Bey-dâvî, Seyhzâde, Medârik).

Allah'in bütün peygamberler hakkindaki va'di sudur: "And olsun ki, gönderilen kullarimiz hakkinda bizim geçmis bir sözümüz vardir: Muhakkak o peygamberler elbette muzaffer olacaklar, muhakkak bizim ordumuz elbette onlara gâlib geleceklerdir" (es-Sâffât: 171-173).

[13]

Hadîsin basliga uygunlugu, Bedir harbinde hazir bulunanlarla, onda hazir bulunmayan kimseler arasinda müsâvîlik olmadigini beyân etmesi yönündendir. Ibn Abbâs'm bu sözü en-Nisâ: 95. âyetinin bas tarafina bir tefsirdir. Ayetin tamâmi söyledir: "Mü'minlerden özür sahibi olmaksizin (evlerinde) oturanlarla, Allah yolunda maÜanyle, canlanyle savasanlar bir olmaz. Allah, mallanyle canlanyle savasanlari derece i'tibâriyle oturanlardan çok üstün kildi. Gerçi Allah hepsine de cenneti vayd etmistir. Fakat Allah, savasanlara oturanlarin üstünde, daha büyük bir ecir vermistir" (en-Nisâ: 95)

[14]

Hadîslerin basliga uygunlugu açiktir. Bunlar ayri ayri senedterle el-Berâ'dan gelen rivayetlerdir. Bunlarda adi geçen Tâlût, Kur'ân'da söyle geçer:

' 'Onlara Peygamberleri: Hakikat, Allah size bir hükümdar olarak Tâlût'« göndermistir, dedi. Dediler ki: Biz hükümdarliga ondan daha lâyik iken ve ona maldan da bir bolluk verilmemisken nasil olur da bizim basimizda hükümdarlik onun olabilir? (Peygamberleri) dedi: Sübhesiz Allah onu sizin üstünüze begenip seçmistir. Ona bilgice, vücûdca da bir üstünlük vermistir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah vâsidir, gerçek bilicidir. Peygamberleri onlara (söyle de) söyledi: Gerçek onun hükümdarliginin açik alâmeti size o tâbutun gelmesi olacaktir ki, içinde Rabb 'inizden bir sekînet ve Mûsâ Hanedani "yle Hârûn ailesinin metrûkâtmdan bir bakiyye vardir. Melekler onu yüklenip getirecektir. Elbette bunda size kat t bir alâmet ve ibret vardir, eger îmân etmis kimselerseniz. Vaktaki Tâlût ordusuyla ayrilip çikti, dedi ki: Sübhesiz Allah sizi bir irmakla imtihan edicidir. Iste kim ondan içerse benden degil, kim onu tatmazsa artik o benden. Eliyle bir avuç alanlar baska (o kadara izin var). Derken irmaga va-nnca içlerinden birazi müstesna olmak üzere ondan (bol bol) içtiler. Nihayet o Tâlût ve maiyyetindeki müzminler vaktaki o irmagi geçtiler, (beri yanda kalanlar) dediler ki: Bu gün bizim Câtût'a ve ordusuna karsi takatimiz yoktur. (Âhirette) muhakkak Allah 'a kavusacaklarim bilenler (ve itaatle irmagi geçen ler) ise: Nice az bir cemiyet, daha birçok cemiyete Allah 'in izniyle galebe etmistir. Allah sabr (ve sebat) edenlerle beraberdir, dediler..." (el-Bakara: 247-251). O sirada Isrâîl ogullari, peygamberleri Semuîl'e Amâlika'nin saldirisindan sikâyet ederek Amâlika'nin Câlût'una karsi harb edebilecek bir kahramanin kendilerine melik ta'yîn edilmesini rica ederler. Semuîl Peygamber'e Tâlût vahyo-lunur. Tâlût, merkebini ararken Semuîl'e rast gelir. O da: Ey Tâlût, Isrâîl ogullari'na melik oldun, der. Isrâîl ogullan'na da bu ta'yîni bildirir. Tâlût'un basina seksen bin Isrâîl ogullan mücâhidi toplanir. Fakat Semuîl Peygamber bunlarin dönekligim bildigi için, Tâlût'a, bunlari söyle bir imtihan etmesini söyler: Kim su Ürdün Nehri'nin suyundan içerse o benim dînimden degildir. Her kim ,de içmezse bendendir, der. Hepsi içer, yalniz Dâvûd Peygamber'in de içlerinde bulundugu üçyüzon küsur kisi içmez ki, Bedir mücâhidleri sayisina denktir. Tâlût ile Câlût arasinda Havrân'da harb olur. Dâvûd, Câlût'u öldürür. Bir müddet sonra Semuîl de ölür. Tâlût kirk sene adalet ve basiretle hükümrân olur.

[15]

Bu hadîs Abdest Alma, Namaz ve Cihâd Kitâblari'nda da geçmisti. Peygamber Ka'be'de namaz kilarken, bu kimseler O'nunla eglenmisler, biri de yeni bogazlanmis bir devenin döl yatagini getirip secdede iken Peygamber'in sirti üzerine koymus, kizi Fâtima gelip bunu sirtindan kaldirdiktan ve Peygamber de böylece namazini tamamladiktan sonra birer birer bu kimselerin isimlerini söylemek suretiyle, aleyhlerine beddua etmisti. Iste bu beddua Bedir'de gerçeklesmis ve o kimselerin hepsi Bedir'de öldürülmüslerdir.

[16]

Ebû Cehl, ismi Amr ibn Hisâm ibni'l-Mugîre'dir, künyesi Ebû'l-Hakeni yâhud Ebû'I-Velîd idi de, Peygamber tarafindan Ebû Cehl'e degistirilmis ve: "Bu, ümmetin fir'avnidir" buyurulmustur.

Ebû Cehl, müslümânlarm en azgin düsmani ve bu düsmanca hareketlerin baslica müsebbibi oldugundan bunun öldürülmesi keyfiyeti apayri bir bâb tah-sîs edilerek burada

getirilen hadîslerde iyice belirtilip ortaya konulmustur.

[17]
Buhârî bu Enes hadîsini burada ayri ayri tarîklerden ve bâzi lâfiz farklafiyle arka arkaya birbirini tamamlar sekilde getirmistir.
Ibn Mes'ûd'un: Â! Sen misin Ebû Cehl? demesi, sakalindan tutup çekmesi kavlen ve fiilen intikaam almak gâyesiyledir. Çünkü Ebû Cehl, Mekke'de ibn Mes'ûd'a çok ezâ ve cefâ etmisti. Ebû Cehl'in: Sizin öldürdügünüz, yâhud: Kavminin öldürdügü kisinin fevkinde kimse var midir? sözleri de bu yolda ölüm ne benim için küçüklüktür, ne de senin için bir sereftir, demek istemistir.

[18]
Bu hadîsin bir rivayeti Beste bir Kitâbi'nda da geçmisti.

[19]
Basliga uygunlugu açiktir. Burada zikredilen sahislar su tertîbde birbirlerine "karsi çikmislardir: Hamza, Seybe'ye; Alî, el-Velîd ibn Utbe'ye; Ubeyde de Utbe'ye karsi çikmistir. Bunlarin en yaslisi Utbe ibn Rabîa idi. Hamza ile Alî, hiç beklemeden karsilastiklari düsmanlarini öldürmüslerdir; diger ikisi de birer kiliç darbesiyle birbirlerini yaralamislardir.

[20]
Buhârî bu hadîsleri ayri senedlerle ve bâzi lâfiz farklanyle birbirini açiklar ve te'yîd eder bir surette böyle arka arkaya getirmistir.

[21]
Bu hadîs, bu isnâd ve metinle Vekâlet Kitabi, "Bir müslümân bir harbîyi vekîl kildigi zaman bâbi"nda, buradakinden daha bütün ve daha uzun olarak geçmisti. Buradaki parantez içinde verilen kisimlar, o rivayetten alinmistir.

[22]
Basliga uygunlugu, kiliçta Bedir günü kinlan bir kirik bulunmasidir. Çünkü bunda, Zubeyr'in Bedir vak'asinda hazir bulunusunu ve böylece Zubeyr'in Bedir sahâbîleri sayisina girdigini apaçik söyleme vardir (Kastallânî).

[23]
Basliga uygunlugu "Bedir gününde vurulan (üçüncü) darbe izi" sözünden alinir. Çünkü bu söz, Zubeyr'in Bedir'de hazir bulunduguna delâlet eder.

[24]
Katâde'nin bu içtihadi, Ibn Umer'in mezhebidir. Ona göre buradaki isitmek hakikat ma'nâsina hamledilir. Âise ise, 29 rakamli hadîste bunu ilimle te'vîl etmistir. Âise, "Sözlerimi sizden daha iyi isitirler" sözünü, "Sözlerimin hakk oldugunu simdi pek iyi anlarlar" diye tefsir etmistir.
Peygamber'in bu veciz hitabesi essiz bir ilâhî intikaam idi. Bundan sonra Peygamber muzaffer olarak Medine'ye yollandi. Içlerinde birçok Kureys ileri gelenleriyle Peygamber'in amcasi Abbâs'in da bulundugu esirleri ve ganîmet mallarini da beraber getirdiler. Safra mevkiinde ganîmet mallari taksîm edildi. Nadr îbn Haris öldürüldü. Irk mevkiinde de Ukbe ibn Ebî Muayt'in boynu vuruldu. Esîrler Medine'de taksîm edilip sâhiblerine esirlere iyi bakmalari tenbîh edildi. Zafer müjdecisi olarak Medine'ye Zeyd ibn Harise, Avâlî denilen Medine köylerine de Abdullah ibn Ravâha gönderilmisti. Bu zafer haberi ile Medine ve civan halki çok sevindiler. Yahûdîler'le münafiklar da sindi.

[25]
Hadîsin basliga uygunlugu, Ibn Abbâs'in, ibrahim: 28-29 âyetlerinde zikredilen kimselerin Kureys kâfirleri oldugunu, bir tefsir olarak söylemesidir. Amr ibn Dinar'in ifâdesi de bunun benzeridir.

[26]
Aise yâhud onun sözünü açiklayici olarak Urve, bu son sözüyle âyetteki mutlak nefyin, onlarin cehennemde Istikrar bulmalari haliyle kayitli olduguna isaret etmistir. Bu hadîsin degisik ve uzunca bir rivayeti Cenazeler Kitâbi'nda da geçmisti.

[27]
Bundan önceki 23 rakamli hasiyede de belirttigimiz gibi Âise, Peygamber'In "Sübhesiz simdi onlar benim kendilerine söylemekte oldugum seyi isitmektedirler" sözünü, sözlerimin hakk oldugunu simdi pek iyi bilmektedirler diye tefsir etmistir. Fakat bilmek kaabiliyetini kabul etmek, isitmek hassasiyetini kabule mâni' olmadigi mütâlaasiyle, Beyhakî ve benzeri bâzi âlimler, bu mes'elede îbn Umer'in içtihadini tercih etmislerdir.

[28]
Firdevs, cennet derecelerinin en fazîletlisidir.
Bu hadîs Cihâd Kitâbi'nda daha uzun bir metinle geçmisti. Peygamber oradaki hadîste Hârise'nin anasina: "Cennette birçok dereceler vardir, oglun muhakkak bunlardan Firdevsi A '/«(denilen en yüksek derecece eristi" buyurmustu.

[29]
Basliga Uygunlugu "Hâtib Bedir ehlinden degil mi?" sözlerindedir. Bu hadîsin biraz farkli bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Câsûs bâbi"nda geçmis idi. Ileride Mekke Fethi bâbi'nda daha genis bir metinle tekrar gelecektir.
bize: "Düsmanlariniz size yaklastiklari (size atis imkâni verdikleri) zaman, onlara ok atisi yapiniz. (Atis menzilinden uzak bulunduklarinda atis yapmayip) oklarinizin kendi yaninizda kalmasini isteyiniz" buyurdu.

[30]
Bu iki hadîsin basliga uygunluklari açiktir. Bunlar Rasûlullah'in bu emrini rivayet eden Ebû Useyd(R)'in Bedir'de hazir bulundugunun delilleridirler.

[31]
Bu, daha uzun bir metinle Cihâd Kitâbi'nda geçmisti.

[32]
Rasûlullah'in bu sözü, Uhud harbi öncesi gördügü ru'yâsi ile ilgilidir. Ru'yâ bâzi tehlikeler ve zararlar remz ediyordu. Bundan dolayi Rasûlullah Medine'de savunmada kalmayi düsünüyordu. Gençlerin israri üzerine Uhud'a çikilma karari alinmis ve ru'yâsmin isaret ettigi isler meydana gelmisti. Bunlardan sonra Allah'in getirdigi hayir, mü'minlerin kalblerinin sebat etmesidir. Çünkü müsrikler onlara karsi toplanip gelmis ve onlari korkutmus olduklari hâlde, bunca tehdîd mü'minlerin îmânlarini artirmisti da, onlar: "Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir, demislerdir" (Âlu Imrân: 173) (Kastallânî).

[33]
Bu iki gencin babalari el-Hâris ibn Rifâa'dir. Bu hadîsin daha uzun bir rivayeti Cihâd Kitâbi'nda geçmisti.

[34]
Bunlardan bâzilari Mersed el-Ganevî, Hâlid ibnu'l-Bukeyr el-Leysî, baskanlari Âsim ibn Sabit, Hubeyb ibn AdIyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve Abdullah ibn Tarik'tir. Bu seriyyeye Recî' Seriyyesi ismi verilir. Recî', Huzeyl kabilesi yurdunda bir suyun adidir. Bu sehâdet vakiasi burada vukû'a geldiginden bu adla anilmistir. Hâdise söyledir: Adal ve Karre kabilelerinden bâzi kimseler Peygam-ber'e gelip kendilerine dîn ve Kur'ân ögretmek için bâzi ögretmenler göndermesini rica etmislerdi. Peygamber onlara suffa ehlinden isimleri geçen ögretmen sahâbîleri göndermisti. Recî' mevkiine geldiklerinde bu kabile halki bunlari gaddarca sehîd etmisler. Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürüp, orada öldürmüslerdir.

[35]
ibn Ishâk bu kasîdenin bas tarafinin sunlar oldugunu zikretti:
Lekad cemaa '1-ahzâbu havli ve elebbu
Kabâilehum ve's-tecmeû külle mecma'in
Ve kad karrabû ebnâehum ve nisâebum
Ve kurribtu min ciz'm tavîiin mumennam
Ve kulluhum yubdi'l-adâvete câhiden
Aleyye Hennî ff vesâkm bi-mudayyiin
Ile Ilâhi eskû gurbeti ba'de kerbetî

Ve ma cemaa '1-ahzâbu lî inde masra T
Fe za 'l-Arsi sabberanî alâ mâ esâbenî
Fe kad vadaû lahmî ve kad dalle matmat
Ve zâlike fî zâti'I-ilâhi ve in yese'
Yubârik alâ evsâli selvîn mnmezza 'i
Ve kad aradû bil-küfri ve'hmevtu dûnehu
Ve kad zerefet aynâye min gayri mudmim
Ve mâ bî hazâm 'î-mevti innî le-meyyitun
VelâkIn hazân hana narin teleffe 'u
Fe lestu bi-mubdin lil-aduvvî tahassuan
Veiâ cezean innî ile'llâhi mercif
Fe lestu ubâlî hîne uktelu müslimen... (Kastallânîl

[36] Bu hakîkaten bir sünnet olmustur. Çünkü Hubeyb bu ölümünden önce iki rek'at namaz kilma isini Peygamber'in hayâtinda yapmis, Peygamber de bunu güzel görüp takrir etmistir (Kastallânî).

[37] Bu hadîsin bir rivayeti CIhâd Kitabi, "Kisi esîr alinmak ister mi bâbi"nda geçmisti. Ileride Tevhîd Kitâbi'nda da bir rivayeti gelecektir.
Burada zikredilmesine sebeb "Âsim Bedir'de onlarin büyüklerinden birini öldürmüstü" sözüdür.
Hafiz ed-Dimyâtî, bu Hubeyb'in Bedir'de hazir bulunmadigini, Bedir'de hazir bulunup el-Hâris'i öldürenin ancak Hubeyb ibn Yesâf oldugunu söylemistir, tbn Abdilberr, el-Isttâb'd& ve Îbnu'1-Esîr de Usdu'l-Gâbe'de Hubeyb ibn Adiyy'in Bedir'de hazir bulundugunu; birincisi Ukbe ibnu'l-Hâris'in Hubeyb ibn AdIyy'i satin aldigini, babasi Hâris'i Hubeyb'in öldürmüs bulundugunu ziyâde etmistir. Ayni zamanda Hubeyb ibn Yesâf'in hâl tercemesinde beyitler zikrederek, onun da Bedir'de hazir bulundugunu ve Umeyye Ibn Halefi öldürdügünü zikretmistir (Kastallânî).

[38] Hadîsin burada zikri "O, Bedrî olmus idi" sözünden dolayidir. Peygamber Saîd ile Talha'yi haber arastirmalari için göndermisti. Onlar bu vazifeden dönmeden Bedir harbi vâki' olmustu. Peygamber onlari Bedir'de hazir bulunanlara katti, paylarini ve ecirlerini verdi. Böylece bu ikisi Bedir'de hazir bulunanlar gibi oldular.
Ibn Umer, yakîni olan Saîd'in ölüme yüz tutmus olmasi özründen dolayi cumuayi terketmistir. Çünkü bu Saîd, Umer'in amca oglu ve kizkardesinin kocasi idi.

[39] Kocasi ölen kadinlar gebe olmadiklari takdirde dört ay on gün beklerler. Bu müddetten sonra süslenip evlenme arzusunu izhâr eder ve evlenirler. Bundan önce böyle bir hareket yapmalari haramdir. Bu hüküm, Kur'ân-i Kerîm'de söyle ifâde edilmistir:
* 'Içinizden ölenlerin (geride) biraktiklari zevceleri kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. Iste bu müddeti bitirdikleri zaman artik onlarin, kendileri hakkinda mesru' veçhile yaptiklari seyden dolayi size günâh yoktur, Allah ne islerseniz hakkiyle haberdârdir. (Vefat iddetini bekleyen) kadinlari nikâhla isteyeceginizi çitlatmanizda yâhud böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanizda bir vebal yoktur. Allah bilmistir ki, siz onlari mutlakaa hatirlayacaksiniz. Ancak kendileriyle gizlice va 'dlesmeyin. (Çitlatma sûreEiyle) mesru' bir söz söylemeniz ise baska... " (d-Bakara: 234-235).
Bu hadîsin burada zikredilmesi, râvînin "O, Bedir'de hazir bulunanlardan idi" sözünden dolayidir.

[40] el-Buhârî'nin maksadi, Bedir'de hazir bulunanlari beyân etmektir, yoksa o râvînin bu hadîsi ötekine haber vermesini beyân etmek degildir. Müellif merhum bu mutâbaa hadîsinden kendi ihtiyâci olan kadariyîe yetinmistir ki, o kisim da "Babasi Iyâs Bedir'de hazir bulunmus idi" sözüdür (Kastallânî).

[41] Hadîslerin basliga delîllikleri açiktir. Buhârî bu Rifâa hadîslerini burada ayri ayri üç tarîkten getirmistir.

[42] Râfi' ibn Mâlik'in Peygamber'den, Bedir ehlinin digerlerine üstün olduklarini açikça söyledigini isitmedigi, fakat söyledigi sözleri kendi ictihâdiyle söyledigi meydana çikiyor (Kastallânî).

[43] Ibn Ishâk'ta: Peygamber (S) bir uyuklamadan sonra uyandi da: "Yâ Ebâ Bekr, müjde! Sana Allah'in yardimi gelmistir. Iste Cibril, atinin gemini tutmus onu sevkediyor..." seklindedir.
Meleklerin Bedir'de ve diger muharebelerde hazir bulunduklari, Kur'ân âyetlerinde de gelmistir:
"Hani siz Rabb 'inizden imdâd istiyordunuz da O da; Muhakkak ki, ben size meleklerden birbiri ardinca bin ile imdâd edecegim, diyerek duanizi kabul buyurmustu..." (el-Enfâl: 9)
"Hani Rabb'in meleklere: Sübhesiz ki, ben sizinle beraberim. Haydi îmân edenlere sebat itham edin, diye vahyediyordu. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacagim, (Ey mü'minler) hemen vurun boyunlarinin üstüne, vurun onlarin her-bir parmagina (diyordu)" (el-Enfâl: 12).
"And olsun ki, siz zaîf ve dûn iken Allah size Bedir'de kesim bir zafer verdi. Allah'tan sakinin, tâ ki sükretmis olasiniz. O vakit sen müzminlere: tndiri-len üç bin melekle Rabb'inizin Imdâd etmesi yetismez mi size? diyordun. Evet siz sabreder, sakinirsaniz, düsmanlar da ansizin üstünüze gelecek olurlarsa, Rabb'iniz size nisanli nisanli besbin melekle imdâd edecektir" (Âlu Imrân: 123-125).

[44] Bu unvansiz bâb, kendinden önceki babin fasli gibidir. Çünkü bu bâb, Bedir'de hazir bulunan kimselerin beyâniyle ilgilidir.

[45] O yasak, Peygamber'in sonradan: "Artik kurbân etlerini yigin, biriktirip azik da edinin " emriyle kaldirilmistir. Buna âid bilgiler ileride Kurbanliklar KItâbi'n-da gelecektir.
Bu hadîsi burada getirmekten maksad ise Katâde'nin o kardesini Bedir'de bulunmus olmakla vasiflamasidir

[46] Hadîsin burada zikri, Bedir günündeki bir harb sahnesini ve sonucunu bildirmesinden dolayidir.

[47] Hadîs, "Ubâde Ibnu's-Sâmit Bedir'de hazir bulunmustu" sözünden dolayi burada kisaca zikredildi. Ayni isnâdla îmân Kitâbi'nda, Akabe'de yapilan bey ati anlatan "Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti... bâbi"nda buradakinden daha butun olarak geçmisti

[48] Hadîsin burada zikredilmesi, "Huzeyfe, Rasûlullah ile beraber Bedir'de hazir bulunan kimselerden idi" sözünden dolayidir. Buhârî bu hadîsi seyhi Ebû'l-Yemân tarîkinden olmak üzere Nikâh Kitâbi'nda bütünüyle getirmistir. Oradaki rivayette devami söyledir:
Sehle, Peygamber'e geldi de: Yâ Rasûlallah! Biz Sâlim'i ogul edinmistik. Hâlbuki Allah evlâdlik hakkinda bildigin âyeti indirdi, (simdi ne buyurursunuz)? diye sordu.
Buhârî'nin seyhi Ebû'I-Yemân bu hadîsi Buhârî'ye'bu suretle zikretti.

[49] Hadîs, bu dügün töreninde sarkici kizlarin Bedir harbinde sehîd olanlar için ya kilan medih ezgilerini çalip tegannî edislerini ihtiva etmesi yönünden burada zik-redilmistir.
Hadîsin râvîsi Rubeyyi'm babasi Muavviz ile onun kardesi Muâz da Bedir'de sehîd olmuslardi. Afra kadinin ogullari olan bu iki kardes Ebû Cehl'i kihçlanyle yere serdikten

sonra, bunlar da Ebû Cehl'in oglu Ikrime tarafindan sehîd edilmislerdi.
Gaybe ve istikbâle âid seyleri bilmek yalniz Allah'a mahsûs oldugu için, Rasûlullah'bunun kendisine nisbet edilmesini men' etmis, öteki ezgilere devam etmelerini buyurmustur.
[50]
Basliga uygunlugu "Ebû Talha Bedir'de Rasülullah'in beraberinde hazir bulunmustur" sözlerindedir.
Köpek edinmenin hangi meslek sahihlerine caiz oldugu Ekincilik Kitâbi'nda, resim ve heykel hakkindaki bilgiler de; Alisverisler Kitâbi'nda geçmisti.
[51]
Buhârî bu hadîsi Humus Kitabi' nda da getirmisti. Burada hadîsi iki tarîkten ve bazi lafiz farklari Ile getirdi. Buradaki basliga uygunlugu "Bedir günündeki ganimetten benim nasîbim olarak..." sözlerinden alinmistir.
[52]
O sarkici kadinin irticalen söyledigi bu kasidenin devami söyledir:
Elâ yâ Hamzu li's-surufi'n-nivâi
Ve hunne muakkalâîun bi'lfinâi
Da'i's-sikkîne Fi'1-lubbâli minhâ
Ve durric hunne Hamzatu bi'd-diirtâi
Ve accil min etâbîhâ li-serbin
Kadîran min tabîhm ev sevâin
(= Ey Hamza, semiz develere bak! Evin önündeki sahada ayaklan simsiki baglanmistir. Haydi Hamza, bunlarin boyunlarina biçagi daya, boyunlarini kana boya! Ve bunlarin en nefîs parçalarindan sarâb için çömlekte pismis et yâhud kebâb yapmaya acele et!)
[53]
Humus Kitâbi'ndaki rivayetin sonunda: "Bu vakia sarâbin haram kilinmasindan önce vuku' bulmustu" ziyâdesi vardir.
[54]
Buhârî bu hadîsi burada Alî'nin: "Çünkü o Bedir'de hazir bulundu" sözünden dolayi zikretmistir.
Râvî Muhammed ibn Abbâd, Ebû Abdillah el-Mekkî'dir, Bagdâd'a inmistir, meshur bir sikaadir. 284 yilinda Bagdâd'da ölmüstür. el-Câmi'u's-Sahîh'te onun bundan baska hadîsi yoktur.
Sehl ibn Huneyf (R), 38 yilinda Kûfe'de vefat etmis, cenaze namazini Alî ibn Ebî Tâlib kildirmistir. Ebû Amr el-Bagavî alti tekbîrle kildirdigim; el-Hâfiz Ebû Zerr de bes tekbîr ile kildirdigini nakletmistir (Aynî).
[55]
Buhârî bu hadîsi "Huneys ibn Huzâfe Bedir'de hazir bulunmus, (yaralanarak) Medine'de vefat etmisti" sözünden dolayi burada getirmistir. Bunu Nikâh'ta da getirecektir.
[56]
Hadîsi burada el-Bedrî sözünden dolayi zikretmistir. Bâzilari Ebû Mes'ûd, Bedir harbinde hazir bulunmadi, fakat meskeni orada oldugu için Bedrî nisbetI verildi, demislerdir. Ebû Ubeyd el-Kaasim ibn Sellâm, Ibnu'I-Kelbî ve Müslim, onun Bedir'de hazir bulundugu görüsünü tercih etmislerdir. Buhârî de bu görüse meyletmistir. Kaaide ise müsbitin nâfî'den öne geçirilecegi üzerinde devam edicidir. Bu hadîs îmân Kitabi, "Ameller ancak niyetledir bâbi"nda geçmisti (Aynî).
[57]
Buhârî hadîsi burada "Ebû Mes'ûd Bedir'de hazir bulundu" sözünden dolayi zikretmistir... Bu "Bedir'de hazir bulundu" sözü, onun Bedir'de hazir bulunusunun hakikatini haber vermektir, iste bundan dolayi Buhârî onun Bedir'de hazir bulundugunu kesin kildi. Çünkü bundan evvel geçen hadîste onu evvelâ "el- Bedrî" diye vasiflamakla zikretmisti. Burada ise kesin olarak ihbar, yânî haber verme veçhile zikretmistir.
[58]
Bu hadîs, Namaz Vakitleri Kitâbi'nin evvelinde uzunca bir metinle geçmisti. Orada da açiklandigi gibi, metindeki son fiil "Umirte" ve "Umirtu" sekillerinde olabilir. Birinci okunusa göre ma'nâ "Bununla emrolundun", Ikinciye göre "Bununla emrolundum" demek olur. Bunlarin naibi faili Peygamber olmak ihtimâli oldugu gibi, Cibril de olabilir... (Aynî).
[59]
Buhârî bu hadîsi burada "el-Bedrî" sözünden ötürü zikretmistir. O bunu Kur'-ân'in Fazîletleri Kitâbi'nda da baska bir yoldan getirmistir.
el-Bakara Sûresi'nin bu son iki âyeti, îmân edilmesi zarurî olan en büyük umdeleri ihtiva etmektedir. Bununla beraber yedi tane de duâ cümlesi vardir. Bu iki âyet, okuyucusuna, ins ve cinn serrinden emînlik yâhud Kur'ân'la gece kiyamindan kulluk için yetisir.
[60]
Hadîsi burada "Bedir'de hazir bulunanlardan" sözünden dolayi zikretti; bu se bebden ötürü hadîsin kalan kismini zikretmedi. Hadîsin tamâmi Namaz Kitabi; "Evlerde mescidler edinmek babi" ile Cemâatle nafile namazi kilma bâbi"nda uzunca bir lâfizla geçti.
Mahmûd ibnu'r-Rabî' bes yasinda Iken evlerinde Peygamber'in bir kovadan su püskürmesini hatirlamistir. Doksandokuz yilinda, doksanüç yasinda vefat etmistir (Aynî).
[61]
Bunu ibn Sihâb'in, Itbân hadîsini Mahmûd Ibnu'r-Rabî'den isitmesini te'kîd için zikretmistir.
[62]
Buhârî bu hadîsi, Iki yerinde geçen "Bedir'de hazir bulundu" sözünden dolayi zikretmistir.
[63]
Bunu da yine "O ikisi Bedir'de hazir bulunmuslardir" sözünden dolayi zikretmistir.
Hadîsin sonundaki "Sübhesiz Râfi' kendi aleyhine sözü çogaltmistir" kelâmi, Salim tarafindan Râfi' aleyhine bir inkârdir. Bu sözün ma'nâsi, Râfi' kendiliginden hadîs düzüp Peygamber'e isnâd etti demek degildir. Belki bunun ma'nâsi, Râfi, arazîden çikan mahsûlün bir kismi mukaabilinde kiraya vermekle, para ile kiraya vermek arasini ayirmadi demektir. Bunlardan yalmz birincisi neh-yedilmistir, mutlak olarak nehyedilmemistir,
Bu konu Ekincilik Kitâbfnda geçmisti... (Aynî).
[64]
Buhârî bunu da burada "O, Bedir'de hazir bulundu" sözünden dolayi zikretmistir.
[65]
Bunu da burada "O, Bedir'de hazir bulunmustu" sözünden dolayi zikretmistir.
Bu hadîs Cizye Kitâbi'nda 3. hadîs olarak çok az bir farkla geçmisti
[66]
Buhârî bu hadîsi burada "Ebû Lubâbe el-Bedrî" sözünden dolayi zikretmistir. Bu hadîs, daha uzun bir metinle Bed'u'1-Halk Kitâbi'nda da geçmisti
[67]
Bunu da burada "Ensâr'dan birtakim adamlar" sözünden dolayi zikretmistir. Çünkü onlar Bedir'de hazir bulunmus kimselerdi. Buhârî bu hadîsi Itk ve Ci-hâd Kitâblan'nda da getirmistir
[68]
Buhârî bu hadisi burada "O, Bedir'de hazir bulunanlardan idi" sözünden dolayi zikretmistir. Hadîsi burada iki tarîkten getirmistir.
[69]
Buhârî, bu hadîs bu gazvenin evvellerinde geçmis olmakla beraber burada 'Ebû Cehl'i Afra kadinin iki oglu vurmustu" sözünden dolayi zikretti. Çünkü bu söz kesin olarak o iki ogulun Bedir'de hazir bulunduklarina delâlet etmektedir. O iki ogul, Ensârh Muâz ve Muavviz'dir (Aynî).

[70] Bu, Menâkib'da geçen hadîsin bir parçasidir. Bundan burada Buhârî'nin maksadi "Bedir'de hazir bulundular" sözüdür

[71] Hadîsin burada zikrinin sebebi açiktir. O da bu iki kisinin Bedir harbinde hazir bulunduklarinin belirtilmesidir

[72] Rasûlullah'in Mut'im'e kanli düsmanlarin bile bagislatacak derecede kiymet vermesi, kendi üzerinde büyük minnet hakki bulunmasindandir. Söyle ki: Peygamber TâIf'ten kederli dönüsünde Mut'im O'nu himayesine almisti; Kureys'-in Hâsimîler'Ie ilgiyi kesme ahdinin yazisini yirtip atmisti. Mut'im Bedir harbinden önce Mekke'de doksan küsur yasinda öldü. Burada zikrinin sebebi "Bedir esirlerini kurtarmak için gelse idi" sözüdür.

[73] Bu üçüncü fitnenin: Irak'ta Ezârika fitnesi; Haccâc'in (74'te) Abdullah ibn Zu-beyr'i öldürüp Ka'be'yi tahrîb etmesi fitnesi; Mervân ibn Muhammed'in halî-feligi zamaninda 130 senesinde Medîne'de Ebû Hamza el-Hâricî fitnesi oldugu söylenmistir... (Kastallânî).

[74] Bu hadîsin tamâmi, uzun bir metin hâlinde Sehâdetler Kitabi, "Kadinlarin birbirlerinin adaletini belirtmeleri bâbr'nda geçmisti. Burada bir kisminin zikredilmesi, Âise'nin Mistah'in anasina, Mistah'in Bedir ehlinden olduguna sehâdet etmesinden dolayidir (Aynî).

[75] Bunun burada zikredilmesi Mûsâ ibn Ukbe'nin Ibn Sihâb'dan Bedir gazvesi Islerinden olarak naklettigi seyleri beyân içindir.

[76] Ebû Abdillah, el-Buhârî'nin kendisidir. Bana göre "Bedir'de hazir bulunanlarin toplami" sözü, onun söyledigi söz olur. Bu "Kaale Ebû Abdillah" kismi, birçok Buhârî nüshalarinda yoktur. Yok olmasina göre de "Bedir'de hazir bulunanlarin toplami" sözü, Mûsâ ibn Ukbe'nin, Ibn Sihâb'dan söyledigi söz olur. el-Kirmânî de buna kaail oldu (Aynî).

[77] Yânî Kureys'ten hissen ve hükmen hazir bulunanlar yâhud hizmetçilerinin ve tâbi'lerinin eklenmesiyle yüz kisidir. Ibnu SeyyidI'n-Nâs, bunlarin isimlerini siraladi da doksandörde ulastirdi (Kastallânî).

[78] Bundan maksad bilhassa bu kitâbda Bedir ehlinden olduklari zikredilen kimselerin isimlerini vermektir. Bu, daha evvel tafsîlli olarak geçenleri bir fezleke (yânî özet) ve bir toplamadir. Yoksa mutlak olarak burada zikredilenlerin hepsini vermek degildir (Kastallânî).

[79] Bu harf sirasina göre siralama sartindan Peygamber ile Dört Halîfe müstesna tutulmustur. Bunlar sereflerinden dolayi öne geçirildiler.

[80] Buradan i'tibâren Bedir ehlinden olanlarin isimlerini hicâ harfleri tertibiyle vermeye basladi. Elif harfinden Iyâs ibnu Bukeyr'i zikretti

[81] Bu sekilde ismi verilip de sayisi yazilmayanlar, daha önce isimleri ve sayilari verilmis olanlardir. Bir nüshada burada Ebû Bekr'in ismi evvelce geçtigi için yazilmamistir.

[82] Burada sayilan kimselerin tam isimleri ve bunlara âid tamamlayici bilgiler serhlerde ve terâcüm kitâblannda verilmistir.

el-Hâfiz Ebû'1-Feth el-Ya'murî Muhacir'lerüen doksandört kisiyi siralamistir. Hazrec'den yiizdoksanbes, Evs kabilesinden yetmisdört isim siralamistir. Bunlarin toplami 363 -üçyüzaltmisüç- olmustur. Dedi ki: Bu sayi Bedir ehlinin sayisindan çoktur. Ancak bunlarin bâzisi hakkinda hilaf gelmistir.

el-Kevâkib'dt de söyle dedi: Bunlari zikretmenin fâidesi, öne geçmenin fa-zîletini ve baskalari üzerine tercîhi bilmek ve ta'yîn üzere bunlara Ridvan Ile duâ etmektir -Allah onlarin hepsinden razi olsun- (Kastallânî).

[83] Medine'de Yahûdîler üç kisim idi: Nadîr ogullan, Kurayza ogullan, Kaynukaa ogullan. Bunlar kismen Medine'nin içinde, kismen hâricinde ikaamet ederlerdi. Medine'nin san'at, ticâret, ekim ve dikim islerini ellerine almislardi. Bu se-beble hepsi de servet sahibi idi. Medine'nin Iktisadî hâkimiyeti bunlarirf elinde idi. Peygamber Medine'ye hicret ettiginde, bunlarin dînî hürriyetlerini kabul, mal ve can emniyetlerini korumayi taahhüd etmis, bunlarla muahede yapmis idi. Bu muahedelerin bir maddesinde mal ve can emniyeti mukaabilinde ve gerektiginde maddî yardimda bulunmak zikrolunmustu.

Amir ogullan'nin Isledigi Maûne Kuyusu faciasindan sag kurtulup Medine'ye gelmekte olan Amr ibn Umeyye ed-Damrî, Âmir ogullari'ndan iki kisiye rastgelip, bunlar uyurken -sehîd olan arkadaslarinin intikaamini almak gayretiyle-ikisini de öldürmüstü. Medîne'ye geldiginde bunu Peygamber'e haber verdi. Peygamber: "Hatâ etmissin! Onlar benden ahd ve emân almislardi" buyurdu. Iste bunlarin diyetleri verilecekti. Anlasma geregince Nadîr ogullari'ndan yardim isteniyordu.

Rasûlullah'in beraberinde Ebû Bekr, Umer, Alî, Zubeyr, Talha, Sa'd Ibn Muâz, Sa'd ibnu Ubâde, Useyd ibn Hudayr da vardi. Nadîr ogullari, evvelâ yardim ederiz dediler. Sonra birer birer Peygamber'in yanindan ayrildilar. Bir evin duvari dibinde oturmakta olan Peygamber'in üzerine yukaridan bir tas birak mak suretiyle sûikasd tertîb ettiler. Cibril bunu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber, Nadîr ogullan'na on gün içinde Medine'yi terketmelerini emretti. Onlar evvelâ bunu kabul eder göründüler. Sonra münafiklarin ve Kurayza ogullan'nin yardim va'dlerinden cesaretlenip Medine'den çikmamaya yeltendiler. Bunun üzerine Peygamber onlara harb i'lâniyle kalelerini muhasara etti. Onbes veya yirmibes günlük muhasaradan sonra bunaldilar. Ve neticede develerinin tasiyabilecegi esyâlariyle Medîne'den çikip gitmelerine müsâade edildi.

[84] Yahudiler muahede hükümlerine hürmet etmediler. Medîne'de yayilan Islâmiyet'in nüfuzunun kendi nüfuzlarini giderecegini anlayarak, Kureys tarafini tutmuslardi. Basta en cengâver olan Kaynukaa ogullan olmak üzere, bunlarin birer birer cezalari verilmistir.

[85] Çünkü Hasr Sûresi, Nadîr ogullan hakkinda inmis ve Allah bu sûrede onlara Isabet ettirdigi intikaami zikretmistir. Buradaki mutâbaati müellif Tefsîr'de senediyle getirmistir.

[86] Bu hadîs baska bir senedle Beste bir Kitâbi'nda, "Peygamber, Kurayza ve en-Nadîr'i nasil bölüstürdü bâbi"nda geçmisti. Kurayza ogullan gazvesinde daha bütün olarak gelecektir

[87] Âyet, muhasaranin sekli ve düsmanin siper edinebilmesi ihtimâli olan hurma agaçlarinin kesilmesi suretiyle sikistinldigini bildirmistir. Bu vak'aya ve bu âyete da-yanarak, harb îcâbi her nevi' yas agaçlann yakilip kesilmesinin mübâh oldugunu Nevevî, Müslim Serhi'nde, Dört Imâm ile beraber âlimlerin cumhurundan rivayet etmistir. Öteden beri sürüp gelen milletlerararasi örf ve âdet de böyledir, ve zamanimizda insafsiz sekilleri tatbîk olunmaktadir

[88] Bu siir müslümânlar lehine degil, müslümân aleyhine duadir. Çünkü Ebû Suf-yân ibnu'l-Hâris, o zaman bir kâfir idi.

Bu heybetli muhasaranin devami üzerine Nadîr ogullari bunalip emân diledi. Taberî'nIn beyânina göre, develerine yükleyip götürebildikleri kadar mal alip götürmek üzere gitmelerine müsâade edildi. Ibn Sa'd, aftiyöz deve yükü esya ile sürgün edildiklerini bildirir. Hüzün ve teessür göstermemek için defler çalarak, tegannî ederek Medine'nin içinden geçip gitmislerdir. Bunlardan bir kismi Sam'a, bir kismi Filistin'de Erîha'ya gitmislerdir. Elli zirh, elli migfer, üçyüz-kirk kiliç birakmislardir.

[89]

Fey', Allah'in dîn düsmanlarindan -galebe ile degil, fakat sürgün, yâhud cizye üzerine sulh olmak suretiyle- Rasûlü'ne tahsîs buyurdugu maldir ve ganimetten daha husûsî bir istilahtir. Çünkü ganimet malinda da "Hums = Beste bir"i fey'dir.

[90] Buradaki her iki hadîsin tâbi'î râvîsi Ibn Sihâb ez-Zuhrî'dir. ez-Zuhrî, Umer vakiasini Mâlik ibn Evs'den, Âise hadîsini de Urve ibn Zubeyr'den rivayet ediyor. Kurîubî'nin beyânina göre, en sonra bu arazî Abbâsîler'in idaresine geçmistir.
Islâm târihine âid bu kiymetli bilgileri Buhârî Beste bir Kitâbi'ndaki Fedek kissasinda da rivayet etmistir.

[91] Bu hadîs dahî Humus Kitâbi'nda ve daha birkaç yerde geçmisti. Basliga uygunlugu, bunun, bundan önceki hadîse uygunlugu yönündendir. Birseye uygun olana uygun olan, o seye de uygun olur (Aynî).

[92] Ka'b ibnu'l-Esref, Medine Yahudileri'nin en azgin bir sâiri idi, Rasûlullah ile müslümânlari hicvedip kötüler ve müslümânlar aleyhine Mekke müsriklerine yardim ederdi. Bedir gazvesinde müsriklerin tam ma'nâsiyle hezimete ugramalari Ka'b'a pek agir gelmisti. Bedir'de öldürülen müsrikler için devamli aglar ve onlar hakkinda siirler, mersiyeler düzer, insâd ederdi. Hassan ibn Sabit de Ka'-b'in bu siirlerine cevâb verir idi {Aynî'den özetle).

[93] Hadîsin burasinda Ibnu Abdilberr'in rivayetinde su tafsilât vardir: Muhammed ibn Mesleme, Rasûlullah'a verdigi bu va'd üzerine birkaç gün bu isle mesgul oldu. Ebû Naile -ki Ka'b ibnu'l-Esref'in süt kardesidir. Abbâd ibn Bisr, Haris ibn Evs, Ebû Abs ibn Cebr ile görüstü. Ve Rasûlullah'a verdigi va'di bunlara açti. Bunlar da muvafakat edip: Hepimiz birlik olup öldürürüz, dediler. Sonra yine hepsi birlikte RasûluIlah'in huzuruna geldiler. Bulusma sirasinda: Yâ Rasûlallah, hakkinizda Ka'b'i sevindirecek bâzi sözler söylemek lâzimdir, buna izin veriniz, dediler. Rasûlullah da: "Hatira geleni söyleyebilirsiniz" buyurdu.

[94] Bir vesk, altmis sâ'dir ki, yuvarlak hesâb bir deve yükü zahîredir. Bir sâ\ dört müdd'dür. Vesk, sâ\ müdd vezinlerinin bu günkü tartilarla karsilikli hesâblari Zekât Kitâbi'nda geçti.

[95] Ilk kiliç darbesi üzerine Ka'b haykirmis ve bu feryadi duyan kale içindeki Yahudiler toplanmislar, sonra Rasûlullah'a gelerek Ka'b'm aldatilma ile öldürüldügünden sikâyet etmisler. Rasûlullah, Ka'b'm kendisine ve müslümânlar üzerine düsmanlarini nasil tesvîk ettigini birer birer sayip dökünce, Yahudiler söz söylemeye muktedir olamamislardir. Ibn Cevzî'nin Serefu'l-Mustafâ adindaki kitabinda bildirdigine göre, Ka'b'i öldüren mücâhidler, onun basim bir yem torbasinin içine koyarak Medine'ye getirmislerdi. Bu suretle Islâm'da ilk naklolunan düsman basi, Ka'b'in basidir, denilmistir. Ka'b'in öldürülmesi, hicretin üçüncü yili ramazâninda vâki' olmustur.

[96] Bunlar, baskanlari Abdullah ibnu Atîk'ten baska üç kisi idiler. Bunlardan birisi Buhârî'nin bundan sonra gelecek hadîste bildirdigine göre, Abdullah ibnu Utbe'dir. Diger ikisi de Mes'ûd ibn Sinan ile Abdullah ibn Uneys'tir. Adi geçen Abdullah ibn Utbe, meshur Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd degildir. Çünkü bu, Muhacirler'dendir, öbürüsü ise Ensâr'dandir.

[97] Bu zengin Yahûdî, Hendek gazasinda Medine etrafindaki kabileleri toplamisti. Urve'den gelen bir rivayete göre Gatafân gibi Arab kabilelerine birçok yardimda bulunarak Rasûlullah'in aleyhine harekete sevketmistir.

[98] iki parantez arasindaki Ifâdeler, hadîsin bundan sonra gelecek olan rivayetinden alinmistir.

[99] Buhârî bu hadîsi ayni sahâbîden ve fakat ayri senedlerle ve bâzi farklarla üç rivayet hâlinde getirmistir. Hadîsler daha kisadan sonra daha uzunu getirilmek suretiyle birbirini tamamlayip açiklayici bir siralayisla verilmistir.

[100] Uhud, Medine'nin kuzeyinde bir fersahtan az bir mesafede bir dagdir. Islâm târihinde büyük bir mevki'i vardir. Uhud harbine Kur'ân-i Kerîm'in Âlu Imrân Sûresi'nde 117. âyetten i'tibâren altmis âyette; diger bir rivayette de 120 âyette isaret edilmistir. Uhud harbi, hicretin üçüncü yilinda sevvalin onbirine tesadüf eden cumartesi gününde vâki' olmustur. Ibn Sa'd'a göre hicretin otuzikinci ayinda sevvalin yedisinde vâki' olmustur. Söyle ki: Kureys müsrikleri Bedir yenilgisinin acisini çikarmak için Ebû Sufyân'in emrinde iyi donatilmis üçbin kisilik bir ordu ile Medine üzerine yürüdüler. Kureys kadinlarinin da istirak ettigi bu ordunun yedîyüzü zirhli idi. îkiyüz süvari vardi. Bu kuvvet, sevvalin yedisinde Uhud Dagi yakinina gelip Ayneyn mevkiine konmustu. Peygamber de harb sû-râsmda Medine'de savunma harbi yapilmasi yâhud Medîne disina çikilmasi hususlarini müzâkere etmis, ekseriyetin tercihi olan Medîne disina çikilmasina karar verilmisti. Peygamber cumua namazindan sonra bin kisilik bir kuvvetle Medine'den çikti. Medîne ile Uhud arasindaki Sevt mevkiinde Abdullah ibn Ubeyy: Ben meydan harbine muhalifim, diyerek üçyüz kisi ile geri döndü. Peygamber yediyüz kisiyle Uhud'a vardi. Vâdî'nin agzindaki Si'b mevkiini ordugâh edindi. Cumua günü piyade askerlerini harb nizâminda ta'biye eyledi. Ve düsman bozulsa bile ta'kîb için yerlerinden ayrilmamalarini buyurdu. Elli kisilik okçu kuvvetini de piyadelerin arkasina yerlestirdi. Bunlarin kumandasini da Abdullah ibn Cubeyr'e verdi. Bunlara da yerlerini hiçbir surette terketmemelerini emretti...

[101] Bu Âlu Imrân: 117. âyeti Uhud harbi hakkindaki âyetlerin birincisidir. Peygamber tarafindan hatirlanmasi emrolunan Medine'den ve aile arasindan çikis, âlimler topluluguna göre Uhud seferine âiddir. Âlimlerin çoguna göre sevvalin onuncu günü cumua namazindan sonra çikilmis, cumartesi günü harbedilmistir.

[102] Bu âyetlerde müslümânlarin Uhud'da sarsildiklarina isaretle teselli edilmekte ve bu sarsintinin ihtiva ettigi gayeler ve maksadlar bildirilmektedir. Uhud günü harb baslayinca, günün ilk yarisinda galebe Islâm ordusunda olmus, düsmana yirmiden fazla telefat verdirilmisti. Sonra Peygamber'in emrine uyulmamasi sebebiyle müslümânlar bozulmustu.
Bedir'de müsriklerin, Uhud'da Islâm ordusunun kaybi yetmiser neferden ibaret oldugundan, her iki tarafin cerihasi arasinda tam bir benzerlik vardir. Âyette buna da isaret edilmistir.

[103] Bu âyetlerde bildirilen afv ve tesellilerle gönüllerdeki irâde çöküntüsü giderek yeni bir azim ve irâde kudreti hâsil olmus ve yeniden bir ikinci müdâfaa harbi baslamistir.

[104] Bu hadîs, Bedir'de meleklerin hazir bulunmasi bâbi'nda senedi ve metni ile ve küçük bir lâfiz farkiyle geçmisti

[105] Bu hadîs de küçük lâfiz farkiyle Cenazeler Kitâbi'nda, "Sehîd üzerine namaz bâbi"nda geçmisti.

[106] Bu, Buhârî'nin Müslim'den yalniz olarak rivayet ettigi hadîslerdendir. Bunda Uhud harbinin bâzi safhalari ve tafsilâtina âid özet bilgiler verilmis oluyor. Bu bilgiler târîh kitâblannda daha genis verilmistir.

[107] Bu hadîs, Cihâd Kitâbi'nda, "Yüce Allah'in "Allah yolunda öldürülenleri sakin ölüler sanma..." (Âlu Imrân: 169) kavlinin fazileti bâbi"nda geçmisti.

[108] Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitâbi'nda geçmisti. Rikaak'ta da gelecektir.

[109] Buhârî'nin böyle bir rivayeti Bedir gazasinda geçmisti. Burada oldugu gibi orada da bu sehidin adi bildirilmemistir. Ancak Müslim'in Bedir'e âid olan rivayetinde onun adi Umeyr ibn Humâm oldugu bildirilmis oldugundan, Uhud'daki yigidin bu Umeyr'den baska birisi olmasi ve iki kisiye âid ayri ayri iki vak'a olmasi gerekir

[110]
Bu hadîsin bir rivayeti de Cenazeler Kitâbi'nda geçmisti.

[111]
Enes ibnu'n-Nadr'm bu kahramanliklari, öbür Islâm mücâhidlerini de gayrete getirerek yapilan siddetli hamlelerle düsman kuvvetleri haylî sarsilmisti. Bunlarin ortaya koyduklari yigitlik menkabeleri el-Ahzâb: 23. âyetinde medhedilmis-tir. Islâm ordusunun Hamza gibi birtakim kuvvetli yigitleri kaybetmesine ragmen varlik göstermesi müsrikleri korkutmustur. BudaÂIu îmrân: 137. âyetinde bildirilmistir. Iste bu ilâhî korkunun te'sîri altinda en kuvvetli düsman, zayif bir kuvvetin karsisinda tutunamayip çekilmis ve bu suretle harb sona ermistir.
Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabi, el-Ahzâb: 23. âyeti ile ilgili babinda geçmisti.

[112]
Hadîsin basliga uygunlugu, içindeki âyette, adaklarini yerine getirenlerin ancak Uhud'da sehîd olup bu adaklarini yerine getirmis olmalari yönündendir. Bu âyetin Enes ibnu'n-Nadr ve digerleri gibi Uhud sehîdleri hakkinda indigi geçen hadîste bildirilmisti. Kur'ân'in Mushaf hâlinde yazilmasini anlatan bu hadîs bâzi küçük farklarla Cihâd Kitabi, el-Ahzâb: 23. âyetle ilgili bâbda iki tarîkten getirilmisti.

[113]
Hadîsin son fikrasi Medine'nin Faziletleri bölümünde de geçmisti.

[114]
Bu iki zümre Hazrec'den Selime ogullan ile Evs'ten Harise ogullaradir. Bunlar . ordunun iki kanadini olusturuyorlardi. Abdullah ibn Ubeyy münafiklar züm-resiyle yari yoldan Medine'ye dönerken, bunlari da dönmeye tesvîk ettiginden, gönüllerinde bir sarsinti olmus ve yine Allah'in inâyetiyle ordudan ayrilmamislardi. Câbir bu âyet, kendileri hakkinda Allah'in velîliligini ,ve senasini Ihtiva ettiginden dolayi hâsil olan netîceden, yânî böyle çirkin bir hâdise üzerine inmis olsa bile yine sevindigini ifâde etmistir.

[115]
Buhârî bu hadîsi, Bey', Karz gibi birçok yerlerde getirmistir. Burada getirmesinden maksad, Câbir'in babasi Abdullah'in Uhud'da sehîd edilenlerden olmasidir.

[116]
Hadîs bundan önceki degisik kitâblarda küçük lâfiz ve sened farkliliklanyle geçti. Burada getirilmesinden maksad, Câbir'in babasi Abdullah'in Uhud'da sehîd edil-digini bildirmektir.

[117]
Rasûhillah nâmina harb eden iki erin Cibril ile Mîkâîl olduklari, Müslim'in Sa-hîh'inde açikça söylenmistir. Bu, "Melekler Bedir'den baska yerde harbe fiilen katilmamislardir" görüsünü reddeder.

[118]
Sa'd ibn Ebî Vakkaas'in bu hadîsi rivayet yollan çok olan meshur hadîslerdendir ve yalniz burada be1; vnMnii -;vâyef Hlr

[119]
Bu hadîsler, bunlarda isimleri anilan sahâbîlerin Uhud harbinde bulunduklarini ve gösterdikleri kahramanliklari bildirmek için getirilmislerdir.

[120]
Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd'da, "Kadinlarin erkeklerin beraberinde muharebe etmeleri bâbi"nda ve bir rivayeti de Ebû Talha'pm menkabeleri bâbi'nda geçmisti.

[121]
Bu hadîsin bir rivayeti de Bed'u'l-Halk'ta "îblîs'in ve askerlerinin sifati bâbi"n-da (rakam: 97) da geçmisti.
Huzeyfe'nin babasi Yemân, beraberindeki yasli arkadasiyle birlikte Uhud harbinde müslümânlarin bozuldugu haberi üzerine Medine'den Uhud'a gelmisler ve harbe girismislerdi. Harbîn basinda Uhud'da bulunamadiklari için o günkü parolayi bilemediklerinden dolayi müslümânlarca düsmandan sanilarak yanlislikla öldürülmüslerdir. Oglu Huzeyfe'nin "Durun, o babamdir" diye bagirin-caya kadar müslümânlar onu öldürmüslerdir... (Huzeyfe ve babasinin hâl tercemeleri, et-Hakaaik, s. 217-218 ile Tecrîd Ter., II, 383'de, 316 rakamli hadîsin hasiyesinde özetlenmistir.)

[122]
Bu kelime Tâhâ: 96. âyette de geçer.

[123]
Uhud günü meydana gelen bozgunluk, Peygamber'in öldürüldügü haberi üzerine umûmî bir panik hâlini almisti. Medîne'ye kadar kaçanlar da olmus ve kadinlarin ta'rîzine (ayiplamalarina) ugramislardi. Çogu Uhud Dagi'na kaçmisti. Umer de bunlarin arasinda bulunuyor ve: "Kim Muhammed Öldürüldü derse onu öldürecegini" söyleyerek, bozgunlugu önlemeye çalisiyordu. Iste buradan itibaren baslikta getirilen ayetler müslümanlarin Uhud'daki o bozgunluguna isaret etmektedir.

[124]
Ibn Umer bu afv hususundaki görüsünü baslikta geçen âyete dayandiriyordu. O âyette bildirilen iki cem'Iyet, yânî iki ordudan maksad, Peygamber'le sahâbî-leri; Ebû Sufyân ile Kureys kuvvetleridir

[125]
el-Hâkim'in el-Müstedrek'dc Urve'den rivayetine göre Rukayye'nin hastaligi sebebiyle Usmân'la beraber Usâme ibn Zeyd'i de Medîne'de birakmistik. Çünkü Rukayye çok agir hasta idi. Hattâ Zeyd ibn Sait Medine'ye Bedir zaferini ilk önce müjdelemek üzere geldiginde Rukayye vefat etmisti.

[126]
Hadîsin basliga uygunlugu apaçiktir. Bu hadîsin bir rivayeti Uhud gazvesi bâ-binin evvellerinde geçmisti.

[127]
Bu âyette haber verilen uyku, hislerin ta'tîlinden ibaret olan bir gaflet degil, gönüllere huzur ve emniyet veren ilâhî bir sekînettir. Ve o sirada pek ziyâde ihtiyâç duyulan bir istirahattir. Âyette husûsî olarak bu ilâhî ni'metin hâlis mü'minlere ihsan edildigine ve münafiklarin cani ve basi derdine düserek uyku yüzü görmediklerine isaret edilmistir

[128]
Ebû Talha'nin bu hadîsi, âyette haber verilen bu ilâhî sekînete mazhar olanlardan birisinin kendisi olduguna apaçik delâlet etmektedir.

[129]
Humeyd'inkini Ahmed, Tirmizî, Nesâî rivayet etmislerdir. Müellif de Tefsîr'de bu âyetin nüzul sebebinde zikretti. Sâbit'inkIni Müslim rivayet etmistir.

[130]
Bunlarin üçü de Mekke'nin fethi günü müslümân olmuslar ve müslümânliktaki hayâtlari pek güzel devam etmistir. Bunlardan Süheyl ibn Amr, Kureys'in güzel söz söyleyen hatîblerinden ve büyüklerinden idi.Hudeybiyemuâhedesini yapma ile vazifelendirilen hey'etin baskani Idi. Gerek bunlar, gerek Kureys ordusunda o gün harbetmekte bulunanlardan çogu ileride islâm camiasi içindeki serefli yerlerini alacaklarindan, bu âyette: Ey Peygamber müsriklere âid ceza hükmü seni ilgilendirmez. O yalniz bana âiddir! diye onlara la'net etmekten sakindirmistir.

[131]
Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Kadinlarin harbde su kirbalarini yüklenip askerlere tasimalari bâbi"nda geçmisti.
Ümmü Kulsüm'ü Peygamber'in kizi Fâtima dogurmustur. Bu sebeble Pey-gamber'in torunu oluyor ve yine bu sebeble hadîste "Peygamber'in kizi" denilmistir.
ibn Sa'd, Tabakaatu'n-Nisâ bahsinde Ümmü Selît'in asil künyesinin Ümmü Kays oldugunu, fakat Ebû Selît ile evlenmesinden Selît dünyâya geldikten sonra "Ümmü Selît" diye.künyelendigini bildirmistir. Bu mücâhide kadin Hayber ve Huneyn gazvelerinde de bulunmustur.

[132]
Buhârî sarihleri bu iki görüs arasinda yarim asirlik bir zaman fasilasi bulundugunu belirtmislerdir. Bu da ayak taniyicilik hususunda müfrit bir zekâya ve tam bir bilgiye delâlet etmistir.

[133]
Ibn îshâk'm rivayetinde hadîsin burasinda su ziyâde vardir: Tâif hey'eti Rasû-lullah'a müslümânhklarini arzetmek üzere yola çiktiklari sirada, bana Tâif topragi da dar

gelmisti. Sam'a, Yemen'e yâhud bunlara benzer bir sehre gitmeyi düsünüyordum. Ben bu düsüncede iken bir kisi bana: Vay, sana yaziklar olsun! Vallahi Rasûlullah, dînine giren hiçbir müslümâni öldürmez! dedi. Bunun üzerine ben de hey'etle beraber yola çiktim (Kastallânî).

[134]
el-Hâkim el-Vâkidî ve tshâk ibn Râhûye, Museylime'ye kiliç vuran kimsenin Abdullah ibn Zeyd ibn Âsim el-Mâzinî oldugunu kesin söylediler. Seyf, Ridde kitabinda ise onun Adiyy ibn Sehl yâhud Ebû Ducâne oldugunu söylemistir (Kastallânî).

[135]
Museylime, peygamberlik da'vâsinda iken bu kadinin Emîrü'l-Mü'minîn demesi Ibnu't-Tîn'e göre Museylime tarafdârlannin ona kâh "Nebî", kâh "Emîru'l-Mü'mInîn" dediklerini ifâde eder. "Mü'minîn" ile, ona îmân edenler kasdolunmustur.

[136]
Peygamber'in disini Utbe ibn Ebî Vakkaas attigi bir tasla kirmis ve alt dudagini yaralamisti. Abdullah ibn Sihâb da alnini varmistir. Abdullah ibn Kamie'nin bir kiliç vurusuyla da elmacigi yaralanmis ve bu vurusla parçalanan migferin iki halkasi elmacigina batmisti. Peygamber, Utbe için "Yilina erismesin" buyurmus ve hakîkaten senesi içinde ölmüstür, ibn Kamie de vahsî bir hayvan tarafindan parçalanmistir.

[137]
Taberânî'nin rivayetinde tbn Abbâs bu yetmis kisiden su isimleri saymistir: Ebû Bekr, Umer, Usmân, Alî, Ammâr ibn Yâsir, Talha, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Abdurrahmân ibn Avf, Ebû Huzeyfe ve Ibn Mes'ûd (R). Ibn Ishâk ve digerlerinde su vardir: Onlar Hamrâu'1-Esed mevkiine ulastiklari zaman -ki burasi Medîne'-ye üç mil uzakta bir yerdir- Allah müsriklerin kalblerine korku atti da Mekke'ye dogru gittiler. Bunun üzerine yukaridaki âyet Indi (Kastallânî).
Ibn Cerîr'in rivayetinde Abdullah ibn Abbâs söyle demistir: Ebû Sufyân Uhud günü bunca zafere erdikten sonra Allah onun kalbine bir korku birakti da, o, bu zaferin sonunu almadan Mekke'ye dönüp gitti. Bunun üzerine Rasûlullah: "(Ey sahâbîlerim!) Muhakkak ki Ebû Sufyân sizin bir kisminizi öldürdü de, Mekke'ye döndü ve Allah onun gönlüne korku saldi" buyurmustur (Aynî).

[138]
Katâde'nin ikinci sözü de birincisi gibi senedlidir. Katâde ikinci sözüyle birincisini kuvvetlendirmek istemistir.

[139]
Hadîsteki "Fî sevbin vahidin" sözünün zahirî ma'nâsi iki sehidin bir kefene konulmasini ifâde ederse de, Mesâbih Serhi'nde Muzhirî, burada "Sevbin vahidin", "Kabrin vahidin", yânî bir kabir ma'nâsina oldugunu bildirmistir

[140]
Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbi'nda, "öldükten sonra ölünün yanina girmek bâbi"nda geçmisti.

[141]
Bu hadîsin bir gelis sebebi vardir ki, onu Ahmed ve en-Nesâî'nin Uhud kissasi hakkinda Ibn Abbâs'tan rivayetleri beyân etmistir: Yapilan harb sûrasinda Peygamber, Medîne'den çikmamalarina isaret etmis, genç sahâbîler de sehîdlik istegi ile Uhud'a çikmayi tercih etmisler. Peygamber silâhlari ve zirhlari giydikten sonra bu tercihlerinden pîsmân olmuslar. Peygamber: "Hiçbir peygambere silâhlarim kusandiktan sonra harb etmedikçe çikarmasi yakismaz" buyurmus ve yukaridaki ru'yânin benzerini haber vermistir... (Kastallânî).

[142]
Bu hadîsin bir rivayeti de Uhud gazvesi'nin evvelinde 89 rakamiyle geçmisti.

[143]
Buhârî bunu Zekât Kitabi, "Hurma mahsûlünü tahmin etme bâbi"nda senediyle getirmisti (Kastallânî).

[144]
es-Suheylî söyle demistir: Bu dag, tek olmasi ve oradaki diger daglardan kesik bulunmasindan dolayi Uhud ismiyle isimlendirildi. Bu kelime "Ahadiyet"ten türemistir. Harflerinin harekeleri refi'dir. Bu da ahad dîninin yüksekligi ve yüceligini bildirir... (Kastallânî).
Peygamber güzel ismi severdi, Ahadiyetten türemis isimden daha güzeli yoktur. Allah isminin ma'nâsma uygunlugunu istedigi için bu daga önceden bu ismi vermistir. Çünkü buranin ahâlîsi olan Ensâr, tevhîde, tevhîd dînine gönderilmis Allah Elçisi'ne yardim ettiler; O da, diri iken de, ölü iken de o dagin yaninda yerlesti... (Kastallânî).

[145]
Bu hadîsin bir rivayeti Uhud gazvesi evvelinde geçmisti.

[146]
Bu basligin sevkedilisi, Racî' gazvesiyle Maûne Kuyusu gazvesinin birtek sey oldugunu düsündürür. Hâlbuki Is böyle degildir. Racî' gazvesi, Âsim ve Hubeyb'in on kisilik seriyyesidir. Bu seriyye Adal ve el-Kaare kabîleleriyle çarpismistir.
Maûne Kuyusu gazvesi ise yetmis Kur'ân hafizinin seriyyesidir. Bu seriyye Ri'l ve Zekvân Ile çarpismistir. Musannif bu seriyyeyi ötekine yakin oldugu için onun beraberinde zikretmistir. Bunun ötekine yakinligina, Peygamber'in o ka-bîleler aleyhine yaptigi duada Lihyân ogullari, Useyye ogullari ve digerlerim ortak kilmasi delâlet eder. el-Vâkidî, Maûne Kuyusu haberi ile Racî' sahâbîleri haberinin Peygamber'e bir gece içinde geldigini zikretmistir (Ibn Hacer).

[147]
Bu seriyyeden bâzilari sunlardir: Mersed el-Ganevî,Hâlid ibmi'l-Bukeyr el-Leysî, baskanlari Âsim ibn Sabit, Hubeyb ibn Adiyy, Zeyd ibnu'd-Desine ve Abdullah ibn Tarik'tir. Bu seriyyeye Racî' Seriyyesi ismi verilir. Racî', Huzeyl kabilesi yurdunda bir suyun adidir. Bu sehâdet vakiasi burada vukû'a geldiginden bu adla anilmistir. Hâdisenin özeti söyledir: Adal ve Kaare kabilelerinden bâzi kimseler Peygamber'e gelip, kendilerine dîn ve Kur'ân ögretecek bâzi ögretmenler göndermesini rica etmislerdi. Peygamber onlara Suffa ehlinden isimleri geçen sahâbîleri göndermisti. Onlar Racî' mevkiine geldiklerinde bu kabile halki bunlari gaddarca sehîd etmisler, Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürüp orada öldürmüslerdir.

[148]
Bu hakîkaten bir sünnet, bir kaanûn olmustur. Çünkü Hubeyb bu ölümünden önce iki rek'at namaz kilma isini Peygamber'in hayâtinda yapmis, Peygamber de bunu güzel görüp takrîr etmistir.

[149]
Bu hadîsin küçük farklarla diger bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Kisi esîr alinmak ister mi bâbi"nda, geçmisti.
I'dâm edilme sirasinda iki rek'at namaz kilma sünnetini baslatan Hubeyb ibn Adiyy (R) Buhârî'deki yerleri Cihâd, rak: 245, Magâzî: 38, 123: Tev-hîd, rak: 33.

[150]
Maûne Kuyusu vak'asi Uhud'dan dört ay sonra, dördüncü hicret yilinin safer ayinda meydana gelmistir. Necd ehlinin istegi üzerine, yânî Mekke'nin dogusunda ve yakininda oturan Benû Suleym ile Benû Âmir kabilelerinin ahd ve mî-sâk vermeleri üzerine Rasûlullah o zaman "Kurrâ" ismi verilen yetmis kadar sahâbîyi muallim olarak Munzir Ibn Âmir el-Hazrecî(R)'nin maiyyetinde Necd'e gönderdi. Bu seriyyeye "Munzir ibn Âmir seriyyesi" adini da verirler. Bu kurrâ, Suffa ehlinden Kur'ân'i ezberleme ve ögretme ile mesgul hakîkaten mübarek, âbid, sâlih gençlerden imisler.

[151]
Bu hadîslerin kunûtla ilgili kisimlarina âid açiklamalar Vitr Kitâbi'nda verilmisti; onlari burada tekrar etmeye ihtiyâç yoktur.

[152]
Bundan hâsil olan sudur: Enes'ten üç rivayet naklolunmustur: Birincisi Abdu-lazîz ibn Suheyb'in Enes'ten rivayeti, ikincisi Saîd'in Katâde'den; onun da Enes' ten rivayeti, üçüncüsü de Katâde'nin Enes'ten rivayetidir ki, bunda Halîfe ibn Hayyât, Yezîd ibn Zuray'dan; o da Saîd ibn Ebî Arûbe'den; o da Katâde'den... diye bir ziyâde getirmistir (Aynî).

[153]
Benû Selûl de Benû Âmir gibi Sa'saa evlâdidir; bu sebeble Âminler ile Selûlîler amcaogullandir. Ancak Selûlîler alçaklik ile taninmis olduklari için onlardan birinin çadirinda bakilmak, Âmir ibn Tufeyl'in pekçok gücüne gitti. Bundan dolayi hakaaret saydigi bu hâle dayanamayip atina bindi, mizragini aldi ve: "Ölüm melegi karsima çiksin da görsün" diye bagirarak atini kostura kostura düsüp ölmüstür.

[154] Müsriklerin baskani Âmir ibn Tufeyl ile ona yardim eden Ri'l, Zekvân ve Usayya kabileleri, oradaki diger sahâbîlerin üzerine ansizin hücum ettiler ve hareketlerine meydan birakmadan dört taraflarindan kusattilar. Sahâbîler bu hâli görünce hemen kiliçlarina sarilip cümleten sehîd oluncaya kadar cenk ettiler. Içlerinden yalniz sakat olan Ka'b ibn Zeyd, öldü sanilarak yerinde birakilmis. Lâkin bu zât ondan sonra yasamis ve Hendek'te bir ok isâbetiyle sehîd olmustur. Amr ibn Umeyye ed-Damrî de düsmanlarin ellerine esîr düsüp sonra da âzâd edilmistir.

[155] Benû Lihyân'in Maûne Kuyusufhâdisesiyle ilgileri yoksa da Racî' sahâbîlerinin felâketi onlarin eliyle olmustur. Bu sebeble bedduaya onlar da girdirilmistir.

[156] Vâkidî'nin rivayetine göre, Peygamber'in bindigi bu devenin adi Kasvâ idi. Be-nû Kuseyr hayvanlanndandi. Peygamber'in vefatindan sonra biraz daha yasamis ve Baki'a saliverilip orada otlamistir.,Sonra Ebû Bekr'in devlet baskanligi zamaninda ölmüstür.

[157] Sevr Dagi, Mekke'nin sag tarafinda ve üç mil uzakliktadir. Magara da bunun tepesindedir. Peygamber ile Ebû Bekr'i mütevazi sinesinde saklayan bu magara bugün de mevcûddiir ve ziyaret edilmektedir.

[158] Bu kardeslik söyledir: Âise'nin annesi Ümmü Rûmân'in ilk kocasi Ebu't-Tufeyl Câhiüyet devrinde Mekke'ye gelip, Islâm'dan önce Ebû Bekr'le yeminli dost olmustu. Ebu't-Tufeyl öldü, karisini geride birakti. Bunun üzerine Ebû Bekr onun karisi Ümmü Rûmân ile evlendi. Ümmü Rûmân Ebû Bekr'e Abdurrahmân ile Âise'yi dogurdu. Ebû Bekr, Ebu't-Tufeyl'den Âmir ibn Fuheyre'yi de satin alip âzâd etmisti (Kastallânî).

[159] Orada sehîd edilenler içinde Âmir ibn Fuheyre de vardi. O zaman kirk yasinda idi. Ilk müslümânlardandi. Peygamber, Erkam'in evine girmeden önce Islâm'a girmis idi. Bu hadîste de ifâde edildigi gibi, bu zât hicret sirasinda Peygamber'le Ebû Bekr'e yoldaslik eden sahâbîdir. Ebû Bekr'in âzâdlisi idi (R).
Bu, Hicret bölümünde uzun bir metinle geçmisti. Burada ise Âmir Ibn Fu-heyre'den dolayi kisaca getirilmistir.

[160] Bu vak'a o kadar unutulmaz bir te'sîr birakmis ki, Zubeyr ibnu'l-Avvâm (R) onbes sene sonra dünyâya gelen ogullarina Urve ve Munzir adini vermistir. Çünkü Maûne Kuyusu sehîdleri arasinda Urve ibnu Esma ibni's-Salt vardi. Kaafilenin baskani da Munzir ibn Amr idi. Zubeyr'in, ogluna Urve ismini vermesinde baska bir münâsebet daha vardir. Sehîd olan Urve'nin babasi Esma ibnu's-Salt oldugu gibi, Ibnu'z-Zubeyr'in anasi da Esma bintu Ebî Bekr es-Siddîk'tir. Esma, hem erkek ismi, hem de kadin ismi olan kelimelerdendir... (Aynî'den özetle Tecrîd Ter., III, 245. hasiyeden).

[161] Bu Vitr babinda ve bu bâbda getirilen Enes hadîslerinden bir digeridir.

[162] Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Allah yolunda öldürülenleri ölüler sanma' {el.-Bakara: 154) kavlinin fazileti bâbi"nda geçmisti.

[163] Klzb, yalan söylemek ma'nâsma geldigi gibi, Hicaz ehli lügatinde hatâ etmek, yanilmak ma'nâsmda da kullanilir. Burada da bu ma'nâyadir.

[164] Bu hâdise üzerine vâki' olan buradaki kunût, Ebû Hureyre'den, Vitr'de gelen hadîsteki kunût degildir. Zîrâ hâdiseler baskadir. Ebû Hureyre'rim bahsettigi kunût, Ramazân'in son yarisinda baslayip bayram günü terkedilmistir. O ku-nûtta Mekke'de Kureys elinde kalmis bâzi müslümânlarin kurtulmalari için duâ edilmis ve Mudar'dan olan o zamanki kâfir kabîleler aleyhine de duâ edilmisti. Enes'in bu takriri ile bu hadîsin sevkindekî müskillik gitmistir.

[165] Hendek, sehir surunun etrafina kazilmis çukur ve istihkâma denir. Bu harbde Medine'yi savunmak için etrafina hendek (handak) yânî derin ve uzun bir çukur kazildigi için bu isimle anilmistir.
el-Ahzâb da el-Hizb'm cem'idir. Hizb, insan camiasina, kisinin re'y ve emrine itaat eden insan topluluguna denir. Bu gazvede Yahûdîler, Mekke müsrikleri ve diger büyük Arab kabileleri müslümânlar aleyhine Ittifak ederek toplanip geldikleri için, buna Ahzâb adi da verilmistir. Bâb basligindaki unvan da bu gazvenin iki ismi oldugunu göstermektedir.
Ibn Sa'd, Hendek gazvesinin ve hendek kazilmasinin sebebini söyle bildirir: Peygamber, Yahûdî Benû'n-Nadîr'i yurtlarindan sürgün ettigi zaman, bunlarin büyükleri Hayber Yahudileri'nin yanina siginmislardi, iste bunlardan yirmi kadar Yahûdî, baslarinda Huyey ibn Ahtab oldugu hâlde Mekke'ye giderek Ku-reys'i tahrik edip, onlari birlikte Peygamber üzerine harekete çagirdilar. Sonra Gatafân, Benû Suleym, Benû Esed, FIzûre, Benû Murre, Esca' kabilelerini de dolasarak, Hayber'in senelik hurma mahsûlünün yansini kendilerine vermek va'-diyle bunlari da ayaklandirdilar. Bunlarla Kureys'ten onbin kisilik bir ordu toplandi ve Ebû Sufyân'in emrinde Medine üzerine yürüdü.
Bu sirada Benû Huzaa'dan bir kisi dört günde Medine'ye yetisip, durumu Peygamber'e bildirdi. Peygamber sahâbîleriyle istisare etti. Savunma harbi yapilmasina ve Selmân el-Fârisî'nin teklifi üzerine hendek kazilmasina karar verildi.
Uhud ile Hendek arasinda Hamrâu'1-Esed, Ebû Mesleme, Abdullah ibn Uneys, Racf, Maûne Kuyusu, Zâtu'r-Rika, Bedri Âhire, Devmetu'l-Cendel se-riyyeleri vak'alari vardir... (Aynî).

[166] Buna göre Uhud ile Hendek arasinda bir yil oluyor, Uhud, üçüncü yilda oldu, Hendek de dördüncü yilda olur.

[167] Bu beyt vezinli degildir. Belki bunun asli hemze ve lâm'm "Muhâcir"e nakliyle "Fagfir lil-Ensâri ve lil-Muhâcireh" seklindedir (Kastallânî).

[168] Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Hendek kazma bâbi"nda geçmisti

[169] Bu Enes hadîsinin baska bir rivayetidir. Bunda o zaman sahâbîlerin ne kadar zor sartlar ve sikintilar içinde, o hendegi kazdiklari açik olarak belirtilmistir.

[170] Bu, Buhârî'nin Müslim'den yalniz olarak rivayet ettigi hadîslerdendir. Sübhe-siz bu Câbir hadîsindeki islerin hepsi Peygamberlik alâmetlerindendir (Ayni).

[171] Bu, Câbir hadîsini rivâyetidir. Bu hadîs saltilims olarak Cihâd'da, "Farsça ve yabana bir dil de konusan kimse babi da geçmisti (Aynî)

[172] Bunun bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Hendek kazma bâbi"nda geçmisti.

[173] Sabâ, dogudan esen rüzgârin ismidir; batidan esen rüzgârin adi da Debûr'dur. Kuzeyden esen rüzgâra Semâl, güney rüzgârina da Cenûb denir.
Peygamber'in böyle buyurmasi, Ahzâb harbine âid olan i*Biz onlarin basina siddetli bir rüzgâri ve sizin görmediginiz birtakim ilâhî ordulari göndermistik" (el-Ah2âb: 9) âyetine isarettir. Kureys, Islâm'i söndürmek ve müslümânlan yok etmek için onbin kadar müttefik askerle Medine'ye saldirdiklarinda, hendek kazilarak savunma harbine hazirlanilmis, bu sirada müslümânlar sarsilmislardi... Iste o sirada bir gece dogu tarafindan çok soguk ve kuvvetli bir rüzgâr esip, müsrik ordugâhini darmadagin etmisti.

[174] Bu, el-Berâ hadîsinin baska bir yoldan diger bir rivayetidir

[175] Bunun bir rivayeti daha önce geçmisti. Orada Ibn Umer ondört yasinda oldugu için Uhud harbine izin verilmemis; Hendek'te onbes yasinda oldugu için izin verilmisti.

[176]

Hadîs râvîlerinin hadîs rivayet ederken hadîs ile hiç ilgisi olmayan bu gibi seyleri zikretmeleri, hadîsin sabîhligini saglamak içindir.

[177]
Bu tertîlî ve entrikah vakia Amr ibn Âs'in, Muâviye adina hakem ta'yîn olun-masiyle baslar. Ebû Mûsâ el-Es'arî de Alî nâmina hakem olmustu. Amr ibn Âs'in Ebû MÛsâ'nm temizliginden faydalanarak Alî'yi halifelikten düsürmesiyle Mu-âviye'yi halîfe i'lân edisi, siyer ve Islâm Târîhi kitâblarinda açikça anlatilir.

[178]
Muâviye'nin Ibn Umer'le babasi Umer'e bu derece saldirmasinin sebebi, Zehe-bî'nin beyânina göre, o gün bütün fikirlerin Abdullah ibn Umer'in seçilmesi üzerinde toplanmis olmasidir. Fakat Ibn Umer kabul etmemistir.

[179]
Bu da Buhârî'nin Müslim'den yalniz olarak rivayet ettigi hadîslerdendir. Buhâ-rî bunu burada ayri ayri iki senedle getirmistir. Biri: Ma'mer ibn Râsid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da Ibn Umer'den; ikincisi de yine Ma -mer'den; o da Ibn Tâvüs'tan; o da îkrime ibn Hâlid'den; o da Ibn Umer'den.
Hadîsin bu bâbda getirilme sebebi ve buraya uygunluk noktasi, ibn Umer'in Muâviye'ye karsi söylemek isteyip de belirttigi gerekçe ile söylemedigi sözleridir (Aynî).

[180]
Buhârî bu hadîsi burada iki sened, iki metin ile ve ikisi de Süleyman ibn Sured1-den olmak üzere sevketmistir. Peygamber'in bunda haber verdigi gibi, Ahzâb harbi müsriklerin son saldirisi olmustur. Bundan sonra müslümânlar Mekke üzerine sefer etmislerdir: Evvelâ umre yapmak için gittiler. Müsriklerin bunu kabul etmeyip dayatmasi üzerine Hudeybiye anlasmasi yapilarak geri dönüldü. Ertesi yil gidilip Ka'be ziyaret edildi. Bir yil sonra da Mekke fetholundu. Uhud ve Ahzâb gazvelerinde müslümânlar üzerine muhârib olarak gelenlerin hepsi müs-lümân oldular. Peygamber'in bu güzel neticeyi vukû'undan evvel haber vermesi de peygamberlik alâmetlerindendir.

[181]
Peygamber'in. hiçbir vakiada namaz geçirdigi yazilmadigina göre, burada namazlari geçirmesi, AfiTâb harbi mesakkatinin derecesini bildirmeye yetisir

[182]
Hendek muhasarasi, Vâkidî'ye göre, ondört gün; Mûsâ ibn Ukbe'ye göre yirmi güne yakin sürmüstü. Bu süre içinde meydan harbi yapilmadi, yalniz karsilikli ok atmakla vakit geçirildi. Çünkü müsrikler tanimadiklari bir hendek savun-masiyle karsilasmislar ve sasirmislardi. Hendek, zamanina göre mühimdi. Geçmek isteyenler okla karsilaniyordu. Bu harbde müslümânlar bes sehîd vermislerdi. Ensâr'in baskani Sa'd ibn Muâz da bu harbde kol damarindan yaralanip, sonra vefat etmistir. Muhasaranin son günlerinde düsman da günlerin geçmesinden usanarak siddetli bir hücumda bulunmus, hattâ bâzi süvariler hendegin zayif bir yerinden geçmisler; bunlar Islâm mücâhidlerince karsilanip def edilmislerdi. Iste o gün Rasûlullah ögle, ikindi... namazlarim vaktinde kilamamisti.

[183]
Bu hadîs ez-Zubeyr'in menkabesinde de geçmisti. Hendek günü sirasinda Ku-rayza Yahudileri verdikleri sözde durmayip müsriklere yardima kalkisinca, Peygamber onlarin durumlanyle ilgili haberleri toplayip tedbîr aliyordu.

[184]
Yânî esyanin hepsi Yüce Allah'in varligina nisbetle yok gibidir. Çünkü hersey yok olur, O ise bakîdir. O, herseyden sonra vardir, O'ndan sonra hiçbirsey yoktur (Kastallânî).

[185]
Peygamber'in bu dualari kabul edildi. Peygamber'in yüzünde sevinç eseri parladi da sahâbîlerine zafer va'dîni müjdeledi. O gece dogu taraftan esen müdhis bir firtina düsman ordusunu alt üst etti, gönüllerine korku düstü, bir panik içinde Mekke yolunu tutup gittiler

[186]
Bu hadîs Cihâd'da da iki bâbda: "Yüksege çikista tekbîr alma" ve "Cihâd'dan dönüste..." bâblarmda geçmisti. Bu ifâdeler Peygamber'in Allah'in ni'metleri-ne karsi devamli sükür ve hamd eder oldugunun delilidir.

[187]
Kurayza ogullari Medîne civarinda oturan ve Nadîr ogullan'ndan sonra gelen Yahûdî birligidir. Peygamber Medine'ye hicret edip geldiginde, diger kabilelerle yaptigi gibi bunlarla da can, mal ve dîn hürriyetlerini korumak hususunda anlasma yapmisti. Uhud yenilgisi üzerine Yahudiler simariklik göstermeye baslayinca Nadîr ogullan sürgün edilmislerdi. Hendek harbinden önce Kurayza ogullan'yle müsriklere yardim etmemeleri hususunda anlasma yapilip yerlerinde birakilmislardi. Fakat bu defa Kurayza Yahudileri bütün müsrikler ve Hicaz kabileleri ve Yahûdîler'in müslümânlar aleyhine harekete geçmelerini firsat bilerek yapilan ahdi bozmuslar ve müslümânlar aleyhine fiilen harbe girismisler; kendilerini koruyan Evs kabilesi müslümânlannm baskani Sa'd ibn Muâz(R)'in nasihatlerini de reddetmislerdi. Iste bütün bu gizli ve açiktan yaptiklari nankörlük ve düsmanliklar Üzerine cezalandirilmalari gerekmisti.
Peygamber üçbin asker, otuzalti süvârî ile besinci hicret yili Zu'1-ka'desinin yirmi ikisinde hareket edip Kurayza Yahûdîleri'ni yirmi küsur gün muhasara etti. Zu'1-hicce'nin sekizinci persembe günü Kurayza'yi teslîm alarak Medine'ye döndü(Aynî).

[188]
Peygamber ve sahâbîleri takim takim Kurayza ogullan yurduna gittikleri sirada meleklerin de kaafile hâlinde Cibril'in kumandasinda hareket ettikleri bu hadîsten anlasilir. Meleklerin yardimi mühim zamanlarda olurdu. Kurayza seferi de mâhiyeti I'tibâriyle mühimdi. Çünkü bununla Islâm'in yükselmesi engellerinden biri daha yok edilecekti. Hadîsteki Ganm ogullan, Hazrec kabilesinin bir sûbesidir. Bunlar Ganm ibn Mâlik ibni'n-Neccâr ogullan'dir.
Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'l-Halk'ta "Meleklerin zikri babi' 'nda da geçmisti

[189]
Sahâbîler arasindaki bu görüs ayriligi Peygamber zamanindaki amelî ve fer'î mes'eleler hakkindaki ihtilâflardan birisidir. Saadet asrinda ne i'tikaadî, ne de muhkem nassm zahirine ve ümmetin icmâ'ina dayanan dînî farizalar ve ser i asillarda hiçbir ihtilâf kaydedilmemistir. Yalniz bu ana mes'eleîerin tafsillerinde ve uygulama sekillerinde ihtilâf edilmistir. Iste bunlardan birisi budur ve ümmet hakkinda kolaylik olmustur. Bunun için Peygamber bu iki zümreden hiçbirisine darilmami stir.

[190]
Bu hadîsin kisa bir rivayeti Beste bir Kitabi, "Peygamber Kurayza ve en-Nadîr mallarini nasil taksîm etti... bâbi"nda 36 rakamiyle geçmisti. Menîhanin Fazî-leti bölümünde de bunu açiklayici, fakat degisik bir lâfizla daha tafsîlli olarak yine Enes'ten su hadîs geçmisti: Enes dedi ki: Muhacirler Mekke'den Medîne'-ye ellerinde birsey olmayarak hicret etmislerdi. Ensâr ise arz ve akar sahibi idi. Bu sebeble Ensâr her sene mallarinin (yari) mahsûlünü Muhâcirler'e vermek ve Ensâr'm yerine bag, bahçe isini Muhacirler yapmak sartiyle, mallarini onlara ortaga vermislerdi
Enes'in anasi -ki Ümmü Enes, Ümmü Suleym denmekle meshurdu ve Abdullah ibn Ebî Talha'nm da anasi idi- da bu sirada Rasûlullah'a birkaç hurma agaci hediye etmisti. Peygamber de bu agaçlan (mahsûllerinden faydalanmak üzere) Usâme ibn Zeyd'in anasi olan cariyesi Ümmü Eymen Bereke'ye vermisti. Enes dedi ki: Peygamber Hayber muharebesinden Medine'ye döndügü zaman Muhacirler, meyvesinden faydalandiklari, Ensâr'in ariyet verdikleri hurmalarini Ensâr'a geri verdi. Peygamber de Ümmü Enes'e hurma agaçlarini geri verdi. Ümmü Eymen'e de hurma agaçlan yerine kendi bostanindan bîr kismini verdi.

[191]
Ibn Ishâk'in rivayetine göre Sa'd ibn Muâz'in hükmü yerine getirilmek üzere hendekler kazilmis, buralara birer birer getirilip hüküm infaz edilmistir. Ibn Is-hâk bu mücrimlerin altiyüz kisi olduklarini rivayet etmistir. Tirmizî, Nesâî ve Ibn Hibbân'm sahîh isnâd ije rivayetlerine göre bunlar dörtyüz kisidir. Kadinlari ve çocuklari da esîr edilmistir. Kurayza ogullari da Sa'd Ibn Muâz'in verdigi hükmün Tevrat hükmüne uygun oldugunu i'tirâf etmislerdir. Zamanimiz kaanûnlarina göre de hüküm böyledir: Vatana ihanet eden, düsmanla birleserek vatanlarina karsi silâh kullanan kisinin cezasi îdâmdir.
Benû Kurayza Yahudileri Sa'd ibn Muâz'm hakemlik etmesini Istediler. Sa'd da onlara kendi inandiklari Tevrat'in "tesniye bâbi"ndaki ilgili hükmü verdi: "Savas için bir sehre vardiginda önce sulh iste. Olumlu cevâb verip kapilarim açarlarsa orada bulunan bütün halk senin emrindedir ve hepsi senin kölendir. Eger sehir teslim olmaz, üstelik seninle savasa kalkisirlarsa önce muhasara et, eger Allah Rab sehri sana verirse oradaki bütün erkeklerin kiliçla boyunlarim vur. Oradaki kadinlar, çocuklar ve hayvanlar ve sehirde ganimet olabilecek ne varsa senindir. Allah Rabb'in sana verdigi düsman ganimetini yersin" (Tesniye, 10-15).
Bu hadîste "Sa'd mescide yaklasinca" sözünde anilan mescid, Peygamber'in Kurayza'yi muhasara ettigi günlerde namaz kilmak için mescid edindigi yerdir. Sa'd geldiginde

Peygamber ile sahâbîleri orada bulunuyorlardi.

[192]
Bu çadir Rufeyde el-Ensâriyye yâhud el-Eslemiyye'nin kurdugu çadir idi ki, bu hayirsever kadin müslümânlarin kimsesiz yaralilarina orada bakar, Allah rizâsi için bizzat hizmetlerini görürdü. Peygamber sik sik ziyareti kolay olsun diye Sa'-d'in, Rufeyde'nin çadirina naklini emrettikten sonra, sabah aksam yanina gider ve hatirini sormakla gönlünü hos ederdi. Bu suretle Sa'd'a çadir kurdurmaktan maksad, kendisine bir çadir tahsisinden ibaret olmus olur.

[193]
Müslümanlar ile aralarinda olan ahdi bozarak Ahzâb kâfirlerini Medîne üzerine üsüstürüp müslümânlan çesit çesit iztirablara düsüren Kurayza ogullan, Ahzâb harbi akabinde Islâm ordusuna karsi yenilmis ve bugünkü ta'bîr ile kayitsiz sartsiz teslime razi olmustu, Kurayza ogullari Evsliler'in yeminli dostu olduklarindan, haklarinda yapilacak muamelenin ta'yîninde Sa'd Ibn Muâz'in hakem olmasini istediler, sa'd da onlar hakkinda burada bildirilen hükümle hükmetti.

[194]
Gifâr ogullari, Ebû Zerr'in kabîlesidir. Ikinci çadirin sahibi, Rufeyde el-Eslemiyye'nin kocasi idi derler.

[195]
Hadîs ve siyer kitâblarinda naklolundugu üzere Peygamber, Sa'd'in vefati zamaninda yaninda bulunamamis. Kendisine Cibrîl gelip: "Yâ Muhammed, bu sâlih kul kimdir ki, ruhunun yükselmesi için gögün kapilan açildi ve gelisinden dolayi Rahmân'in Ars'i titredi?" demis. Bunun üzerine Rasûlullah acele Sa'd'in yanina gitmis, fakat vefat etmis bulmustur.

[196]
Bu hadîs Bed'u'l-Halk'ta "Meleklerin zikri bâbi"nda da geçmisti. Burada ziyâdenin getirilmesi, Hassân'a bu emrin verilmesinin Kurayza gününde vâki' oldugunu ta'yîn ve tesbît etmektir.

[197]
er-Rikâ', er-Ruk'a'nm cem'idir. Ruk'a, elbise yirtigina vurulan bez parçasidir ki, yama ta'bîr olunur. Necd tarafina dogru yapilan bu sefere katilanlarin hepsi piyade olup, mücâhidlerin çiplak ayaklari tastan, dikenden parçalanmis ve tirnaklari dökülmüs oldugundan, ayaklarini bez parçalariyle baglamis olmalari, bu gazveye Zâtu'r-Rikâ' (yânî: Sargilar Gazvesi) denilmesine sebeb olmustur. Yâhud Zâtu'r-Rikâ', bu isimde bir yerin adidir. Bundan baska bu gazvenin Muhârib, Benû Sa'lebe, Necd, Zû Kared, Benû Enmâr adlanyle de anildigini görecegiz. Vâkidî bu seferin sebebini söyle bildirmistir: Bir bedevi gelip Rasûlullah'a: Benû. Sa'lebe ve Benû Enmâr'dan birtakim kimselerin aleyhinize toplandiklarini gördüm. Siz ise bunlarin hareketinden habersiz bulunuyorsunuz, demisti. Bunun üzerine Rasûlullah dörtyüz veya yediyüz kisilik bir müfreze ile hareket etmistir.

[198]
Ebû Hureyre'nin Ebû Davud'un Sünen 'indeki bir rivayetinde bu Necd seferinde Nahl denilen yerde "Zâtu'r-Rikâ'" mevkiine gelince karsilarina Gatafân ka-bilelerinden bir cem'iyyet çiktigi zikredilmistir.

Rivayetlerde Zâtu'r-Rikâ' gazasina Necd gazasi da denildigi gibi, Muhâri-bu Hasafa, Muhârib ve Sa'lebe, yalniz Sa'lebe ve Gatafân adlari da veriliyor. Bu gazaya Arablar arasinda Gazvetu 'l-Eâcfb denildigini de Muhammed ibn Talha haber veriyor. Bunun, kendisinde harb yapilan Peygamber gazvelerinin yedincisi oldugunu Buhârî, Câbir'den naklettigi için Bedir, Uhud, Hendek, Kuray-za, Mureysî', ve Hayber'den sonra vâki' olmustur. Vukû'u zamani hakkinda Magâzî kitâblarindaki ihtilâflari, gerek bu sahîh rivayet, gerek Ebû Hureyre ile Ebû Mûsâ el-Es'ari'nin bu seferde hazir bulunmus olmalari kökünden halleder.

Nahl yâhud Batnu Nahl yâhud Batnu Nahle gibi çesitli adlarla hadîs ve fikih kitâblannda görülen namazlar, hep Necd seferinde Zâtu'r-Rikâ' denilen mevkide kilinan namazlardir.

Buhârî sarihleri bundan baska alti gazvenin sunlar oldugunu bildiriyorlar: Bedir, Uhud, Hendek, Kurayza, Mureysî', Hayber. Câbir'in bu hadîsinde ye-dinciligi kesin olarak bildirildigine göre, Zâtu'r-Rikâ', Hayber'den sonra olur.

[199]
Bu baslik altindaki ta'lîklerin bâzisi bizzat Buhârî tarafindan, diger bâzisi da baska hadîs imamlari tarafindan senedleriyle rivayet edilmislerdir

[200]
Çünkü açiklamayi gerekli kilacak bir iyilik sebebi bulunmak hâli müstesna, iyi ameli gizlemek, açiga çikarmaktan daha faziletlidir. Zîrâ Yüce Allah söyle bu-yurmustur: "Eger sadakalari açiktan verirseniz, o ne güzel. Eger onlari gizler, onlari (bu suretle) fakirlere verirseniz, iste bu sizin için daha hayirlidir..." (el-Bakara: 271)

[201]
Bu mutâbaanin getirilme sebebi, yânî faydasi Sehl ibn Hasme hadîsinin Zâtu'r-Rikâ' gazvesi hakkinda oldugunu göstermektir; bu suretle bu hadîs Câbir hadî-siyle birlesmis olur. Bu mutâbaayi müellif Târih rmde senediyle rivayet etmistir.

[202]
Müsedded'den gelen bu ikinci rivayet, birincideki mürselligi gideriyor. Çünkü Ikinci tarîkten gelen hadîs merfû'dur.

[203]
Korku namazinin kilmisi ile ilgili olan bu hadîslerin birer rivayetleri Korku Namazi bölümünde de geçmisti. Orada da ifâde edildigi gibi, korku hâlinde kilinan bu namazi Rasûlullah birçok gazalarda harb vaziyetinin gereklerine göre çesitli sekillerde kildirmistir... Islâm Dîni ibâdetler içinde namaza ve namazin cem'iyet hâlinde kilinmasina pek büyük ehemmiyet vermistir.

[204]
Burada Ibn Ishâk'ta su ziyâde vardir:

Bu sirada Cibril onun gögsüne bir yumruk vurmus da kiliç elinden düsmüs. Bunun üzerine Peygamber kilici eline alarak bedeviye:

— "Simdi seni benden kim kurtarabilir?" buyurmus. Bedevi:

— Hiçbir kimse kurtaramaz, diye cevâb vermis (Kastallânî).

[205]
Bu hadîsle nafile kilanin arkasinda farz namaz kilacak olanin namazinin cevazina delîl getirildi. Nitekim en-Nevevî, Müslim Serhi'nde iki delîli cem' ederek böyle takrîr etmistir (Kastallânî).

[206]
Bundan önceki hadîste ismi söylenmeyen o bedevinin ismi, burada açiklanmistir. Peygamber'in orada bu bedeviye ceza vermeyip de affetmesi hem bunun, hem de kabilesi halkinin vicdanlarina te'sîr ederek müslümânliga isindirmak hedefine yönelikti. Vâkidî'nin rivayetine göre, Peygamber'in bu arzusu çabuk gerçeklesmis, Gavres müslümân oldugu gibi, Peygamber'in oradaki cesaretini, bu afv ve müsamahasini isiten kabilesi halkindan pekçok kimseler de müslümân olmustur.

[207]
Ebû Hureyre'nin bu sözleri Zâtu'r-Rikâ' gazvesinin Hayber'den sonra olduguna delâlet etmistir.

[208]
Musta'lik, Huzâa ogullari'ndan Cüzeyme ibn Sa'd...'in lakabidir. Cüzeyme, sesinin güzelliginden dolayi ve Huzâa içinde güzel sesiyle tegannî eden ilk kimse oldugu için Musta'lik diye isimlendirilmistir.

Mureysî'de Mersû'un küçültme ismi olup, Huzâa yurdunda bir kuyunun yâhud bir suyun adidir, bu su ile Fer' mevkii arasinda bir günlük yol vardir. Musta'lik ogullari gazvesi buna muzâf yapilir. Âise'nin gerdanligi bu seferde düstü ve Teyemmüm âyeti indi.

Sârih Aynî, Mûsâ ibn Ukbe'ye âid dördüncü sene rivayetinin Buhârî nüshalarini yazanlarin bir hatâsi oldugunu, çünkü Mûsâ ibn Ukbe'nin Magâzî'sin-de çesitli yollarla besinci senede olduguna dâir rivayeti bulundugunu haber veriyor.

Bu seferin sebebi Musta'lik ogullan kabilesi baskani Haris ibnu Ebî Di-râr'in Medîne üzerine harekete hazirlanmakta oldugu isitilmis ve yapilan tahkikatin bu haberi te'yîd etmis olmasidir. îbn Sa'd'm rivayetine göre Peygamber, Medine'de Zeyd ibn Hârise'yi kaymakaam birakarak bin kisilik bir kuvvetle ve sür'atle hareket etti. Muhacirler'den

on, Ensâr'dan yirmi süvari vardi. îslâm ordusu bunlari Mureysî' suyunun basinda bastirdi. Onlardan kimse kaçamadi. On kisi öldürüldü, geri kalanlari esîr alindi. Vâkidî'nin rivayetine göre yediyüz neferden ziyâde idiler. Baskanlari Haris ibn Ebî Dirâr'in kizi Cuveyriye de esirler arasinda idi. Esirlerin taksiminde evvelâ Sabit Ibn Kays'a düsmüstü. Bir rivayete göre Haris, kizinin asalet ve serefini korumasini, alelade bir kimsenin elinde birakilmamasini bir vâsita ile Peygamber'den rica etmesi üzerine, Peygamber onu âzâd edip, kendisine nikâh Ile lûtufiandirmistir. Bu akd ordu içinde isitilip yayilinca: Artik Peygamber zevcesinin akrabasini esîr tutmak uygun degildir, diye bütün Musta'lik ogullan esîrleri âzâd edilmistir. Bundan Ötürü Cuveyriye'den ziyâde kavmine hayri dokunan hiçbir kadin yoktur denilmistir. O kabileden pekçok koyun ve deve de ganimet alinarak Ramazân basinda Me-dîne'ye dönüldü. Bu gazveye Sa'bân'in içinde çikildigi rivayetine göre, yirmi-bes gün kadar sürmüstür.

[209]

Bu hadîsin bir rivayeti Buyu' Kitabi, Köle babinda geçmisti.

Azl, birseyi yerinden ayirtir. Fikihta, cinsî münâsebet zamaninda kadin gebe kalmasin diye erkegin menisini kadinin içine indirmeyip disariya akitmasidir...

[210]

Bu hadîsin bir rivayeti bundan Önce geçen bâbm son hadîsi olarak; bir rivayeti de bu babin 169 rakamli hadîsi olarak geçmisti. Bu hadîs feri'de burada sabittir. Bâzi nüshalarda ise burada yazilmamistir.

[211]

Enmâr, Buceyre kabîlesinden bir soydur. Bu isim Zâtu'r-Rikâ' basliginda da geçmisti. Bazen buna Enmâr ogullan gazvesi de denilir. Enmâr, ayri bir gazve olmayip Zâtu'r-Rikâ' gazvesi denilen MuhârIb ogullari ve Sa'lebe ogullan üzerine yapilan seferlerden ibarettir. Bu sebebden Buhârî sarihleri müellifin burada Enmâr gazvesi adiyle müstakili bir bâb açmasini zâid sayiyorlar.

Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabi, "Binek üzerinde nafile namaz bâbi"n-da geçmisti. Burada getirilmesi "Enmâr gazvesinde" ta'bîririin söylenmis olmasindandir

[212]

Buhârî bu baslik altinda âdeti oldugu üzere "Ifk" kelimesinin birkaç vezinde geldigini, ma'nâsini ve Kur'ân'da geçtigi yeri, âyetten bir cümle getirmek suretiyle açiklamaktadir.

Ifk hadîsi, yânî Âise'ye zina Iftirasi hadîsi, Musta'lik ogullan gazvesinde, diger adiyle Mureysî' gazvesinde meydana geldigi için, bu basligi ve hadîsi burada zikretti.

[213]

Safvân ibnu Muattal, Selemli'dir, Zekvân'da Ikaamet etmistir. Ebû Amr künyesi ile meshurdur. Kidemli ve faziletli sahâbîl er dendir. Birçok gazvelerde hazir bulunmustur. Peygamberin medhine mazhar olmustur. Umer devrinde hicretin onyedinci yilinda Ermenistan fethinde sehîden vefat etmistir.

[214]

Bu iftirayi ilk defa Abdullah ibn Ubeyy ortaya atmis, ilk evvel o açikça söylemis ve halk arasinda yaymis idi. Bu yaygaraya aldanan sâir Hassan ve Fakîr Mistah gibi safdiller iftira cezasina çarpilmislardi. Hassan ibn Sabit münafik degildi. Tevbekâr oldugunda da söz yoktur. Nitekim hadden sonra Insâd ettigi beyitlerle tebri'esini arzetmisti. Bu yedi beyitlik siiri Ebû Hayyân ve Râzî tefsîr-lerinde mevcûddur. Bu siir Elmalin Tefsîri'nde nakledilmistir: Hakk Dîni Kur'-ân Dili, IV., 3493.

[215]

Eger Ifk hadîsi Mureysî' gazvesinde olmustur; Sa'd ibnu Muâz ise bundan evvel ölmüstü, dersen; ben söyle derim: ibnu Mende, Sa'd ibn Muâz besinci hicret yilinda Medine'de öldü; Mureysî' gazvesi ise besinci senenin Sa'bân ayinda olmustu. Buna göre Sa'd, bu senenin Sa'bân'indan sonra Ölmüs olabilir, dedi. Beyhakî de: Sakl'in Hendek harbinde aldigi yarasi Mureysî' gazvesinden sonra desilip kan fiskirmisa benziyor, demistir (Aynî).

Ibn Ishâk da Siyer'dc Peygamber'in suâline karsi cevâb veren ve evvelinden âhirine kadar söz söyleyen zât, Useyd ibn Hudayr'dir, demistir.

[216]

Sa'd ibn Ubâde, Akabe Bey'ati'nda bulunmus ilk sahâbîlerdendir. Gazalarda Hazrec kabilesinin sancagim tasirdi. Hz. Âise'nin bildirdigi gibi, bu hâdiseden evvel iyi kimse idi. Bu zât Peygamber'in vefati üzerine Ebû Bekr'e bey'at etmekten çekinerek Sâm tarafina gitmis ve 15. hicret yilinda Havrân'da ölmüstür. Bu, kabîle gayretiyle haktan uzaklasmanin insani ne fena akibetlere sürüklediginin canli bir örnegidir

[217]

Hz. Âise'nin yüksek zekâsi ve irfâm Peygamberler târihinden kendisine ve ailesine tam bir örnek olmak üzere Yûsuf'un kissasini seçerek Ya'kûb'un dedigi gibi... demis ve Peygamber de dâhil, bütün beseriyetten soyunarak tekmil varligi ile Allah'a yönelmistir. Bu sebeble tam bu anda vahiy ile temizligine hükmedilmis ve bu ilâhî hüküm Kur'ân ile ebedîlesmistir.

[218]

Bu Ifk hadîsini Buhârî, sened ve bâzi küçük lâfiz farklanyle Sahîh 'Inin Cihâd, Magâzî, Tefsir, Nuzûr, Tevhîd Kitâblan'nda; Müslim de Tevbe Kitâbi'nda getirmistir. Bu hadîs rivayet usûlü bakimindan en kuvvetli hadîslerdendir. Bu rivayetin bas kisminda ve buradaki son ifâdelerde açikça görüldügü gibi, bu hadîsin çesitli senedleri vardir. Buhârî'nin bunu burada getirme sebebi, vak'anin Mureysî' gazvesinde meydana gelmis olmasidir.

[219]

Bu hadîsteki "Musellimen" lâfzi, lâm'in fethiyle "Musellemen" seklinde de zabt ve rivayet edilmistir. Buna göre ma'nâ, Alî bu iftiraya dalmaktan selâmete çikarilmistir, demek olur. Abdurrazzâk bunun yerine "Musîen" lâfzini rivayet etmistir ki, Alî benim isim hakkinda kötü davranmis demis olur. Burada isâet-ten, yânî kötü davranmaktan murad, Alî'nin "Âise'den baska kadinlar çoktur" gibi sözüdür. Yoksa Alî iftiracilarin sözü gibi söylemekten münezzehtir (Kas tallânî).

[220]

Âise bunu, gidisini ve hâllerinin güzelligini bilmeleriyle beraber, hâlinden süb-he etmis olmalarindan dolayi muhâtablanna karsi bir delîl getirme, nazlanma ve onlara bir serzenis olarak söylemistir (Kastallânî).

[221]

Yânî Hassan, iftiracilarin Âise aleyhine uydurduklari iftirayi çok söylediginden dolayidir ki, Urve ona sövüyordu.

[222]

Bu beyt, Hassân'in Âise'nin benligi ve medhi için söyledigi yedi beyitlik bir kasidedendir. Tamâmi Hakk Dîni, IV, 3493'te nakledilmistir. Bu beyitteki "Gavâfil" "Gafiller", yânî "Serrden habersiz olan kadinlar" demektir. en-Nûr: 22. âyetinde geçen "Gâfilât" sözü de bu ma'nâyadir... Bununla vasiflama, "Afifler", yânî "Iffetli kadinlar" diye vasiflamaktan daha belîg olur,

[223]

Hassân'm hâl tercemesi Menâkib'da geçmisti. Hassan hayâtinin sonlarinda kör olmustu. Âise buradaki sözü ile Hassân'in bu körlük azabinin büyük bir ceza oldugunu ifâde etmis oluyor.

[224]

Bu gazvenin ismi biri seddeli, diger seddesiz olmak üzere iki türlü okunmustur. Hudeybiyye, Hudeybiye. Sahih 'in zabtina çok ehemmiyet veren Yunînî de kendi nüshasinda seddesiz sekliyle zabtetmistir. Hudeybiye, Mekke'ye bir günlük uzaklikta küçük bir köydür. Buranin o ismi almasi, Secere Mescidi yaninda bulunan bir kuyu sebebiyledir.

Bir kavle göre Hudeybiye, bodur ve kambur agacin adidir. Âyette altinda bey'at edildigi bildirilen agaç, "Semüre" denilen sakiz agaci veya mugaylân agacidir. Hudeybiye seferi hicretin altinci yili Zu'1-ka'desi evvelinde bir pazartesi günü vuku' bulmustur. Rasûlullah bunun bir harb seferi degil, umre yânî Kai-be'yi ziyaret yolculugu oldugunu Kureys'e hissettirmek için harb silâhi almamis, Arab âdeti üzere yalniz kiliç almis, sahâbîlerI de bu suretle yola çikmislardi. Rasûlullah kurbanlik 70 deve sevketmisti. Bu sefere 1400, bir rivayete göre 1500 kisi katilmisti.

Buhârî bu gazveyi Sahîh 'inin birçok yerlerinde çesitli konulara delîl olmak üzere getirmis oldugundan, gerekli bilgiler daha önceki kitâblarda geçmisti. Bu gazve Islâm târihinin mühim dönüm noktalarindan biridir, neticeleri bakiminden da çok ehemmiyetlidir.

[225]

Bu hadîs, Namaz Kitabi, "Imâm selâm verdigi zaman cemâate döner bâbi"nda da geçmisti. Buradaki basliga uygunlugu "Hudeybiye yilinda Hudeybiye sefe rine çiktik" sözlerindedir. "Su yildiz ile yagmura kavustuk" demenin küfr olmasi iki ma'nâyadir. Biri sirk ma'nâsina küfürdür. Çünkü mukaabili îmân olarak beyân edilmistir.

Yagmurun ve diger atmosfer hâdiselerinin yildiz fiili olduguna kaail olarak söyledikleri için. Bir ma'nâsi da ni'mete nankörlük olabilir ki, bu da muti' ve mâni' Hakk Taâlâ olduguna îmânlari olup ve nail olduklari rizktan dolayi Allah'in fadl ve rahmetini anmayi unutup sirk ehline benzemekle yildizdan -tabîatten- bahsedenler hakkinda dogru olur. Her iki ma'nâca da ilâhî ni'-met ve lûtuflan yildizlara, tabîate atf ve isnâd eylemek ser'an men' edilmistir. Zîrâ birinci ma'nâya göre sarîh küfürdür, ikinci ma'nâya göre fahis hatâdir. Çünkü hem ser'an muhaliftir, hem de küfür ehlinin söyledikleri bir söze benzemektedir...

[226] Bu da Hacc Kitabi, "Umre bâblari"nda geçmisti. Basliga uygunlugu "Hudeybiye'den" sözündedir.

[227] Bu hadîsi burada kisaca rivayet etti. Hacc Kitabi, "îhrâmsizin av yapip ihrâm-liya hediye etmesi ve onun da bunu yemesi bâbiVnda ise hadîsin tamâmini getirmisti.

[228] Buhârî bu el-Berâ hadîsini burada ayn ayri iki senedle getirmistir.

el-Berâ ibn Âzib (R) Ensâr'dan ve Urmd harbinden i'tibâren bütün seferlere katilan sahâbîlerdendir. Bu sebeble Hudeybiye seferi hakkindaki rivayeti çok önemlidir. el-Berâ, Hudeybiye seferindeki Ridvan Bey'ati'ni en büyük fetih ve zafer sayiyor ve bunun Mekke fethinden daha ziyâde ehemmiyetli bulundugunu bildiriyor. Bu, söyledir: Rasülullah sahâbîleriyle beraber Hudeybiye mevkiine vardiginda Mekke müsrikleri onu silâhli kuvvetle karsilamaya davrandilar. Rasülullah harb için degil, Ka'be'yi ziyarete geldiklerini Kureys'e anlatmak ve isterlerse bir müddet için bir mütâreke yaparak Ka'be'yi ziyaret için onlarin muvafakatini saglamak üzere Usmân'i Kureys ordugâhina gönderdi. Fakat Usmân beklenen zaman içinde gelmedigi gibi, öldürüldügü hakkinda da bir haber yayilmisti, ibn îshâk'in Abdullah ibn Ebî Bekr'den rivayetine göre, Rasülullah bu sayia üzerine: "Artik bu müsriklerle vurusmadikça buradan ayrilmayiz!" buyurdu. Ve sefer halkini bey'ate da'vet etti. Bütün sahâbîler Peygamber'e ci-hâd etmek ve kaçmamak üzere söz verdiler. Bu bey'at haberi müsrikler tarafindan duyulunca, göz habsinde tuttuklari Usmân'i biraktilar ve bir baris anlasmasi yapmak için Süheyl ibn Amr'm baskanliginda bir hey'et gönderdiler. Netîcede müslümânlarm ilk baris andlasmasi yapildi. Ridvan Bey'ati'nm yapilis sekli ve baris andlasmasi maddeleri Cihâd Kitâbi'nda geçen Misver ibn Mahrame hadîsinde görülmüstü.

el-Berâ ibn Âzib'in bildirdigi gibi bu anlasmanin ve onun yapilmasini saglayan Ridvan Bey'ati'nin siyâsî kiymeti pek büyüktü, islâm toplulugunun ahde ve akde muktedir bir devlet hâlindeki varligi düsmanlari tarafindan ilk defa kabul edilmis bulunuyordu. Mekke'nin fethi, askerî ve sanli bir zaferdi. Hudeybiye barisi ise siyâsî ve netîceleri bakimindan daha parlak bir zaferdi. Çünkü Islâm'in yükselme devrinin dönüm noktasi, Mekke fethinin ve Allah'in rizâsinin sebebi Idi. Bundan ötürü el-Feth Sûresi'nin ilk âyetinde: "Biz hakikat sana apâsikâr bir fetih (ve zafer yolu) açtik..." diye vasiflandirilmistir.

Her iki hadîsin ikinci fikralarinda Peygamber'in peygamberlik alâmetlerinden gayet açik bir mu'cizesi bildirilmistir.

[229] Câbir çok yasayan sahâbîlerdendir. Akabe Bey'ati'nda bulunmustur, 96 yasinda vefat etmistir. Ihtiyarliginda Ömrünün sonlarina dogru gözleri görmez olmustu.

[230] Burada da Câbir hadîsinin diger yollardan rivayeti ve mutâbaatlar getirilmistir.

[231] Buradaki hadîsler de Câbir'den gelen diger rivayetler ve mutâbaatlardir. Ra-kamlardaki ihtilâf, râvîlerin kendi gördüklerini veya tahmînlerini bildirdigi için gerçek bir ihtilâf sayilmaz. Altinda bey'at yapilan agaç, Allah'in rahmeti eseri bilinmez ve taninmaz olmustu. Câbir bu sebeble "Gözlerim görseydi size agacin yerini gösterirdim" demistir.

[232] Bu hadîsin burada getirilme sebebi, Mirdâs'in agaç altinda bey'at yapan saha bilerden bulunmasidir. Buhârî bu râvîden bir rivayeti küçük farkla er-Rikaakita de getirmistir.

[233] Bu Misver ve Ka'b ibn Ucre hadîsleri Hacc Kitâbi'nda da küçük farkla geçmislerdi. Burada getirilmelerine sebeb, Iki hâdisenin de Hudeybiye'de meydana gelmis olmasidir.

[234] Hadîsin basliga uygunlugu "Babam Hudeybiye'de hazir bulundu" sözündedir. Eslem, Yemen yâhud Aynu't-Temr esirlerinden olup onbirinci yilinda Umer onu Mekke'de satin aldi. Umer'In hizmetinde bulunuyordu.

Umer'in "Yakin bir nesebe merhaba" demesi, KInâne Jcabîlesinin Kureys ile Gifâr'i birlestirip toplamasindan dolayi olabilir.

[235] Hadîsin basliga uygunlugu "Yemîn ederim ki ben altinda bey'at yapilan o agaci görmüsümdür" sözündedir. Çünkü o Hudeybiye'dedir; o kanbur bir agaç idi. Allah'in rahmeti eseri, bilinmez ve taninmaz olmustu. Unutturulmasaydi insanlar ona taabbudî törenlerle mesgul olup onu putlastirirlardi.

[236] Bunlar ayri ayri senedlerle gelen hadîslerdir. Basliga uygunluklari açiktir. O agacin sahâbîlere gizlenip örtülmesinin sebebi, yukarilarda da ifâde ettigimiz gibi, altinda cereyan eden hayir ve Ridvan'in inmesinden dolayi insanlarin onunla fitneye düsmemeleri hikmetidir. Eger o agaç ma'lûm ve açik olarak bakî kalsaydi, birtakim câhil insanlarin onu taabbud etmeleri ve ta'zîm etmelerinden korkulurdu. Onun gizlenip unutturulmasi Yüce Allah'in rahmetinden bir rahmet olmustur (Aynî).

[237] Hadîsin basliga uygunlugu "Kendisi agaç altinda bey'at eden sahâbîlerden idi" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Zekât Kitabi, "Imâmin zekât sahibine salât ve duâ etmesi bâbi"nda geçmisti.

[238] Harre, Medine'de Zuhre veyâhud Vâkim yakininda bir yerin adidir. Burada hicretin 63. yilinda Emevîler'In ikinci hükümdari olan Yezîd ibn Muâviye zamaninda kanli bir vak'a oldugundan, islâm târihinde bu yere izafetle "Harre vak'asi" diye anilmistir. Sebebi sudur: Abdullah ibn Hanzala gibi birçoklari Ye-zîd'e bey'at etmeyip, onu devlet baskanligindan düsürerek Abdullah ibn Zu-beyr'e bey'at etmislerdi. Yezîd de îbn Ukbe kumandasinda gönderdigi bir ordu ile Medîne halkindan ve Peygamber'in sahâbîlerinden binlerce ma'sûm insanin kanini dökmüstü. Iste bu zâlim ordu Medine'ye yaklastigi sirada îbn Hanzala ahâlîden "Ölmek var, dönmek yok" diye bey'at almistir. Abdullah ibn Zeyd de bunu isitince "Harbde sebat etmek üzere bey'at edilmelidir, ben ölmek üzere bey'at etmem" demistir. Bu vak'ada Abdullah ibn Hanzala, evlâdlari öldürülmüslerdir. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Harbde bey'at bâbi"nda geçmisti.

[239] Hadîs, Cumua Kitâbi'nda da geçmisti. Buraya uygunlugu "Agaç altmda bey'at eden sahâbîlerden idi" sözündedir

[240] "Ölmek üzere bey'at" demek, ölüm tehlikesi muhakkak olsa bile dönmemek ve kaçmamak üzere bey'at demektir. Yoksa ölümün muhakkak surette vukû'u istenmis degildir. Seleme ibn Ekva', sahâbîlerin en yigit ve harbde en sebatlilarindan idi.

[241] el-Berâ bu sözüyle yâ vâki' olan fitneleri kasdetmis yâhud da bunu tevazu' ve nefsini kirmak için söylemistir.

[242] Hadîsin basliga uygunlugu Enes'in "O feth, Hudeybiye'dir" sözündedir. Bu-hârî bunu Tefsîr'de de getirmistir.

[243] Bunun da basliga uygunlugu "Agaç altinda yapilan bey'atta hazir bulunanlardan idi" sözündedir. Buhârî'de bu Zahir ibnu'l-Esved'in bundan baska hadîsi yoktur.

[244] Bu hadîs Abdest Alma Kitâbi'nda "Pismis yemek ve bilhassa et lokmasi yenildikten sonra namaz kilmak isteyen abdestli kimse için yeniden abdest almak îcâb edip etmedigini isbât ve beyân" maksadiyle sevkolunmustur. Buhârî'nin hadîsi burada, Hudeybiye seferinde tekrar rivayet etmesi, râvî Suveyd ibn Nu'mân'm Ridvan Bey'ati sahâbîlerinden olmasi münâsebetiyledir. Nitekim bundan önce geçen Abdullah ibn Ebî Evfâ, Abdullah ibn Zeyd, Seleme ibnu'1-Ekva', Zahir ibnu'l-Esved ve bunun ardindan gelecek olan Âiz ibn Amr hadîslerini de sirf onlarin Ridvan Bey'ati sahâbîlerinden olmasi sebebi ve ilgisi ile getirmistir.

[245] Bu hadîsin burada getirilme sebebi, bundan önceki hasiyede belirttigimiz gibi sirf Âise'nin Ridvan Bey'ati sahâbîlerinden oldugunu beyân ve isbât etmektir.

[246] Umer'in Rasûlullah'a yoldaslik ettigi bu seferin, Hudeybiye seferi oldugu, Buhârî'nin bu rivayetinde açikça söylenmemistir. Fakat Taberânî'ye göre bunun Hudeybiye seferi oldugu Ibn Mes'ûd hadîsinde zikredilmistir. Bu sebeble sarihler bunun Hudeybiye seferi oldugu çok açiktir diyorlar. Bu husus böylece sabit olunca âyetteki "Fethan mubînen" ile Hudeybiye andlasmasi kasdolundugu pek açik olarak anlasilir. Çünkü el-Feth Sûresi Hudeybiye dönüsünde ve bir rivayete göre Cuhfe'de inmis ve bu fetih ve zafer mâzî sîgâsiyle teblîg buyurulmustur. Daha önce geçen el-Berâ hadîsinde de el-Berâ: Bize göre "Fethan mubînen" Ridvan Bey'ati'dir, demisti. Âlimlerin çogunlugunun görüsü budur.

Feth, lügat yönünden kapali bir seyi açmak demektir. Bir sehri fethetmek demek, oraya karsi ya harb ederek kahren veyâhud sulhen muzaffer olmak demektir ki, zafer olmadikça o sehrin mukadderati kapali bulunuyordu. Ona karsi muzaffer olmakla tâli*i açilmis ve vaziyeti anlasilmis oluyor. Müslümanlarin mukadderati ve müstakbel hayâti Hudeybiye sulhu ile açilmis ve inkisâfa baslamistir. Hudeybiye sulhu ile Islâm camiasinin siyâsî varligi ve halki, akde muktedir bir devlet oldugu düsmanlari tarafindan kabul ve tasdîk edilmis bulunuyor. Bu târihe kadar Hicaz kit'asinda Kureys, Arablar'in en yüksek siyâsî nüfuza sâhib bir kabilesi idi. Öbür Arab kabileleri müslümânlarla Kureys'In müstakbel mukadderatina bakiyorlardi; kendilerini gâlib tarafa baglayacaklardi. Peygam-ber'in Kureys'i hiçe sayarak silâhsiz bindörtyüz kisi ile Mekke'nin kapisina kadar gelmesi ve neticede Kureys'i bir baris anlasmasina ve bunu bir ahidnâme ile vesîkalandirmaya mecbur etmesi, Kur'ân'in ta'bîriyle "Fethan mubînen ", yânî parlak bir zaferdir. Yazilan ahid maddeleri müslümânlar için agir olsa da umûmî mahiyetiyle Arab kabileleri arasinda Rasûlullah'in, Kureys üzerinde müessir oldugunun siyâsî bir vesikasi kabul edilmisti. Bu târihten i'tibâren Arab kabîle-îeri hey'etler göndererek küme küme islâm Dîni'nin adalet ve medeniyet camiasina girmeye baslamislardir... tste el-Feth Sûresi'nin bildirdigi feth ve zafer kapisi, bu suretle Hudeybiye barisi ile açilmistir. Hayber'in, Mekke'nin... fethi gibi askerî zaferler bu siyâsî zaferi sür'atle ta'kîb etmis ve Peygamber'in ölümünde Hicaz kit'asi tamâmiyle müslümân olmustu.

Hudeybiye barisi ile islâm camiasi siyâsî varligina sâhib bir devltt hâlini kazandigi için Peygamber, Hudeybiye'den döndükten sonra etraftaki devletlere bir elçi ile mektüblar göndermis ve onlari tslâm Dîni'ne da'vet etmistir. "De ki: Ey insanlar, Allah 'm size hepinize gönderdigi elçisiyim..." (el-A'râf: 158) âye-tiyle me'mûr oldugu bütün beseriyeti sâmil da'vetini yerine getirmeye baslamistir.

[247] Hadîsin basliga uygunlugu apaçiktir. Bunda Hudeybiye seferinin ilk yolculuk safhasi bildirilmistir.

Metindeki Gadîru'l-Estât hakkinda su bilgi verilmistir: "Gadîr", yagmur veya kaynak sularinin biriktigi çukurdur. "el-Estât" da Hudeybiye hizasinda bir yerin adidir. Buradan baska yerde su çukuru bulunmadigindan, Gadîr adi bu yere izafe edilerek Gadîru'l-Estât denilmistir.

"Ehâbîs" ta'bîri hakkinda da su açiklama verilmistir: "Ehâbîs", Kureys, Kinâne, Huzeyme, Huzâa kabilelerinin mecmuasina denir. Ehâbîs unvani, vaktiyle bu kabileler murahhaslarinin Hubsî Dagi'nda toplanarak "Bu dag yerinde durdukça kabilelerimiz halki birbirinden ayrilmayacak, müskil zamanlarda birbirine yardim edecek" diye vuku' bulan ittifakin verdigi Isimdir.

[248] Hadîsin basliga uygunlugu "Hudeybiye yilinda..." ifâdesindedir. Hadîsin sonunda getirilen iki rivayetin birincisi Sartlar Kitâbi'nda, digeri yâni Ebû Basîr hadîsi ise Sulh Kitâbi'nin sonunda daha uzun metinle geçmisti.

Buradaki birinci metinde isaret edilen el-Mümtehine: 10. âyetinin devami, hadîsin son fikrasindaki müsrik erkeklerin yaptiklari harcamalari onlara geri verme emrini açiklamaktadir; ' 'Kâfir zevcelerin bu kadinlara sarf ettikleri men-ri onlara (kâfirlere) verin. Sizin onlari nikâhla almanizda, mehirlerini verdiginiz takdirde, üzerinize bir günâh yoktur. Kâfir zevcelerinizi (nikâhiniz altinda) tutmayin. Sarf ettiginiz mehri isteyin, (Kâfirler de size hicret eden mü'min kadinlara) harcadiklari mehri istesinler. Bu, Allah 'm hükmüdür. Aranizda O hükmeder. Allah hakkiyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir".

Yukarida geçtigi üzere Hudeybiye baris andlasmasma göre Medîne'ye hicret edecek müslümânlarin geri verilmesi gerekiyordu. Ancak gelen kadinlarin imtihandan sonra mehîrlerinin geri verilmesi lâzim gelmistir. Bu âyet sulh anlasmasi geregince geri gönderileceklerin taahhüd edilen mü'min erkeklerden ibaret oldugunu, bunun kadinlara sumûlü bulunmadigini açiklamaktadir. Çünkü mü'min bir kadin kâfir bir zevcin nikâhi altinda kalamaz (Medârik).

[249] Arka arkaya gelen bu üç hadîsin basliga uygunluklari, Hudeybiye sözünün geç-mesindedir. Bunlar ayni sened ve küçük farkli metinlerle Hacc Kitâbi'nda da geçmislerdi. 208 rakamli hadîsin son fikrasi "Kiran hacci yapan ihrâmh, iki tavafa muhtâc olmaz" diyen fakîhlerin mezhebine delildir. Hanefîler'de ise Kiran hacci yapan kimse için de iki tavaf lâzimdir. Bu konuda baska delîller de vardir.

[250] Bu son kisim, nüshalarin çogunda böyle ta'lîk suretinde vâki' olmustur. Bâzi nüshalarda ise "Ve bana dedi" seklinde gelmistir. Bunu Ismâîlî mevsûl olarak rivayet etmistir... (Aynî).

[251] Buhârî bu hadîsi burada sirf Abdullah ibn Ebî Evfâ'mn agaç altinda bey'at edenlerden olmasindan dolayi zikretmistir. Abdullah, hem Hudeybiye umresinde, hem de ertesi yilda yapilan anlasma hükmündeki umrede Peygamber'in beraberinde bulunmustur.

[252] Hadîsin basliga uygunlugu, Hudeybiye gününde Süheyl'in oglunun elleri bagli olarak Mekke'den kaçip gelisi ve anlasmanin bir maddesi uyarinca Peygamber tarafindan babasina geri verilmesi kissasina isaret etmesi i'tibâriyledir.

Sehl ibn Huneyf'in buradaki son sözü, Siffin gününde iki hakem hükmedince, isin yayilmasi ve siddetlenmesinden ve Isin düzeltilmesi ve telâfisine gidi-lemediginden haber vermek istemis olmasidir. Bu hadîs Cihâd Kitâbi'nin son bâblarinda da kisaca geçmisti.

[253] Hadîsin basliga uygunlugu "Hudeybiye zamaninda" sözündedir. Bunun bir rivayeti Hacc Kitâbi'nda geçmisti.

[254] Bu da ayni hadîsin diger bir rivayetidir

[255] Hadîsin basliga uygunlugu apaçiktir. Bu hadîsin bir rivayeti Abdest Alma Kitâ-bi'nda da geçmisti. Bu haydûdlari aramaya giden seriyye yirmi kisilik idi, ku-mandanlari Kürz ibn Câbir yâhud Saîd ibn Zeyd (R) idi.

[256] Buhârî buradaki rivayetlerde o haydûdlarm kâh Ukl kabilesinden, kâh Ureyne kabilesinden diye gösterildigini bildirmis oluyor. Birinci hadîste ise bunlarin Ukl ve Ureyne'den olduklari beyân edilmistir ki, bunlarin bâzilarinin Ukl'den, bâzilarinin da Ureyne kabilesinden olduklari anlasiliyor.

[257] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Buhârî bu rivayetle Abdulazîz ibn Su-heyb'in bu hadîsi Enes'ten "Ureyne'den" seklinde rivayet edip "Ukl" kabilesini zikretmedigini, Ebû Kilâbe'nin ise Enes'ten "Ukl kabilesinden" seklinde söyleyip "Ureyne"yi zikretmedigini tesbît edip bildirmis oluyor.

el-Kasâme, kaatili bilinmeyen bir ölüm vak'asmda ölü sâhIbleri üzerine tak-sîm edilen elli yemindir. Bu yemîn söyle açiklanmistir:

"el-Kasâme, Selâme vezninde, yemîn ma'nâsina olan Iksâm'dan isimdir, mutlak yemîn ma'nâsinadir. Sonra su yeminde kullanildi ki, ölü sahihleri üzere taksîm olunur. Meselâ bir karye topraginda bir kimsenin mülkü olmayan bos yerde yarali bir maktul bulunup, kaatili bilinmediginde veresesi o karye halkindan iddia eyledikte maktulün velîsi seçtigi elli adama yemîn verir. Eger elli adam bulunmaz ise yemîn verilen kimselere elli yemîn tamamlanincaya kadar yemîn tekrîr olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ karye yakininda düsmanligi açik olan Amr üzerine bi'd-delâle da'vâ etseler, ölü sâhibleri isbu Amr, Zeyd'i öldürdü diye elli tamamlanincaya kadar yemîn ederler. Iste bu iki surette yemîn eden cemâate de "Kasâme" itlak olundu. Eger muddîler yemîn ederlerse diyete hakk kazanirlar ve eger Ittihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzim gelmez..." (Kaamûs Ter.).

[258] Zû-Kared, Gatafân diyân yakininda oniki mil uzaklikta bir sudur. Medîne ile Hayber arasinda ve Sâm yolu üzerindedir. Medîne'ye iki konak uzakliktadir. Buna Gâbe gazvesi de denir. Ibn Sa'd ile Vâkidî bu gazvenin, hicretin altinci yilinda Rebîu'I-evvel ayinda oldugunu nakletmislerdir. îbn Sa'd çalinan develerin yirmi oldugunu bildiriyor. Bu develerin basinda bulunan Ebû Zerr'in oglu ve karisi da taarruza ugramis, Ebû Zerr'in oglu öldürülmüs, kadm esîr edilmistir.

[259] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd KItâbi'n-da "Düsmani görüp en yüksek sesiyle "Yâ Sabâhâh" diye bagiran kisi bâbi"n-da geçmisti.

[260] Hayber, Medine'nin Sâm cihetinde ve Medine'ye sekiz berîd -bir berîd oniki mildir- yânî doksanalti mil uzaklikta büyük bir sehirdir. Güzel bir vahanin ortasinda kurulmus olan Hayber kasabasi siyer kitâblarmda adlari yazili yedi kaleden meydana gelmisti. Çöl ile çevrili olan Hayber vahasi en güzel hurmaliklari ve zirâatiyle meshurdu.

O asirda Hayber, Yahudiligin merkezi idi. Benu'n-Nadîr Medine civarindan sürgün edildiginde Huyey ibn Ahtab ve diger Yahûdî ileri gelenleri Hay-ber'e yerlesmislerdi. Böylece Hayber, müslümânlar aleyhine çalisanlarin pusu yeri olmustu. Yarimadadaki bütün Arab kabilelerini bu zengin Yahudiler harekete geçiriyorlardi. Ahzâb harbi bunlarin kiskirtmasi eseri idi. Zu-Kared vak'a-si da bunlarin Gatafân ve Fezâre kabileleri sergerdelerini, Abdurrahmân ibn Uyeyne kumandasinda sevketmeleriyle meydana gelmisti. Ansizin Medine'ye hücum etmek kararlastirilmisti. Düsmanlarin bu taarruzlarim önlemek üzere Ra-sûlullah, Zu-Kared vak'asindan üç gün sonra binaltiyüz piyade ve ikiyüz süvârî ile Hayber üzerine yürüdü. Hayber seferine hicretin yedinci senesi cumâda'I-ülâsinda çikilmisti. Mûsâ ibn Ukbe'nin beyânina göre, Rasülullah, Hudeybiye'-den geldikten sonra Medine'de yirmi gün veya buna yakin bir süre oturmus, sonra Hayber seferine çikmistir.

[261] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîs Abdest Alma Kitâbi'nda da geçmisti. Kavud, kavrulup un hâline getirilmis bugday ve arpa oldugu için, ates degmis yiyeceklerdendir. Iste bundan abdest almak gerekmemis. Namûz-dan evvel agiz çalkalanmasi da dis aralarinda kalan parçalan giderip, namaz esnasinda onlarla mesgul olmamak içindir.

[262] Âmir ibnu'1-Ekva', bu hadîsin râvîsi Seleme ibnu'l-Ekva'in amcasidir.

[263] Develer yürüyüs sirasinda ahenkli siir ve tegannî dinlemekten hoslanirlar. Bunun için Arablar yürüyüs sirasinda sür'atli veya yavas ahenkli siir okuyarak develerin yollanmasini çabuklastmp yavaslatirlar.

[264] Rasûlullah'in rahmet ve magfiretle duâ ettigi kimsenin sehîd olageldigi sahâbîler arasinda tecrübe edilmis idi. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb: Âmir'le bizleri bir süre daha faydalandirsaydiniz! temennisinde bulunmustur.

[265] Son sözün ma'nâsi: "Yeryüzünde yâhud Medine'de yâhud harbde yâhud bu ca-hidlik ve mücâhidük hasletinde yürüyen Arab irkindan Âmir gibisi az bulunur demek olabilir. Diger rivayete göre de: "Âmir'in benzeri pek az yetisir" denmis olabilir.

[266] Bunlar Enes'ten ayri senedlerle gelen hadîslerdir. 219 ve 220 rakamli hadîslerin sonundaki Peygamber'in sözü, es-Sâffât: 122. âyetinin lâfzini hatirlatir sekildedir: "Fakat bu onlarin bölgesine çökünce (gelecek tehlikelerle Öteden beri) korkutulanlarin sabahi ne kötü olur!".

[267] Serhlerde cenkçi zâtin, Ensâr'dan bir batn olan Benû Zafer'e mensûb Kuzman ez-Zaferî oldugu, künyesinin de Ebu'l-Gîdâk oldugu bildirilmistir.

[268] Bu hadîs, CIhâd Kitabi, "Fulâri sehîddir denmez bâbi"nda, bu sened ve metîn ile geçmisti. Burada getirilmesi, bundan sonra gelen Ebû Hureyre hadîsinde haber verilen vak'anin ayni vak'a olmasi ve onda Ebû Hureyre'nin Hayber ismini açikça söylemesi yönünden olabilir.

[269] Bu Ebû Hureyre hadîsinde Hayber ismi açikça söylendiginden, bunun baslikla uygunlugu meydandadir. Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitâbi'nda, "Allah bu dîni fâcir kisi ile de kuvvetlendirir bâbi"nda geçmisti.

Bu, bundan önce geçen Sehl hadîsinin konu yönünden benzeridir. Onda intihar eden kisinin adini sarihler Kuzmân olarak bildirdiklerine göre, Ebû Hureyre hadîsinin de ayni intihar vak'asina âid oldugu anlasilir.

Her iki hadîste bâzi incelemeler yapilmasina ihtiyâç duyulmustur, söyle ki: Hadîste intihan bildirilen Kuzmân, intihar etmekle dînden çikmis degildir. Âlimlerin cumhuruna göre intihar eden, kâfir degildir; üzerine cenaze namazi kilinir. Birinci Sehl hadîsinde cehennemlik oldugu bildirilmisse de, bunda cehennemde ebedî kalacagina delâlet eden bir cihet yoktur. Binâenaleyh intihar cürmünün cezâsmi çektikten sonra îmâni sebebiyle cehennemden çikacagini kabul ederiz. Fakat ikinci gelen Ebû Hureyre hadîsinde "Cennete yalniz mü'min girer" diye i'lân ettirilmis olmasi, intihar edenin mü'min olmadigi zannim verir ki, bu zann dogru degildir. Bu müntehirin, i'lân olundugu üzere müslümân ol-mamasi, intiharin eseri degil de, belki Rasûlullah'a vahyolunan baska bir sebebin eseridir. O cümleden en yakin olarak hatira gelen bir sebeb, müslümânlikta haram oldugu kesin olan intihan halâl i'tikaad edip, kendi tesebbüsüyle hayâtina son vermis olmasidir.

[270] Buradaki mutâbaatlar, hadîsin çesitli yollardan gelen rivayetlerini, farkliliklarla beraber bâzi hususlarin isbâti ve kuvvetlendirilmesi için sevkedilmistir

[271] Hadîsin baslikla uygunlugu meydandadir. Ancak Ebû Musa'nin bastaki sözü, Hayber'den dönerken yapilan tekbîri anlatmakta olmalidir. Çünkü Es'arîler, Hayber fethinin sonunda oraya varmislardi. Buna göre sözün takdiri "Rasûlullah Hayber'e gittigi, muhasara ve fethedip de döndügü zaman..." seklindedir.

Bu hadîs, Cihâd Kitabi, "Tekbîrle ses yükseltmenin mekruh olmasi bâbi"n-da geçmisti.

el-Hîle'nin asli Havl'dir. Kendinden önce kesre oldugu için vâv'i yâ'ya kalb edildi de Havle oldu denildi. Bu sözün ma'nâsi: Bir isin tedbîrine, bir hâlin degistirilmesine ancak Allah'in mesîeti ve yardimi sayesinde ulasilir demektir (Kas-tallânî).

[272] e5-Sâa//"cerrilezabtedildiginegöre"O saatte" demek olur; "es-5oa/e"nasb ile zabtedildigine göre ise hattâ atf olur, ma'tûf, ma'tûfun aleyh'e dâhil olur o zaman takdîr edilir ve ma'nâ "Ben o yaradan bir saatlik zaman içinde aci duymadim" demek olur. Yûnînî cerr ile, digerleri ise nasb ile zabtetmislerdir (Aynî ve Kastallânî).

[273] Bu, 224 rakamiyle geçen Sehl ibn Sa'd hadîsinin diger bir rivayetidir.

[274] et-Taylesân, lâm'in üç harekesiyle. Kaadi Iyâd ve sâir âlimlerden nakledilmistir. Tâlesân, Fârisî muarrebidir... Tâl, Fârisî'de büyük tepsiye denir. Ve Sân, tesbih edatidir. Sal ve sâir nesnelerden basa ve omuza örttükleri câr gibi sevbe denilmistir. Hâlâ bizim bas ve boyun sah olacaktir. Ridâ belden yukariya kullanilir sevbe denir ki, omuzu ve arkayi ihata eder. Ve Taylesân basi ve omuzlan Ihata eder. Hulâsa hâlâ basimiza örttügümüz sal olacaktir .Ye bâzilari muarrebidir, dediler. Tara, saçaga ve sundurmaya denir ve sûfîlerin salindir-diklari sarik ucuna itlaklari tesbîh tarikiyledir... (Kaamûs Ter.).

Bu hadîste Enes ibn Mâlik bunun Hayberliler arasinda umumiyetle kabul edilmis oldugunu bildiginden taylesânh Basralilar'i Hayber Yahûdîleri'ne benzetmistir.

[275] Bu hadîs, bu isnâd ve bu metinle Cihâd'da, "Kendi elleriyle muayyen bir insanin Islâm'a girmesine sebeb olan kisinin fazîleti bâbi"nda geçmisti.

Buna siyer müellifleri su bilgileri de ekliyorlar: Alî, Rasûlullah'in bu ta'lî-mâti üzere hareket etti ve Yahûdîler'e Islâm düstûrlarini teblig etti. Fakat Yahudiler Islâm'i kabul etmediler ve sulh olmak da istemediler; bil'akis harb açtilar. Netîcede kumandanlari Merhab yere serilince, Yahudiler dayanaksiz kalarak harb bitmis ve Rasûlullah'in haber verdigi gibi Alî'nin elleriyle Hayber fethedilmistir.

[276]
Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Hadîs Buyu' Kitâbi'nda, "Temizlenmeden önce câriye ile yolculukeder mi bâbi"nda geçmisti.

[277]
Bu da Enes hadîsinin diger bir yoldan gelen rivayetidir. Son söz, Safiyye mü'minlerin analarindan oldu, demektir. Çünkü perde çekmek, ancak hürre kadinlar üzerinde olur, sag elin mülkü olan cariyeler üzerinde olmazdi.

[278]
Simdiye kadar birkaç kerreler geçtigi üzere Safiyye, Huyey ibn Ahtab'in kizidir. Yahûdî Nadîr ogullan ve Kurayza ogullari'nin en serefli bir ailesine men-sûbdu. Hayber Yahudileri'nin reîsi Kinâne ibn Rabî ile yeni evlenmisti. Her iki cihetle asaleti vardi. Kocasi ve babasi Hayber muharebesinde ölmüstü.

[279]
Bu hadîsin bir rivayeti Beste bir Kitâbi'nda, "Harb arazîsinde elde edilen yiyecek maddesi bâbi"nda geçmisti.

[280]
Mut'a nikâhi muayyen bir zamana bagli olarak yapilan nikâhtir. Bu, Câhiliyet devrinde yürürlükte olan nikâh sekillerinden birisidir. Bu nevi1 nikâhtan gaye bir zaman için kadindan faydalanmaktir. Bir aile yuvasi kurup ebedî yasamak ve çocuk üreterek cemiyetin ve soyun devamina hizmet degildir. Islâm'in ilk devirlerinde bir zaruret üzerine bâzi gazvelerde Mut'a nikâhina ruhsat verilmisti. Fakat Hayber'de müsâade edilmeyip yasak edildi. Mekke'nin fethi seferinde bir daha ruhsat verilip, Veda Hacci'nda kesin sekilde yasaklandi.

[281]
Bu hadîse dayanarak Ebû Yûsuf, Muhammed, Safiî, Ahmed ibn Hanbel ve daha baska birçok selef âlimleri at etinin yenmesini caiz görmüslerdir. Ebû Hanî-fe ise at, katir, merkeb makûlesi hayvanlarin binilmek ve zînet edilmek için yaratildiklari seklindeki (en-Nahl: 8) Kur'ân beyânina dayanarak, bunlarin yenilmesini caiz görmemistir. Imâm Mâlik, Evzâî, Ebû Ubeyd de Ebû Hanîfe'ye uygunluk göstermislerdir.

[282]
Hadîsin basliga uygunlugu "Hayber ganimetlerinin Peygamber'in payi olan beste birden" sözündedir. Bu hadîsin bir rivayeti Beste bir Kitabi, "Beste, birin devlet baskanina âid olduguna delîl bâbi"nda geçmisti.

[283]
Ibn Ishâk söyle zikretti: Peygamber, Amr ibn Umeyye'yi Necâsî'ye gönderdi de Ca'fer ibn Ebî Tâlib'le beraberindekilerin yol hazirliklarim saglayarak göndermesini istedi. Necâsî de her türlü seferî ihtiyâçlarini sagladi, ayri ayri ikram ederek gönderdi. Bu kaafile, Peygamber Hayber'de iken Amr Ibn Umeyye ile beraber geldiler. Ibn Ishâk, Ca'fer'le beraber gelenlerin onalti yolcu oldugunu ve içlerinde sunlarin bulundugunu haber vermistir: Ca'fer ve karisi Esma bintu Umeys, Hâlid Ibn Saîd Ibn Âs ile karisi, Hâlid'in erkek kardesi Amr ibn Saîd ve Muaykib ibn Ebî Fâtima (Aynî).

[284]
Umer'e karsi bu kuvvetli savunmayi yapan Umeys kizi Esmâ'nm annesi HInd bintu Avf'tir. Peygamber'in kadinlarindan Meymûne ile Abbâs'in kansi ve Fadl'-m anasi Lubâbe'nin kardesidir. Esmâ'nm kocasi Ca'fer ibn Ebî Tâlib'dir. Ca'fer sehîd edilince onu Ebû Bekr zevce edindi. Esma ona Muhammed ibn Ebî Bekr'i dogurdu. Sonra Ebû Bekr ölünce, Esmâ'yi Alî ibn Ebî Tâlib zevcelige aldi. Esma, Alî'ye de Yahya ibn Alî ibn Ebî Tâlib'i dogurdu (Aynî).

[285]
Bu Ebû Burde, Ebû Musa'nin oglu olan Ebû Burde'dir. Bu hadîsin ikinci râvî-sidir. Ebû Mûsâ el-Es'arî'nin kardesi Ebû Burde degildir. Onun adi Âmir ibn Kays'tir.

[286]
Son sözünün ma'nâsi: Onun arkadaslari Allah yolunda harb etmeyi severler ve bundan kendilerine isabet edecek seylere aldirmazlar, demektir. Söyle de deni lir: Bu hakîm, çok cesur oldugu için düsmandan kaçmaz, aksine düsmanlarla yüzyüze gelir, onlar ayrilip gitmek isterlerse, onlara metindeki sözü söyler (Aynî).

[287]
Hadîslerin basliga uygunluklari meydandadir.
Ganimet malindan hirsizlik yapmanin agirligini belirten bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabi, 188. bâb, 270 rakamli olarak geçmisti. Orada 187. bâbda 269 rakamiyle geçen Ebû Hureyre hadîsi de devlet malindan hirsizlik yapmanin agirligim pek güzel ifâde etmektedir.

[288]
Bu iki hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bunlar ayri senedle ve küçük farkla gelen iki rivayettir.
Bunlarda Umer söyle demis oluyor: Ben fethedilen memleket arazîlerini fethi yapan gâzîler arasinda taksîm etmiyorum da, müslümânlann umûmî iyiligini gözeterek bu arazîleri ebedî kilinmis bir vakif hâline getiriyorum. Böylece bunlari müstakbel nesillerin kiyamete kadar her zaman gelirlerini taksîm edecekleri birer hazîne olarak birakiyorum. Umer bunu gazileri razi ederek Irak arazîsinde uygulamistir... (Aynî).

[289]
Bunlar ayri senedlerle gelmis Ebû Hureyre hadîsinin az farkli rivayetleridir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da, "Bir kâfir bir müslümâni öldürür, sonra kaatil müs-lümân olur ve dînine bagli olarak gaza meydaninda sehîd olursa, ikisi de cennete girer bâbi"nda geçmisti.
Ebân, Ebû Hureyre'yi, ismi alâkasiyle dag kedisi diye horlamis ve kendisini kaatillikle suçlamasinin dogru olmadigini ve Islâm'a girmekle affolunacagini ve sehîdin cennete girecegini en belîg ve vecîz uslûbla ifâde etmistir.

[290]
Bu hadîsin basliga uygunlugu "Hayber'in beste bir ganimetinden" sözünden alinabilir. Bu hadîsin bir rivayeti Beste bir Kitâbi'nda, "Beste birin farzi bâbi"n-da geçmisti. Lâkin iki rivayet arasinda metinde fazlalik ve eksiklik seklinde farklilik vardir.
Hadîsin sonundaki "Güzellikle ise döndügü zaman" sözü, bâzi nüshalarda "Ma'rûf olan ise döndügü zaman" seklinde zabtedilmistir. Buna göre "Ma'rûf olan is", devlet baskanligi için bey'atte diger sahâbîlere muvafakat etmektir.

[291]
Bu Âise ve Ibn Umer hadîsleri, Hayber'de çok hurma bulundugu ve Hayber'in fethine kadar müslümânlarda geçim ve beslenme darligi oldugu hususlarini ifâde etmektedir.

[292]
Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîs Alisveris Kitabi, "Kisi, hurma ile daha Iyi hurma satin almak istedigi zaman (ribâdan salim degistirme yolu nasildir)? bâbi"nda geçmisti.
Hayber'e harâc emîri ta'yîn edilen kisinin ismi hadîste bildirilmemistir. Hatîb el-Bagdâdî bunun Sevâd ibn Gaziyye yâhud Mâlik ibn Sa'saa oldugunu rivayet etmistir. Cenîb hakkinda sârih Hattâbî, Arablar'in en nefis bir hurma riev'i oldugunu bildiriyor ki, cenîbin bu nefîsligi, hadîste Peygamber'in gösterdigi ilgiden de anlasiliyor. Hayber, bol ve nefis hurmalanyle meshur oldugu ve Medine'den 170 km kuzeyde güzel bir vahanin ortasinda bulundugu, daha evvelki hadîslerde bildirilmisti.

[293]
Bu hadîs, Ekincilik Kitâbi'nda daha uzun bir metinle geçmisti.

[294]
Bu hadîs de Cizye Kitâbi'nda, "Ahidli müsrikler müslümânlara hainlik yaparlarsa? bâbf'nda bu isnâdla ve daha uzun bir metinle geçmisti. Hadîsle ilgili açiklamalar orada verildigi için, burada tekrar etmiyoruz.

[295]
Bu hadîsin basliga uygunlugu "RasûluIIah, Usâme'yi bir orduya kumandan yapti" sözlerindedir. Bu hadîs Menkabeler Kitâbi'nda, "Zeyd ibn Hârise'nin menkabesi bâbi"nda ayri bir senedle geçmisti. Orada da bildirildigi üzere, Zeyd ibn Hârise'nin Mûte harbinde Ca'fer ibn Ebî Tâlib ve Abdullah ibn Revâha ile arka arkaya sehîd olmalari ve kumandalari altindaki gâzîlerin agir sartlar altinda Medine'ye dönmeleri, Medine'de umûmî bîr hüzün meydana getirmisti. Ra-sûlullah bu yenilginin intikaamini almak Üzere bir ordu hazirlayip, basina Usâme Ibn Zeyd'i kumandan yapmis ve: "Rumlar üzerine git, babanin intikaamini al" buyurmustu. Bu ordu içinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde, Saîd ibn Ebî Vak-kaas, Saîd, Katâde, Seleme ibn Ekvâ gibi Muhacir ve Ensâr'in büyük sahsiyetleri de bulunuyordu. Bâzi kimseler: Ordu içinde bunca

büyükler dururken bir genç köle bunlarin basina nasil kumandan yapilir? gibi sözler sarfettiler. Bu sözlerin asil kaynagi, bu baba-ogulun köle ve köle çocugu olmalari idi. Arablar arasinda kölenin baskanligi hos görülmezdi. Fakat Islâm Dîni fitratan hürr yaratilan insanlar arasindaki bu farki kaldirmis, Câhüiyet devrinde hakîr görülen bu sinifi, Islâm'daki kidemi, hicreti, ilmi, takvasi sebebleriyle yükseltmisti, Umer bu dedjkodulari duyunca Peygamber'e gelip haber vermis, bunun üzerine Ra-sûlullah, metinde özetlenen nutku söylemisti. Bu orduyu hazirlarken Rasûlul-lah hasta idi. Hastaligi devam edince, ordu hareketini geri birakti ve Rasûlul-lah'in Ölümü üzerine bu arzusunu Ebû Bekr yerine getirdi.

[296]
Hudeybiye seferinde Kureys ile imzalanan andlasmanin bir maddesinde, gelecek sene Peygamber'in maiyyetiyle gelip Ka'be'yi ziyaret edecegi, silâhsiz girilecegi, yalniz kininda olarak yanma kiliç alinabilecegi ve Mekke'de üç günden, fazla kalinmayacagi kararlastirilmisti. Bu anlasma hükmüne göre, yedinci hicret yilinda Peygamber, umre için Mekke'ye gitmeye karar verdi. Kadinlar ve çocuklar hâriç olmak üzere bu umre seferinde iki bin kisi bulunmustur. Bu, bir sulha, bir muahede hükmüne dayandigi için buna "Umretu's-Sulh", "Umretu'l-Kadiyye", "Umretu'1-Kadâ" ve "Umretu'l-Kisâs" adlari verilmistir. Bu açiklamaya göre basliktaki "Kaza" fakîhler örfündeki edâ mukaabili "Kaza" degil, "Hüküm" ma'nâsina olan "Kazâ"dir.

[297]
Enes'in bu hadîsini Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den rivayet etmistir. Bunda Enes söyle demistir:
RasûluIIah bu kaza umresinde Mekke'ye girdigi zaman, sâir Abdullah ibn Revâha Rasûlullah'in önünde su siirleri okuyordu:
Hallû beni'l-küffân an sebîlih Kad enzele'r-Rahmânu fî Tenzîlih Bi-enne hayra'l-katlî fî sebîlih
Nahnu katelnâkum ala te'vîlih Kemâ katelnâkum alâ Tenzîlih
(= Ey küffâr ogullan, Rasûlullah'in yolundan çekilin. Rahman olan Allah, Tenzîl'inde sunu indirdi ki: Muhakkak ölümün en hayirlisi O'nun yolunda olandir. Biz O'nun emir ve te'vîli ile sizleri öldürürüz. Nitekim O'nun Tenzîl'I üzerine sizlerle harbettik.)
Bunu Ibn Hibbân Sahîh 'inde su ziyâde ile rivayet etmistir:
El-yevme nadribkum alâ tenzîlih Darben yuzîlu'1-hâme an makîlih, Ve yüzhilu'l-halîlle an halîlih, Yâ Rabbi innî mü'minun bi-kîîih.
— Yâ Ibne Revâha, Rasûlullah'in önünde siir mi söylüyorsun? dedi. RasûluIIah:
— "Onu birak yâ Umer, çünkü bu Mekkeliler'e ok vurmasindan daha çok te'sfrlidir" buyurdu (Aynî ve Kastallânî). Fethu'l-Bârî'de daha genis bilgiler ve siirler vardir.

[298]
Hadîsin bashga uygunlugu meydandadir. Bu hadîs, ayni sened ve (çok az farkli olarak) ayni metinle Sulh Kitabi, "Bu Fulân ibn Fulân'm sulh anlasmasidir nasil yazilir bâbi"nda geçmisti (Aynî).

[299]
Buhâri hadîsi burada iki yolla getirmistir. Bu yollardan biri ayni metinle Sulh Kitabi, "Müsriklerle sulh bâbi"nda geçmisti.

[300]
Bu da pek az farkla Hacc Kitabi, "Peygamber kaç umre yapti bâbi"nda geçmisti.

[301]
Bu hadîslerin basliga uygunluklari meydandadir. Bunlar bâzi farklarla daha önceki kitâblarda da geçmislerdi. Son hadîste Peygamber'le evlenisi bildirilen Meymûne, Haris kizi el-Hilâ!iyye(R)'dir. Meymûne, 51 yilinda Serifte vefat etmistir.

[302]
Mûte gazvesi, müslümânlarla Bizanslilar arasinda yapilan muharebelerin baslangicidir. Sebebi, Peygamber'in elçisinin öldürülmesidir. Söyle ki: Peygamber, Busrâ Emîri Surahbîl ibn Amr'a, sahâbîlerden Haris ibn Umeyr eliyle bir mek-tûb gönderip onu Islâm'a da'vet etmisti. Haris ibn Amr, Mûte'den geçerken Surahbîl'e elçilik sifatini bildirdi. Bunun üzerine Surahbîl, Hâris'i küstahça Öldürdü. O güne kadar Peygamber'in elçilerinden hiçbirisinin hayâtina saldinl-mamisti. Her asirda her millette elçi öldürmek Insanliga ve milletlerarasi münâsebetlere aykiri sayildigindan, bu cinayete karsi bir harekette bulunmak zarurî oldu. Bunun için Peygamber, sekizinci yilda üçbin kisilik bir ordu hazir layip, âzâdli kölesi Zeyd ibn Hârise'nin emrinde gönderdi. Ve ordunun Haris ibn Umeyr'in sehîd edildigi Mûte kasabasina kadar gitmesi ve oradan Surahbîl ile üzerlerinde hükümrân oldugu kabilelerin Islâm'a da'vet edilmesi, gerekirse harb edilmesini emretti.
Öbür tarafta Surahbîl, bunu haber alarak yüzbin kisilik büyük bir ordu hazirladi. Kuvvetler arasindaki büyük fark sebebiyle müslümânlar çok kayip vererek Hâlid ibnu'i-Velîd'in ustaca tabyesi sayesinde geri çekilip, Medine'ye ulastilar...

[303]
ibn Umer bu sehâdetiyle Ca'fer'in yigitligini ve düsmandan yüz çevirmedigini ifâde etmistir.

[304]
Bu iki hadîs arasinda yara sayisinda farklilik vardir. Bu söyle giderilebilir: Elli yara gögüste ve ön tarafta, doksan yara ise vücûdun her tarafinda bulunmus olabilir. Adedlerin tahsisi ziyâdeye aykiri olmaz; yâhud birinde bir çesit yara sayilmistir

[305]
Bu "Allah'in kilicindan maksad, Hâlid ibn Velîd idi. Bundan sonra Hâlid "Sey-fullah = Allanin kilici" seref lakabiyle anilmistir.

[306]
Bu hadîsin bir rivayeti Cenazeler Kitâbi'nda geçmisti

[307]
ibn Umer bununla Ca'fer'in Mûte harbinde kesilen iki koluna bedel, Allah'in ona iki kanat ihsan ettigini ve onun bunlarla uçtugunu bildiren hadîse isaret etmis oluyor. Bundan dolayi Ca'fer, "Tayyar" seref lakabini almistir.

[308]
Hâlid'in bu beyâni, onun yüksek kumandanligina ilâveten, büyük kahramanligi ve cenkçiliginin en parlak delilidir.

[309]
Abdullah ibn Revâha'mn Mûte'de sehîd oldugu haberi kendisine ulastigi zaman Amre'nin ona aglamamasi, vaktiyle bir hastaliginda bayildigi sirada ona agladigi vakit, Abdullah'in ona aglamayi nehyetmis olmasindandir. Böylece Amre, kardesinin nehyini sadâkatle tutmus oluyor.

[310]
Siyer kitâblannda bu sefer, Gâlib ibn Abdillah el-Leysî Gazvesi adiyle zikredilir. Ibn Sa'd'in beyânina göre, bu seriyye yedinci yilin ramazâninda tertîb edilip, Necd diyarinda Batnû Nahl'In arka tarafinda Mikaa adli yerde toplanan Benû Ahvel, Benû Âbid ibn Sa'Iebe eskiyasi üzerine gönderilmisti. Burasi ile Medîne arasinda sekiz günlük uzaklik vardi. Yüzotuz mevcûdlu olan bu seriyye Gâlib ibn Abdillah'in emrinde gönderildigi için, bu unvan ile anilmistir. Usâme ibn Zeyd de bu seriyyede bulundugu için, Buhârî bu babin basliginda Usâme'yi zikretmistir.

[311]
Hadîsten anlasildigina göre, bu kuvvet düsmani dagitmis ve harb edenlerini öldürmüstür. Koyunlarini ve diger hayvanlarini ganîmet alip Medîne'ye getirmistir. Usâme, Peygamber'in israrli sorularindan çok sikilip utanmisti. "Bugünden önce keski Islâm'a girmis olmayaydim" sözü, sikilmasinin ve üzüntüsünün derecesini belâgatle ifâde etmektedir. Peygamber de bu israrli sorulariyle Lâ ilahe ille'llah diyenin öldürülemiyecegini kaanünlastirmis oluyor.

[312]
Burada ayri ayri yollardan gelen bu hadîslerin basliga uygunluklari, Usâme'nin zikredilmesi yönündendir. Son hadîste râvî Yezîd ibn Ebû Ubeyd'in unuttum dedigi kalan üç gazvenin de Mekke'nin fethi, Tâif ve Tebûk gazveleri oldugunu sarihler beyân etmislerdir.

[313]
Mekke fethi gazvesinin sebebi Hudeybiye baris andlasmasmin maddelerinden birinin Kureys tarafindan bozulmus olmasidir. Bu sebeb üzerine Rasûlullah gizlice sefer hazirligina basladi ve Gifâr, Eslem, Esca', Muzeyne, Cuheyne, Suleym kabilelerine "Allah'a îmân edenler silâhlanarak ramazânin ilk günlerinde Medine'ye gelsin!" diye haber gönderdi. Bu kabileler halki, Rasûlullah'in sadâkatlerine güvendigi kimselerdir. Huzâa kabilesine de Mekke yollarini tutup emniyete almalarini emretti. Ayni

zamanda Rasûlullah, kendisini aksi yönde mesgul göstererek Necd taraflarina bir seriyye hazirlayip gönderdi. Bütün bu hazirliklar gizli tutuluyordu. Bununla beraber Hâtib ibn Ebî Beltaa bu vaziyeti hissederek bir mektûbla Kureys'e bildirmek istedi. Fakat gelecek olan hadîsinde de görülecegi üzere bu tesebbüs gerçeklesmedi. Nihayet Tevhîd Dîni'nin büyük önderi Ibrâ-hîm Halîlullah'in torunu Muhammed (S), tevhidi yükseltmek ve müsrikligi imha ve onun timsâlleri olan asirlik putlari yere sermek üzere, hicretin sekizinci yilinda ramazânin onuncu günü onbin kisilik ordusuyla Mekke'ye dogru hareket etti.

[314]

Bu mektûb su mealde imis: "Amma ba'du! Ey Kureys cemâati, Rasûlullah size karsi gece karanligi gibi ve sel gibi akan bir ordu ile geliyor. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah üzerinize yalniz basina gelse bile Allah O'na yardim edip size gâlib kilacak ve verdigi va'di yerine getirecektir. Basinizin çâresine bakiniz ve's-selâm" (Aynî).

Hâtib bu kadini on dînâra tutmustu. Rasûlullah Mekke'nin fethi günü bu kadinin, Ebû Sufyân'in karisi Hind ile beraber öldürülmesini emretmisti. Fakat bu kadin Abdulmuttalib ogullari'mn âzâdli cariyelerinden oldugu için affedilmesi rica edilmis ve affolunmustur. Umer'in halifeligi devrinde bir süvârînin atinin çignemesiyle ölmüstür (Aynî).

[315]

Bu hadîsin bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Câsûs bâbi"nda geçmisti. Müfessir Mu-câhid: Bu âyet, Hâtib ve onun gibi Mekke müsriklerine sirr verenler hakkinda indi; böyle oldugu âyetten açik olarak anlasilmaktadir, demistir. Ebû Umer de: Âyetteki "Ey Mü 'minler" hitabinda Hâtib da dâhil bulundugundan, Allah, Hâ-tib'in îmânina sehâdet etmistir, demistir.

Hâtib, mühim hizmetlerde bulunmustur. Bunlardan birisi Hudeybiye dönüsünde hicretin altinci yilinda Peygamber tarafindan bir mektûbla Misir ve Iskenderiye meliki Mukavkis'a gönderilmesidir. Bu seferinde Ibn Ebî Beltaa, Mukavkis'm yaninda bes gün kalmis ve birtakim hediyelerle dönüp gelmistir: Bu hediyeler, Düldül adinda beyaz bir katir, Gufeyr adinda bir merkeb, elbiseler... ve Peygamber'in oglu Ibrâhîm'in anasi Mâriye ve kizkardesi Sîrîn idi. Peygamber, Sîrîn'i Hassan ibn Sâbit'e hediye etti. Ibn Beltaa, Ebû Bekr zamaninda da Misir'a gönderilmis ve Misirhlar'Ia sulh akdi yapmistir. Bu sulh, Amr ibnu'l-As'in hicretin yirminci yilinda Misir'i fethi zamanina kadar yürürlükte kalmistir. Hâtib tacir idi. Hicretin otuzuncu yilinda vefat etmis ve namazini Usmân (R) kildirmistir. Vefatinda dörtbin dînâr nakid ile birçok servet birakti (Aynî' den özetlendi).

[316]

Bunlar Ibn Abbâs hadîsinin çesitli yollardan gelen rivayetleridir. Son hadîste ordu mevcudu onbindir. tbn Ishâk'in rivayetinde ise ordu mevcudu onikibin dir. Ihtimâl ki, Medine'de techîz edilen ordu onbin askerdi, Ikibin de yolda kabilelerden gelip katilmislardir.

[317]

Bunlar hep Ibn Abbâs hadîsinin farkli senedlerden gelen çesitli rivayetleridir. Bunlarin ifâde ettigi husus özetle sudur: Rasûlullah Medine'den ramazân içinde Mekke fethi gazvesine oruçlu olarak çikmis, yolda Kedîd mevkiine geldiginde orucunu bozmustur. Kendisiyle beraber sahâbîler de oruçlarini bozmuslardir.

286 rakamli Ibn Abbâs hadîsinde "Rasûlullah, Huneyn seferine ramazânda çikti..." ifâdesinde bir müskillik görülmüsse de bunun ramazânin sonunda Hu-neyn'e çikilmis olmasi veya Huneyn seferine Mekke'de iken ramazân içinde karar verilmis olmasi seklinde anlamakla giderilebilecegi ileri sürülmüstür.

[318]

Hadîsin basliktaki soruya cevâb olan yeri "RasûlulIah bayraginin el-Hacûn mevkiinde dikilmesini emretti" sözüdür. Hacûn, Ebû Kubeys Dagi'nin yamacin-dadir. Buraya Muhassab, Ebjâh isimleri de verilir.

Hadîste anilan Merru'z-Zahrân, Mekke'ye onalti mil uzakliktadir.

Mekke'ye girecekleri cihetleri ta'yîn etmis ve "Bir hücuma ugramadikça sakin harbetmeyiniz!" diye tenbîhlemis ve bundan yalniz dokuz kisiyi istisna etmisti. Bunlar Ka'be'nin örtüsü altina siginmis olsalar bile öldürülmelerini emretti. Bütün firkalar arizasiz Mekke'ye girdikleri hâlde, yalniz Hâlid'in firkasi hücuma ugradi, îbn Ishâk'm rivayetine göre, Kureys'ten Süheyl ibn Amr, Safvân ibn Umey-ye, Ikrime ibn Ebî Cehl taraflarindan hazirlanan bir serir çetesi bunlarin emri altinda Hâlid ibnu'l-Velîd'in süvârî kuvveti üzerine ok atnjaya baslamislar ve hadîste isimleri bildirilen Iki mücâhidi sehîd etmislerdir. Bunun Üzerine Hâlid müdâfaa harbine baslayip, bir hamlede bunlardan onüçünü öldürmüs, geri kalani da kaçip dagilmislardir. '

Buradaki rivayetinin birinde Urve, Hâlid'in Mekke'nin üst tarafindaki Kedâ semtinden Mekke'ye girdigini, Rasûlullah'in da alt taraftaki Kudâ yoluyla girdigini bildirmisti. Bu Ise sahîh rivayetlere aykiridir. Buhârî, bundan sonraki (51.) bâbda Rasûlullah'in, Mekke'nin alt tarafindan, Kedâ mevkiinden; Hâlid'in de alt taraftaki Kudâ semtinden girdigine dâir hadîsleri toplamistir.

[319]

Hadîsin basliga uygunlugu "Fetih günü" lâfzindadir. Bu hadîs Tefsîr ile Kur'ân'-in Fazîletleri Kitâblan'nda da gelecektir

[320]

Bu hadîste Zuhrî, kendisine sorulan "Ebû Tâlib'e kim vâris oldu?" sorusunu kisaca cevâblamistir. Hacc Kitâbi'nda geçen hadîste bu, daha tafsîllidir: "... Akîl ve kardesi Tâlib, Ebû Tâlib'e vâris oldular. Hâlbuki Ca'fer ile Alî, Ebû Tâlib'e vâris olmadilar. Çünkü bunlar müslim idiler. Akîl ile Tâlib ise kâfir idiler".

Bu hadîse göre ez-Zuhrî mes'eleyi söyle açiklamis oluyor: Ebû Tâlib'in dört oglu vardi. Bunlardan AkÜ ile Tâlib müslümân olmayip, Mekke'de harb darinda kaldiklarindan Ebû Tâlib'e vâris olmuslardir. Atî ile Ca'fer Medine'de bulunduklarindan vâris olamamislardir.

[321]

Kinâne ogullari Hayfi, Hacün, Muhassab, Ebta1 adlanyle de anilir. Ebû Ku-beys Dagi'mn yamacindadir. Daha önce geçen bir hadîste Peygamber'in sancagini Hacûn mevkiine diktirdigi bildirilmisti ki, iste burasi Kinâne ogullari'nin yurdudur. Peygamber'in çadiri da oraya kurulmustur. Peygamber'in konak yeri olarak burasini seçmesi ve burada ikaamet etmesi, büyük bir ilâhî intikaami hatirlamaya vesile olacagi içindir: Kureys ile Kinâne ogullari, Hâsim ve Abdul-muttalib ogullari'yle bütün medenî iliskileri kesmeye ve bunlarin Kureys'e, yânî müsriklige boyun egmelerine kadar bu boykotu sürdürmeye burada yemîn ederek andlasmislardi. Onlar bu ittifaki bir vesîka ile tesbît edip Ka'be içine asmislardi. Bu andlasmanin yürürlükte kaldigi üç sene Kureys ile Kinâne ogullan, Hâsim ve Muttalib ogullari'ni, Hâsimîler mahallesinde muhasara altinda tutmuslardi

[322]

Peygamber'in öldürülmesini emrettigi Ibnu Hatal, Islâm'a girip sonra dînden çikmis, haksiz yere birçok insanlar öldürmüstü. Onun iki tane sarkici cariyesi vardi, bunlar Rasûlullah'i hicvedip tegannî ederlerdi (Kastallânî).

Hiçkimse Peygamber'in Mekke fethinde ihramdan çiktigini rivayet etmemistir. Imâm Mâlik bundan, Peygamber'in harb sebebiyle Mekke'ye ihrâmsiz girdigini tahmin etmistir.

[323]

Bu hadîs, Hacc Kitâbi'nda, Peygamberler Kitâbi'nda ve digerlerinde bâzi farklarla geçmisti: Peygamber'in iktibas edip söyledigi bu âyetlerin tamâmi söyledir: "De ki: Hakk geldi, bâtil yok oldu. Sübhesiz ki bâtil dâima zeval bulucudur" (el-lsrâ: 81); "De ki: Hakk geldi. Bâtil ne ibtidâen, ne de iâdeten birsey yaratmaya kaadir olamaz" (Sebe': 49).

[324]

Ibn Abbâs, Peygamber'in, Beyt'in içinde namaz kildigim nefyetti. Bilâl ise namaz kildigini isbât etti. Kaaide olarak isbât edenin rivayeti, nefyedenin rivayeti önüne geçirilir

[325]

Buhârî bu bâbda Rasûlullah'in fetih yilinda Mekke'ye en yüksek tarafi olan Kedâ mevkiinden girdigini bildiren hadîsleri getirmis ve dogru olanin bu oldugunu isbât etmek istemistir.

[326]

Bu hadîs, Peygamber'in fetih yilinda "Yarin konagimiz insâallah Kinâne ogullari Hayfi'dir..."sözlerinde bildirdigi konaklama yerine muhalif olmaz. Çünkü Peygamber, Ümmü Hâni'in evinde ikaamet etmemis, ancak yikanip sekiz rek'at namaz kilmis, sonra da Kinâne ogullari yurduna dönmüstür. Peygamber'in çadiri orada

kurulmus, sancagi da oraya dikilmistir (Kastallânî).

[327] Bu hadîsin burada getirilme sebebi Tefsîr'de gelecegi üzere, kendisine "tzâ câe nasrullâhi ve'l-fethu"Sûresi indirildikten sonra, Peygamber her kildigi namazda muhakkak bu sözleri söylerdi ifadesidir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabi; "Rukû'da duâ bâbi"nda da geçmisti.

[328] Bu hadîsin, yukarida geçen 50 rakamli "Fetih gazvesi babi" basligina uygunlugu, içinde Mekke fethinden ibaret olan "Fetih" isminin bulunmasidir. Ondan sonraki bâblar ise, hep o 50. baba tâbi'dirler. Bunu uyaniklikla anla! (Aynî).

[329] Hadîsin basliga uygunlugu "Mekke fethinin ertesi günü" sözlerindedir. Bu hadîsin bir rivayeti Ilim Kitâbi'nda, "Ilme hazir olanlar, gâib olanlara teblîg etsin bâbi"nda geçmisti. Orada da açiklandigi gibi, bu Amr ibn Saîd ibni'1-Âs, Eme-vîler hanedanindan ve valilerinden olup Yezîd ile Mervân ve AbdulmeIik zamaninda, Abdullah ibn Zubeyr(R)'e karsi ordular hazirlayip sevketmis, nihayet halifelik sevdasina düstügü için AbdulmeIik ile de. harbetmis ve onun tarafindan sulh ve emândan sonra aldatilarak Öldürülmüstür...

[330] Bu hadîs, Buyu' Kitâbi'nm sonlarinda daha uzun bir metinle geçmisti

[331] Bu hadîsin serhinde Ibn Hacer söyle demistir: Enes hadîsi ile Ibn Abbâs hadîsi arasinda müddette çatisma vardir. Ben sunu düsünüyorum ki, Enes hadîsi Veda Hacci'ndaki ikaamettir. Çünkü o sefer, Peygamber'in Mekke'de on gün ikaamet ettigi seferdir. Çünkü Peygamber zu'I-hiccenin dördüncü günü Mekke'ye girdi ve ondördüncü günü de çikmistir. Ibn Abbâs hadîsi ise Mekke fethi sefe-rindeki ikaametidir. Ben bunu delilleriyle Namazi kisaltma bâbi'nda takdim ettim ve orada Enes hadîsinin Veda Hacci'nda oldugunu açikça belirttim. Belki Bu-hârî bu hadîsi, buraya zikrettiklerimi isaret için girdirmis ve bunu da zihinleri keskinlestirmek için açiklamamistir (Fethu'l-Bârî).

Hakîkaten Namazi kisaltma bâbmdakI hadîs söyledir:

Enes (R) söyle demistir: Biz Peygamber (S) ile birlikte (hacc niyetiyle) Me-dîne'den Mekke'ye çiktik. Medine'ye döndügümüz zamana kadar Peygamber bize, aksam namazlarindan baska namazlari hep ikiser rek'at kildirdi.

Enes'e: — Mekke'de ikaamet ettiniz mi? diye soruldu.

Enes:

— (Evet) Mekke'de on gün ikaamet ettik, dedi.

[332] Bu Ibn Abbâs hadîsleri Mekke fethi seferindeki ikaametI anlattiklari için baslikla ilgisi meydandadir.

[333] Asillarda böyle basliksiz gelmistir. Bu uBâb", en-Nesefî rivayetinde mevcûd degildir. Birçok kerreler zikrettik ki, "Bâb" lâfzi böyle basliksiz, yânî unvansiz gelirse, bu, kendinden önceki bâbdan bir fasil gibi olur (Aynî).

[334] Buhârî bu ta'lîki et-Târîhu's-Sagîr ile el-Edebu'l~Mufred'de Abdullah ibn Salih'ten; o da el-Leys'ten senediyle getirmistir. Bu Abdullah ibn Sa'lebe'nin sa-hâbîligi sabittir. O, hicretten önce veya sonra dogmustu. Buhârî bunu burada "Mekke fethi yilinda" sözü münâsebetiyle kisaltarak getirmistir.

[335] Bunun da "Fetih gazvesi" basligina uygunlugu "Fetih yilinda" sözündedir. Ebû Cemîle Ile babasinin sahâbî olduklari zikredilmistir. Usûl âlimleri: Rasûlullah'a çagdas olan âdil kisi, ben sahâbîyim dedigi zaman, btl sözü zahiren dogru kabul edilir, demislerdir (Aynî).

[336] Bu zâtin ismi bâzi Buhârî nüshalarinda Amr ibn Seleme seklinde lâm'in fethIy-le, bâzilarinda da Amr ibn Selime seklinde lâm'in kesriyle zabtolunmustur

[337] Bu Amr ibn Seleme hadîsinin Mekke fethi gazvesinde zikredilmesi sebebi ve bu basliga uygunluk noktasi, bu hadîste Rasûlullah ile Kureys arasindaki siyâsî düs-manligin ve harb vaziyetinin netîcesini bekleyen Arab kabilelerinin, Mekke'nin fethi üzerine takim takim Islâm topluluguna kostuklarinin bildirilmis olmasidir. Bu târihe kadar Arablar birer birer müslümân olurlarken, Mekke'nin fethi üzerine dalga dalga, küme küme, kabîle kabîle müslümân olmaga baslamislardir. Bunun böyle olacagi vukû'undan evvel en-Nasr Sûresi'nde haber verilmisti. Bu sûrenin inme zamanini ta'yînde müfessirlerin görüs ayriliklari vardir. Bâzilerî Veda Hacci'nda tesrik günlerinde indigini söylemislerdir. Beydâvî ve diger bâzilarina göre bu sûre Mekke'nin fethinden evvel inmistir...

Hadîste geçen bürde, çubuklu ve dört köseli kumas veyâhud abadir ki, Arablar ihram gibi bürünürler.

Imâm Safiî bu hadîsi delîl yaparak iyiyi, kötüyü ayirdedebilen çocugun imam olmasi sahihtir, demistir.

[338] Hadîsin basliga uygunlugu "Rasûlullah fetih zamaninda Mekke'ye gelince" sö-zündedir Bu hadîs biraz takdîm - te'hîrli bir metinle Buyû'da, "Sübhelerin tef-Sîri bâbi"nda geçmisti.

[339] Hadîsin basliga uygunlugu "Fetih gazvesi sirasinda..." sözündedîr. Bu kadin, Fâtima bintu Esved el-Mahzûmiyye'dir. Mekke'nin fethi günü yüksek içtimaî mevkiine güvenerek ganîmet malindan kiymetli mücevherler çalmisti... Bu hadîsin baska bir rivayeti Sehâdetler Kitâbi'nda geçmisti.

[340] Bu hadîsler Mucâsi'den olmak üzere ayri yollardan gelen rivayetlerdir. Baslikla münâsebetleri Mekke fethinden sonra, Mekke'den Medine'ye hicret etmenin son buldugunu bildirmekte olmalaridir.

[341] Bu hadîslerin Mekke fethiyle ilgili ifâdelerinden dolayi basliga uygunluklari meydandadir

Hadîsin "Lâkin bugün cihâd ve niyet vardir" cümlesi, Mekke'den yalniz cihâd kasdiyle ve bir de fazilet tahsili niyetiyle çikilabilir demektir.

[342] Hadîsin basliga uygunlugu "Rasûlullah Mekke fethi günü ayaga kalkti da söyle buyurdu" sözündedir. Bu hadîs Hacc, Cihâd ve digerlerinde mevsûlen geçmistir. Ilim Kitâbi'nda, Ebû Hureyre'den rivayet edilen hadîsin sonunda Abbâs: Yâ Rasûlallah, izhir otu müstesna olsun. Çünkü bizler onu evlerimizde (insâda) ve kabirlerimizde kullaniyoruz, demisti.

[343] Ebû Zerr rivayetinde baslik böyle gelmistir. en-Nesefî rivayetinde ise "Huneyn Gazvesi babi ve Yüce Allah'in su kavli..." seklinde gelmistir.

Huneyn, Mekke ile Tâif arasinda ve Mekke'ye on küsur mil uzaklikta bir vâdîdir. Meshur Zu'I-Mecâz Panayiri bu vâdînin kenarinda kurulurdu.

[344] Bu âyette "Huneyn gününde" seklinde bu yerin ismi zikredilmis ve burada yapilan harbe ve cereyan eden hâdiselere kisaca isaret edilmis oldugu için, Buhârî bunu bâb basinda getirmistir. Huneyn günü, bu harbin yapildigi hicretin sekizinci yili sevvalinin altinci günüdür. Mekke'nin fethinden onalti gün sonradir.

Rasûlullah, Mekke'nin fethini tamamlayip sehrin islerini düzenledigi sirada Hevâzin kabîlesinin müslümânlara karsi harbe hazirlandiklari ve sâirleri Mâlik ibn Avf m emrinde toplandiklari haber alindi. Hevâzin kadar kuvvetli olan Benû Sakîf da bunlara katilmisti. Bunlar diger kabileleri de yanlarina almislar ve bütün hayvanlari ve kadinlarini da beraberlerinde toplayip getirmislerdi. Peygamber on, onikibin kisilik bir ordu Ile bunlara karsi yürüdü. Iki ordu Huneyn vadisinde karsilasti. Hevâzin okçulari daha önce buraya gelip yerlesmis, pusu kurmustu. Islâm ordusunun öncüleri Hâlid ibn Velîd'in emrinde pervasizca gidiyordu. Düsman ansizin bunlari ok yagmuruna tuttu ve kiliçlanyle hücum etti. Bu ânî hücumla çokluguna güvenen Islâm ordusu bozuldu. Öncülerin bozulmasi geri hatlara da geçip bir panik hâlini aldi. Sonra, gelecek hadîslerde görülecegi üzere, Peygamber'in sebatli ve cesur müdâheleleriyle ordu kendini toplayip, karsi hücuma geçti ve Allah'in âyetlerde haber verdigi

yardim ve sekî-net sayesinde zafer mü'minlere geçti.

[345] Abdullah da, babasi Ebû Evfâ da sahâbîdirler. Kûfe'de 86. yilda en son vefat eden sahâbî, bu Abdullah'tir. Ebû Hanîfe bu Abdullah'a yetismis ve onu görmüstür. Hadîsteki "Sen Huneyn gazvesinde bulundun mu?" sorusu, hadîsin basliga uygun noktasidir

[346] Bu ve bundan sonra gelen iki hadîs de el-Berâ hadîsinin ayri yollardan gelen ve bâzi küçük farklilarlarla gelen rivayetleridir. Basliga uygunluklari meydandadir.

[347] Isrâîl ibn Yûnus ile Zuheyr Ibn Muâviye hadîslerini müellif, Cihâd Kitâbi'nda; "Al, ben fulânin ogluyum diyen kimse babi" ile "Bozgunluk sirasinda sahâbî-leri vasiflayan kimse ve harbde Peygamber'in katira binmesi bâbi"nda getirmistir (Aynî).

[348] Buhârî burada bu hadîsi ayri ayri iki senedden getirmistir. Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Çünkü Hevâzin hey'etinin Peygamber'e gelmesi, Huneyn gazvesi arkasindan olmustur.

[349] Bu ibn Umer hadîsinin basliga uygunlugu "Huneyn'den döndügümüz zaman" sözündedir. Buhârî burada hadîsin gelis yollarini ayivayn göstermistir

[350] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bunu Müslim, Cihâd ve Siyer'de 13. bâbda rivayet etmistir: Müslim Ter., V, 370.

[351] Bu da ayni hadîsin baska bir rivayetidir. Buhârî bunu Ahkâm'da getirmistir.

[352] Evtâs, Huneyn vadisinin eteginde Zu'1-Mecâz kismina verilen isimdir. Kaamûs sahibi: Evtâs, Hevâzin diyarinda bir vadinin adidir, demistir. Bâzi siyer âlimlerine göre Evtâs, Huneyn vadisinin bir ciheti, bir mintikasi ve Hevâzin kabilesinin yurdudur.

Huneyn harbinde bozguna ugrayan Hevâzin kuvvetlerinin bakiyyesi Evtâs ile Tâif'te toplanmislardi. Evtâs'dakilerin basinda Dureyd ibn Simme, Tâif'te-kilerin basinda da sâir Mâlik ibn Avf bulunuyordu. Her ikisi de harb hazirligina baslamislardi. Bu sebeble Peygamber buralarda da harb yapmak zorunda kaldi. Evtâs'a Ebû Mûsâ el-Es'arî'nin amcasi Ebû Âmir emrinde bir kuvvet gönderdi. Taife de bizzat kendisi gitti.

[353] Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîsin son fikrasindan duâ etmek için temizlenmenin ve duâ sirasinda elleri kaldirmanin müstehâb oldugu hükmü alinmistir.

[354] TâIf, Mekke'nin 120 km. güneyinde Sirat Dagi silsilesi içinde takrîben 1650 m yüksekliginde bir sehirdir. Burasi Sakîf kabilesinin merkezi idi. Kur'ân'da ez-Zuhruf: 31 'de geçen "Karyeten " ta'bîri, Mekke ile Tâif'i birarada Ifâde etmekte ve bu iki sehir arasindaki mühim münâsebeti göstermektedir... Hicretin sekizinci yilinda Mekke'nin fethini müteâkib, Hevâzin'In Huneyn'deki yenilgisinin ertesi günü Peygamber, Tâif'i muhasaraya basladi.. {Islâm Ansiklopedisi, XII, 672-674'de Tâif hakkinda genisçe bilgiler vardir).

Tâif, tavf maddesinden türemis olup sehrin etrafini çevreleyen sûr ve yüksek duvar demektir.

Müttefik kabilelerin Huneyn'de yenilmelerinden sonra Sakîf kabilesi, kendi yurdu olan Tâif'e çekildi. Hevâzin kabilesinin baskani ve bütün kuvvetlerin baskumandani Mâlik ibn Avf da bunlarin basinda bulunuyordu.

Peygamber Huneyn esirleri ve ganimetlerini Ci'râne'de bir muhafiz kuvvetin emrine birakarak Tâif'e hareketle, onu muhasaraya basladi. Muhasara yirmi gün kadar sürdü. Muhasara esnasinda Selmân'in ögretmesiyle ilk defa mancinik ile kale çikmaya mahsûs debbâbeler kullanildi. Fakat kale çok saglam oldugu ve içeridekilerin de uzun süre dayanacaklari anlasildigindan muhasara kaldirildi, ordu ile Ci'râne'ye dönüldü. Tâif halki bir sene sonra Peygamber'e hey'et göndererek müslümân oldular.

[355] Peygamber'in zevcesi Ummü Seleme'nin anlattigi bu hâdise, Tâif muhasarasi sirasinda oldugu için hadîs burada getirilmistir. Muhannes, hâl ve tavri kadina benzeyen veya kendisim kadinlara benzeten kimsedir.

[356] Tâif muhasarasinin 15, 17, 18, 20, 30, 40 gün sürdügüne dâir çesitli rivayetler vardir. Eski bir sehir olan ve her tarafi, isminin de delâlet ettigi gibi saglam bir hisarla çevrilmis ve içinde aylarca geçindirecek erzak biriktirilmis bulunan Tâif'in uzun zaman dayanacagi anlasildi. Bu durum askerî sûrada istisare edildi. Nevfel Ibn Muâviye tarafindan: "Artik tilki ine kapandi. Uzun zaman muhasara ile çikabilir. Simdiki hâlde bir zarar gelmeyecegi de muhakkaktir" görüsü ileri sürüldü. Bu görüs kabul edildiginden ordunun hareket zamani i'lân olunmustur.

Ibn Hisâm'in sîretinde Ibn îshâk'm rivayetine göre bâzi kimseler:

— Yâ Rasûlullah, Sakîf ogullari'na beddua etseniz! demisler. Rasûlullah:

— "Yâ Rabb! Sakîf'e dogruyu göster de, onlari bizim camiamiza getir!" diye duâ etmistir.

Hakîkaten çok geçmedi, bir sene sonra Tâifliler gönderdikleri bir hey'etle Islâm Dîni'ni kabul ettiklerini Peygamber'e bildirdiler.

[357] Hadîsin basliga uyan yeri "Ebû Bekre Tâif Kalesi'nin üstüne çikmis..." sözle-rindedir. Hadîsin sonundaki rivayette bu husus açikça belirtilmistir. Ebû Bek-re'nin adi Nufe' ibn Mesrûh'tur. Haris ibn Kelde'nin kölelerinden oldugu için Nufe' ibn Kelde diye de anilirdi. Nufe'e, Ebû Bekreiakabi Tâif hisarinin üstünden makara ile inmesi vesilesiyle Peygamber tarafindan verilmistir. Bekre, lügatte makara demektir.

Tâif ten Ebû Bekre ile kaçanlarin hepsi vaktiyle müslümân olmus kölelerdi. Müslümanliklarini gizli tutuyorlardi. Bir sene sonra Tâif halki müslümân olduklarinda kölelerini istediler. Peygamber onlara:

— "Bunlar Allah 'in âzâdlilaridir" buyurmus ve ancak velâ haklarinin kendilerine âid olacagi ve bu suretle mîrâslanna nail olabileceklerini bildirmistir. Ibn Sa'd bu yirmiüç köleden onyedisinin isimlerini ve efendilerinin isimlerini bildirmistir (Aynî).

[358] Hadîsin bas tarafindaki "Mekke ile Medine arasinda" sözü hakkinda Dâvûdî söyle demistir: Burada böyle Mekke ile Medîne arasinda seklinde vâki' olmustur. Bu, kasidsiz bir yanilmadir. Dogrusu Mekke ile Tâif arasinda olacaktir. Nevevî ve digerleri de böyle oldugunu kesin söylemislerdir (Kastallânî).

Peygamber, Taife gitmezden önce Huneyn gazvesi ganimetlerini Ci'râne'-de toplattirmis ve Tâif ten dönüste taksim edecegini umûma duyurmustu. Be-devî'nin kendisine yaptigini söyledigi va'd, bu umûmî va'd olacaktir. Yâhud da Peygamber bedeviye husûsî bir va'dde bulunmus olabilir.

[359] Bu hâdise, sekizinci hicret yilinda Ci'râne'de, Huneyn ganîmetleri taksim edildigi sirada olmustur. Huneyn ile Ci'râne birbirine yakindir. Âise'nin: Ben Veda Hacci'nda Peygamber'e güzel koku sürdüm, demesi, onuncu yildadir. Bu, daha evvelki koku sürünme yasagini neshetmektedir.

Bu hadîsin biraz degisik iki rivayeti Hacc Kitâbi'nin bas taraflarinda geçmisti.

[360] Peygamber bu ten gömlegi ve üst elbisesi ta'bîrleriyle Ensâr'in kendisine yapisik ve kendisinin de onlara diger insanlardan daha yakin oldugunu söylemistir ki, bu, belîg bir benzetmedir (Kastallânî).

[361] Peygamber'in son sözleri Peygamberlik alâmetlerinden biri olmustur. Çünkü hâdiseler Peygamber'in buyurdugu gibi cereyan etmistir.

[362] Burada arka arkaya Enes ibn Mâlik'in ayri senedlerle ve bâzi farkliliklarla dört hadîsi getirilmistir. Bu hadîslerin basliga uygunluklari meydandadir.

[363] Bu ve bundan sonraki hadîsler de yine ayni konuyla ilgili olarak Abdullah ibn Mes'ûd'dan gelen rivayetlerdir

[364] Bu da, bundan evvel geçen hasiyede de zikrettigimiz gibi, Abdullah ibn Mes'ûd hadîsinin baska bir yoldan rivayetidir.

Huneyn gazvesinde pek çok esîr ve mal ele geçirilmisti. Ibn Hisâm ve diger siyer ve Islâm târihi âlimlerinin bildirdiklerine göre müsrik kabîleler harb sahasina kadin, çocuk ve bütün sürülerini de beraberlerinde getirdikleri için esirlerin sayisi altibine ulasmisti. Yirmidörtbin deve, kirkbin davar, dörtbin ûkiyye altin ve gümüs toplanip ganîmet edilmisti. Fakat bunlarin taksiminde müskil-lerle karsilasilmisti. Insanlarin fakirligi, bilhassa bedevi Arablar'm basît yasayislari ve Peygamber'in ta'kîb ettigi yüksek gayeleri anlamamalari bu güçlügü doguran sebeblerdi. Peygamber Mekke'nin yeni müslümân olan seriflerine, onlarin gönüllerini Islâm'a alistirmak için yüzer deve ihsan etmisti. Bu verilen ve fazla görülen atiyyeler ganîmet mallarinin umûmundan degil, fey' denilen, yânî tasarrufu Peygamber'e âid bulunan ganimetin beste birinden olmakla beraber, bu, Ensâr gençlerinin kiskançligini harekete getirmisti.

Iste burada arka arkaya siralanan bu hadîslerde bu ganimet taksimi ile ilgili bilgiler verilmis olmaktadir.

[365] Bu, bundan evvelki îbn Mes'ûd hadîslerinden önce arka arkaya geçmis olan dört aded Enes hadîslerinin baska bir rivayetidir ki, bununla Enes hadîslerinin buradaki sayisi bese ulasmaktadir. Ibn Hacer, bu hadîsin daha önceki Enes hadîslerinden sonra konulmasi gerektigini, bunun belki de Firabrî'den rivayet eden râ-vîlerin isi oldugunu söylemistir...

Bu Huneyn vak'asi ve bunu ta'kîben burada yapilan ganimet taksîmi sirasinda cereyan eden olaylar hakkinda derli toplu bilgiler, Elmalili Tefsîri'nde, et-Tevbe: 25-27. âyetlerinin tefsîri sirasinda verilmistir. Hakk Dîni, III, 2492-2498.

[366] Seriyye, düsman üzerine gönderilen en azi bes, en çogu üçyüz - dörtyüz askerden olusan birlige denir. Bunlar ekseriya geceleyin giderler. Türkçe'de Çete ta'-bîr olunur... (Kaamûs Ter.)

Peygamber, Mekke fethinden, Huneyn ve Tâif gazvelerinden sonra bâzi se-riyyeler hazirlayarak etrafa göndermistir. Siyer ve hadîs istilahlarina göre seriy-yeler, düsmanin hâlleri ve haraketlerini kesif için, emniyet ve asayisi korumak için, etrafa gönderilmis olan Islâm da'vetçi ve irsâd hey'etlerini korumak için tertîb edilen küçük askerî kuvvetlerdir. Bu hadîste bunlardan biri anlatilmaktadir.

[367] Peygamber bu Hâlid seriyyesini Mekke fethi akabinde tertîb etmis, ve Huneyn'e çikmazdan önce göndermistir. Cezîme ogullan yurdu, Yemenliler'in ihrama giris yerleri olan Yelemlem'den sayilir.

Ibn Sa'd bu kuvvetin üçyüzelli kisiden meydana geldigini ve harbetmek üzere degil, Islâm'a da'vet için gönderildigini bildirmistir.

Saba', bir dînden çikip baska bir dîne girmek ma'nâsmadir. Kureys müsrikleri de her müslümân olan kisi hakkinda bu ta'bîri kullanirlardi. Yaygin olan bu kullanistan dolayi Ibn Umer, Cezîme ogullari'mn "Saba'nâ saba'nâ" sözleriyle hakîkaten müslümân olduk demek istediklerini anlamisti. Hâlid ise bununla yetinmeyerek Islâm kelimesinin açikça söylenmesi lâzim oldugu içtihadinda idi. Bunlarin bir gayretle ve müsrikâne bir inatla Islâm kelimesini söylemek istemediklerine kaani' idi. Ve bu kanâatle onlari öldürmüstü. Peygamber de Hâlid'i acele ettigi ve bu isin ser'î vaziyetini tesbît etmedigi için duâ ederek sifahî ukubetle yetinmistir.

Peygamber ayni zamanda Cezîme ogullan'nin ugradigi fecî' vaziyete razi olmayarak, Ibn Ishâk'm rivayetine göre, Alî'yi yeter mikdârda mal ile onlarin yurduna gönderip, mal ve can kayiplarinin bedellerini, diyetlerini verdir mistir... (Aynî'de daha tafsîlli bilgiler toplanmistir).

[368] Ibn Hacer, kissanin birden çok olmasi, yâhud da umûmî ma'nâ üzere olmasi, yânî Abdullah ibn Huzâfe'nin Peygamber'e yardim etmesi Ihtimâline isaret et-mistir.

Bu basliga göre seriyyeye Ensârî seriyyesi de denildigi, kumandanin Abdullah ibn Huzâfe ile Alkame ibn Mucezziz oldugu anlasiliyor. Abdullah ibnIbn Hacer, kissanin birden çok olmasi, yâhud da umûmî ma'nâ üzere olmasi, yânî Abdullah ibn Huzâfe'nin Peygamber'e yardim etmesi Ihtimâline isaret et-mistir.

Bu basliga göre seriyyeye Ensârî seriyyesi de denildigi, kumandanin Abdullah ibn Huzâfe ile Alkame ibn Mucezziz oldugu anlasiliyor. Abdullah ibn Huzâfe ikinci Habese hicretine katilan ilk müslümânlardandir. Kisrâ yanma elçilikle de gönderilmistir.

[369] Peygamber burada eskimez bir hayât düstûru koymustur: "Mahlûka itaat an cak ma'rûfla emirdedir". Bu hadîste mutlak emrin bütün hâlleri sâmil olmayacagi hükmü vardir. Çünkü Peygamber kumandana itaat etmelerini buyurdu. Onlar bu emri bütün hâllere, hattâ öfke hâline ve ma'siyetle emretme hâline hamlettiler. Peygamber de onlara itaat emrinin ancak ma'sîyet olmayan hususlarla sinirlandirilmis oldugunu beyân etti (Kastallânî).

[370] Buhârî nüshalarinin birçogunda "Bâb" lâfzi yoktur.

[371] Hadîsin basligindan Ebû Mûsâ el-Es'arî'nIn Veda Hacci sirasinda Yemen'den döndügü ve Mekke'de Rasûhillah'a kavustugu hakkindaki hadîslere isaret ettigi anlasiliyor. Ebû Mûsâ Ile Muâz, ilimleriyle ve Kur'ân'a hizmetleriyle meshur iki sahâbîdir. Muâz onsekiz yasinda müslümân olup Akabe Bey'ati'nda bulunmus bir Ensâr genci idi. Bedir'den i'tibâren bütün gazvelerde Peygamber'in yanindan ayrilmamistir. Peygamber: "Ümmetimin halâl ve harami en çok bileni Muâz'dir" buyurmustu. Ebû Mûsâ da bu degerde idi. Kur'ân okumakta söhreti vardi. Peygamber onun hakkinda da: "Ebû Musa'ya Dâvûd Peygamber'in güzel okuyuslarindan bir okuyus verilmistir" buyurmustu.

Bu iki büyük sahâbî Yemen gibi büyük bir memleketin dünyâ isleri arasinda, hadîste bildirilen ibâdet etme ve Kur'ân okuma hususlarindaki muntazam ve programli hayâtlari bizler için ibret ve örnek alinacak seydir. Muaz bir geceyi üçe ayiriyordu: Uyku, namaz, Kur'ân okuma. Uyku bütün dînî ve dünyevi isleri yapmak için vücûdun istirâhatini sagladigi için, onun da namaz kadar sevaba sebeb olacagini Muâz'dan ögreniyoruz.

[372] el-Buhârî burada hadîsin iki yoldan rivayetini de göstermistir.

[373] Bunlar Ebû Musa'dan ayri senedlerle ve birbirini açiklayan bâzi farkliliklarla gelen rivayetlerdir. Bu sonuncusunun daha uzunca bir rivayeti Hacc Kitabi, "Peygamber zamaninda ihrama girip telbiye eden kimse bâbi"nda geçmisti.

[374] Bunun da bir rivayeti Zekât Kitâbi'nin sonlarinda geçmisti. Hadîsle ilgili açiklamalar da orada verilmisti.

[375] Bu hadîste Muâz'm Yemenliler'e sabah namazi kildirdigi bildirildigi için, bu, Muâz'm Yemenliler üzerine hem dîn islerini ögreten, hem de mâlî islerini idare eden bir vâlî olduguna delâlet eder. Bundan önce geçen ibn Abbâs hadîsi ise Muâz'm Yemenliler'in mâlî islerini de Idare eden bir vâlî olduguna delâlet ediyordu. Namaz içinde okunan en-Nisâ: 125. âyetini isiten Yemenli ya namazin yabanci bir kelâmla bâtil olacagini bilmeyen bir câhil idi, ya da kendisi namaz kilanlarin arka tarafinda olup henüz namaza girmemisti.

[376] Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayri olarak yaptigi rivayetlerdendir. Burada geçen ûkiyye, kirk dirhemdir. Bu hususta hadîsçiler, fakîhler ve lügat âlimleri ittifak etmislerdir.

[377] Sarihler bu iki hadîste haber verilen Yemen hareketleri ve seriyyelerinin Tâif harbinden dönüsten ve Huneyn ganimetlerinin Ci'râne'de taksiminden sonra oldugunu bildirmislerdir.

[378]
"Biz görünüse hükmederiz, içyüzünü ise Allah'tan baska kimse bilmez" demis oluyor.

[379]
Hadîste kendilerine altin cevheri verildigi bildirilen kisiler, Necd havalisi ileri gelenlerinden ve hepsi de kalbleri Islâm'a alistirilmaya çalisilan (et-Tevbe: 60) kimselerdendi. Bu suretle onlarin müslümânlara zarar vermeleri de önlenmis oluyordu. Bu altin cevheri, ganimet malinin beste birinden ibaret olup, tasarrufu dogrudan dogruya Peygamber'e âid idi. Hadîste tavsifi yapilan o vahsî kilikli adamin i'tirâzi yersizdi. O i'tirâza karsi Hâlid'in onu öldürmek istemesi, Peygamber'e i'tirâzi pek agir bir cürüm saymis olmasindandir. Peygamber'in o sahis hakkindaki sözleri de cürmün büyüklügünü gösterir. Bâzi sarihler bunun Zu'1-Huveysira isminde bir münafik oldugunu bildirmislerdir.
Bu hadîsin bir rivayeti Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da "Âd'e gelince: Onlar da ugultulu, azgin bir firtina ile helak edildiler" (el-Hâkkaa: 7) babinda geçmisti.

[380]
Bunun basliga uygunlugu Alî'nin Yemen'den Veda Hacci sirasinda hacca gelmesi bakimindandir. Bu hadîs Hacc Kitabi, "Peygamber zamaninda telbiye edip ihrama giren kimse bâbi"nda ayni sened ve metinle geçmisti.

[381]
Bunun da bir rivayeti Hacc Kitabi'nda geçmisti. Buradaki basliga uygunlugu "Alî ibn Ebî Tâlib Yemen'den bizim yanimiza geldi" sözündedir ki, bu gelis, Veda Hacci'nda olmustu.

[382]
Buradaki hadîslerde de bildirildigi gibi, Zu'1-Halasa, Yemen'de Has'am kabîle-si içinde büyük bir puthânenin adi idi. Mekke'deki Ka'be'yi putlardan temizle dikten sonra Peygamber, Has'am kabîlesindeki o put evini de yikip kaldirmak istiyor ve fikri bununla mesgul ve rahatsiz olup duruyordu, iste bu huzursuzluk içinde Has'am ileri gelenlerinden bulunan Cerîr'e bu vazifeyi teklîf edip vermistir.

[383]
Bunun bir rivayeti bu isnâdla Cihâd Kitabi, "Fetihlerde müjde vermek bâbi"n-da geçmisti.

[384]
Bu da hadîsin daha tafsîlli olarak gelmis diger bir rivayetidir. Becîle râvî Cerîr ibn Abdillah'in kabîlesidir; nisbetinde Becelî denilir.

[385]
Bâzi nüshalarda "Bâb" sözü de vardir. Burasi Medîne'ye on günlük mesafededir. Buraya Zâtu's-Selâsil ismi, bunlar Islâm aleyhine birbirleriyle siki bir baglilik içinde bulunmalari sebebiyle yâhud da orada Selsel denilen bir su bulundugu için verilmistir. Bu gazveye çikis sebebi de bu kabilelerin Medine'nin" etrafini kusatmak için toplanmalari haberinin alinmasidir. Bu gazve hicretin sekizinci (bir kavilde yedinci) yili cumâde'1-âhir ayinda yapilmistir. Peygamber, Amr'in eline beyaz bir bayrak vermis, Muhacir ve Ensâr'dan üçyüz kisilik bir kuvvete basbug ta'yîn edip yollamistir. Asker içinde Ebû Bekr, Umer gibi gibi yüksek zâtlar da vardi. Amr, Arab'in dahî kumandanlarindan oldugu için, ,bu ta'yîn onu bir nevi' te'lîf ve taltîf idi. Nitekim Hâlid ibnu'l-Velîd'i de Peygamber bu maksadla Alî ile beraber Yemen'e göndermisti.

[386]
Bu gazveden muzaffer olarak dönen Amr, Peygamber'in basbug yapmasindan ve kazandigi zaferden dolayi Peygamber'in en basta sevdigi kimselerden olabilecegi ümîdi ve hirsiyle hadîsteki sorulari sormustu.

[387]
Hadîsin bas tarafindaki "Ben denizde idim" fikrasi, bâzi nüshalarda "Ben Ye-men'de idim" seklinde gelmistir. Peygamber, Yemen'in asâletli bîr kisisi olan Cerîr'i, Yemenliler'i Islâm'a da'vete göndermisti. Cerîr bu seferden dönerken yine Yemenli iki melik olan Zû Kela' ile Zû Amr'la Medine'ye gelirlerken bulusmus ve hadîsteki konusmalar bu esnada cereyan etmistir. Sonra Zû Kela' kalabalik bir köle kaafilesiyle Medine'ye hicret etmis, Umer zamaninda bunlari âzâd edip cihâda yollamistir. Siffîn harbinde Alî tarafinda iken, 37 yilinda öldürülmüstür.
Zû Amr'in bu hadîsin ikinci kisminda söyledigi hakîmâne sözleri, onun ilmî, içtimaî ve siyâsî mes'elelerdekI genis bilgisine ve olgunluguna delâlet etmektedir. Onun bu sözleri devlet baskaninin ileri gelenlerin istisaresi ile ve mümkün oldugu kadar genis bir seçim ile yapilmasi hâlinde hayir oldugu, devlet baskanliginin kiliç kuvvetiyle elde edilmis olmasi durumunda Ise her zaman böyle hayir olmayip, zulüm ve istibdâd yapabileceklerini ifâde etmektedir. Bu ise idare hukukundaki âmme velayetinin ve cumhuriyet sisteminin özetlenmis güzel bir ifadesidir.

[388]
Bu sahil seferi sekizinci yilda yapilmistir. Sam'dan gelmekte olan Kureys kervanini gözetlemek için gönderilmistir.
Kelâmin düzgün olmasi için söyle bir takdîr lâzimdir: Peygamber (S) deniz sahili tarafina bir seriyye gönderdi. Onlar yola çiktilar. Bir kervani gözetliyorlardi...
Ebû Ubeyde, Bedir ve ondan sonraki bütün gazvelerde hazir bulunmustur. 58 yasinda iken hicretin 18. yilinda çikan Amvâs taununda Sâm yakininda Ürdün'de ölmüstür. Kabri orada Amsâ köyü civarinda Gorbisan mevkiindedir. Cenaze namazini Muâz ibn Cebel kildirmistir (Aynî).

[389]
Bu hadîsin bir rivayeti Serîke Kitâbi'nda "Yemekte ortaklik bâbi"nda geçti.

[390]
Bu da Câbir hadîsinin diger yoldan rivayetidir. Burada Amr ibnu Dînâr'iri rivayet ettigi son kisimda "Kes" emri dört kerre tekrar edilmistir. îste bu suret, mur-selin suretidir. Çünkü Amr ibnu Dînâr, Kays'in bu hadîsi babasina tahdîs ettigi zamana erismemistir. Evet bunu el-Humeydî, kendi Müsned'inde tahrîc etmistir... Bu cümleleri dogru anlamak için "Kes dedi, ben de ona kestim dedim" seklinde söylendigini takdîr etmelidir (Kastallânî).

[391]
Bu da Câbir'in o sahil gazvesiyle ilgili rivayetlerinden bir digeridir. Burada Peygamber, onlarin yedikleri hayvanin mücâhidler için Allah tarafindan çikarilmis bir nzik oldugunu bildirdikten ve böylece onlarin fiillerini sözüyle dogruladiktan sonra, onun etinden kalip da kendisine getirdikleri parçayi bizzat yemek sû-retIyle bu tasvibini fiilen de dogrulamis oluyor.

[392]
Bu, Ebû Bekr'in Hacc Emirligi ile dokuzuncu hicret yilinda yapilan haccdir ki, Mekke fethinden bir sene sonra ve Rasûlullah'in bizzat idare ettigi Veda Hacci'ndan bir sene evvel idi. Sekizinci senede Mekke fethinden sonra Mekke'ye vâlî ta'yîn edilen Attâb ibn Esîd(R)'in emîrligi ile hacc edilmisti. Bütün Arabistan halki Islâm Dîni'ne girmemis bulunduklari için, sekizinci ve dokuzuncu senelerde hep birlikte hacc edilmis, Islâm'in hacc mensekleri yaninda müsriklerin o çirkin bid'atleri de icra edilmisti. Çiplak olarak tavaf etmek ve "Lâ Serike /e"den sonra "Illâ serîken huve leke temlikuhu ve meleke" hezeyanini eklemek de bu bid'atler arasinda idi.
Ebû Bekr, o sene Rasûlullah'a vekâleten Islâm usûlü ile hacc menseklerini ögretmeye me'mûr edilmis olup, beraberinde Medine ehlinden (içyüz kadar sa-hâbî vardi. Peygamber'in kendi elleriyle bezeyip isaretledigi yirmi, kendi tarafindan bes kurbanlik deveyi sevketmisti.

[393]
Hadîsin basliga uygunlugu, Berâe'nin, Ebû Bekr'In hacc emîrligi sirasinda inmeye baslamasidir. Berâe Sûresi en son inen sûredir. înmeye hicretin dokuzuncu senesi baslamistir. Ebû Bekr'i hacc emîri ta'yîn edip gönderdikten sonra bu sûre indi. Bunu hacc mevsiminde insanlara okumak üzere arkasindan da Alî'yi me'mûr edip kendi disi devesi Adbâ'ya bindirerek gönderdi. Ebû Bekr'e gönderseydiniz, denildi. "Bunu benden, ev halkimdan olan bir kimseden baskasi benim adima teblig edemez" buyurdu. Alî yolda Ebû Bekr'e yetisti. Ebû Bekr, Alî'ye: Emîr mi veya me'mûr musun? diye sordu. Me'mûr, dedi. Yürüdüler. Terviye günü olunca Ebû Bekr hutbeyi okudu ve insanlara hacc menseklerini söyledi. Alî de nahr günü Akabe Cemresi yaninda kalkti: Ey insanlar, ben size Rasûlullah'in rasûlüyüm, dedi. Ne ile? dediler. Berâe'den otuz kirk âyet okudu. Sonra da dedi ki: Su dört ile emrolundum: Bu seneden sonra bu Beyt'e müsrik yaklasmayacak; Beyt'i çiplak tavaf etmeyecek; her mü'min nefisten baskasi cennete girmeyecek; her ahid sahibine ahdi tamamlanacak, diye ilân etti (Hakk Dini, III, 2444).

[394]
Hudeybiye andlasmasiyle Islâm'in siyâsî varliginin Kureys tarafindan taninmasi Üzerine Arab kabileleri Peygamber'e hey'etler göndermeye baslamislardi. Hudeybiye'den beri nazarî olarak devam eden bu siyâsî varlik, Mekke'nin fethi üzerine mükemmel ordusuyla, idâri ve adlî teskîlâtiyle fiilî ve hakîkî bir devlet hâlinde kendini

gösterince, Arabistan'in bütün kabileleri hey'etler göndererek bagliliklarini bildirmislerdir. Bu hey'etler sebebiyle bu dokuzuncu yila "Senetu'l-Vufûd = Hey'etler yili" denilmistir. Iste Temîm ogullari hey'eti de bunlardan birisidir. Siyercilerin bildirdiklerine göre, Temîm ogullan hey'eti yetmis yâhud seksen kisi olup içlerinde Ka'ka' ibn Ma'bed, Utârid ibn Hâcib, Akra' ibn Habis, Zibrikan ibn Bedr, Amr ibn Ehsem, Hannât ibn Yezîd, Nuaym ibn Yezîd, Kays ibn Âsim, Uyeyne ibn Hisn ve diger ileri gelenleri vardi. Bunlar bir ögle sicaginda gelmisler ve mescide girerek Peygamber'in odalari arkasinda vahsî ve kaba bir sekilde:

— Yâ Muhammed, bize çik! diye bagirmaya baslamislardi.

O sirada Rasûlullah kusluk uykusu uyuyordu. Bunun üzerine el-Hucurât Sûresi: 4-5. âyetleri inmistir. Bu âyetlerin delâletleri veçhile Temîm hey'etinin hepsi müslümân olmuslar; Peygamber onlarin kabaliklarini hos görmüs ve kendilerine birtakim hediyeler vermistir.

[395] îmrân ibn Husayn'in bu hadîsinin bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitâbi'nm basinda da geçmisti. Bu hadîs, Temîm ogullarinin cehalet ve kabaliklarinin diger bir safhasini açiklamaktadir.

[396] el-Vâkidî, Uyeyne'nin bu gönderilme sebebini söyle zikretti: Temîm ogullan, Huzâa kabilesinden birtakim insanlara baskin yaptilar. Bunun akabinde Peygamber, Uyeyne ibn Hisn'i, içlerinde Ensârî ve Muhacir bulunmayan elli kisilik bir seriyyenin basinda Temîm ogullan üzerine gönderdi. Uyeyne onlardan on-bir erkek, onbir kadin ve otuz çocuk esîr alip geldi, iste bu sebeble Temîm ogullan baskanlari Medine'ye geldiler. Ibn Sa'd: Bu vak'a, hicretin dokuzuncu yili muharreminde oldu, demistir (Fethu'l-Bârî).

[397] Temîm ogullari'nin nesebi Mudar'da Peygamber'in neseb zinciri ile birlesir. Bundan ötürü Peygamber onlarin sertlik ve kabaliklarina ragmen, Temîm ogulla-n'm kendi soyundan saymistir.

Ebû Hureyre hadîsinin bâb ile ilgisi meydandadir.

[398] Bu hadîsin basliga uygunlugu açiktir. Bunun bir rivayeti Tefsir Kitâbi'nda da gelecektir

[399] Bu Abdu'1-Kays, Bahreyn'de sakin olup Abdu'1-Kays iBn Aksa...ya nisbet edilen büyük kabiledir. Bunlar Rabîa kabileleri tarafindan gönderilmis seçkin bir elçiler hey'etidir. Bu hey'ette gelenlerin sayisi bazilarinca ondört, bazilarinca daha ziyâdedir. Ibn Ishâk bu hey'etin Medine'ye ilk gelisi Mekke fethinden biraz önce idi, demistir.

[400] Bu hadîsin bir rivayeti îmân Kitabi, "Beste bir vermek îmândandir bâbi"nda, bundan daha bütün olarak geçmisti.

[401] Bu da Ibn Abbâs hadîsinin baska bir tarîkten rivayetidir. Burada isimleri zikredilen kaplarda nebîz kurmak yasak edilmistir. însâallah Esribe Kitâbi'nda gelecegi üzere, bu kaplardan su ve haram olmayan serbet vesaire içmeye sonradan ruhsat verilmistir

[402] Basliga uygunlugu "Bana Abdu'l-Kays'tan birtakimHnsanlar geW/"sözünde-dir. Bunun bir rivayeti Namaz Kitâbi'mn sonlarinda geçmisti.

[403] Bu da burada, içinde Abdu'1-Kays zikredildigi için getirilmistir. Bunda da Abdu'l-Kays kabilesinin fazileti vardir. Bahreyn, Umman Denizi sahilinde bir memlekettir. Bugün de hâlâ varligini sürdürmektedir.

[404] Benû Hanîfe, Mekke ile Yemen arasinda, Yemâme mintikasinda ikaamet eden büyük bir kabiledir. Sumâme ibn Usâl de bu kabilenin ileri gelenlerinden bir kimse idi. Sumâme'nin Islâm'i kabulü, Benû Hanîfe hey'etinin Medine'ye gelmesinden öncedir. Sumâme, Mekke fethinden önce müslümân olmustu. Benü Hanîfe hey'etinin Medîne'ye gelisi ise hicretin onuncu yilindadir.

[405] Hadîs basligin Ikinci kismina uygundur. Sumâme sirki ve putlara ibâdeti bir dîn saymadigi için, kendinin dînden çikmadigini yemîn ile te'kîd ederek söylemistir ki, bu tamâmiyle dogrudur. Çünkü ilmen dîn, akil ve irâde sahibi Insanlari kendi arzulari ile hayra sevkeden ilâhî bir müessesedir.

Ibn Hisâm'm rivayetinde Sumâme, umre yaptiktan sonra Yemâme'ye gitmis ve Mekke'ye zahire yükleyip götürmelerini Yemâme halkina yasak etmistir. Bunun üzerine Mekkeliler Peygamber'e mektûb yazip: Sen akrabalara ilgiyi, akrabalik hakkina hürmeti emredersin! diye zahire gönderilmesini istemisler. Peygamber de Sumâme'ye bir mektûb yazip Mekke'ye zahîre tasiyanlarla Mekkeliler arasindaki yolu bosaltmasini, yânî zahîre nakline müsâade etmesini bildirmistir.

[406] Hadîs basligin birinci kismina uygundur. Çünkü Museylime, Benû Hanîfe hey'eti içinde gelmistir.

Hadîs bu isnâd ile Peygamberlik Alâmetleri bâbi'nda geçmis ve orada bazi bilgiler verilmisti.

[407] Basliga uygunlugu, Içinde geçen "Yemâme'nin sahibi" sözünün Museylimetu'l-Kezzâb ismini tazammun etmesi yönündendir.

[408] Basliga uygunlugu "Yalanci Museylime'ye kaçtik" sözündedir. Bu sözde Ebû. ¦ Utarid'in, kendi kavmi Utârîd ogullan'ndan Museylime'ye tâbi' olanlardan bulunduguna isaret vardir. Bu Ebû Recâ Imrân ibn Milhân el-Utârîdî, Peygafîl-ber zamaninda müslümân olmus, fakat Peygamber'i görmemistir. Utârîd, Te-mîm'den bir batn'dir (Aynî)

[409] Bu hadîste ayri olarak el-Ansî kissasi yoktur, ancak bunda irsal yoluyla Musey-lime kissasi ve bunun içinde de el-Ansî'nin zikri vardir. Bu el-Esvedu'1-Ansî, San'â'da ortaya çikip peygamberlik iddiasina kalkismis, San'â üzerinde hâkimiyet kurmustu. Kapisinda bin muhafiz bulundururdu. Feyrûz onun yanina girmis, bâzi tedbîrlerle onu öldürmüstü. Urve'den el-Esvedu'l-Ansî'nin, Peygam-ber'in vefatindan bir gün ve bir gece evvel Öldürüldügü, sonra bu haberin Ebû Bekr'e ulastirildigi rivayet edilmistir (Aynî, Kastallânî).

[410] Necrân, Mekke'ye Yemen tarafindan yedi konak uzaklikta, yetmisüç karyeyi sâmil büyük bir sehirdir. Yemen'in kuzeydogu tarafinda ve Dehnâ çölü'nün ke-narmdadir. Necrân, Hnstiyanlar için bir merkez idi. Ahâlîsi Hristiyan olup, aralarinda bir mikdâr Yahûdî de vardi.

[411] Ibn Sa'd'm rivayetine göre Rasûlullah, Necrân Hristiyanlan'na mektûb gönderip Medine'ye da'vet etti. Emirler: Abdu'l-Mesîh Âkib, maiyyetinde ondört kisi ile Medine'ye geldi. Içlerinde en büyük âlimleri Ebû'l-Hâris Alkame ile es-Seyyid el-Eyhem de bulunuyordu. Bunlar Medine'ye gelince mescide girdiler. Üzerlerinde Yemen Bürdü denilen ipekli elbiseler, ridâlar vardi. Ipekli kef-yeler örtünmüslerdi. Mescide girince dogu tarafina dogru durup namaz kildilar. Bunu hos görmeyen sahâbîlere Peygamber: "Onlari serbest birakiniz" buyurdu. Namazdan sonra Peygamber'in huzuruna geldiler. Fakat Peygamber bunlardan yüz çevirdi ve bunlarla konusmadi. Bunun üzerine Usmân onlara: Ipekli elbiseler içinde geldiginiz için Peygamber sizlere yönelmedi, dedi. Bunun üzerine Necrân hey'eti o günü kalkip gittiler. Ertesi gün râhib elbiseleriyle Peygamber'in huzuruna geldiler, selâm verdiler. Peygamber de selâmlarim selâm ile karsiladi. Onlari Islâm'a da'vet etti. Onlarla îsâ hakkinda uzun çekismeler yapildi, deliller, hüccetler getirildi. Peygamber onlara Kur'ân okudu. Fakat onlari ikna' etmek kaabil olmadi. Nihayet Peygamber onlara Âlu Imrân: 6. âyetinde bildirilen la'netlesmeyi teklîf etti. Düsünmek üzere kalkip gittiler. Sonra bu yolda la'netlesmeden korkup çekindiler. Hristiyan kalarak cizye vergisi vermek üzere anlasip gittiler (Aynî).

[412] Bunlar da Huzeyfe ve Enes'ten ayri senedlerle gelen rivayetlerdir. Bunlarda da Ebû Ubeyde hakkinda çok yüksek bir seref dile getirilmistir. Buhârî bu Enes hadîsIyle Peygamber'in Ebû Ubeyde hakkindaki sözünün geçen hadîsteki Necrân hey'eti sebebiyle söylendigine isaret etmistir.

Ibn Sa'd'in rivayetine göre Necrânlilar yazilan anlasma geregince, bin takimi receb ayinda, bin takimi safer ayinda teslîm edilmek üzere ikibin takim elbise, her elbiseyle beraber bir ûkiyye (40 dirhem) nakid verecekler. Yemen'de kargasalik çikarsa 30 zirh, 30 kargi, 30 deve, 30 at vereceklerdi. Bu ahidlesmeye göre Necrânlilar, Umer'in devrine kadar yerlerinde kaldilar. Umer zamaninda gayrimüslimler Arabistan'dan çikarildiginda, bunlar da, emlâk ve arazîlerinin bedeli verilerek Küfe civarinda yine Necrân adi verilen bir yere naklolundular.

[413]
Bahreyn, Basra ile Umman arasinda ve Basra Körfezi'nin garb sahilinde bir mintikadir. Umman ise Arab yarimadasinin güneydogusunda ve Hindistan'in karsisinda gayet genis bir kit'a olup, Hindistan, Iran ve Arabistan'in ticâret an-bari durumunda idi.
Bu hadîste Umman ve Bahreyn kissasi yoktur. Lâkin Buhârî, Peygamber'in "Eger Bahreyn mali gelmis olursa" sözüyle Bahreyn'e isaret etmis olmasi müm-kin olur. Çünkü bu söz, Peygamber'in oraya seriyye gönderdigine delâlet etmektedir.
Bu hadîsin bir rivayeti Kefâlet'te geçmisti.

[414]
Es'arî, Es'ar'm nisbetidir. Es'ar, Sebe' neslinden Nebet ibnu Uded adindaki kimsenin lakabidir. Nebet'In gövdesi anadan killi dogdugu için "Es'ar" lakabiyle anilmistir. Sonra bunun neslinden Yemen'de yetisen büyük bir kabîle, buna nisbet edilerek Es'arîler denilmistir. Sahâbîler'den Ebû Mûsâ el-Es'arî de bu kabiledendir (Kaamûs Ter.).
Bu sözler Serîket Kitabi, "Yemekte ortaklik bâbi"nda geçen hadîsin bir parçasidir.

[415]
Bu hadîsteki "Min", "Ittisâliye min'i" diye isimlendirilir. Peygamber bu sözüyle Es'arîler'in kendisine nisbetlerini, bagliliklarini ve yakinliklarini en belîg bir uslûbla ifâde etmis oluyor.
Bu hadîsin bir rivayeti Menkabeler'de, "Ibn Mes'ûd'un menkabesi bâbi"n-da geçmisti.

[416]
Hadîsin basliga uygunlugu "Biz Es'arîler'den bir cemâat, Peygamber'in huzuruna vardik ve ondan {Tebûk seferi için) binek ve yük develeri istedik" sözlerinden alinir. Çünkü Peygamber, Tebûk gazvesi hazirligini yaparken Es'arîler'den bir grup mücâhid gelip kendisinden binek ve yük develeri istemislerdi.
Yemîn mes'elesiyle ilgili açiklama, insâallah Yeminler Kitâbi'nda gelecektir.

[417]
Hadîsi burada getirilme sebebi, "Yemen ahâlîsinden bir grup insan geliverdi" sözüdür. Bu hadîsin daha uzunca bir rivayeti "Temîm ogullari hey'eti bâbi"n-da geçmisti.

[418]
Bu hadîsin bir rivayeti Bed'u'1-Halk Kitâbi'nm sonlarinda geçmisti.

[419]
îmân'in Yemen'e mensûb olmasinda, îmân ve Islâm'i mal ve canlariyle te'yîd eden Ensâr'm neseb yönünden Yemenli olmalarina isaret vardir. Bu hadîs, Es'arî-ler'in de sonradan Yemen'den gelisleri sebebiyle söylendigi için, onlar hakkinda da bir medh oldugu açiktir.
Bu hadîslerde zikredilen "Seytânin boynuzu" ta'bîri seytânin hizbi, ümmeti demektir. Çünkü "Kam", muasir olarak yasayan insanlarin tabakasi, ilim ehlinden bir tabaka ve bir peygamber çikip onunla beraber yasayanlar ma'nâla-rina gelir. Nitekim Peygamber, sahâbîler için "îmanlarin hayirlisi benim karn'im-dir.." buyurmustur.

[420]
Hadîsin basliga uygunlugu isnâdda ve hadîsin metninde Alkame'nin zikredilmis olmasindan zorlanma ile alinir. Çünkü Alkame, en-Nahaî'dir. en-Naha' ise Ye-men'den büyük ve meshur bir kabiledir. Bu kabîle ferdleri en-Naha*a nisbet edilirler. en-Naha'in ismi, Habîb ibn Amr ibn|UIe...dir (Aynî).
Ibn Mes'ûd'un Alkame hakkindaki sözü de Alkame için büyük bir menka-bedir. Çünkü Ibn Mes'ûd, onun okuyusta kendi benzeri olduguna sehâdet etmistir.
Son kisimdan zahir olan, Habbâb, erkeklerin altin yüzükten nehyinin ten-zîhî bir nehiy oldugunu i'tikaad etmekte idi. Ibn Mes'ûd ona bu nehyin tahrîmî oldugunu tenbîh etmis, o da sür'atle altin yüzük takmaktan vazgeçmistir (Fethu'l-Bârî).

[421]
Devs'in kissasi hadîslerde açiklanmistir. et-Tufeyl ibn Amr ed-Devsî'ye gelir; onun acîb, garîb bir hikâyesi vardir. Ben uzatmak korkusundan onun zikrini dürüp özetledim: O hikâyeden biri sudur: O bir ru'yâ gördü de arkadaslarina:
— Bu ru'yâyi ta'bîr ediniz, dedi. Onlar:
— Ne gördün? dediler. O da söyle anlatti:
— Basimi tiras edilmis gördüm. Agzimdan bir kus çikti. Bana bir kadin kavustu ve beni fercinin içine soktu. Babam benî sevkle ariyordu. Derken onunla benim arama bir engel gerildi!
Arkadaslari:
— Ru'yân hayr olsun! dediler. Kendisi:
— Vallahi ben bu ru'yâyi te'vîl ettim, dedi; basimin tirasina gelince, bu onun kesilmesidir. Kus, rûhumdur. Beni fercine sokan kadin ise Arz'dir; o benim için kazilir, ben de içine gömülürüm. Ben sehîd olarak Öldürülmekle korkutuldum. Babamin beni aramasi ise, sehîdlik aramakta beni muhakkak ma'zi-retli göstermeye çalisacak diye düsündüm, ve babamin bu sehîdlik seferimizde bize katilacagini sanmiyorum, dedi.
Hakîkaten et-Tufeyl, Yemâme günü sehîd edildi. Babasi orada yaralandi. Daha sonralari Umer ibnu'l-Hattâb zamanindaki Yermûk harbinde sehîd edildi (Aynî).
Tufeyl ibn Amr ed-Devsî hakkinda su bilgiler de verilmistir:
Kavminin serîfi ve iyi bir sâiri olan Tufeyl ibn Amr ed-Devsî (R), müslü-
mânlarin pek zahmette olduklari ve Kureys kâfirlerinin elinden çok çektikleri
bir zamanda Mekke'ye gelmisti. Kureys'in adamlari ona:
— Yâ Eba't-Tufeyl, sen memleketimize geldin. (Peygamber'i kasdederek:) Bu adamin da acâib hâli var. Söyledigi söz -ki Kur'ân'dir- sihr gibidir, insani babasindan, kardesi kardesinden, kocayi karisindan ayiriyor. Seninle kavmin arasina -bizde oldugu gibi- bir tefrika düsmesinden korkariz. Sana nasihatimiz olsun, onunla sakin konusma. Sözlerini kulagina sakin ugratma! demisler.
Tufeyl dedi ki: Vallahi bu sözü bana o kadar çok söylediler ki, konusmamaga, sözünü isitmemeye azmettim. O derecede ki, mescide girdigim vakit ne olur ne olmaz, belki sözlerini duyarim korkusuyla kulaklarima pamuk bile ti-kadimdi. Mescidde Rasûlullah'i gördüm. Ka'be'nin yaninda durmus namaz kiliyordu. Ona yakm bir yerde durdum. Sözlerinden bâzilarim isitmemek mümkin olmadi. Hosuma gitti. Kendi kendime:
— Ben iyiyi kötüyü fark etmeyecek adam degilim. Bu adamin sözlerini dinlememe ve güzel bulursam kabul; bulmazsam terketmeme ne mâni' var! dedim.
Ve bir tarafa gizlendim. Tâ namazini kilip evine dogru gidince:
— Yâ Muhammed, Senin kavmin bana söyle böyle dediler. O kadar ki, Senin sözlerini duymayayim diye kulaklarima pamuk tikadim. Bana ne diyeceksen de! dedim.
Bana Islâm'i teklîf etti, biraz Kur'ân okudu. Vallahi bundan güzel hiçbir söz isitmedigim gibi, islâm'dan daha münâsib birsey de duymamistim. Dedim ki:
— Yâ Nebiyyallah! Ben kavmim içinde itaat edilen bir kimseyim. Memleketime de dönüp onlari da'vet niyetindeyim. Kolaylik olsun diye bana duâ et.
Bunun üzerine "AMhumme'c'al lehu âyeten (= Yâ Allah onun için bir âyet, bir alâmet yarat)" diye duâ buyurdu.
Mekke'den çiktim. Karanlik bir gecede kavmimin ikaamet ettigi su basina bakan tepeye vardigimda iki gözümün arasinda kandil gibi parlayan bir nûr peyda oldu. Içimden:
— Aman yüzümde olmasin, belki musle, yânî ukubet izi zannederler, dedim.
O nûr hemen sopamin basina geçti. Oradakiler kandil gibi duran o nuru birbirine göstermeye basladilar... Tufeyl(R)'e kendi kabilesi -bundan dolayi "Zu'n-Nûr = Nurlu, nûr sahibi" nâmini verdiler. Tufeyl ibn Amr (R), tafsîlin-den vazgeçtigimiz maceralarindan sonra Devsîler'in îmânina sebeb olmus ve Hay-ber gazvesi esnasinda yetmis,

seksen kimse ile birlikte Peygamber'in yanina gelmistir. Bunlarin arasinda Ebû Hureyre de vardi (Tecrîd Ter,, II, 338-340; 291 rakamli hadîsin hasiyesinden).

[422]

Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da, Peygamber'in Devs kabilesine duasi hakkinda geçmisti. O rivayette Ebû Hureyre'nin (yetmis seksen kadar olan) arkadaslariyle birlikte Peygamber'e geldikleri bildirilmisti. Bu, Hayber harbi sirasinda idi.

[423]

Bunun daha tafsîlli bir rivayeti Itk Kitâbi'nda geçmisti.

Ebû Hureyre, Hayber'in fethi sirasinda arkadaslariyle Yemen'den gelmis ve müslümân olmus, Medine'ye gelince de Suffa sahâbîleri sirasina girdirilip, bu irfan yuvasinda o muazzam ilmini ögrenip hârika bir hadîs hafizi olmustur.

[424]

Adiyy ibn Hatim, cömertlikle meshur olan Hatim et-Tâî'nin ogludur. Hicretin yedinci (veya sekizinci) yilinda kabilesi adina sefirlikle Medine'ye gelmis ve kabilesi halkinin toptan Islâm'a girdiklerini Peygamber'e bildirmisti. Yanma girdiginde Peygamber, oturmakta oldugu minderi Adiyy ibn Hâtim'e sunmus ve onun üstüne oturtmustur. Dedesi gibi kendisi de çok cömert idi. Bu sebeble hâl tercemesini yazan müellifler "Cevâd ibnu'l-Cevâd = Cömert oglu cömert" diye vasiflandirmislar dir.

Tayy kabilesinin Islâmiyet'i çok kuvvetli ve samîmi idi. Peygamber'in vefati üzerine bâzi Arab kabileleri dînden dönme faaliyetlerine giristikleri hâlde, Adiyy ibn Hâtim'in kabîlesInden hiçbir ferdin böyle çirkin bir hareketi görülmemistir. Bâzi kabîleler Peygamber'e verdikleri zekâti, Ebû Bekr'den esirgerken, Adiyy bizzat kabîlesinin zekâtini hesâb edip Ebû Bekr'e getirmistir. Adiyy, Medâin'in fethinde bulunmus, Alî ile Muâviye hâdisesinde Alî'nin yaninda yer almistir. Cemel vak'asinda gözü sakatlanmistir. Ibn Sa'd, Tabakaat'mda, hicretin altmissekizinci yilinda vefat ettigini bildiriyor.

Islâm'a giris sebebini Ibn Ishâk söyle rivayet etmistir: Peygamber'in süvarileri Adiyy'in kizkardesini esîr almislar. Kadin, Peygamber'den:

— Baba helak oldu, vâfid yânî elçi de kayboldu; bunun için bana in'âm et, Allah da sana in'âm etsin! diyerek sefkat ve meyi göstermesini istemesi akabinde, Peygamber onu âzâd etmis ve:

— "Senin vâfidin kimdir?" diye sormus. Kadin:

— Adiyy ibn Hatim! demis. Peygamber:

— "Allah'tan ve Rasûlü'nden kaçan adam?" buyurmus.

Râvî dedi ki: Kadin, Adiyy'e geldiginde, ona Rasûlullah'a gitmesini isaret etmis, bunun üzerine Adiyy gelip Islâm'a girmistir.

Tirmizî de: O geldigi zaman: Iste Adiyy! demisler. Peygamber daha önceden "Ben Allah'in onun elini benim elimin içine koymasini ümîd ediyordum" demistir (Kastallânî).

[425]

Peygamber bu haccda ve sonunda insanlara veda ettigi için, bu hacc "Veda Haca" diye Isimlendirilmistir. Buna Islâm Hacci da denilir. Çünkü Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra bu haccmdan baska hiç hacc yapmamistir. Hicretten önce ise Mekke'de gerek peygamberliginden önce, gerek sonra birçok defa hacc yapmistir. Haccm farz kilindigini bildiren ÂIu Imrân: 97. âyeti bu sene inmisti. Bir sene önce, yânî hicretin dokuzuncu yilinda indigi de rivayet edilmistir. Buna "Haccetu'I-Belâg = Teblîg Hacci" da denilir. Çünkü Peygamber bu haccmda hacc ibâdetinin bütün hükümlerini, rükünlerini nazarî olarak teblîg ettigi gibi amelî olarak da tatbîkaatini göstermistir. Buna "Haccetu'l-Kemâl ve't-Tamâm" da denilmistir. Çünkü hacc ibadetiyle Islâm DînI'nin kurdugu bütün ibâdet ve medeniyet kaaideleri, Allah'a kulluk ve insanlik esâslari Peygamber tarafindan tamâmiyle teblîg edilmis bulunuyordu. Dînin 'kemâle erdigi, Arafat'ta vakfe yaptigi sira inmis olan el-Mâide: 3. âyetinde bildirilmistir.

[426]

Hadîsin basliga uygunlugu "Biz Veda Hacci'nda Rasûiullah ile beraber çiktik" sözündedîr. Bunun bir rivayeti Hacc Kitabi, "Temettü' ve ikrân bâbi"nda geçmisti. Bu hadîsi Müslim de Hacc Kitâbi'nda aynen getirmistir: Müslim Ter., IV, 57. (III) "1211".

[427]

Peygamber'in Veda Hacci, bu haccda tavafi, Haceri Esved'I isti'lâmi, Safa ile Merve arasinda sa'yi gibi haccin bütün mensekleri, rükünleri ve âdabina dâir rivayetler Hacc Kitâbi'nda geçtiginden, Buhârî'nin buradaki rivayetleri azdir. Arafat Ve Minâ'daki hutbelerine âid olanlari ve diger bâzi hadîsleri ile yetinmistir.

[428]

Bu hadîste Rasûlullah'm Ka'be'ye girmesi ve orada namaz kilmasi, Mekke'nin fethi günü oldugu açikça bildirilmistir. Veda Hacci'nda degildir. Bu sebeble sâ-rihler Veda Hacci ile bu hadîs arasinda uygunluk bulunmasinda güçlük bulundugunu beyân etmislerdir.

[429]

Bu hadîsten, ifâda tavafinin haccin rükünlerinden biri oldugu, bunu edâ etmeyen hayizlinin temizligini bekleyecegi, tavaf etmedikçe haccm uhdesinden çikmayacagi anlasiliyor.

[430]

Bu hadîsin bas tarafindaki Ibn Umer'in "Biz Peygamber aramizda iken Veda Hacci'ni konusurduk, fakat Veda Hacci nedir bilmiyorduk" sözünün ma'nâsi sudur: Yânî Peygamber'in vedâ'i mi yâhud baskasinin vedâ'i mi bilmiyorduk. Nihayet vefat edince, Peygamber'in insanlara vasiyetlerle veda etmis oldugunu bIldiler. Ibn Umer bu hadîsinde Arafat hutbesinin bir kismini haber vermektedir.

[431]

Ebû Ishâk'in bu ikinci rivayetinde bir mübhemlik vardir: Rasûlullah'in, hicretten önce, peygamberlikten evvel ve sonra Mekke'de birçok kerreler hacc ettigi bellidir. Burada ise bir hacc yaptigi zikredilmistir.

[432]

Mudar, Ibn Nezâr'dir. Kendisine nisbet olunan kabîlenin adidir. Bunlar receb ayinin hürmetine her kabîleden daha çok riâyet ettikleri için, bu hadîste receb ayi bunlara nisbet edilmistir.

[433]

Peygamber'in bu nutku hadîs ve siyer kitâblarmda nakledilmistir. Buhârî de Sa-/if/i'inde buradan baska Ilim, Hacc, Bed'u'1-Halk, Tefsir, Fiten, Udhiye Ki-tâblan'nda bâzi façklarla ve her yerde ayri ayri yollarla rivayet etmistir. Bu sebeble usûl bakimindan bu nutkun da Arafat nutku gibi Peygamber'in dilinden çiktiginda ilmen hiçbir sübhe yoktur.

Peygamber bu nutkunda evvelâ ay, yil hesabini tesbît etmistir. Bunun o devirde mal, can, nâmûs masuniyeti bakimindan çok ehemmiyeti vardi. Bütün panayirlar bu haram aylarda emniyet Içinde kurulurdu. Bu takvimin önemi sundandir: Bütün Arablar öteden beri bu dört haram aylara hürmet edegelmIsler ve böylece ticâret, san'at, ibâdet gibi beserî faaliyetler emniyet içinde yapilagel-mistir. Sonradan çapulculuk maksadiyle bu haram aylarin yerleri degistirilmis, bazen de oniki ay onüçe çikarilmis, takvimde artirma ve eksiltme gibi birtakim oynamalar ve haksizliklar yapilmistir. Iste Peygamber bu Veda Hacci hutbelerinde bu takvîm bozmalarini düzeltip, aylarin ilk yaratildiklari zamanki gibi yerli yerine geldiklerini tesbît edip bildirmistir. Peygamber mal, can, nâmûs masuniyeti bakimindan mühim oldugu için haram aylarini adlanyle ta'yîn etmis, bunu en sâde fikirlere yerlestirmek için de soru-cevâb tarzinda gayet belîg bir uslûb ile ifâde buyurmustur.

[434]

Bunun bir rivayeti îmân Kitâbi'nda geçmisti. Orada da açiklandigi gibi, Mü'-minlerin Emîri Umer Ibnu'l-Hattâb'm cevâbi soruya uygun düsmemis gibi veh-medilebilirse de, bunun soruya uygunlugu üç yönden sabittir: Evvelâ bu âyet Arefe günü ikindiden sonra indigi için bayram gecesi inmis yâhud inmesiyle hemen bayram tahakkuk etmis demektir. Ikinci olarak cumua günü inmistir ki, o gün müslümânlarin her hafta tekrar eden bir bayramidir. Üçüncü olarak Arefe gününün kendisi de bayramdir. Nitekim bu hadîs, îshâk ibn Kubeysa rivayetinde "Bu âyet, Arefe olan cumua gününde indi. Cumua da, arefe de -Allah'a hamd olsun- bize bayramdir" denilmis, Taberânî'nin rivayetinde de: "Ikisi de bize bayramdir" denilmistir. Gerek son iki rivayetteki sarahate, gerek Buhârî rIvâyetindeki isarete göre soruya uygun cevâb verilmis demektir (Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., I, 45-46 "42" rakamli hadîsin hasiyesinden),

[435]

Âise'den gelen bu Veda Hacci hadîslerinin degisik yollardan bâzi farkliliklarla gelen rivayetleri Hacc Kitâbi'nda geçmis ve bunlarla ilgili açiklamalar da oralarda

verilmisti.

[436]

Buhârî bu hadîsi ayri ayri sened ve bâzi küçük farklarla Sahîh'inm on kadar yerinde getirmistir. Bu cümleden olarak bunun birer rivayeti Cenazeler Kitâbi'-nda ve Vasiyyetler Kitâbi'nda da geçmisti.

Sa'd ibn Ebî Vakkaas, cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Yedinci olarak Islâm'a girmistir. Islâm'a girdiginde 17 yasinda toy bir gençti. "Müslüman oldugunda yüzümde tüy yoktu" dedigini oglu Âmir rivayet etmistir. Babasi Sa'd ibnu Havle de müslümân olup hicret etmis, Bedir'de ve ondan sonraki gazvelerde bulunmus, Veda Hacci'nda Mekke'de vefat etmistir. Bu hadîste Pey-gamber'in bir mu'cizesi görülüyor: Sa'd agir hasta iken, o günlerde babasinin vefati üzerine hayâtindan ümîdi azaldigi sirada, onun uzun bir ömür sürecegi umudunda oldugunu bildirmisti. Hakîkaten Sa'd, o târihten sonra 45 yil daha yasamis, hicretin 55. yilinda vefat etmistir. Sonradan erkek ve kiz çocuklari da olmustur.

[437]

Buradaki hadîslerin basliga uygunluklari meydandadir. Bunlarin bâzi rivayetleri de Hacc Kitâbi'nda geçmisti.

[438]

Bu hadîsin bir rivayeti Hacc Kitabi, "Iki namazi birlestirip aralarinda nafile kilmayan kimse bâbi"nda geçmisti.

Seferde iki namazi bir vakitte birlestirerek kilma hadîsleri ilgili bölümde geçmis ve gerekli açiklamalar verilmisti.

[439]

Tebûk, Hicaz kit'asinin kuzey cihetinde Medine ile Sam'in ortasinda suyu ve hurmaligi bulunan bir yerdir. Bu seferde buraya kadar gidildigi için bu isimle anilmistir. Tebûk seferi Peygamber'in bizzat katildigi son gazvesidir. Bu sefere hicretin dokuzuncu yili receb ayinda bir persembe günü çikmistir. Tebûk seferinin Veda Hacci'ndan önce oldugunda rivayet âlimlerinin ittifaki vardir. Bu se-beble Ibn Hacer ve Kastallânî bu basligin el-Câmi'u's-Sahîh'te Veda Hacci'ndan sonraya konmasi müstensihlerin hatâsi olabilecegini düsünmüslerdir.

Bu seferde harb yapilmadi. Fakat büyük güçlükler Içinde otuz-kirk bin kisilik kuvvetli bir Islâm ordusu hazirlandigi için, Kur'ân dilinde bu seferin yapildigi zamana "Sâatu'l-usre = Güçlük Zamani" (et-Tevbe: 117) denilmistir. Bu sefere, Kur'ân'in bu isaretinden alarak "Gazvetu'1-Usre = Zorluk Gazvesi" de denildi, bu orduya da "Ceysu'1-Usre = Zorluk Ordusu" adi verildi.

Bu seferin sebebi: Dogu Roma Imparatorlugu'nun Sam'da Islâm aleyhine büyük bir ordu hazirlamakta oldugu; Cuzâm, Lahm, Gassân, Âmile adlarindaki Arab kabilelerinin de Rûmlar'la birlikte hareket etmelerinin saglandigi ve düsman ordusu öncülerinin Belkaa'ya kadar geldigi haberinin .Peygamber'e ulasmasidir. Esasen Peygamber kuzey sinirindan; Sâm ve Suriye taraflarindan endîse etmekte bulundugundan, bu haber üzerine umûmî seferberlik i'lân edip, o devrin en kuvvetli devletlerinden biri olan Dogu Roma imparatorlugu'na karsi büyük bir ordu hazirlamaya koyuldu. Yaz mevsiminin en sicak günleri idi, kuraklik ve kitlik vardi. Yol uzun, düsman kuvvetli idi.

Peygamber, müslümân-lardan fedâkârlik ve bu orduya yardim istedi. Zengin sahâbîler büyük yardimlar yaptilar. Usmân bütün levâzimlanyle üçyüz deve ile bin dînâr yardim yapmisti. Bâzi kimseler de bu seferden geri kalmislardi. et-Tevbe Sûresi'nin birçok âyetleri bu seferle ilgilidir.

[440]

Hadîsin basliga uygunlugu "Çünkü bunlar Tebûk gazasinda Rasûlullah ile beraber bu güçlük ordusunda bulunmak istiyorlardi" sözündedir.

[441]

Peygamber'in bu sözü, Alî'yi yerine vekîl birakmasinin peygamberlikte vekillik olmayip, diger gazvelerde biraktigi vekîller gibi emirlikten ibaret oldugunu ifâde etmistir. Bu gazvede münafiklarin pekçok hâlleri günü gününe Kur'ân âyet-leriyle açiklandigi için, bu Tebûk seferine "Gazvetu'l-Fâdiha = Rüsvâyhk Gazvesi" de denilmistir.

[442]

Hadîsin basliga uygunlugu "Ben Peygamber'in beraberinde bu Usre gazvesinde bulundum" sözündedir ki, bu da Tebûk gazvesidir

[443]

Ka'b ibn Mâlik, Câhiliye devri sâirlerinden biri olup, îkinci Akabe Bey'ati'nda hazir bulunmustur. Ensâr'm Hazrec kulundandir. Tebûk hâriç, diger gazvelerde hazir bulunmustur. Muâviye devrinde elli yâhud elliüçüncü yilda yetmisyedi yasinda vefat etmistir.

Buradaki âyetin tamâmi, bir önceki ile beraber söyledir: "And olsun ki Allah Peygamber'ini, içlerinden birtakiminin gönülleri hemen hemen egrilmek üzere iken güçlük zamaninda O'na tâbi' olan Muhacirler'le Ensâr'i da tevbeye muvaffak buyurdu ve sonra onlarin bu tevbelerini kabul eyledi. Çünkü O çok sefkatli, çok merhametlidir. (Savastan) geri birakilan üç kisinin (tevbelerini de kabul etti. Çünkü) yeryüzü bunca genisligine ragmen onlara dar gelmisti, vicdanlari kendilerini siktikça sikmisti. Nihayet Allah 'in hismindan yine Allah 'tan baska siginacak hiçbir yer olmadigini anladilar. Bundan sonra Allah onlari da eski hâllerine dönsünler diye, tevbeye muvaffak buyur-du..." (et~Tevbe: 17-18).

[444]

Gassânîler, Yemen meliklerinden ve Ezd kabilesinden olup Câhiliyet devrinde Sâm cihetinde yerlesmislerdi. Çiftçilik ve ekincilikle meshur olan Gassân adindaki bu mevkie nisbetle bu adla anilmislardir. Islâm'dan dörtyüz sene evvel meydana çikip Rûm Kayseri'ne tâbi' olarak hüküm sürmüslerdir. Birincileri Cefne ibn Amr olup onanisbetle Âlu Cefne diye de anilmislardir. Umer'in devlet baskanligi zamanina kadar devam edip, son hükümdarlari olan Celebe, tâbi'Ieriyle beraber müslümân olmus ve kalabalik cemâati ile hacc yapmistir. Fakat hacc esnasinda tavafta ihramini çigneyen bir haciyi tokatlamis ve adalete göre kendisinin de tokatlanacagini anlayinca arlanarak Kayser'in yanina kaçmis, Hnsti-yan olmus ve bu suretle Gassânî hanedani son bulmustur.

[445]

Ka'b'in kadininin adi Cubeyr kizi Umeyye'dir. Bu kadin iki kibleye dogru namaz kilan ilk müslümân olan Ensâr kadinlarindandir. Vaktiyle o serefe nail olan Umeyye, simdi de Islâm târihinin böyle bir tecellîsine sâhid oluyor!

[446]

Talha ibn UbeydIIlah cennetle müjdelenen on kisiden biri ve ilk müslümân olan on kisiden birisidir. Rasûlullah, Muhâcirler'le Ensâr arasinda kardeslik kurdugu zaman Talha ile Ka'b'i kardes yapmisti. Iste Ka'b'i Muhâcirler'den yalniz Talha'nin karsilayip tebrîk etmesi, o kardesligin yüksek tecellîlerinden birisidir. Talha gibi menkabeleri islâm târihini dolduran, birçok sanli vak'alara göre Peygamber tarafindan "Talhatu'l-Hayr", "Talhatu'l-Cûd", "Talhatu'l-Feyyâz" gibi unvanlar verilen bir zâtin musâfahasi ve tebriki, Ka'b'in dedigi gibi unutulmayacak bir seref menkabesidir.

[447]

Hadîsin basliga uygunlugu, olabileceginin en açigidir.

Ka'b ibn Mâlik bu uzun hadîsinde Tebük seferine nasil katilmadigini açiklamis, bu arada bu sanli seferin birçok yerlerine de güzeL isaretler yapmistir. Imâm Buhârî bunu el-Câmi'u's-Sahîh'inin on kadar yerinde uzun ve kisa metinlerle getirmistir: Vasiyyetler, Cihâd, Peygamber'in Sifati, Ensâr Hey'etle-ri, Magâzî'den iki yerde, Tefsîr'den iki yerde, Isti'zân ve Ahkâm'da. Müslim de bunu Tevbe Kitâbi'nda Ebu't-Tâhir'den uzunlugu ile getirmistir.

Sârih Aynî (Umdetu'l-Kaarî, VIII, 425-434) bu hadîse dört buçuk sahîfelik bir serh yazdiktan sonra "Zikredilen Hadîsin Fâideleri" diye bir ara basligi açmis ve burada da yarim sahîfeden fazla tutan bu fâideleri siralamistir: Küffâr malini harbsiz taleb etmenin cevazi, haram ayda gazvenin cevazi, gazve yapilacak ciheti gizleme maslahati gerektirmedigi zaman, açiklamanin cevazi, ... ve en mühimmi de umûmî seferberlik i'lâni üzerine devletçe yapilan da'vete icabet edilmeyip döneklik ve kaçaklik gösterilmesinin Allah ve Rasûlü tarafindan en agir nefret ve siddetle karsilanmis olmasidir. Dînî ve millî olan bu mühim hususu hiçbir açiklamaya muhtâc olmaksizin, hadîsin satirlarinda okuyoruz.

Hadîsin tercümesi, bâzi küçük tasarruflarla Kâmil Miras'inkinden alinmistir. et-Tevbe Sûresi'nin büyük bölümü bu seferde cereyan eden olaylara ve bu vesî-le ile münafik zümrelerinin Islâm aleyhine faaliyet ve zihniyetlerini ortaya koyma, harb, askerlik, seferberlik mes'eleleriyle ilgili olarak inmistir. Tebûk seferinde oldugu kadar hiçbir gazvede münafiklarin kötülükleri Kur'ân âyetleriyle günü gününe bu derece genis ortaya konmamistir. Bu sebeble Tebûk seferine "Gazve-tu'1-Fâdiha = Rüsvâyhk Gazvesi" de denilmistir ki, münafiklarin Içyüzlerini ortaya çikaran gazve demektir.

[448]

el-Hicr, Medine ile Sâm arasinda ve Arabistan'in kuzeybati kisminda bir vadinin adidir. Burasi Salih Peygamber'in kavmi olan Semûd'un karargâhi idi. Allah bu-kavmi burada kahr ve helak ettigi için, Peygamber buradan geçerken hadîslerde zikredilen tedbîrleri almistir.
Hicr hakkinda su bilgiler verilmistir: Hicr, Arabistan'da bir mintika olup Bisa ve Has'am arazîsi civarindadir. Adini Hicr ibn Ezd'den almistir. el-Hicr havâlîsi pek münbit ve pek zengin idi... Hicr arazîsinin birçok meshur.sehirleri vardi... (Islâm Ansiklopedisi, V, 476).
[449]
Hadîsin basliga uygunlugu "Vâdîyi geçinceye kadar..." sözündedir. Çünkü bu sözde vâdîye inmek ve oradan çikmak ma'nâsi vardir. Baslikta "Peygamber'in el-Hicr'dan geçmesi babi" dese idi, hadîse daha yakin olurdu. Bu hadîsin bir rivayeti Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da Salih Peygamber'in kissasi sirasinda geçmisti; Salih Peygamber'le Semûd kavmi arasindaki vak'alar el-A'râf, es-Suarâ, en-Nahl Sûreleri'nde anlatilmistir.
[450]
Bu iki hadîsi Müslim de Kitâbu'z-Zuhd ve'r-Rikaak'ta müstakil bir bâbda getirmistir. Müslim Ter., VIII, 533-535; "Aglayicilar olmaniz müstesna, kendi nefislerine zulmeden kimselerin meskenlerine girmeyiniz babi".
[451]
Bu bâb böyle basliksiz gelmistir. Böylesi, kendinden öncekine bir fasil gibidir. Çünkü buranin hadîsleri Tebûk kissasi hadîslerinin kalani ile alâkali bulunmaktadir. Bundan önceki bâb da yine Tebûk ile ilgili idi, bunu iyi anla! (Aynî)
[452]
Basliga uygunlugu Urve ibnu'l-Mugîre'nin: "Babam muhakkak Tebûk seferinde dedigini bilmekteyim" sözündedir. Bunun bir rivayeti Abdest Alma Kitâbi'n-da da geçmisti.
[453]
Bu hadîsinde Rasûlullah, Tebûk gazvesine ma'ziretlerinden dolayi katilamayip da Medine'de kalmis olanlarin, gönülleri ve niyetleri cihâdda onlarla beraber bulunmasindan dolayi, onlar gibi her yürüyüs ve her geçiste sevaba nail olduklarini bildirmistir.
[454]
Kisrâ, eski îrân hükümdarlarinin lakabidir. Kayser de Roma Imparatorlarinin lakabidir. Peygamber'in mektûb gönderdigi kisrâ, Iran hükümdarlarinin en büyük ve en meshuru olan Nûsirvân'in torunu Husrev Pervîz idi. Mektubu Bahreyn'e götüren, ilk Muhacirler'den Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî(R)'dîr. Bahreyn Meliki, Munzir ibn Sâvâ idi.
Rûm Kayseri Hirakl'e gönderilen mektubun sureti ise Vahy Kitâbi'nda yedinci hadîs olarak uzun bir metin içinde geçmisti.
[455]
Ibn îshâk, Kisrâ'ya yazilan mektubun su mealde oldugunu bildirdi:
"BismVllâhVr-rahmânVr-rahîm. MuhammedRasûlullah'tan Fars büyügü Kisrâ'ya: Dogru yolda gidenlere, Allah'a ve Rasûlü'ne îmân edenlere, Allah'tan baska tanri olmayip Muhammed, Allah'in kulu ve peygamberi olduguna sehâdet edenlere selâm olsun! (Bundan sonra) seni Allah dînine da'vet ederim. Ben, hayâtta olan insanlari inzâr için bütün insanlara gönderilmis A Ilah 'in Pey-gamberi'yim. Ey kisrâ! Müslüman ol ki selâmet ve saadette olasin! Eger kabul etmezsen Mecûsîler'in günâhi boynuna olsun!"
Peygamber'in bedduasi kabul buyurulup Husrev Pervîz, oglu Sirveyh tarafindan karni desilerek öldürüldü. O târîhten i'tibâren gerilemeye baslayan Iran saltanati, Umer zamaninda tamâmiyle yikilmistir.
[456]
Hadîsin basliga uygunluk noktasi, Kisrâ'nin kizinin hükümdar yapildiginin zik-redilmesidir. Peygamber'in mektûb gönderdigi Husrev PervîZi oglu Sirveyh tarafindan öldürüldükten sonra, yerine geçen Sirveyh ancak alti yil yasayip bu da ölmüstür. Bu ihtirasli genç, mevki hirsi ile kardeslerini de öldürmüstü. Kendisine halef olacak erkek evlâdi da bulunmadigindan, Iran tahtinin kizin elinden çikmasini hos görmeyen halk, Sirveyh'in kizini tahta geçirmislerdir. Bunun adi Bûrân'dir.
Ebû Bekre, Peygamber'den isittigi bu sözü hatirlayinca Cemel Vak'asi'n-da Alî'ye karsi harb edenlere katilmamis ve bunu da Allah'in bir ihsani bilip nakletmistir.
"Devlet baskanligi isini bir kadinin eline birakan millet felah bulmaz" ve-cîzesi, Islâm âmme hukukunun en mühim bir.kaaidesidir. Islâm hukukunda âmme velayeti denilen devlet teskîlâti baskanligi, ancak bir erkek vatandas tarafindan temsil olunur. Çünkü kadinin yaratilisi birçok yönlerden bu çok agir isi yürütmeye müsâid degildir...
[457]
Sâib, babasi Yezîd ile beraber yedi yasinda Veda Hacci'nda bulundugunu bildirmistir. Buna göre Tebûk karsilamasi sirasinda alti yasmda bulunuyormus demek olur. Bu yasta bir çocugun Medîne civarindaki Veda Tepesi'ne, çocuklarla beraber gitmis olmasi kolayca kabul edilebilir. Bu da Aynî'nin dedigi gibi, Bu-hârî'nin Kayser'e, Kisrâ'ya mektûb mes'elesinin dokuzuncu hicret yilina te'hîr edilmesine bir delîl olabilir... Özetlenirse: Peygamber bu seferinde Hicr vadisinden ve Vâdî'l-Kurâ'dan geçerek Tebûk'e vardi. Bir düsmanla karsilasmadi. Bundan dolayi daha öteye gitmeye lüzum görmedi. Burada yirmi gün kaldi. Bu sirada Rûm Kayseri HiraklIyus, Himis vilâyetinde idi. Kayser'in burada bulundugu bir sirada Peygamber'in büyük bir ordu ile Sâm civarina kadar gelmesi, Roma Devleti'ne ve o civardaki Arab kabilelerine bir kuvvet gösterisi, bir meydan okuma demek oldugundan, harb yapilmamis olsa da bunun siyâsî ehemmiyeti pek büyük oldu.
Rasûlullah Tebûk'te bulundugu sirada Kizildeniz'in kuzeyinde ve Akabe Körfezi'nin sonunda deniz sahilindeki Eyle Hükümdari Yuhannâ Ibn Rûbe gelerek senelik bir mikdâr cizye vermek Üzere, sulh olmak istedi. Ve Peygamber ona bir sulh ahidnâmesi yazip verdi. Bu arada Ezrah, Cerbâ melikleri ile de, Devmetu'l-Cendel Meliki Ukeydir ibn Abdilmelik ile de baris andlasmalari yapildi. Bu islerden sonra Medine'ye dönüldü. Medine'ye dönüs çok sevinçli oldu. Ordunun ve Peygamber'in gelisi haberi Medine'ye ulasinca, karsilamak üzere bütün halk, kadinlar, çocuklar Medîne disina çiktilar. Peygamber'in sefere çikarken ordugâh edindigi Seniyyetu'1-Vedâ = Ayrilik Tepesi'ne kadar gelip orada karsiladilar...
[458]
Müellifin bu âyeti burada zikretmesi, basligin ikinci kismi olan "Peygamber'in ölümü" fikrasini te'yîd içindir. Yânî âyetin ma'nâsina göre Peygamber öldü, vefat etti, demenin câizligini göstermektir.
[459]
Basliktaki bu ta'lîki el-Bezzâr, el-Hâkim ve ei-Ismâîlî Anbese ibn Hâlid; o da Yûnus'tan olmak üzere bu isnâdla tam senedli olarak rivayet etmislerdir.
"... ibn Esîr'in beyâni üzere eî-Ebher dedikleri damar bastan çikip ayaga kadar uzar gider ve serâyîn dedikleri küçük damarlar ona bitisik olurlar. Basta iken nâme, bogazda verîd, gögüste ebher, arkada vetîn derler ki, yürek damaridir. Yürek ona bitisiktir, hareket eder ve sâir serâyîn ondan su'belenir. O damarin kesilmesi helak sebebidir ki, ödü koptu dedikleri budur ve o damara uylukta nese', baldirda safin derler" (Kaamûs Ter.).
[460]
Bu Ümmü'1-Fadl Lubâbe hadîsi, Âise'nin Ebû Bekr'in imamete ilk geçirildigi bir yatsi namazinda oldugu rivayetine uygundur. Iki hadîs arasinda tam bir irtibat ve münâsebet vardir.
[461]
Hadîsin basliga uygunlugu "O, Rasûlullah'in ecelidir..." sözünden alinir. Bu hadîs Mekke fethi gazvesinde unvansiz bir bâbda, buradakinden daha bütün olarak geçmisti.
[462]
Hadîsin basliga uygunlugu "O gün Rasûlullah'in hastaligi artti" sözündedir.
[463]
Bu da hadîsin ayri senedle gelen baska bîr rivayetidir.
Bu vasiyetname yazma ve sonra geri birakilmasi mes'elesi, siîler için Umer hakkinda dedikodu vesilesi olmustur. Fakat bunfar haksiz sözlerdir: "Çünkü Umer, kesin olarak Ibn Abbâs'tan daha fakîhtir. Eger yazidan maksad, dînin hükümlerini beyân ve onlardaki ihtilâflari kaldirmak ise, Umer bunun el-Mâide: 3 âyetinden hâsil olacagini bildi. Kiyamete kadar vâki' olacak her vakianin beyâni, Kitâb ve sünnette nass veya delâlet olarak mevcûd oldugunu bildi. Pey-gamber'e siddetli hastaliginda bunu yazdirmak bir mesakkatti. Bunun için, beyâni geçen ifâdeler üzerine kisaltmayi düsündü. Bunu da ilim ehline Ictihâd ve is-tinbât"kapisinin kapanmamasi için yapti. Umer, Peygamber'i

hafifletmek ve müc-tehidlere fazilet için yazmayi terketmenin daha dogru oldugunu düsündü. Peygamber'in Umer'e karsi bir redde bulunmamasi da onun re'yinin dogruluguna bir delildir (Kastallânî)

[464] Bu hadîsler Âise'den ayri ayri senedlerle ve bâzi farkliliklarla gelen ve herbirin-de kendisine hass birtakim fâideler bulunan rivayetlerdir. Bunlarin baslikla ilgileri apaçik meydandadir.

[465] Hadîsteki "Yâ Allah, beni er-Refîku'l-A'lâ zümresine kat!" duâsmdaki er-Reftku'l-A Vâ'dan murâd, Ibn Ishâk'a ve Cevherî'ye göre, cennettir. Sârih Hat-tâbî: er-Refîku'1-A 'lâ, Rasûlullah'in ruhu yüce makaamlara yükselirken kendisine yoldaslik eden meleklerdir, demistir ki, kelimenin lûgattaki medlulüne daha uygundur. er-ReJtku 'l-A 'Iâ'nm bu bâbdaki rivayetlere en uygun ve isabetli tef-sîrinI sârih Kirmani yapmistir. Buhârî'nin bu zekî Türk sârihi: er-ReJfku 'l-A 'lâ, en-Nisâ Sûresi 69. âyetinde "Güzel Refik" diye vasiflanan ve cennet ehli olan peygamberler, siddîk kullar, sehîdler, sâlih insanlardir, demistir ki, bu tefsîr, bundan önce tercümesi geçeri Âise hadîsinin tam bir ifadesidir. Ahmed ibn Han-bel'in rivayetine göre bu tefsîr Âise'den de naklolunmustur. Âise, er-Refiku'l-A 'lâ, en-Nisâ Sûresi (69.) âyetiyle tefsîr olunur, demistir... (Tecrîd Ter., XI, II).

[466] el-Hâkma, mi'deye denir ve bedende boyun çemberiyle köprücük kemiklerinin araligina yâhud karnin asagisina denir.
ez-Zâkina, sahibe vezninde bogaz basina yâhud ucunda olan yumru siskinlige yâhud boyun çemberine yâhud göbekten asagica karin yöresine yâhud bogaz çukuruna yâhud karnin üst tarafina denir, cem'i Zevâkin 'dir (Kaamûs Ter,},

[467] Muavvize Sûreler, sigindirici sûreler demektir ki, îhlâs ile "Kuleûzu bi-RabbVl-felâk" ve "Kul eûzu bi-RabbVn-nâs" sûreleridir.

[468] Rasûlullah, hastaliginin ilk bes gününü âdeti üzere kadinlarinin nevbetlerinde geçirmisti. Hastalik siddetlenip böyle bir izin almaya lüzum görünce de hiçbirisinin gönlü kirilmasin diye, bu izni açik bir sekilde istemeyerek "Yarin nerede kalacagim?" seklinde hissettirmisti.

[469] Rasûlullah'in bu hutbesi, Namaz, Cumua, Cenaze, Ensâr'in Menkabeleri Kitâblari'nda geçmisti.

[470] Peygamber, kabre asiri ta'zîmin geçmis ümmetlerde oldugu gibi kendi ümmetlerini de putperestlige kadar sürükleyebileceginden korkuyordu.

[471] Bu hadîslerin tamâmi Namaz Kitâbi'nda geçmisti.

[472] Abbâs bu "Asanin kulu" sözüyle: Yarin Peygamber'in vefati üzerine birisi halîfe olacak, sonra sen onun bir me'mûru olacaksin, demek istiyor.

[473] Rasûlullah'in vefati üzerine Abbâs, Alî'ye: Elini uzat, sana bey'at edeyim, (beni görerek) insanlar da bey'at ederler! dedi de Alî bu teklifi kabul etmedi (Kas-tallânî).

[474] Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde Yezîd ibn Bâbnûs'un Âise'den rivayetinde: Ebû Bekr Allah'a hamd ve sena etti, sonra da Allah "Muhakkak sen de Öleceksin, onlar da elbet ölecekler. Sonra hiç sübhesiz kiyamet gününde hepiniz Rabb '-inizin huzurunda muhakemeye durusacaksiniz" (ez-Zumer: 30-31) buyuruyor, dedi. Sonra da Âlu Imrân: 144. âyeti okudu, seklindedir (Kastallânî).

[475] Bu hadîste Ebû Bekr'in yigitligine bir delîl vardir. Çünkü yigitligin ta'rîfi, musibetlerin gelmesi sirasinda kalbin oynamayip sabit olmasidir. Peygamber'in ölümünden daha büyük bir musibet yoktur. Iste böylece Peygamber'in ölümü sirasinda Ebû Bekr'in yigitligi ve Ilmi meydana çikmistir (Kastallânî).
Ebû Bekr'in Peygamber'in ölümünden sonra üzerine kapanip öpmesine gelince, o, bu fiilinde de Peygamber'e uymustur. Tirmizî'nin sahîh olarak rivayetinde Usmân ibn Maz'ûn öldügü zaman, Peygamber de onun cenazesi üzerine kapanmis ve alnindan öpmüstür. Peygamber'in techîz ve tekfini: Peygamber pazartesi günü vefat etti, techîz ve tekfîni sali günü yapildi. Bu mühim vazife, Peygamber'in en yakin hisimlari tarafindan yerine getirildi: Alî ibn Ebî Tâlib, Abbâs ibn Abdilmuttalib, Fadl ibn Abbâs, Kuseym ibn Abbâs, Usâme ibn Zeyd, Peygamber'in âzâdlisi Sakrân. Bu son hizmeti görmege herkes can atiyordu. Bunun için Alî, odanin kapisini kapamaga mecbur olmustu.
Peygamber'in içinde vefat ettigi kaftani ve izan soyuldu. Yikamaya baslarken vücûdu bir sedir üstüne konuldu. Yikamayi bizzat Alî yapti. Abbâs ile ogullari Peygamber'in cesedini bir taraftan öbür tarafa çevirmek vazifesini görmüsler, Usâme ile Sakrân su dökmüslerdi. Âise'den rivayete göre yikama esnasinda Peygamber'in gömlegi çikarilmayip onun üstünden ogulmus, bu suretle Alî'nin eli vücûduna dokunmamistir. Yikama bitince üç parça pamuklu bez içine kefenlendi. Bundan sonra cesed sedir üstünde oldugu hâlde, evvelâ erkekler, sonra kadinlar, sonra çocuklar teker teker namaz kildilar ve kimse Imamlik etmedi. Aise'nin odasi küçük oldugundan namaz kilinmasi gece yarisina kadar devam etmistir. Peygamber'in nereye gömülecegi hususunda çesitli fikirler ileri sürülmüs ise de, nihayet Ebû Bekr, Peygamber'in: "Bir peygamberin ruhunu, Allah, o peygamberin gömülmesini istedigi yerde alir" buyurdugunu rivayet ederek, Aise odasinda, üstünde vefat ettigi dösegin bulundugu yere defnolunmasi-ni emretti. Bunun üzerine Ensâr'dan Ebû Talha tarafindan oraya bir Iahid kazildi. Çarsamba gecesi, gece yarisinda gömüldü. Âise: Biz Rasûlullah'in gömüldügünden çarsamba gecesi, gece yarisinda kürek sesleri duyarak haberdâr olduk, demistir (Ibn Hisâm'm Sfre'sinden özetlenmistir).

[476] Hadîs metninde geçen "Ledîd", kasik gibi birseyle agzin bir tarafina hastanin irâdesi olmaksizin konulan ilâca denir. Peygamber "Bana ilâç vermeyiniz!'"demekle tedâvîyi degil, devayi ve Ilâç diye verilen seyi reddetmistir. Çünkü birçok hadîslerinde tedâvî olmayi emretmistir. Bu vak'ada Peygamber, ilâcin ne oldugunu ve kimin tavsiye ettigini sormus. Aile halki "Ûdu Hindî" ile biraz zeytinyagi oldugunu ve Esma bintu Umeys'in ta'rîf ettigini, zâtu'1-cenb için iyi oldugunu söylemisler. Peygamber, hastaliginin bu olmadigini ve bu Ilâcin bir daha agzina konmamasini tenbîh etmisti. Fakat aile halki bu tenbîhe ragmen, Peygamber'in dalginliginda ilâci tekrar vermisler. Ayildiginda bu defa islenen cürmün misliyle cezasi olmak üzere bütün ev halkinin Peygamber'in gözü önünde bu ilâçtan almalarini emretti ve bu emir istisnasiz yerine getirildi. Peygamber'in hastaligi humma idi ve kendisi soguk su ile tedâvî ederek hafifliyordu. Zamanimiz tababeti de bunu tatbik etmektedir.

[477] Birinci sorunun hayir cevabiyle ibn Ebî Evfâ, siîlerin kasdettigi siyâsî ve ilmî nevi'den gizli bir vasiyeti nefyetmistir. Ikinci cevabiyle ise Allah'in Kitâbi'na tutunmakla, O'nun emir ve yasaklarina uymakla vasiyet etti, demis oluyor.

[478] Enes, teeddüben bu soruya bir cevâb vermemis. Ancak hâl dili: Hayir yâ Fâtima! Gönlümüz buna hiç razi olmadi. Fakat biz Rasûlullah'in emrine imtisal ile ve nefislerimizi cebrederek bu Isi yaptik, demistir.
Sahih rivayete göre Fâtima, Rasûlullah'm ölümünden sonra alti ay yasamistir. Ve bu müddet içinde bir kerre güldügü görülmemistir. Bu ölümden sonra hüzünlü mersiyeler söylemistir. Su beyitler Fâtima'nin mersiyesi cümlesin-dendir:
Agbara âfâku's-semâ ve kuvvirat Semsu'n-Nehâri ve azlame'l-asrân Ve'1-ardu mîn ba'di'n-Nebiyyi kesîbetun Esefun aleyhi kesîrete'r-recfân Fe'l-yebkihî sarku'l-bilâdi ve garbuhâ Ve't-tebkIhî Mudaru ve kullu Yemâ\n
(- O gün gökyüzünün ufuklari bozardi. Gün ortasinda günesin isigi körel-di. Asr evvel ve sânî zamaninda kâinati karanlik içinde birakti. Peygamber'in vefatindan sonra Arz kürresi O'na teessüründen ve siddetli iztirabindan bir kum yigini oldu. Artik simdi sarkin, garbin sehirleri O'na aglasin! Mudar ve Yemen'in bütün kabileleri matem tutsun!)
Su da Fâtima'nin bir mersiyesinin saheser bir beyti olarak meshurdur:
Subbet aleyye masâibu lev ennehâ

Subbet ale'l-eyyâmi sime îeyâliyâ
(= Üzerime Öyle musibetler döküldü ki, eger bu musibetler gündüzler üzerine dökülseydi,o nurlu gündüzler simsiyah geceler olurlardi.) (Kastallânî, VI, 464 ve Tecrîd Ter., XI, 28).

[479] Bu hadîsin biraz degisik bir rivayeti, bu kitâbda 427 rakamiyle geçmisti.
Âise'nin, Peygamber'in "Allâhumme er-Refîka'l-A 'lâ" sözünden, O'nun muhayyer kilindigini anlamasi, babasinin, Peygamber'in "Bîr kul ki, Allah onu muhayyer kildi" sözünden, o kulun bizzat Peygamber'in kendisi oldugunu anlamasinin benzeridir (Kastallânî).

[480] Kirk yasinda peygamber gönderildigine ve üç senelik vahy fasilasi müddeti de Mekke'deki on sene ikaametine ilâve olunduguna göre, Medine'deki on senelik hayatiyle beraber altmisüç yil doldurulmus olur. Bu sebeble âlimlerin cumhuru, altmisüç sayisinda ittifak etmislerdir. Saîd ibnu'I-Müseyyeb, Mucâhid, Sa'-bî gibi en büyük tabiî âlimleri kesin olarak bu sayiya tutunmuslar ve altmisbes yas olmak üzere Ibn Abbâs'tan gelen rivayete ragbet etmemislerdir. Ahmed ibn Hanbel de altmisüç sayisinin en saglam rivayete dayandigini söylemistir.

[481] Müte muharebesinde baskomutan iken sehîd düsen Zeyd ibn Harise ile Mûte sehîdlerinin intikaamim almak üzere Peygamber bir ordu hazirlamis ve buna Zeyd'in oglu Usâme'yi komutan ta'yîn etmisti. Fakat bu ordu Medine'den hareket etmezden Önce Peygamber hastalandi.
Usâme'nin pek genç olmasindan ve bu ordu içinde ilk müslümânlardan birçok kimseler bulundugundan bahisle, onun kumandanligina i'tirâz edenler bulunmustu.

[482] Bu hadîsin birinci kismini hatirlatan diger bir hadîs, "66- Cerîr'in Yemen'e gönderilmesi bâbi"nda 356 rakamiyle geçmisti. Bunun "Peygamber'in vefati bâbi"y-le ilgisi "Peygamber'i bes gün önce defnettik" sözündedir.

[483] Buhârî Magâzî Kitâbi'nin basladigi tarzda bitirmistir. Kitabin basinda buradaki Zeyd ibn Erkam hadîsi üzerine söz geçmisti (ibn Hacer).

[484] Peygamber'in gazvelerinin sayisi hakkinda bu ondokuz sayisindan baska, yir-miyedi, hattâ kirk küsur sayilari da rivayet edilmistir. Ibn Sa'd, Tabakaat'mda. bu ihtilâfin sebebi, bâzi rivâyetlerdeki isimlerin öbür rivayetlerde dâhil bulunmasi oldugunu bildirdikten sonra söyle demistir: Rivayet âlimlerinin bize bildirdigi ve bizzat Peygamber'in katildigi gazveler yirmiyedidir. Hazirlayip gönderdigi seriyyeler de kirkyedidir. Peygamber bizzat istirak ettigi gazvelerde harb ve kitale de katilmistir ki, sunlardir: Bedir, Uhud, MureysI', Hendek, Ku-rayza, Hayber, Mekke fethi, Huneyn, Tâif gazveleridir.